Fr. ALEXIUS M. LÉPICIER, O. S. M.
IN PONT. COLLEGIO URBANO DE PROPAGANDA FIDE
SACRAE THEOLOGIAE PROFESSOR

DE
STABILITATE ET PROGRESSU
DOGMATIS

EDITIO ALTERA AMPLIATA

> « Hanc regulam ab initio Evangelii decucurrisse, etiam ante priores quosque haereticos, nedum ante Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium haereticorum, quam novellitas Praxeae hesterni ».
>
> TERTULL. *Contra Prax.*, c. 2.

ROMAE
DESCLÉE ET SOCII EDITORES
S. SEDIS APOSTOLICAE ET S. RITUUM CONGREGATIONIS TYPOGRAPH
Piazza Grazioli (Palazzo Doria)

1910

OPERA

R. P. Alexii Mariae Lépicier O. S. M.

In Collegio Urbano de Propaganda Fide
Theologiae Professoris
quae prostant apud Pontificios Bibliopolas

DESCLÉE ET C. - ROMAE

Tractatus de Beatissima Virgine Maria Matre Dei. Editio III, Parisiis, 1906 . . . . L. 7.—

Tractatus de Deo uno. Pars I: *De pertinentibus ad divinam essentiam.* Parisiis, Lethielleux, 1901. . . . . 8.—

„ Pars II: *De pertinentibus ad divinam operationem.* Parisiis, Lethielleux, 1908 . . . . 7.—

Tractatus de SS. Trinitate. Parisiis, Lethielleux, 1902 . 7.—

Tractatus de Incarnatione Verbi. — Pars I: *De ipso Incarnationis mysterio.* — Pars II: *De consequentibus unionem et de his quae Christus egit et passus est.* Duo vol., Parisiis, Lethielleux, 1906. . . . . 13.—

Tractatus de Gratia. Parisiis, Lethielleux, 1906 . . . 7.—

Tractatus de Angelis. – Pars I: *De substantiis spiritualibus in se consideratis.* — Pars II: *De substantiis spiritualibus relate ad mundi regimen consideratis.* — Par., 2 vol., Lethielleux, 1908-09. . . . . 11.—

Tractatus de S. Ioseph. Parisiis, Lethielleux, 1908. . . 6.—

Tractatus de prima hominis formatione. Sub praelo.

Indulgences, their origin, nature and development. London, Kegan Paul, Trench, and C.°, 1906 7,50

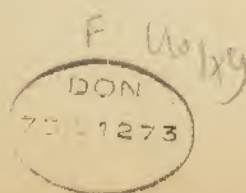
Idem opus, lingua italica, Siena, 1897 . . . . 4.—

Idem opus, lingua gall. 2 vol., Parisiis, Lethielleux 1902 7.—

The Unseen World, — an exposition of catholic Theology in its relation to Modern Spiritism. London, Kegan, Paul, Trench, and C.°, 1906. . . . . . . 7.50

Idem opus, lingua hollandica, 1907.

DE
STABILITATE ET PROGRESSU
DOGMATIS

Fr. ALEXIUS M. LÉPICIER, O. S. M.
IN PONT. COLLEGIO URBANO DE PROPAGANDA FIDE
SACRAE THEOLOGIAE PROFESSOR

DE
STABILITATE ET PROGRESSU
DOGMATIS

EDITIO ALTERA AMPLIATA

« Hanc regulam ab initio Evangelii decucurrisse, etiam ante priores quosque haereticos, nedum ante Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium haereticorum, quam novellitas Praxeae hesterni ».

TERTULL. *Contra Prax.*, c. 2.

ROMAE
DESCLÉE ET SOCII EDITORES
S. SEDIS APOSTOLICAE ET S. RITUUM CONGREGATIONIS TYPOGRAPHI
Piazza Grazioli (Palazzo Doria)

1910

ROMAE - EX TYPOGRAPHIA PONTIFICIA IN INSTITUTO PII IX.

CASTISSIMO DEIPARAE SPONSO

SANCTO IOSEPH

CVIVS PRAESIDIO

CHRISTVS SEMEL ILLO SERVANTE A NECE EREPTVS

ECCLESIAM SVAM AB ERRORIBVS PROTEGENDAM

COMMISIT

O. D. C.

Observandissime Domine,

Quanta de te usque adhuc opinio fuerit Sanctissimi Domini Nostri, Pii, exploratum habes ex iis praesertim laudibus, quibus libros, in usum sacrae disciplinae a te confectos, semel iterumque est prosecutus. Nunc, edito tuo volumine «De stabilitate et progressu Dogmatis», eoque praeclaris intelligentium iudiciis comprobato, quin ea ipsa accreverit opinio, dubitare non potes. Sed tamen scias hoc te opere vehementer gratificatum esse Pontifici Maximo; cui quidem videris praecipue laudandus, quod, defensioni veritatis egregie serviens, opportuna Theologiae Scholasticae incrementa quaesieris. Etenim perniciosos errores, Litteris Encyclicis PASCENDI *damnatos, non tu particulatim refellis, quemadmodum plerique faciunt; sed ratione usus et via*

solemni Scholasticorum, ea doctrinae catholicae capita enucleas diligenter et illustras, quibus adhibitis, omnia MODERNISTARUM *commenta radicitus convelluntur. Itaque tibi Beatissimus Pater valde gratulatur; precatusque ut hoc labore tuo multi multum proficiant, Apostolicam Benedictionem amantissime impertit.*

Haec ego habui quae tibi Ipsius nomine significarem: iam, honestissimum mandatum executus, perlibenter me tibi,

Observandissime Domine,

addictissimum profiteor

AURELIUS GALLI *Sac.*
SS.mi D. N. Pii X ab epistolis latinis.

Rom. ex aedibus Vatic. Idibus Novemb. MDCCCCIX.

Reverendissimo Domino
P. ALEXIO M. LÉPICIER
Sac. ex Ordine Servorum Mariae
Doct. dec. theologiae tradendae
in scholis Collegii Urbaniani

APPROBATIONES

AVE ✠ MARIA.

Tenore praesentium concedimus ut opus, cui titulus : « *De stabilitate et progressu Dogmatis* », a Rev.mo Patre Mag. ALEXIO MARIA LÉPICIER, Ordinis nostri Consultore Generali et in Conventu nostro sancti Alexii Falconerii de Urbe Priore ac studiorum Regente, necnon in Pont. Collegio Urbano de Propaganda Fide sacrae Theologiae professore, et plurium Sacrarum Congregationum Consultore, conscriptum, typis mandetur ; plurimum in Domino confisi opus illud magnae fore utilitatis, hisce praesertim temporibus, pro vindicanda, contra novellos haereticos, sanctitate et puritate fidei catholicae.

Datum Bononiae, in Conventu nostro Sanctae Mariae Servorum, die 1 Iunii, 1908.

Fr. IOSEPH MARIA LUCCHESI
Prior Generalis.

L. ✝ S.

IMPRIMATUR

FR. ALBERTUS LEPIDI, O. P., S. P. A. Magister

IMPRIMATUR

IOSEPHUS CEPPETELLI, Patr. Const., Vicesg.

PRAEFATIO AD SECUNDAM EDITIONEM

In hac altera operis nostri de stabilitate et progressu Dogmatis editione concinnanda, haudquaquam omisimus quin, ut fert scopus operis, respectum haberemus ad invadentes undequaque contra dogma catholicum gravissimos errores: quocirca plura addidimus, occasione deprompta ex recentioribus modernistarum scriptis, ceteris ad ulteriorem trutinam revocatis.

In quo quidem munere praestando, nihil prorsus immutandum censuimus in iis quae, melioris notae theologos et canonistas secuti, de relationibus Ecclesiae ad societatem, deque illius

in haereticos potestate disseruimus : cum ex ipsa Ecclesiae a Christo conditae constitutione pendeat et illius essentialis praeeminentia super status quoscumque, et ius fidem catholicam, qua nihil pretiosius est, adhibitis opportunis mediis, tuendi. Non enim nos multum moverunt quae ex hoc nostro opere, utique deturpata, Ecclesiae hostes nuperrime excerpserunt, ut illam, quasi turpiter avidam sanguinis, calumniose traducerent. Nimirum Ecclesia, cum sit perfectissima societas, imo omni civili societate superior, ius possidet congruis poenis in hostes fidei animadvertendi ; licet, utpote benignissima mater, non solum a fundendo sanguine abhorreat, verum etiam cum delinquentibus citra iuris apicem agere consuescat. Nimirum, Christum imitata, qui erroris quidem impatiens, in errantes tamen mansuetum et misericordem sese exhibuit, Ecclesia vim patitur, non infert ; sed et omnes homines ad sui gremium peramanter invitat, disciplinae rigorem pro locorum, temporum, personarum necessitatibus attemperans.

Ceterum, quae hic et alibi unquam tradidimus, omnino subiecta volumus infallibili sanctae Matris Ecclesiae iudicio, cuius obsequens

filius usque ad finem vitae esse volumus. Nos equidem infirmi omnino sumus, et vel dum solam veritatem inquirimus, facile in errorem dilabimur; illa vero *columna* est *et firmamentum veritatis* [1]. Quapropter, si quae unquam scripserimus aut docuerimus contra vel praeter ea quae tradit et docet Ecclesia, ea penitus reiicimus et retractamus, et tamquam reiecta et retractata haberi volumus; malentes, si fieri posset, errare cum Ecclesia, quam sine ipsa praesumere verum eloqui.

Donet Deus benedictus, intercedentibus Immaculata Deipara et eius castissimo Sponso, ut sequentes paginae et extraneis fidei prosint et domesticis: illos quidem perducendo, praeeunte gratia, usque ad amplectenda dogmata sanctissimae et purissimae fidei catholicae, extra quam salus esse non potest: hos autem praemuniendo contra iteratos modernistarum conatus, receptae fidei insidiantium, in perniciem animarum.

Vicetiae, apud Montem Bericum, in festo omnium Sanctorum, 1909.

(1) 1 Tim., III, 15.

INDEX RERUM

PARS I

DE NATURA DOGMATIS CATHOLICI

PARS II

DE PROGRESSU IN DOGMATE CATHOLICO

ARTICULUS I.

Utrum admitti possit intrinseca mutatio in dogmate catholico.

ARTICULUS II.

Utrum expectare liceat novam quamdam oeconomiam perfectioris et amplioris revelationis.

Quaestio specialis.

Utrum per Apostolos, quorum morte revelatio dicitur clausa, intelligi possint disciPuli in Novo Testamento passim sub nomine apostolorum aut prophetarum designati?

ARTICULUS III.

Utrum dari possit in Ecclesia augmentum in manifestatione dogmatis catholici.

ARTICULUS IV.

Utrum per definitiones authenticas Ecclesiae, dogmata catholica clarius fide divina tenenda proposita fuerint.

ARTICULUS V.

Utrum Patres Ecclesiae, Concilia particularia et Doctores scholastici aliquid opera sua contulerint dogmati catholico illustrando et explicando?

ARTICULUS VI.

Utrum per succrescentes haereses revelata veritas melius dilucidata et cognita fuerit.

Articulus VII.

Utrum fideles sub instinctu Spiritus Sancti, explicitius postea crediderint et retinuerint id quod antea implicite tantum in Ecclesia tenebatur.

Articulus VIII.

Utrum in individuo membro Ecclesiae catholicae fides augeri possit quoad dogmata substantialiter nova accipienda.

ARTICULUS IX.

Utrum propria exercitatione et industria, aut Spiritus Sancti instinctu, singuli fideles proficere possint in acceptorum dogmatum cognitione.

ARTICULUS X.

Utrum cognitio dogmatum fidei nostrae possit esse maior in uno homine quam in alio.

INTRODUCTIO

Christianam religionem multiplici persecutionum genere, temporis decursu, oppressum iri, ipse Dominus Noster apertissime praesignatum voluit, cum navigantes in mari Galilaeae discipulos contrariis elementis iactari et fluctibus pene mergi ipse dormiens ultro permisit. Quae quidem persecutiones, labentibus annis, diversae induerunt formas: nimirum, cum in religione christiana quatuor considerari oporteat, scilicet, primo, Christum eius Fundatorem, secundo, Ecclesiam a Christo constitutam, tertio, opus ob quod Christus in mundum venit, scilicet hominum sanctificationem per sacramenta, et quarto, eorumdem eruditionem per veritatem supernaturaliter traditam, — historia testis est, unumquodque horum ordinatim acerrimis persecutionibus fuisse impetitum.

Revera videmus, prioribus Ecclesiae saeculis, ab infensissimo humanae salutis hoste nil intentatum fuisse reli-

ctum, ut fides in unam Domini Nostri, veri Dei et veri hominis, personam destrueretur, suscitatis, primum, in ipso Ecclesiae sinu, arianorum opera, postea, extra Ecclesiam, per Mahumetum eiusque asseclas, osoribus divini, tatis illius, variis quoque haereticorum sectis exstimulatis qui eius humanitatem labefactarent. — Nec multum inde temporis pertransiisse novimus, priusquam antiquus ille Dei adversarius novi belli genus in christianam religionem excitaret. Siquidem, nono iam instante saeculo, impii homines, duce Photio, immaculatam Christi Ecclesiam diro schismate dilacerare coeperunt, pene infinitis populis subductis ab obedientia Romani Pontificis, a quo, inconsutilis vestis instar, suam illa unitatem habet et tuetur. — Plura post saecula, labente scilicet media aetate, en diabolus novum genus persecutionis molitur in christianam religionem: scilicet, reformatores seu novatores exacuit, qui omnem operam adhibeant ut plebs fidelis vivifica sacramentorum efficacia privetur.

Igitur, aliud hosti christiani nominis iam non remanebat peragendum, nisi ut veritatem a Domino nostro traditam impugnari curaret, hominibus suscitatis, qui labefactandae illius doctrinae intenti, hanc ad quamdam naturalis ordinis disciplinam omni charactere supernaturali exutam redigere conarentur.

Et hoc quidem temporibus nostris astu subtiliori tentari iam videmus; cum a multis, quos modernistas vocant, nova quaedam dogmatum interpretatio avetur, qua, ut aiunt, Evangelii puritas denudetur explicationibus scholasticae theologiae, ipsamet Ecclesia revocetur ad primaevam simpliciorem formam, ethica christiana, in eo praesertim quod spectat ad iuventutis ecclesiasticae educationem et ad hominum mores componendos, reformetur, omnes religiones, utut dissidentes, litibus sepositis, in

unam superiorem religionis formam, severiori dogmate temperato, coalescant. Quae omnia, a viris utique qui se ad Ecclesiae gremium pertinere profitentur, ultro proclamata, huc ultimo collineant, ut Christi doctrinae nova expositio praebeatur, conformior dictamini rationis humanae, et legibus, quibus humanus progressus regitur, plenius correspondens.

Nec desunt illis, qui nova haec sectari cupiunt, speciosae rationes, quibus suas opinationes probari volunt.

Equidem, negari omnino nequit, esse aliquam specie tenus, oppositionem inter, hinc quidem formam fidei praxeosque christianae qualis nunc viget, illinc vero id quod de priscis Ecclesiae saeculis historia testatur, cum multa nunc explicite teneantur, de quibus maiores nostri ne cogitasse quidem perhibentur, multaeque cultui christiano, multae pariter fidei deposito accessiones factae fuerint. Quapropter mirum non est, si illi qui rei historicae critica methodo investigandae sedulius incumbunt, toto nisu peroptent ut reditus fiat ad prisca illa dogmata, resecatis quas media protulit aetas explicationibus, simulque ut primaeva illa christiani cultus forma, exclusis superfetationibus, ut aiunt, saeculorum decursu inductis, restituatur. Qui etiam dogma et cultum catholicum adaptanda esse conclamant praesentium temporum indoli et necessitatibus.

Quam subtilia simul et gravia sint ista molimina, neminem effugiet, qui parumper consideraverit quantam veri speciem habeat praedicta argumentatio, maxime cum non ab inimicis Ecclesiae, sed ab ipsismet eius filiis ultro proponatur. Qui quidem sua agendi ratione unum e duobus inferri volunt: aut veritatem a Christo praedicatam reali mutationi obnoxiam esse, aut Ecclesiam, quae nobis veritates ab antiqua fide apparenter diversas credendas

proponit, in errorem nos inducere. Quapropter ad hoc reducitur hodiernus conflictus, ut vel credamus praesentem formam dogmatis et cultus eam revera esse quam Christus docuit et tradidit, vel excussis multiplicibus accessionibus quae cultui et dogmati factae sunt, ad primaevam Ecclesiae formam confugiamus, qualem historia simul et ratio naturalis suadere videntur.

Utique, haud dubium est quin Ecclesia, quae in caeteris certaminibus victrix semper evasit, in praesenti quoque discrimine sit victoriam reportatura, cum id Christus aperte promiserit, tum quando in mari Galilaeae discipulos increpavit: *Quid timidi estis, modicae fidei* [1], tum quando expresse praedixit: *In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum* [2]; — at graves esse prae omnibus quae praecesserunt, praesentis temporis angustias, constat ex hoc quod nunc ipsamet religionis catholicae fundamenta impetuntur, et quidem sub plausibili praetextu puritatem fidei intactam servandi. Quapropter, Sanctissimus Dominus Noster Pius X, rem hanc animo perpendens, non dubitavit systema universum, quo subtilia illa molimina continentur, definire *omnium haereseon conlectum* [3]: unde etiam legitime inferre possumus, novam hanc persecutionis formam dici debere scandalum ultimis temporibus reservatum.

Quae cum ita sint, sat aperte constat uniuscuiusque recte sentientis officium esse, pro viribus dimicare ut error tam perniciosus cito profligetur.

Re quidem vera, inter ingruentes tribulationes quibus Ecclesiam, Sponsam suam, multipliciter premendam fore praedixit Dominus Noster, nulla, prudentium hominum

(1) Matth., VIII, 26.
(2) Io., XVI, 33.
(3) Encycl. *Pascendi Dominici gregis*, 8 Sept., 1907.

iudicio, molestior unquam irrupisse videtur, quam quae hodie ab irreconciliabili veritatis hoste suscitata est.

Non solum enim Ecclesia violentis hostium externorum insectationibus premitur, qui illius excidium ruinamque moliuntur; non solum altisono sapientum contemptui obiicitur, eius dogmata tamquam inanes vacuosque sonos superbe reiicientium; non solum obscuris et humi repentibus quorumdam delicatiorum hominum tentaminibus affligitur, severiorem illius disciplinam ignaviae suae accommodare volentium: verum his tribus adversariorum generibus, quod S. Ioannes sub specie diaboli, mundi et carnis designavit [1], qui utique nullo unquam tempore quiescunt, hodie tamen intimiori foedere videntur coaluisse, alius longe subtilior et exitialior hostis supereminet, cuius quidem operâ, Ecclesia Christi, si defectibilis esset, in lethale excidium certius ruere deberet.

Porro, cum praecipuus cardo totius contentionis in hoc versetur, ut credatur dissidium revera existere inter simpliciorem antiquorum temporum fidem et evoluta praesentis aevi dogmata, necesse est ut probe investigetur utrum aliquid nunc ab Ecclesia catholica credendum aut retinendum proponatur, quod antiquitus creditum aut retentum non fuerit, et utrum explicitior forma sub qua nunc dogma et cultus praesentantur, veteri symbolo et antiquae cultus formae revera opponatur. Et haec quidem est intentio praesentis disquisitionis quam exaravimus, spe fulti fore ut, nostris qualibuscumque laboribus existimatio tollatur, tale dissidium revera existere, agnoscaturque perfecta identitas dogmatum ab Ecclesia catholica nunc proclamatorum cum recepta fide priscorum temporum.

[1] Io., II. 16.

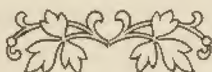
Igitur hic proprie inquiremus utrum et quale incrementum dogma catholicum aut eiusdem expositio, temporis decursu, accipere potuerit, quale in futurum expectare liceat, seu generaliter quomodo dogmatis stabilitas seu immutabilitas cum quadam eiusdem evolutione aut progressu componi valeat. Quod enim in catholico dogmate quidam progressus aut quaedam evolutio omnino respui non debeat, nimis evidenter patet, cum nunc omnes catholici de fide credant aliquas veritates, quas antiqui explicite non credebant, ut puta Immaculatam Conceptionem B. M. V., aut Summi Pontificis infallibilitatem: nec est quem effugiat illarummet veritatum, quas antiqui tenuerunt, novas expositiones, praesertim inde a media aetate, traditas fuisse.

Quapropter, tota huc reduci praesens disquisitio debebit, ut clare statuatur utrum et qualiter dogma catholicum susceptivum sit augmenti aut progressus, salva eiusdem dogmatis intrinseca immutabili natura.

Quia autem res nominamus sicut eas cognoscimus, cum nomina sint signa conceptuum, ideo si quis profectus admittendus erit in cognitione dogmatis revelati, proportionaliter quoque agnosci debebit quantum ad modum illud tradendi et exprimendi: unde quaestio praesens de dogmatis stabilitate et relativa evolutione respiciet etiam, licet ex consequenti, novas dicendi formas, quibus Ecclesia, saeculorum decursu, usa est, aut quas in futurum expectare licet.

Quod tamen ut rite praestetur, duo ordinatim conficienda erunt: primo quidem, accurate exponendum erit quid ad dogmatis catholici naturam proprie pertineat; secundo, inquirendum veniet quo modo, quave multiplici ratione admitti possit, saeculorum decursu, traditi et recepti dogmatis evolutio.

Et hoc quidem praestabimus, cum confidentia divini auxilii, hoc opus sub patrocinio gloriosae Deiparae ponentes, quae *cunctas haereses sola interemit in universo mundo*, necnon sanctissimi illius Sponsi, qui Christum, confessionis nostrae Pontificem, ex Herodis gladio, ad salutem totius generis humani, incolumem servavit.

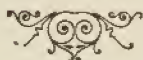

DE

STABILITATE ET PROGRESSU
DOGMATIS

PARS I.

DE NATURA DOGMATIS CATHOLICI

PARS I.

DE NATURA DOGMATIS CATHOLICI

1. — **Quid exoptent rerum novarum amatores.** — Cum praesentis disquisitionis intentio sit, ut innuimus, dogmatis catholici rationem ita rimari, ut clare appareat non aliam esse praesentem Ecclesiae fidem a fide antiquitus recepta et tradita, ideoque vana esse eorum desideria, qui mutationem sive in ipso dogmate, sive saltem in illius expositione peroptant, hinc iuvabit primo loco recolere quid isti rerum novarum amatores moliantur.

Nimirum, eorum contentio est, debere dogma catholicum, veteri interpretatione abiecta, novam induere expositionis formam, simplicitati Evangelii magis respondentem, simulque hodiernis moribus accommodatiorem, sublato omni eo quod cum evolutiori aevi nostri sensu pugnare videtur; aut certe debere veritates fidei alia ratione tradi ab illa quae hucusque obtinuit, quae videlicet vetustis temporibus forsan adaptata, hodiernis tamen vitae usibus minus congrue respondere videtur.

Huic autem de mutatione in dogmate catholico introducenda studio affine est quorumdam desiderium de reconciliandis inter se variis religionum formis; quatenus,

indicto de dogmatibus, circa quae homines dissident, silentio, et illis tantum fundamentalibus veritatibus propositis de quibus concordia habetur, ad unam religionem, quae omnium sit velut alma parens, omnes dissidentes cultus formae confugere possint, ut illud tandem obtineatur quod ardentissimis votis exoptavit Christus, quodque Patrem enixius rogavit: scilicet, ut fiat *unum ovile et unus pastor* (¹).

Qua in re, triplex hominum classis, novas in fidei rebus formas exposcentium, claritudinis gratia, distingui opportune poterit: prima, eorum qui vellent dogmata omnino tolli; altera eorum qui contendunt debere nova prorsus placita veteribus substitui; tertia denique eorum qui vetere dogmate retento, novas tamen illius interpretationes exoptant, contendentes debere antiquam expositionem, quam scholasticam vocamus, novae eique mere positivo-historicae locum cedere.

Porro, evidens cuique esse debet, homines primae et secundae classis aut ad Ecclesiam catholicam nullimode pertinere, aut nonnisi summa incohaerentia in illa persistere, cum planum sit principem conditionem ut quis ad Ecclesiam pertineat esse fidem de immutabilibus veritatibus revelatis: unde de huiusmodi hominibus hic tam solliciti non sumus, etsi aliquid dicere debebimus, omnis tollendae aequivocationis gratia, de progressu qui in dogmate catholico tuto admitti possit.

Speciali igitur hic consideratione digna erit eorum sententia qui edicunt abiiciendam esse, tanquam nostris temporibus minime accommodatam, veterem illam interpretationis formam, quam ex scholasticis doctoribus Ecclesia suscepit et fovit; cuius loco recentior, humanoque progressui respondens, expositio habeatur. Sane, aiunt, quae methodus, saeculo tertio decimo, apta fuit ad theologiam exponendam et defendendam, eadem nunc, mutatis societatis conditionibus et auctis scientiarum incrementis, antiquata et nullis amplius usibus apta dicenda est; cum e

(¹) Io., X, 16.

contra lex sit universalis, omnia, non excluso dogmate, alicui evolutioni subiici. — Equidem, absque veritatis iactura, edici potest, hanc esse potissimam dissidii causam inter eos, quos modernistas vocant, et eos, qui traditioni pressius insistunt, scilicet oppugnationem expositionis hucusque receptae et studium novae interpretationis introducendae: ita ut scholasticae doctrinae applicari ultro possit, illud quod olim de christianorum secta principes iudaeorum testabantur: *Ubique ei contradicitur* (1).

2. — **Gravitas huius argumenti.** — Non sine aliqua animi trepidatione argumentum aggredimur quod hodie acrius agitatur, et circa quod dolentes videmus nonnullos naufragium in fide iam fecisse, aliis vero iamiam imminere ruinam, qui videlicet, sub ficta religionis specie, occulta modernismi venena plenis haustibus ebibunt, dum notioni hucusque in Ecclesia receptae de dogmatis evolutione novam, eamque ampliorem substituendam proclamant.

Crescit autem mentis anxietas, quia sunt aliqui, iique

(1) Act., XXVIII, 22. Suppositam scholasticae theologiae deficientiam relate ad exigentias praesentis aevi longiori sermone nuperrime demonstrare sategit ALBERTUS EHRHARD: « *Es muss mit aller Schärfe betont werden,* ait, *dass die scholastiche Philosophie und Theologie nicht alle Fragen gelöst hat, welche der menschliche Geist in bezug auf den Inhalt des Christentums aufzuwerfen veranlasst sein kann. Die Scholastik war das Erzeugnis ihrer Zeit, wie die gotische Kunst, ihre Zeitgenossin, ja ihre Schwester. Sicherlich bedeutet die von ihr vorgenommene Systematisierung der Glaubenslehre eine bedeutende Errungenschaft des christlichen Geistes; aber wie sie den Inhalt der apostolischen Glaubensverkündigung nicht geschaffen, so hat sie ihn auch nicht erschöpft. Wir kennen die Faktoren, die zu ihrem Entstehen, ihrer Blüte und eihrem Verfall geführt haben, und ebenso die Grenzen, die philosophischen, die theologischen und die historisch-psychologischen, die sie nicht hat überschreiten können* ». DIE NEUE LAGE DER KATHOLISCHEN THEOLOGIE, in Ephemeride « Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik », von Dr Hinneberg, Berlin, 2, Jahrg, n. 3, 18 Ianuar, 1908, p. 76. Et inferius subdit, p. 78: « *Die katholische Kirche der Gegenwart hat wohl ein einheitliches Dogma; sie besizt aber keine einheitliche Theologie. Es kämpfen vielmehr zwei feindliche Theologien in ihrem Schosse um die Vorherrschaft: die scholastische und die moderne* ».

ex insignioribus viris, qui optima quidem intentione scripta ediderunt, quibus tamen alii ad suam perniciem abuti nituntur, dum ex eis occasionem depromunt stabilitati dogmatis catholici detrahendi. Quos inter unus recenseri debet Card. Newman, qui in pluribus libris a se editis argumentum de dogmatis augmento et evolutione non semper ea methodo et ratione pertractavit, quae veritati obiectivae plene respondeat (1). Cui certe venia ultro dabitur, cum plura huius generis conscripserit cum adhuc extra Ecclesiae catholicae gremium versaretur, et studio suo personali enixe conaretur ad veritatis arcem ascendere; at certe eiusdem veniae participes esse vix poterunt, qui in Ecclesiae veritate nati, illam fictis novis systematibus deserere incipiunt. Nec magnum est quod illi se deprehendant conatibus suis illa disciplinae puncta attigisse, ad quae tum pervenerat praelaudatus Cardinalis, quasi illis laudi sit vertendum quod eamdem ac iste auctor viam percurrant; nam etsi eadem revera via sit, tamen inversa ratione ab istis et ab illo percurritur: quia ille quidem ad plenam veritatis possessionem alacer ascendebat, hi autem a veritatis cacumine ad erroris tenebras miserabiliter proruunt.

Ut igitur cuique pateat quomodo celeber Cardinalis, etsi in pluribus dogma catholicum non satis acu attigerit, tamen obsequentissimus Ecclesiae filius extitit, et profunde abhorruit ab illis falsis conclusionibus quas moder-

(1) Praecipuus liber, in quo Card. Newman agitat quaestionem de evolutione dogmatis catholici, est « *An Essay on the Development of Christian Doctrine* », quem librum scripsit cum in eo esset ut catholicam religionem ingrederetur. In quo tamen opere perlegendo, lector ob oculos tenere debet praeliminarem auctoris declarationem (p. VIII, Ed., 1906): « *Perhaps his* (the author's) *confidence in the truth and availableness of this view* (of development) *has sometimes led the author to be careless and over-liberal in his concessions to Protestants of historical fact. If this be so anywhere, he begs the reader in such cases to understand him as speaking hypothetically, and in the sense of an argumentum* ad hominem *and* a fortiori ». — Huic libro adiungendi sunt: « *An Essay in aid of a Grammar of Assent* »; « *A Lecture on the idea of a University* »; « *Apologia pro vita sua, being a history of his religious opinions* ».

nistae nostri, ex eius scriptis, si quando per fas, saepissime per nefas, eruere contendunt, iuvabit ob lectoris oculos ponere splendidam illam fidei professionem quam habet in libro, cui titulus *Apologia pro vita sua.* — *Credo,* ait ille, *universum revelatum dogma, tanquam ab Apostolis traditum, tanquam ab Apostolis Ecclesiae commissum, et tanquam ab Ecclesia mihi declaratum. Illud eo pacto suscipio, quo infallibiliter exponitur ab illa auctoritate cui sic commissum est, eoque similiter pacto (implicite), quo ulterius exponetur ab eadem auctoritate usque ad finem temporis. Praeterea universaliter receptis traditionibus Ecclesiae me submitto, in quibus continetur materia illarum novarum definitionum dogmaticarum quae in dies prodeunt, et quae omni tempore vestiunt et illustrant dogma catholicum tanquam iam definitum. Aliis quoque definitionibus Sanctae Sedis me submitto, sive theologicae sint, necne, per organa ab eadem constituta, quae, quidquid sit de earum infallibilitate, ad minus postulant a me, ut eas suscipiam eisque pareant. Censeo quoque catholicam investigationem, gradatim et temporum decursu, definitas formas suscepisse et scientiae rationem induisse, cum propria methodo et dicendi norma, adlaborantibus magnae mentis viris, quales S. Athanasius, S. Augustinus et S. Thomas; nec ullo agor desiderio conterendi ingens intellectuale depositum, quale sic nobis commissum est pro hisce ultimis diebus* [1]. — En quam expresse magni ingenii vir Ecclesiae

[1] « *I believe the whole revealed dogma as taught by the Apostles, as committed by the Apostles to the Church, and as declared by the Church to me. I receive it, as it is infallibly interpreted by the authority to whom it is thus committed, and (implicitly) as it shall be, in like manner, further interpreted by that same authority till the end of time. I submit, moreover, to the universally received traditions of the Church, in which lies the matter of those new dogmatic definitions which are from time to time made, and which in all times are the clothing and the illustration of the Catholic dogma as already defined. And I submit myself to these other decisions of the Holy See, theological or not, through the organs which it has itself appointed, which, waiving the question of their infallibility, on the lowest ground come to me with a claim to be accepted and obeyed. Also, I consider that, gradually and in course of ages, Catholic inquiry has taken certain definite shapes, and has thrown itself into the form of a science, with a method*

magisterium agnoscebat! Utinam modernistae nostri, iis neglectis quae in illo auctore minus accurate dicta inveniuntur, egregiam hanc fidei professionem suam faciant!

Veniam igitur dabit pius lector, si in harum disquisitionum decursu, dum plura illius eminentissimi auctoris placita probantes afferemus, nonnullas tamen eiusdem positiones interdum oppugnandas suscipiemus: nimirum, hoc unice fiet in gratiam veritatis, cui soli omnes deservire debent, salva utique ea quae tanto viro debetur reverentia (1).

3. — **Revelationis cognoscibilitas.** — At, quoniam non parum refert, ad pleniorem problematum discussionem, si in antecessum clare determinetur lux, sive formalis ratio aut adspectus, sub quo res de qua quaeritur agitari debeat, ne scilicet disputatio, nullis conclusa cancellis, ad extranea et inutilia incassum divagetur, advertimus praesentem quaestionem formaliter sub luce divinae revelationis agitari debere; in quantum, accepta iam per naturalem rationem existentia alicuius revelationis, huius revelationis naturam et proprietes rimari velimus secundum lumen superius, scilicet secundum lumen ab ipsamet revelatione derivatum. — Haec quippe in omni disciplina lex est, existentiam subiecti illius disciplinae ab alia, eaque inferiori, disciplina, accipi debere: naturam vero et proprietates ex formali illius disciplinae luce seu ratione repeti. — Quod tamen, ut clarius patescat, opportunum erit, hoc loci, ordinem statuere, quo ad revelationis exi-

---

and a phraseology of its own, under the intellectual handling of great minds, such as St. Athanasius, St. Augustine, and St. Thomas; and I feel no temptation at all to break in pieces the great legacy of thought thus committed to us for these latter days ». London, Longmans, 1891, p. 250.

(1) Notanda hic sunt verba Pii X ad Rev.mum Episcopum Limericiensem, qui ei opusculum obtulerat: CARDINAL NEWMAN AND THE ENCYCLICAL PASCENDI (Longmans, 1908): « *Profecto in tanta lucubrationum eius* (Newman) *copia, quidpiam reperiri potest, quod ab usitata theologorum ratione alienum videatur: nihil potest, quod de ipsius fide suspicionem afferat* ». Ep. *Tuum illud opusculum,* 10 mart., 1908.

stentiam tuto cognoscendam pervenire possumus: quippe quo ordine seposito, necesse est ut ipsa fides, cuius obiectum est divina revelatio, in ruinam vergat.

Porro, ad rite cognoscendam revelationis existentiam, non alia via patescit, quam ut quis aut interno animi testimonio, id est conscientiae voce determinetur, aut externis indiciis manu veluti ducatur.

4. — **Exponitur et refellitur via immanentiae.** — Consistit prima via in quadam animi propensione aut promptitudine ad ea fide suscipienda, quae Deum revelasse compertum sit, quasi externa illa Dei manifestatio adamussim respondeat intimae mentis inclinationi innatoque cordis desiderio: quae proinde inclinatio, quod desiderium sit summum criterium, quo ultimo inferri debeat revelationem utique esse suscipiendam.

Haec via, quantumvis speciosa videatur, et licet modernistis apprime arrideat [1], intrinseco tamen vitio laborare facile ab eo deprehendetur, qui semel adverterit eam hoc falso principio fulciri, nempe notitiam nobis esse a natura ingenitam potissimarum veritatum ordinis tum naturalis, tum supernaturalis. Sane, cum ea sit hominis conditio, ut nullam possideat cognitionem quam ab applicatione sensuum ad res exteriores proprio labore non hauserit, vane omnino ad intimam subiecti cognoscentis conscientiam, sive ab antiquis sive a recentioribus, recurritur, pro cognitione firma et certa habenda de veritatibus revelatis. Talis quippe via, cum omni veritatis fundamento careat, simpliciter erronea et simul periculosissima dicenda est, cum cito debeat fides in eo perire, qui talem inclinationem ad revelationis placita suscipienda in semetipso non senserit.

[1] Hos inter, specialem mentionem meretur atheus auctor, Marcel Hébert, qui in op. « *L'évolution de la foi catholique* » (Paris, Alcan, 1905), conatur explicare fidei catholicae evolutionem, per sensum religiosum innatum in homine, usque ad systema theologicum, quod tamen locum mox cedere debeat puriori religionis formae (*évolution d'une nouvelle mentalité*, p. 210). Quam tamen perniciosa sit ista ratiocinandi methodus, exemplo suo auctor comprobavit, qui vi suorum principiorum ad hoc perductus est, ut ipsam Dei a mundo distincti existentiam denegaret.

Ad hanc positionem, quam a Platone recentiores mutuati fuisse videntur, quamque nomine *immanentiae* vocitare consueverunt [1], pertinet id quod circa nostram cognitionem de rebus posuit Kant, cum distinxit phaenomena a noumenis in hoc, quod illa quidem subiectivam quamdam perceptionem, haec autem obiectivam ipsam realitatem repraesentant, et illa quidem a nobis percipi posse, ista minime, etsi caeco instinctu feramur ad tribuendam realem existentiam rebus quarum phaenomena percipimus [2].

Haud dissimiliter ratiocinatus fuisse perhibetur praelaudatus Card. Newman cum, pro comprobanda existentia Dei, provocat ad testimonium conscientiae. Nimirum, ait ille, quemadmodum ex pluribus instinctivis perceptionibus de rebus exterioribus, notionem generalem acquirimus de mundo exteriori, ita ex quo perceptiva facultate identificamus vocem conscientiae cum repercussione exterioris admonitionis, notionem comparamus supremi gubernatoris et iudicis, illumque eiusque attributa contuemur

(1) Subtilissimam systematis *Immanentiae* texturam nuperrime retexit et dissolvit SS. Dom. Noster Pius X in Encycl. *Pascendi*. Iudicet prudens lector quam erronee nuper scripserit auctor aliquis (Some recent Books on cath. Theology, in The American Journal of Theology, Ian. 1906, p. 179): « *It is with the apologetic of Duns Scotus and Cardinal Newman that the Catholic writer to-day meets the agnostic position..... and brings the good old doctrine of « immanence » to the help of intellectualism in his campaign against unbelief* ».

(2) « *As from a multitude of instinctive perceptions, acting in particular instances, of something beyond the senses, we generalize the notion of an external world, and then picture that world in and according to those particular phenomena from which we started, so from the perceptive power which identifies the intimations of conscience with the reverberations or echoes (so to say) of an external admonition, we proceed on to the notion of a Supreme Ruler and Judge, and then again we image Him and His attributes in those recurring intimations, out of which, as mental phenomena, our recognition of His existence was originally gained* ». An Essay in aid of a Grammar of Assent. Belief in one God., p. 101, London, 1870. Vide de hoc MICH. CRONIN, D. D., The Science of Ethics, Vol. I, p. 476, Dublin, 1909. Hic auctor praedicta verba Card. Newman referens, loco INSTINCTIVE *perceptions*, habet INTUITIVE *perceptions*.

in illis admonitionibus ex quibus, tamquam phaenomenis mentalibus, nostram de illius existentia notionem primitus comparavimus ([1]). Ex quo infert hic auctor ita cognitionem turpitudinis aliquorum actuum fundari in ipsa prohibitione Dei, in nobis una cum Dei existentia impressa, ut etiamsi illa amitteretur, haec tamen nunquam deleri posset.

Contra quod adverti potest, ideo dictamen conscientiae testimonio esse Deum existere eumque aliquos actus prohibuisse, seu conscientiam vocari vocem Dei, quia utique testatur existere aliquem ordinem moralitatis quo iubemur et bonum facere et malum vitare: at quod iste moralitatis ordo actualiter fundetur in ipsa sapientia, iustitia, sanctitate alicuius primi entis in se subsistentis ac distincti realiter a tota universitate rerum, quem nos Deum dicimus, aliunde quam ab ipsa conscientia innotescit. Unde etiam deformitatem nostrorum actuum satis apprehendimus antecedenter ad cognitionem de Dei actuali praecepto aut prohibitione; quinimmo, si per impossibile aliqua regio daretur, in qua notio de Dei existentia, ne dicam de eius attributis, abesset, adhuc in penetralibus humani cordis personaret conscientiae vox modo torquens aut crucians, modo remordens aut stimulans.

5. — **Vera via statuitur ad cognoscendam revelationem.** — Quae cum ita sint, quaerenti quo pacto conscientiae vox testetur Deum existere et homini locutum fuisse, responsio dabitur, hoc fieri tum negative, tum positive: negative quidem, quatenus nihil sit in conscientia quod revelationi repugnet; positive autem, quatenus ex ipsis actibus conscientiae a ratione reflexe perceptis, liceat assurgere ad aliquam primam causam, quae Deus est, cuius

([1]) « *In this special feeling, which follows on the commission of what we call right and wrong, lie the materials for the real apprehension of a Divine Sovereign and Judge... Though I lost my sense of* (the) *moral deformity* (of my acts), *I should not therefore lose my sense that they were forbidden to me* ». Ibid., pp. 102, 103.

moralia praecepta, semel ac cognoscuntur, deprehenduntur apprime convenire cum naturali inclinatione conscientiae.

Quapropter, ad cognitionem existentiae Dei non alia via devenitur, nisi qua ex effectibus assurgitur usque ad causam (1); revelationem autem in tantum suscipimus, in quantum Ecclesia catholica, quae magistra est veritatis, eam nobis credendam proposuerit; cuius tamen revelationis confirmatio nobis suppeditatur in miraculis et prophetiis, aliisque id genus signis, quae Deus in illius gratiam, temporis decursu, ordinasse noscitur.

In quo tamen caute procedere debemus, ne videlicet in vitiosum circulum, quod multis evenisse cernimus, offendamus, quasi hinc quidem revelationem auctoritate Ecclesiae accipiamus, illinc vero in Ecclesiam credamus, quia illam Deus per revelationem nobis proposuerit.

Quae quidem circulatio ut vitetur, attendendum est, revelationem, sive Scripturam, aut Traditionem, duplici sub respectu deberi a nobis considerari: primo, tamquam historicum factum lumini rationis pervium; secundo, tamquam Dei verbum nobis supernaturaliter manifestatum (2). Igitur cum primum hominis officium sit sequi dictamen rationis, ratio autem rite exculta non possit, in suis investigationibus, non nancisci evidentissimum factum existentiae cuiusdam revelationis, sive qualis in Veteri Testamento inchoata est, sive qualis sub Nova Lege perfectionem obtinuit, cum autem in ista revelatione palam contineatur veritas de aliqua Ecclesia a Deo ipso instituta, quae illius vices in terra gerat hominesque ad plenam veritatem perducat, hinc stricto officio tenetur homo Ecclesiam ingredi

(1) Ad modernisticam labem pertinet Ioannis Semeria positio dum, praeeuntibus rationalistis philosophis germanis, negat quinque argumenta a S. Thoma assignata pro existentia Dei « *haudquaquam valere ad convincendum humanum intellectum, quantumvis validus sit et recte ratiocinetur* ». Scienza e Fede, p. 192.

(2) Quapropter, quaestio de existentia revelationis non ad theologiam proprie dictam, sed ad metaphysicam, seu philosophiam primam, pertinet.

ab eaque veritatis normam accipere. Et quid praecise docet Ecclesia, nisi Deum homini secreta sua solemniter revelasse, quae proinde homo reiicere non debet, sed humiliter suscipere tamquam summum Dei beneficium?

6. — **Quomodo revelatio annuntiata et confirmata fuerit.** — Igitur licet Deus, absolute loquendo, revelationem homini immediate interiori illustratione proponere potuisset, scilicet absque ulla externa revelatarum veritatum praesentatione a praedicatoribus fidei facta, opportune tamen et naturae hominis omnino consentanee provisum est, ut huiusmodi veritates annuntiarentur ab aliquibus personis ad hoc specialiter deputatis, quales fuerunt, in Veteri Lege, prophetae, et in Nova Lege, Apostoli, et supra omnes, Apostolorum Rex et Magister, Christus Dominus verus Deus et verus homo.

Rursus, praedicatio a prophetis, a Christo aut ab Apostolis facta, quantum ad externum medium ordinatum ad manifestationem revelationis, absolute sufficere potuisset, sine ulla signorum et miraculorum confirmatione, cum interior fidei motus, quo veritatibus revelatis assentimur, sit immediate a Deo efficaciter ad hoc movente voluntatem nostram: unde et videmus Apostolos Christo Domino credidisse etiam antequam miraculum aliquod edidisset. Sed cum hoc quoque ad hominis naturam pertineat, ut ad aliquid tenendum inducatur, tum rationis argumentatione, tum maxime signis exterioribus, hinc Deus sapientissime providit fidei dilatationi et conservationi, tum per disertissimas praedicationes et clarissima scripta Apostolorum et maxime S. Pauli, tum per miracula et prodigia a sanctis viris in confirmationem veritatis, magna frequentia et claritate, patrata.

Quod ita exponitur in Concilio Vaticano [1]: *Ut fidei nostrae obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus, cum internis Spiritus Sancti auxiliis, externa iungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias, quae, cum Dei omnipotentiam et*

[1] Constit. de fide Cath., c. III.

infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata. Et iterum [1]: *Si quis dixerit, revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cuiusque experientia, aut inspiratione privata, homines ad fidem moveri debere, anathema sit* [2].

7. — **Ostensio signorum ad inducendum homines ut credant mysteriis revelatis non evacuat meritum fidei.** — At ne quis putet signorum ostensionem, quibus Deus interdum, pro sua benignitate, homines inducit ad credendum mysteriis revelatis, meritum fidei excludere, sedulo advertendum est fidei meritum ex hoc oriri, quod homo ex mandato Dei credit quod non videt, seu ex promptitudine voluntatis ad assentiendum Deo revelanti; unde illa sola demonstratio meritum excludit, quae facit videri per scientiam id quod credendum proponitur, quod est ratio demonstrativa, iuxta illud S. Gregorii Magni [3]: *Fides non habet meritum, ubi humana ratio praebet experimentum;* at vero signa, de quibus agimus, huiusmodi non sunt, sed sunt tantummodo rationes aliqualiter inductivae, quae proinde meritum fidei minime evacuant.

(1) Canones, III. 3.

(2) Cf. S. Thom., 2 2ae, Quaest. VI, art. 1. Haec verba Concilii Vaticani sedulo perpendenti patebit, posse apologetam, ex multiis viis quibus religionis christianae veritas commonstrari potest, illam amplecti quam ipse magis aptam iudicaverit, attentis circumstantiis locorum, temporum et personarum: sic nuper Ill.mus Dnus Turinaz, Episcopus Nanceiensis, edito opusculo, *Une démonstration claire et décisive de la divinité de la foi* (Nancy 1902), probationibus ex prophetiis et miraculis, non utique negatis aut despectis, sed simpliciter praetermissis, potius innitendum duxit in gloriosis effectibus, quos christiana religio peperisse comperitur. Pariter advertet prudens lector, citato canone Concilii Vaticani minime proscribi demonstrationem christianae religionis aut revelationis, quae sit ex interna cuiusque experientia, cum et haec via apud plures efficacissima deprehendatur, quatenus detectâ per seriam considerationem, proportionali harmoniâ inter veritates revelatas et cordis humani aspirationes, ostenditur unicam utriusque originem: unde in tantum illa via proscribitur, in quantum tamquam unica indigitatur.

(3) Homil. XXVI in Evangel.

Ad cuius evidentiam, sciendum est quod, ut exponit Doctor Angelicus (1), fidei meritum non totaliter excluditur, nisi homo ea tantum credere vellet quae videt; at quod homo, per aliqua signa visa, credat ea quae non videt, non tollit quin fidem habeat et consequenter fidei meritum. Huius rei luculentum exemplum habetur in sancto Thoma Apostolo, qui per visa vulnera Christi Domini inductus est ut crederet in Christum Deum simul et hominem, unde exclamavit (2): *Dominus meus et Deus meus.* Quocirca id quod ipsi dixit Christus (3): *Quia vidisti me, Thoma, credidisti*, intelligendum est hoc sensu, quod aliud Thomas viderit et aliud crediderit, unde meritum fidei in eo non est evacuatum per signa quae ipsi ostensa sunt.

Utique, sicut ulterius advertit Angelicus (4), perfectioris fidei esset ille qui non requireret huiusmodi auxilia ad credendum; unde ad arguendum defectum fidei in quibusdam, Dominus Noster dixit (5): *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis*; consequenter necessitas recurrendi ad praedicta signa argumento est minoris promptitudinis ad credendum, et sic diminuit aliquantisper meritum beatitudinis, iuxta illud eiusdem Christi Domini (6): *Beati qui non viderunt et crediderunt;* quapropter illi qui sunt tam prompti animi, ut credant Deo etiam signis non visis, beatiores sunt illis qui non credunt, nisi talia videant.

8. — **Quanam certitudine revelationem suscipere debeamus.** — Quae cum ita sint, valde erronea dicenda est eorum sententia, qui censent fidei assensum, quo mens nostra veritatibus revelatis adhaeret, meris probabilitatibus inniti, non autem vera et obiectiva certitudine. Revera, revelatio, ut diximus, dupliciter considerari potest: primo quidem, in quantum illius existentia ex authenticis docu

(1) Cf. S. Thom., 3, Quaest. LV, art. 5, ad 3m.
(2) Io., XX, 28.
(3) Ibid., 29.
(4) Loco cit.
(5) Io., IV, 48.
(6) Ibid., XX, 29.

mentis, miraculis confirmantibus, resultat; secundo autem, in quantum veritates omnes, in deposito revelationis contentae, nobis ab Ecclesia, quae est veritatis magistra, suscipiendae proponuntur.

Et quidem, quoad primum, dicendum est existentiam revelationis, tum quoad factum ipsum revelationis, tum quoad perfectam eiusdem revelationis conservationem, certam esse certitudine illa qua facta quaecumque, sufficientibus testimoniis certificata, suscipimus, quod est certitudine morali (1); quoad alterum vero, ea quae in deposito fidei continentur, certa nobis esse debent certitudine fidei, quae certitudo est omni vel metaphysica certitudine maior, propter dignitatem causae formalis, cui revelatio innititur, quae est ipsa divina scientia, quam falli et decipi impossibile est (2).

Unde assentiri veritati revelatae hinc quidem est primum hominis officium erga Deum, illinc vero non solum non est levitati animi aut inscitiae adscribendum, sed potius signo sapientis providaeque mentis; unde videmus summa ingenia, utique gratia Dei praeveniente, intellectum humiliter redegisse in obsequium fidei (3).

9. — **Assensus fidei meris probabilitatibus non innititur.** — Ex hisce deduci debet, non tam prope ad verum accessisse Card. Newman, cum scripserit se malle, in conficiendo facto de christianae religionis existentia, congeriei probabilitatum inniti, quam factum illud ex demonstratione eruere: quasi omne quodlibet probationum genus,

(1) Dicimus existentiam revelationis certam esse etiam quoad perfectam eiusdem conservationem, ut excludamus eorum errorem qui volunt originem litterariam traditionalem Sacrorum Librorum, auctis studiis critices, incertam manere, ut posuit Io. Semeria: « *La critica storica rende sempre più incerte le origini letterarie tradizionali dei libri santi* ». Il Card. Newman, p. 52, nota 1.

(2) S. Thom., Quaest. I, art. 5 ad 1.m Notat opportune Angelicus Doctor dubitationem, quam aliqui in rebus fidei experiuntur, ex debilitate intellectus humani oriri, qui ad manifestissima naturae se habet sicut oculus noctuae ad lucem solis.

(3) Cf. quae scripsimus in Tract. DE DEO UNO, pp. 41, 42.

quibus quis induci posset ad revelationem acceptandam, a scientiae rigore deflectat ([1]).

Sane nulli facto historico tanta et tam evidentia argumenta suffragantur, quanta et qualia suppetunt pro facto de existentia revelationis christianae: unde de hac re habetur certitudo summa, utique moralis, qualis nempe in huiusmodi rebus rationabiliter desiderari potest. Quapropter merito a Pio X condemnata est sequens propositio: *Assensus fidei ultimo innititur in congerie probabilitatum* ([2]).

Quod autem attinet ad Card. Newman, forsitan rem acu tetigerit, qui dixerit illum, nomine probabilitatis idipsum intellexisse quod nos per certitudinem moralem; quod ex hoc evinci potest, quod ille probationem, quam de revelata religione habere possumus, comparat illi generi argumentationis, quo nostram unusquisque nativitatem et futuram mortem inferimus ([3]).

([1]) Placet ipsa verba referre, quibus Card. NEWMAN mentem suam aperit: « *It is pleasant to my own feelings to follow a theological writer, such as Amort, who has dedicated to the great Pope Benedict XIV, what he calls « a new, modest, and easy way of demonstrating the Catholic Religion ». In this work he adopts the argument merely of the* GREATER PROBABILITY; *I prefer to rely on that of an* ACCUMULATION *of various probabilities; but we both hold (that is, I hold with him), that from probabilities we may construct legitimate proof, sufficient for certitude. I follow him in holding, that since a Good Providence watches over us, He blesses such means of argument as it has pleased Him to give us, in the nature of man and of the world, if we use them duly for those ends for which He has given them; and that, as in mathematics we are justified by the dictate of nature in withholding our assent from a conclusion of which we have not yet a strict logical demonstration, so by a like dictate we are not justified, in the case of concrete reasoning and especially of religious inquiry, in waiting till such logical demonstration is ours, but on the contrary are bound in conscience to seek truth and to look for certainty by modes of proof, which, when reduced to the shape of formal proposition, fail to satisfy the severer requisition of science* ». An Essay in aid of a Grammar of Assent, Revealed Religion, London, 1870, pp. 406, 407.

([2]) Est prop. 25, in Decreto *Lamentabili*, 3 Iul. 1907.

([3]) « *For me, it is more congenial to my own judgment to attempt to prove Christianity in the same informal way in which I can prove for cer-*

Quidquid tamen hoc sit, perperam Eminentissimus Auctor appellat ad auctoritatem Eusebii Amort [1], cum aliud omnino hic scriptor conatus sit conficere, qui nimirum ita arguebat: Certitudo moralis de vera Ecclesia, fundata scilicet in ordinariis motivis credibilitatis, potest evadere metaphysica per reflexionem, advertendo scilicet ad Dei providentiam, quam fallere absolute impossibile est, praesertim in materia religionis; unde motiva illa credibilitatis, sub hac luce considerata, dicenda iam sunt infallibili certitudine gaudere. — At, si quis rem intimius perpendat, haud aequivoce deprehendet hoc argumentationis genus vitio laborare, quod vocatur petitio principii, cum sic arguens iam cogatur supponere existentiam cuiusdam religionis a Deo revelatae, quod est praecise id quod in dubium vertitur.

10. — **Ad rationem fidei requiritur firma intellectus adhaesio veritatibus revelatis.** — Hic autem summi momenti est ut error ille gravissimus excludatur, quo modernistae sanctitatem fidei labefactare conantur, dum contendunt ad fidem formaliter sufficere voluntatis adhaesionem, relicta intellectui facultate dissentiendi: unde fides actus esset, non intellectus, sed voluntatis sese exterius conformantis propositis ab Ecclesia dogmatibus, suspenso aut etiam denegato interno mentis assensu [2].

---

tain that I have been born into this world and that I sall die out of it ». Loco cit. Et antea (pp. 381, 382), expresse scripserat: « *The very idea of Christianity in its profession and history is..., a « Revelatio revelata »; it is a definite message from God to man distinctly conveyed by His chosen instruments, and to be received as such a message; and therefore to be positively acknowledged, embraced, and maintained as true, on the ground of its being divine, not as true on intrinsic grounds, not as probably true, or partially true, but as absolutely certain knowledge, certain in a sense in which nothing else can be certain, because it comes from Him who neither can deceive nor be deceived* ».

(1) Ethica Cristiana, recit. a Card. Newman, op. cit., p. 407.

(2) Errorem hunc, quem anglorum plures hac formula, ex Schoppenhauer mutuata, comprehendunt: « *The will to believe* », ita exponit Le Roy (in art. *Qu'est-ce qu'un dogme*, in Ephem. La Quinzaine, 16 avril

Ad quod excludendum, sat erit recoluisse fidem esse formaliter virtutem intellectus, utique movente voluntate, ideoque consistere in vero, pleno et interno assensu intellectus relate ad ea quae a Deo revelata sunt aut ab Ecclesia tradita, iuxta illud S. Pauli [1]: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.*

Ad pleniorem huius rei intelligentiam, advertendum est, habitus distingui in duas classes: scilicet, sunt habitus qui dant homini tantummodo facultatem boni actus, non autem actum ipsum, ut est ars grammaticalis, quae tradit modum recte loquendi, sed non facit ut homo semper actu recte loquatur, id est, de se non inclinat hominem ad recte loquendum: potest enim quis eligere loqui contra leges grammaticae, puta, ut discipulos provocet ad defectus inveniendos, et sic agendo non dicitur malus, nec imputatur deficientiae habitus in ipso, si minus recte loquatur. Alii autem habitus sunt qui dant non solum posse bene agere, sed dant etiam bonum usum, seu inclinant hominem ad hoc ut illis habitibus recte utatur: sic, verbi gratia, iustitia ita dat bene agere, ut si homo contra hunc habitum operetur, hoc imputetur illius deficientiae: et idem de fide dicendum est, quae proprie ad intellectum pertinet.

Nimirum, cum intellectus moveatur a voluntate, sicut aliae potentiae, aliquid enim actu consideramus quando et sicut volumus, hinc secundum quod intellectus noster movetur ad assentiendum veritatibus revelatis ex imperio voluntatis, attenditur virtus theologica fidei, cuius obiectum est veritas divina intellectui naturaliter imper-

---

1905): « DIEU EST PERSONNEL, *veut dire: Comportez-vous, dans vos relations avec Dieu, comme dans vos relations avec une personne humaine. Pareillement,* JÉSUS EST RESUSCITÉ, *veut dire: Soyez par rapport à lui comme vous auriez été avant sa mort, comme vous êtes vis-à-vis d'un contemporain. De même encore, le dogme de la présence réelle veut dire qu'il faut avoir en face de l'hostie consacrée une attitude identique à celle qu'on aurait en face de Jésus devenu visible* ».

[1] 2 Cor., X, 5.

via: unde vel minima dissensio intellectus, in rebus fidei, peccatum est [1].

Ex dictis patet quam falso Ioannes Semeria, cohaerenter cum principiis a Cardinali Newman in *Grammar of Assent* statutis, fidei rationabilitatem ex eo vindicet, quod nulla sit, ut censet, etiam scientifica cognitio, ad quam tenendam non conferat aliqua impulsio voluntatis [2]. Nimirum falsissimum est assensum philosophicum aut scientificum a voluntate esse utcumque repetendum, cum ab ipsa rei evidentia formaliter determinetur. Unde celeberrimum hoc S. Thomae monitum, quod nimis nunquam meditari possumus, nempe eo modo a principiis fidei, quibus volentes assentimur, repetendas esse conclusiones theologicas, quo modo a primis demonstrationum principiis, quae naturaliter, id est absque liberae voluntatis motu, tenemus, conclusiones philosophicas deducimus. *Ex his autem principiis* (nempe fidei) *ita probatur aliquid apud fideles, sicut etiam ex principiis naturaliter notis probatur aliquid apud omnes* [3].

11. — **Quid sit dogma catholicum**. — Diximus nos hic agere de stabilitate seu immutabilitate revelationis seu dogmatis catholici, componenda cum aliquo eiusdem progressu: at necesse est accurate statuere quid per dogma catholicum hic proprie intelligatur; quod nisi definiatur, magnam incedere ambiguitatem oportebit.

Imprimis autem advertendum est, nomen istud, *dogma catholicum*, etsi in sua pressiori significatione acceptum, comprehendat omnem et solam veritatem divinitus revelatam et ut taliter fidei nostrae sufficienter ab Ecclesia propositam, latiori tamen sensu non incongrue usurpari ad designandam quamcumque ordinis supernaturalis veritatem, sive scilicet ea sit a Deo formaliter re-

(1) Cf. S. Thom., 1 2ae, Quaest. LVI, art. 3.

(2) « *L'energia nella* (della?) *volontà non è estranea a nessuno degli assensi umani, a nessuna delle nostre convinzioni... talchè, se per l'intervento di lei, condannate come assurda la fede, dovreste come assurda condannare, non la sola filosofia, sì la stessa scienza* ». Il Card. Newman, p. 56.

(3) 2 2ae, Quaest. I, art. 5. ad 2m.

velata et contenta in verbo scripto et non scripto, sive sit ab Ecclesia proposita, citra talem revelationem; et quidem sive talis veritas in seipsa consideretur, sive in iis quae ex ea logico processu deducuntur.

Nimirum, cum ordinis supernaturalis veritates non secus ac veritates ordinis naturalis, ab uno eodemque fonte, qui Deus est, essentialis scilicet veritas, promanent, hinc ad invicem intime cohaerent, ita quod aliae ab aliis ordinatim descendant, omnesque in quibusdam summis principiis radicentur: in quo quidem scientiae ratio consistit. Igitur quaestio hic proposita, de stabilitate et progressu dogmatis catholici, non inconvenienter extenditur ad totam theologicam scientiam, costantem tum principiis, sive ex revelatione sive ex magisterio Ecclesiae propositis, tum conclusionibus inde logica ratione deductis: unde ambitus praesentis investigationis hoc quaesito circumscribitur: *utrum et qualiter aliquis profectus in toto complexu veritatum supernaturalium possit admitti.*

At quoniam, ut diximus, non una est omnium veritatum supernaturalium ratio, cum aliae aliter ad fidem pertineant, hinc necesse quoque est in antecessum sedulo statuere qualiter veritas aliqua supernaturalis ad fidem possit se habere, maxime cum non tanta videatur esse inter auctores hac de re consensio.

Ubi tamen statim advertatur, distinctiones, si quae ponantur circa fidem, minime referri debere ad substantiam fidei, cum haec sit unus simplexque habitus mentis, adhaerentis supernaturali veritati propter auctoritatem Dei loquentis, sive immediate per se, sive per magisterium Ecclesiae [1]. Quapropter si quae distinctio in fide ponatur, haec non erit nisi ex parte veritatum fidei, quatenus videlicet diversimode nostro intellectui credendae

[1] « *Si fides sumatur pro habitu quo credimus,* ait Angelicus, *sic fides est una specie et differens numero in diversis; si vero sumatur pro eo quod creditur, sic etiam est una fides, quia idem est quod ab omnibus creditur; et si sint diversa credibilia quae communiter omnes credunt, tamen omnia reducuntur ad unum* ». 2 2ae, Quaest. IV, art. 6.

proponuntur, et sic ex diversis titulis assensum nostrum sibi vindicant, unde etiam diversarum veritatum negatio diversos parit effectus, ut infra patebit.

12. — **Fides et scientia.** — Ulterius vero sciendum est, duplici nos distincto habitu supernaturalia cognoscere, videlicet fide proprie dicta et scientia theologica, quarum discrimen reponitur in luce formali sub qua veritas supernaturalis attingitur: aut enim veritas ista tenetur formaliter ob auctoritatem superioris loquentis, etsi minime videatur; aut ideo mens huic veritati assentitur, quia illam videt logice deduci ex veritate fidei.

Porro, sedulo advertendum est istos duos habitus simul in eodem subiecto consistere non posse circa eamdem veritatem, quia impossibile est ut res aliqua sit simul visa et non visa: unde distinguenda est fides proprie dicta, quae ponitur principium et radix nostrae iustificationis, ab illa scientifica theologicarum rerum cognitione, quam in mente studiosorum sacra Doctrina parit, quae cognitio scientifica, quia maxime in Scholis catholicis comparatur, ideo *scholastica* proprio nomine vocatur.

Praeterea notandum est, ad fidem per se non pertinere ea quae ratione humana demonstrari possunt, quales sunt omnes illae veritates, quae naturaliter cognosci possunt, ut Deum esse, esse unum, esse bonum, animam nostram esse spiritualem et immortalem: de quibus tamen fides potest haberi, scilicet per accidens, nempe per respectum ad eos qui non valent assequi naturalem demonstrationem de illis veritatibus. Huiusmodi veritates proprie vocantur *praeambula ad fidem*, quae quidem demonstrative probari possunt, sed tamen per accidens inter credenda numerantur, *non quia de ipsis simpliciter sit fides apud omnes*, ait Angelicus [1], *sed quia praeexiguntur ad ea quae sunt fidei, et oportet ea saltem per fidem praesupponi ab his qui eorum demonstrationem non habent.*

Distingui igitur fides debet tum a scientia theologica, quae conclusiones ex fidei principiis deductas considerat,

[1] 2 2ae, Quaest. I, art. 5 ad 3m.

tum a scientia philosophica, quae veritates rimatur ordinis naturalis, etsi has interdum revelari et fide teneri contingat, scilicet per accidens.

13. — **Fides divina et fides ecclesiastica.** — At maioris momenti pro nobis in praesenti argumento, simulque maioris difficultatis est recta assignatio circa distinctionem faciendam inter fidem *divinam* et fidem *ecclesiasticam*. Quae quidem distinctio est repetenda ex origine veritatum quae credendae proponuntur: aut enim veritates istae proponuntur a Deo immediate revelante, aut ab Ecclesia: et in primo casu fides vocatur *divina*, in altero autem dicitur *ecclesiastica*. Nimirum, fides divina respicit veritates a Deo *revelatas*, quocumque tandem modo Deus illas revelaverit: fides autem ecclesiastica respicit veritates quas Ecclesia tenendas *proposuit*.

Huius distinctionis ratio est, quia ad Ecclesiam non pertinet novas revelationes facere, cum, ut postea dicemus, revelatio morte apostolorum fuerit clausa; unde proprie ad Ecclesiam spectat fidei depositum integrum custodire: licet pro suo munere fidem moresque tuendi, plura possit Ecclesia proponere praeter ea quae sunt revelata: quae quidem fide, non divina, sed ecclesiastica, teneri debent.

14. — **Fides divina et fides divino-catholica.** — Porro, ipsa rei natura iterum postulat ut ulterior distinctio instituatur, inter fidem *divinam* et fidem *divinam et catholicam* seu *divino-catholicam*, non quod fides catholica non sit et ipsa divina, sed quia non omnis fides divina dici potest catholica. Enimvero, quia, ut ait Concilium Vaticanum [1], *Deus per Filium suum Unigenitum Ecclesiam instituit, suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci*, ideo id dicendum est ad fidem *catholicam* seu etiam *christianam* pertinere, quod auctoritate sua infallibili Ecclesia nobis proponit tamquam a Deo revelatum: qua deficiente authentica propositione, veritas di-

(1) Constitut. dogm. Caput III, de Fide.

vinitus revelata tenebitur utique fide divina, minime autem fide divino-catholica.

Hinc est quod privatas quidem revelationes sibi a Deo forsan concessas aliquis Sanctus fide divina tenebit, qua etiam fide alii, accedente sufficiente credibilitatis motivo, eas tenere poterit; at *fide divina et catholica*, ait iterum Concilium Vaticanum [1], *ea omnia credenda sunt* (et quidem ab omnibus), *quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab Ecclesia sive solemni iudicio, sive ordinario et universali magisterio, tamquam divinitus revelata credenda proponuntur.* — Consulto dicitur: *in verbo Dei scripto vel tradito;* multa enim Apostoli primitus occulte tradiderunt ad successionem fidelium transmittenda, quae ex familiari Spiritus Sancti instinctu cognoverant, ut, verbi gratia, aliquas formas sacramentorum, quae scripto non consignaverunt, maxime ne infidelium irrisioni exponerentur [2].

Igitur ad fidem *divino-catholicam* pertinent ea omnia, quae Ecclesia magisterio suo infallibili nobis credenda proponit tamquam formaliter aut virtualiter contenta in revelatione scripta vel tradita. Formaliter quidem, seu in quantum illa veritas invenitur expressa et significata in verbo Dei scripto aut tradito, sive totidem verbis sive verbis aequivalentibus; virtualiter autem, seu in quantum logico processu deducitur ex veritate formaliter revelata.

Quae cum ita sint, iam patet veritatem aliquam con-

(1) Loc. cit.

(2) Cf. S. Thom., 3, Quaest., XXV, art. 3, ad 4m ; Ibid., Quaest. LXXII, art. 4, ad 1m ; Ibid., Quaest. LXXXIII, art. 4, ad 2m . — Praetermissioni huius animadversionis debentur illae modernistarum apertae negationes de multis fidei catholicae punctis, quae ideo reiiciunt, quia per suam methodum sic dictam historico-criticam, illa in aliquo scripto ex vetustioribus non adinveniunt. Sic igitur erronee omnino scribebat nuper A. Loisy (L'Evangile et l'Eglise, p. 194): « *C'est seulement à partir du XII siècle que la tradition occidentale est fixée sur le nombre des sacrements. L'Eglise primitive n'en connaissait que deux principaux: le baptême, auquel était associée la confirmation et l'eucharistie* ». Qui rursus ait (Autour d'un petit livre, p. 234): « *Bien que le rite de la confirmation soit fort ancien, rien ne prouve qu'il ait été pratiqué par les apôtres* ».

tineri posse in revelatione tripliciter: primo, *formaliter et expresse*; secundo, *formaliter aequivalenter*; tertio, *virtualiter*. — Sic *formaliter et expresse* revelatum est Filium et Patrem unum esse. — *Formaliter aequivalenter* dicenda sunt revelata α) definitio in definito, β) relativum in correlativo, γ) singulare in universali, δ) partes in toto, ε) conclusio in duabus praemissis de fide; — exempli gratia, α) est Filius, ergo genitus; β) est Pater, ergo est et Filius; γ) omnes beati vident Deum, ergo et sanctus Petrus; δ) est homo, ergo habet animam et corpus; ε) Christus est Deus, Maria genuit Christum, ergo genuit Deum. — Tandem *virtualiter* invenitur revelata conclusio in praemissis, quarum una sit de fide, altera de ratione; verbi gratia, Christus est homo, ergo habet et voluntatem humanam: in hoc quippe casu, processus demonstrativus habetur, qui deest in secundo casu; et si quidem accedat Ecclesiae auctoritas, talis conclusio erit et ipsa tenenda de fide divino-catholica, secus remanebit conclusio mere theologica.

15. — **Quaenam requirantur ad fidem divino-catholicam.** — Cum fidem *divino-catholicam* nominaverimus, inquiri subtilius potest quaenam requirantur ad hoc ut aliqua veritas huiusmodi fide teneri debeat.

Cui dubio solvendo nomina ipsa viam aperiunt: nimirum necesse est ut innotescat veritatem illam et in deposito revelationis consignari, et ab universali Ecclesia retineri. Atqui in deposito revelationis potest aliqua veritas consignari, vel quia in Sacra Scriptura, sive expresse, sive implicite continetur, vel quia in Traditione habetur. Rursus, potest innotescere veritatem aliquam credi ab universali Ecclesia, vel quia ab Ecclesia credenda formaliter proponitur, ut fit in definitionibus Conciliorum, vel quia Ecclesia ipsa testatur hanc esse suam fidem. Hoc secundo modo, verbi gratia, Ecclesia in Concilio Tridentino [1], testabatur Beatam Virginem, ex speciali Dei privilegio, in tota vita, omnia peccata, etiam venialia, vitasse. Atqui,

[1] Sess. VI, can. 23.

veritas ista continetur etiam, saltem implicite, in Sacra Scriptura [1]. Igitur, qui hanc veritatem, etiam corde negaret, haereticus formaliter esset dicendus, dummodo adverteret hanc esse Ecclesiae fidem.

16. — **Quaenam ad haeresim proprie pertineant.** — Porro, cum ad fidem divino-catholicam pertineat assensus mentis illis veritatibus revelatis quas Ecclesia, pro suo officio fidem tuendi et defendendi, auctoritative proposuerit, sequitur illum formaliter constitui haereticum, qui tali veritati assensum mentis suae pertinaciter denegare ausus fuerit.

Ad quod intelligendum, sciendum est haeresim (graece αἵρεσιν) electionem significare, quasi scilicet quis eam opinionem sibi eligat, quam meliorem reputat. Hinc de ratione haeresis est quod quis privatam sententiam quasi per electionem propriam sequatur, seposita sententia publica quae divinitus traditur; praeterea necesse est quod huic sententiae quis pertinaciter inhaereat, electio quippe importat firmam inhaesionem; ideoque haereticus ille dicitur qui spreta fidei doctrina divinitus tradita, proprium errorem pertinaciter sectatur.

Porro, quantum ad articulos fidei, qui ad fidem principaliter pertinent et per se credendi proponuntur, horum negatio, si pertinacia adsit, facit hominem simpliciter haereticum, cum non possit quis propter simplicitatem excusari, praecipue quantum ad ea de quibus Ecclesia solemnizat, et quae communiter versantur in ore fidelium, sicut mysterium Trinitatis, nativitatis Christi, et similia; quantum autem ad ea quae indirecte pertinent ad fidem, quae non propter se proponuntur credenda, sed ex quorum negatione sequitur aliquid contrarium fidei, scilicet in Sacra Scriptura contineri aliquid falsi, non iudicatur quis haereticus, nisi adeo pertinaciter in sua electione perseveret, quod ab errore non recedat, etiam viso quid ex hoc sequatur [2].

[1] Cf. Cantic., IV, 7.

[2] S. Thom., Comment. in Ep. I ad Cor., c. XI, lect. 4. Cf. quod scripsimus in Tract. de SS.ma Trinitate, p. 91.

Advertendum tamen est, quod non solum inhaerendo falsae sententiae, sed etiam verba inordinata proferendo, haeresis incurritur, in quantum per verba quae quis profert, fidem suam exterius pandit: unde non solum ille naufragium in fide facit qui aliter praesumit exponere Sacram Scripturam, quam Spiritus Sanctus efflagitat, retorquens illius expositionem sensu contrario ei quem Ecclesia proposuit, sed ille quoque qui inordinatis utens sermonibus, falsam ingerit de fidei dogmatibus sententiam (1).

Et haec quidem hic recoluisse, ut censemus, inutile non erit, cum iam sorte haud certe satis lugenda, videamus viros, falsi nominis scientiae sequaces, satanico velut actos odio erga divinam revelationem, quam Scriptura et Traditione contentam Ecclesia infallibili sua auctoritate suscipiendam nobis proposuit, plura quae in ea continentur, ut, verbi gratia, de Adae formatione, de originali peccato, de eiectione primi hominis e Paradiso, et generaliter de miraculis tum Veteris, tum Novi Testamenti, praefracte et pertinaciter denegare: quos proinde a fide excidisse dicendum est.

Sane iam videntur institisse tempora illa periculosa, ab Apostolo praenuntiata, cum homines seipsos amantes, superbi, sine affectione et pace, corrupti mente fient reprobi circa fidem, quos proinde unusquisque de propria fide servanda sollicitus devitare curet (2).

Sic igitur, concludit S. Thomas (3), pertinacia qua quis, directe vel indirecte, contemnit subire iudicium Ecclesiae in his quae sunt fidei, facit hominem haereticum. Talis autem pertinacia procedit ex radice superbiae qua quis praefert sensum proprium sensui totius Ecclesiae. Unde Apostolus dicit (4): *Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini Nostri Iesu Christi, et*

(1) 2ae, 2, Quaest. XI, art. 2, ad 2m.
(2) 2 Tim., III.
(3) Comment. in Ep. 1 ad Cor., loc. cit.
(4) 1 Tim., VI, 3.

ei quae secundum pietatem est, doctrinae, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quaestiones et pugnas verborum.

Quam opportune autem haeretici censuris Ecclesiae compescantur, iam tempore suo adverterat S. Hieronymus, scribens [1]: *Secandae* (sunt) *putridae carnes, et scabiosum animal a caulis ovium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, et pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria una scintilla fuit; sed quia non statim oppressus est, totum orbem eius flamma populata est.*

17 — **Quandonam aliquis poenas in haereticos latas incurrat.** — Attamen, quod attinet ad poenas ab Ecclesia contra haereticos latas, aliter iudicandum est. Nimirum, cum poenas ferre ad iudicem formaliter pertineat, iuxta cogniti delicti naturam, non possit autem res aliqua naturaliter innotescere, nisi ad forum externum deducatur, hinc poenas haereticus homo non incurrit, nisi eius infidelitas exterius quodammodo manifestetur. Ulterius vero, quia ad poenas incurrendas contumacia requiritur, quatenus quis veritati clare propositae assentiri renuit, ideo dicendum est poenas non incurri, nisi qui veritatem ab Ecclesia expresse propositam refragetur, et hoc quidem sive illa propositio, solemni magisterio, sive ordinario magisterio fiat.

Et hinc quidem ratio assignari potest, cur aliquae veritates, quae utique credi olim debebant fide divino-catholica, postea tamen ab Ecclesia expresse definitae fuerint, cuiusmodi exempla suppetunt in dogmate de Immaculata Conceptione et in alio dogmate de infallibilitate Summi Pontificis: nimirum, nulli dubium esse potest istas duas veritates credi debuisse olim, sicut nunc, fide divino-catholica, cum et in revelatione contineantur, et ab universali Ecclesia semper agnitae fuerint: at, cum veritates huiusmodi nondum ita clare essent propositae, ut omnis prorsus dubitatio excluderetur, hinc Ecclesia partes suas esse duxit has veritates expresse definire, quo facto,

[1]) Comment., sup. Ep. ad Gal., L. III, c. V. t. VII, P. I, p. 489.

omni dubitatione et disputandi licentia sublata, fidem detractans poenas in haereticos latas evadere amplius non potest.

Re quidem vera, contumax (a *contemno* vel a *contumeo*) dicitur ille qui superbo insolentique animo elatus, contemptu quodam aliis vera dicentibus aut iusta iubentibus cedere detrectat [1]: quod esse nequit nisi veritas eorum quae proponuntur clare omnino innotescat: unde ad hoc praecise ordinantur Ecclesiae expressae definitiones. At, ut diximus, etiam citra huiusmodi expressas definitiones peccare quis contra fidem mortaliter potest, etsi censuras minime incurrat: quando nempe veritati, quam satis scit esse fide divino-catholica tenendam, contradicit.

Advertendum autem est ulterius, aliquem peccare etiam posse contra fidem, scilicet ex consequenti, negando aliquam veritatem naturalem, qualis est, verbi gratia, immortalitas animae; quatenus nempe negans illam veritatem advertat ex hoc sequi quod Sacra Scriptura fallitur. Hoc quippe sensu, Angelicus Doctor dicit haereticum esse tenere quod anima humana traducatur cum semine [2]: nimirum ex negata hac veritate sequitur animam humanam non esse per se subsistentem, nec proinde immortalem, ideoque sequitur demum errare Scripturam quae ponit animam humanam esse immortalem: unde talis haeresim formaliter incurreret, et idem dicatur de pluribus similibus [3].

18. — **Conclusio ex una praemissa de fide et altera rationis est virtualiter revelata.** — Diximus modo propositionem, quae ex una praemissa de fide et altera rationis deducitur, seu conclusionem theologicam esse virtualiter revelatam. — Ad hoc intelligendum, advertendum est quod lumen rationis, utpote subserviens lumini fidei, ab

(1) Ut patet, distinguitur contumacia sic accepta ab ea quae a iurisconsultis respicitur, iuxta quos contumax dicitur qui tribus propositis edictis, vel uno pro tribus, quod peremptorium appellatur, iudicisque litteris evocatus, praesentiam sui facere contemnit.

(2) 1, Quaest., CXVIII, art. 3.

(3) Verbi gratia, de creatione, de distinctione mundi a Deo, etc.

isto quodammodo modificatur et elevatur, ad constituendum unum tantummodo lumen, quod est formaliter lumen supernaturalis revelationis: unde non est hic casus applicandi axioma: *Peiorem sequitur semper conclusio partem:* nam hoc axiomate unum proprie significatur, nempe conclusionem, quae ex una praemissa affirmativa et altera negativa deducitur, semper negativam esse debere, et similiter probabilem tantum, non certam, quae ex una praemissa certa et altera probabili infertur. Cum autem aliqua veritas per rationem humanam sub lumine revelationis deducitur, aliquid simile habetur ei quod evenit cum homo, gratia sanctificante donatus, aliquid operatur, ex motivo supernaturali, per potentias naturales animae: tales nimirum operationes pertinent iure ad ordinem supernaturalem et simul ipso facto sunt meritoriae vitae aeternae. Similiter virtutes naturales instrumentaliter deserviunt virtutibus infusis ad bonum ordinis supernaturalis faciendum.

Quapropter, quaerenti utrum conclusiones ex fidei principiis mediate deductae, sint et ipsae de fide divina tenendae, cum distinctione respondendum erit. Nimirum, articuli fidei dupliciter considerari possunt: uno modo, secundum quod sunt nobis formaliter inevidentes; alio modo, secundum quod abstrahunt a ratione visi et non visi; et quidem primo modo sunt simpliciter principia fidei; altero modo vero sunt principia sacrae Theologiae, quae, ut docetur in Tractatu de Deo Uno, est scientia subalterna scientiae Dei et Beatorum.

Quae cum ita sint, dicimus: vel conclusiones huiusmodi considerantur prout fluunt ab articulis fidei ut sic formaliter acceptis, id est, quatenus inevidentes sunt, et tunc sunt et ipsae obiectum fidei divinae, non principaliter, sed secundario et quasi derivative. Vel istae conclusiones considerantur prout logice deducuntur ab articulis fidei consideratis non formaliter ut sic, sed quatenus sunt principia sacrae Theologiae, id est secundum quod abstrahunt a ratione visi et non visi, et tunc sunt formaliter obiectum scientiae theologicae.

Ex qua distinctione sequitur: 1. quod conclusiones theologicae, primo modo consideratae, non solum sunt obiectum fidei divinae, sed etiam possunt fieri obiectum fidei divino-catholicae, quatenus nempe ab Ecclesiae credendae proponantur; quod dici nequit de conclusionibus secundo modo consideratis. 2. Adhaesio mentis huiusmodi conclusionibus primo modo intellectis potest fieri obiectum meriti, non autem secundo modo; scilicet fidei meritum extenditur ad articulos fidei simul et ad conclusiones inde logice deductas. 3. Cognitio conclusionum theologicarum, ut sic, dicitur mansura in patria, non quatenus primo modo accipiuntur, sed secundo modo: in quantum scilicet scientia theologica compossibilis est cum visione beatifica; fides enim cum sacra Theologia componi potest, non autem cum visione patriae.

Demum non inutiliter hic adduci possunt verba quibus S. Thomas rem hanc illustrat. Qui scilicet, cum quaesiisset utrum liceat contrarie opinari de notionibus [1], cum existentia et natura notionum patescat discursu ex articulo fidei quo in trinitatem personarum credimus in unitate essentiae, respondet: *Ad fidem pertinet aliquid dupliciter: uno modo directe, sicut ea quae nobis sunt principaliter divinitus tradita, ut Deum esse trinum et unum, Filium Dei esse incarnatum et huiusmodi. Et circa haec opinari falsum hoc ipso inducit haeresim, maxime si pertinacia adiungatur. Indirecte vero ad fidem pertinent ea ex quibus negatis consequitur aliquid contrarium fidei: sicut si quis diceret, Samuelem non fuisse filium Helcanae: ex hoc enim sequitur Scripturam divinam esse falsam. Circa huiusmodi ergo absque periculo haeresis aliquid falsum potest opinari antequam consideretur, vel determinatum sit, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, et maxime si non pertinaciter adhaereat: sed postquam manifestum est, et praecipue si sit per Ecclesiam determinatum, quod ex hoc sequitnr aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absque haeresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hae-*

(1) 1, Quaest. XXXII, art. 4.

retica, quae prius non reputabantur, propter hoc quod nunc est magis manifestum, quid ex eis sequatur.

Huc quoque referri poterit id quod ait Summus Pontifex Ioannes XXII. Nimirum, cum in media aetate, nonnulli fratres ex Ordine S. Francisci, paupertatem plus aequo extollentes, pertinaciter assererent, Christum et Apostolos nihil habuisse, et in his quae habebant nullum ius eis fuisse, Ioannes XXII in celebri decretali *Cum inter nonnullos*, 12 Nov. 1323, hanc propositionem tanquam erroneam et haereticam proscripsit, *cum Scripturae Sacrae*, ait, *quae in plerisque locis* (Apostolos) *nonnulla habuisse asserit, contradicat expresse, ipsamque Scripturam Sacram... fermentum aperte supponat continere mendacii* [1].

19. — **Quae ad fidem pertinent secundum se et in ordine ad alia.** — Porro, ulterius animadvertere oportet, veritatum revelatarum quas, sanciente Ecclesia, fide divino-catholica credere debemus, aliquas esse de quibus est fides secundum se, alias autem de quibus non est fides secundum se, sed solum in ordine ad alia. Nimirum, hoc relate ad fidem verificatur, quod in scientiis humanis invenitur, in quibus aliqua quidem proponuntur ut per se intenta, alia vero tamquam ad meliorem et ampliorem horum manifestationem ordinata.

Igitur, cum fides sit principaliter de iis quae videnda speramus in patria, secundum illud [2]: *Est autem fides sperandarum substantia rerum*, hinc ad fidem per se et principaliter pertinent ea quae directe nos ordinant ad vitam aeternam, sicut veritas de existentia trium personarum in una divina essentia, mysterium Incarnationis Verbi, et similia. Quaedam autem proponuntur in Sacra Scriptura ut credenda, non quasi principaliter intenta, sed ad praedictarum principalium veritatum manifestationem, sicut quod Abraham habuit duos filios, aut quod ad contactum ossium Elisei suscitatus sit mortuus, et similia, quae in Libris Sanctis ponuntur in

(1) Extrav. Ioan. XXII, de verborum significatione. Tit. XV, c. IV.
(2) Heb., XI, 1.

ordine ad manifestationem divinae maiestatis, vel Incarnationis.

Porro, solae veritates prioris generis vocantur *articuli fidei* (1); licet fides divino-catholica possit esse etiam de aliis veritatibus, in quantum scilicet ab Ecclesia, quae est infallibilis fidei magistra, credenda proponuntur sub generali Scripturarum canone. — Quocirca longe a vero aberrant qui cum P. Lagrange (2) dicunt nos minime cogi ad accipienda placita ordinis naturalis in Scriptura contenta, cum, ut aiunt, haec esse nequeant obiectum fidei: esto enim ad fidem non pertineant principaliter, sunt tamen cum fide tam intime connexa, ut iis negatis, sequi debeat aliquid contrarium fidei: quod si hae veritates cognosci possunt naturaliter, ad fidem pertinebunt solum per accidens (3).

20. — **Quaestio.** — *Utrum haeretici formales, sive publici, sive occulti, pertineant ad corpus Ecclesiae?*

(1) Cf. S. Thom., 2 2ae, Quaest. I, art. 6. ad 1m. Notat hic Angelicus (corp. art.), non ideo Symbolum Apostolorum dici constare duodecim articulis, quasi duodecim tantum sint articuli fidei; sed quia quae veritates analogam obscuritatem habent per respectum ad intellectum nostrum, quodammodo ad invicem coaptari videntur et ab aliis distingui: unde, addit ille, ubi occurrit aliquid speciali ratione non visum, ibi est specialis articulus; ubi autem multa secundum eamdem rationem sunt cognita vel non cognita, ibi non sunt articuli distinguendi; sicut alia difficultas menti ingeritur ex hoc quod Deus sit passus, alia ex hoc quod mortuus resurrexerit, unde distinguitur articulus resurrectionis ab articulo passionis: sed quod Christus sit passus, mortuus et sepultus unam eamdemque difficultatem faciunt, ita quod, uno suscepto, difficile non sit alia suscipere; et propter hoc, omnia haec pertinent ad unum articulum.

(2) « La Méthode historique », par MARIE-JOSEPH LAGRANGE, O. P. Paris, Lecoffre, 1904.

(3) Eamdem erroneam sententiam nuper protulit auctor aliquis in articulo « *Some recent Books on Catholic Theology* », in Ephem. The American Journal of Theology: Jan. 1906, p. 184: « *No one can compel acceptance of truths* (contained in Holy Scripture) *of the profane order, because there is nothing to prove that such things are imposed upon us as articles of belief, for the simple reason that, being of the profane order, they cannot of themselves be objects of faith* ».

Hic autem quaestio haud inutilis proponitur de haereticis tum publicis, tum occultis, qui tales sunt formaliter, scilicet utrum ad Ecclesiae corpus dicendi sint pertinere, necne.

Dubitandi ratio est quia, hinc quidem huiusmodi haeretici de vita Ecclesiae non participant, cum prima conditio ut quis vivat de vita Ecclesiae sit verae fidei professio: unde aiebat S. Ioannes Apostolus [1]: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum*; illinc tamen, cum haeretici legibus Ecclesiae formaliter subiecti maneant, ideo dicendum videtur eos aliquo modo ad Ecclesiam adhuc pertinere. — Quae cum ita sint, proposito quaesito aliqui quidem, ut Suarez, negative, alii autem, ut Bellarminus, affirmative responderunt.

Ad hoc dirimendum, sciendum est pluribus modis posse aliquem pertinere ad corpus Ecclesiae. Nimirum, cum in Ecclesia tria sint attendenda, scilicet, magisterium, sacerdotium et iurisdictio, quae omnia ex Christi voluntate, in una Pontificis Romani persona coalescunt, potest esse quod quis ad corpus Ecclesiae ex hisce tribus capitibus pertineat, vel tantummodo ex uno aut ex altero. Et quidem illi qui verae fidei professione capiti coniunguntur, pertinent ad corpus Ecclesiae secundum magisterii, sacerdotii et iurisdictionis dependentiam, illi vero qui occulte haeresim profitentur, etsi in magisterio non conveniant, conveniunt tamen in hoc quod et sacramentorum participes esse possunt, et Ecclesiae iurisdictioni subduntur; denique, illi qui haeresim publice profitentur sacramentorum communione privantur, cum sint excommunicati, attamen non cessant pertinere ad Ecclesiae iurisdictionem, cum baptismatis indelebilem characterem habeant, quo praecise homo incorporatur Christo et fit membrum Ecclesiae.

Ergo concludendum est, omnes illos qui baptismum susceperunt, ad corpus Ecclesiae pertinere, sed diversi-

(1) 1 Ep., II, 19.

mode: nam vel cum baptismo gratiam habent, et sic perfectissime ad corpus Ecclesiae pertinent, cum vivant etiam de vita eius, seu ad eius animam pertinent; vel gratia destituti, fidem tamen catholicam ore et corde retinent, et sic ad corpus tantum pertinent, secundum triplicem supra positam subiectionem; vel fidem ore retinentes, corde abiiciunt, et tunc nonnisi imperfecte ad corpus Ecclesiae pertinent, scilicet secundum subiectionem sacerdotii et iurisdictionis; denique si fidem ore quoque negaverint, tunc abiiciuntur a sacerdotii communione, et solum iurisdictionis nexu ad Ecclesiae corpus pertinent eique subiiciuntur.

21. — **Corollarium.** — Ex his constat quid tenendum sit de diu vexata quaestione, possitne Summus Pontifex esse haereticus occultus: cui profecto affirmative respondendum est, cum Summi Pontificis officium, ut est Caput Ecclesiae, consistat formaliter in hoc quod fidelibus veritatem revelatam tradat, non quidem secundum quod est privata persona, sed prouti ex cathedra pastoris et doctoris officio fungitur; plenitudo autem iurisdictionis in ipso independens est ab hoc quod veram fidem interne profiteatur, necne.

Quinimmo, *absolute loquendo*, negari nequit, fieri utique posse ut Summus Pontifex, utique tanquam persona privata ac privatus doctor, sit haereticus publicus, cum hoc formaliter non praeiudicaret infallibilitatis muneri quo gaudet tanquam caput Ecclesiae; aliunde excommunicatio sequens ad peccatum infidelitatis publicae, quae quidem est iuris positivi, magisterium infallibile et supremam auctoritatem non tollit, sed tantum hominem excludit a communione sacerdotii: at plenitudo sacerdotii non in uno Summo Pontifice sita est, sed aeque in omnibus et singulis episcopis residet.

Advertendum tamen est, divina hoc Providentia nunquam permissum fuisse, ut Summus Pontifex in haeresim publice et formaliter inciderit: quinimmo haec est omnibus Summorum Pontificibus debita laus, eos sese iugiter invictos exhibuisse, et quidem usque ad sanguinis effu-

sionem, fidei catholicae testes et defensores. Ab eis quoque haec laus ad Romanam usque Ecclesiam derivata est, cuius fides nullo unquam errore commaculata fuit, et quae sancti Petri doctrinae iugiter inhaesit in immutabilitate fidei catholicae ([1]).

22. — **Fides ecclesiastica.** — At quoniam Christus Dominus Ecclesiae catholicae commisit revelationis depositum custodiendum, qui etiam uni Petro eiusque successoribus altissimum munus contulit confirmandi fratres in fide, hinc agnoscenda quoque est in Ecclesia, et signanter in persona Romani Pontificis, praeter potestatem definiendi ea quae, utpote revelata, credenda sunt ab omnibus fide divino-catholica, ius ferendi iudicia, eaque ex sese irreformabilia, circa materias cum fide connexas, in quantum videlicet postuletur necessitate fidem ipsam conservandi et defendendi. Et hae quidem definitiones, etsi ad fidem divino-catholicam non pertineant, pertinent tamen ad fidem *ecclesiasticam*, qua iubemur ea omnia sincero et obsequenti animo suscipere et amplecti, quae Ecclesia sic tenenda proposuerit.

Praeter has explicitas decisiones, alia quoque sunt quae implicite in Ecclesiae magisterio continentur, a quibus recessisse nefas esset, quippe quibus negatis, indirecte impeteretur fidei depositum; cuiusmodi est fundatio Episcopatus Romani a sancto Petro, factum quoddam dogmaticum, puta Pium X esse legitimum Pontificem, Christum esse sacramentaliter praesentem in aliquo orbis tabernaculo ([2]), etc. Et haec quidem, non secus ac superius posita, fide ecclesiastica omnino tenenda sunt.

([1]) Hac praecise de causa, Romae antiquitus fidei symbolum in Missa solemni non canebatur, ut S. Henrico, de hac re miranti, declaratum est: mos autem symbolum ibimet canendi nonnisi regnante Benedicto VIII (1012-1024) introductum est. Cf. Baron., a. 447, n. XXIV.

([2]) Quoad Christi in Eucharistia praesentiam, tria distinguenda sunt: primo, dogma ipsum *essentialiter* acceptum, quod credendum est fide divino-catholica; secundo, realis Christi praesentia sacramentaliter in *aliquo* orbis tabernaculo, quod credendum est fide ecclesiastica; tertio, factum de reali praesentia Christi sub *his determinatis* speciebus, quod

Denique nonnulla sunt quae Ecclesia opportune definivit, licet naturaliter cognosci possint, ut sunt quaedam pertinentia ad fidei praeambula, verbi gratia, animam rationalem esse formam corporis humani, aut quae ordinantur ad fidei custodiam, ut sunt authenticitas Vulgatae nostrae, aut quaedam facta non revelata, necnon scripta aliquorum auctorum, qui vocantur textus humanae originis, in quibus scilicet Ecclesia declarat certas contineri propositiones in sensu auctoris sive approbandas sive condemnandas, quae tamen res humano studio cognosci possint.

Revera, ut cuique parumper consideranti patet, ad fidem integram conservandam circa veritates in deposito revelationis contentas, necesse est ut aliqua quidem firmiter teneantur, alia autem respuantur. Et quidem nonnulla sunt quae revelationis depositum vel antecedenter vel ex consequenti respiciunt, quorum alia ad fidem, alia ad mores spectant, quae ab omnibus rectam fidem habere volentibus, firmiter teneri debent; alia autem sunt quibus fidei depositum directe lacessitur, quae unusquisque reiiciat oportet.

Igitur ad magisterium Ecclesiae, sive solemne, sive ordinarium, pertinet, ex hoc capite, condemnare errores: quod Romanus Pontifex identidem praestat, sive perlatis litteris encyclicis, sive editis syllabis, aut aliis id genus pontificiis documentis [1]. Praeterea, ad ipsum pertinet di-

---

credendum est fide divino-catholica, subaudita tacita conditione, si hostia sit valide consecrata. « *Fides credentis*, ait S. Thomas (2 2ae, Quaest. I. art. 3, ad 4m), *non refertur ad has species panis vel illas, sed ad hoc quod verum corpus Christi sit sub speciebus panis sensibilis quando recte fuerit consecratum; unde si non sit recte consecratum, fidei non suberit propter hoc falsum* ».

[1] Ut aliquod pontificium documentum ad magisterium Ecclesiae reducatur seu sit tanquam infallibile habendum, solent auctores conditionem adiicere, debere evidens esse quod Summus Pontifex intendat fidem universalis Ecclesiae obligare: et sane hoc criterio discerni potest quid. verbi gratia, in Encyclicis, in quibus nimis evidens est Summum Pontificem aliquid ex cathedra docere velle, tanquam de fide sit firmiter

scernere libros divinitus inspiratos a non inspiratis, ut sciatur ubinam consistat depositum revelationis et ut extensio inspirationis clare describatur; decernere canonizationem Sanctorum; approbare ordines religiosos; iudicium authenticum ferre de ritibus liturgiae, qui ad dogma intime pertinent, cum legem credendi statuat lex supplicandi [1].

Igitur, quae Ecclesia magisterio suo credenda proponit, citra res revelatas et contentas in verbo Dei scripto vel tradito, unusquisque fide, ut dicitur, ecclesiastica, tenere debet, sive illa ad fidem tuendam, sive ad mores conservandos, sive ad cultum Dei promovendum, sive ad errores profligandos pertineant [2]: hoc tamen pacto, ut si quis neget Ecclesiam in hisce definiendis infallibilem esse, sit ipso facto formaliter haereticus: si vero rem tantum sic definitam deneget, peccet utique contra fidem,

---

retinendum, quid tanquam mere accessorium, et ideo libere agitandum in eis contineatur.

[1] Ad hoc genus definitionis pertinere censemus duas celeberrimas declarationes a Leone XIII editas: alteram, de identitate reali contractus et sacramenti in matrimonio christiano, alteram de invaliditate anglicanarum ordinationum. Quoad primum, haec habet Pontifex (Encycl. *Arcanum*, 10 Febr. 1880): « *Etenim non potest huiusmodi distinctio seu verius distractio* (contractus a sacramento in matrimonio) *probari: cum exploratum sit, in matrimonio christiano, contractum a sacramento non esse dissociabilem, atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum* ». Clarius adhuc, quoad secundum (Litt. Apost. de ordinationibus anglic. *Apostolicae curae*, Id. Septembris, 1896): « *Itaque omnibus Pontificum decessorum in hac ipsa causa decretis usquequaque assentientes, aeque plenissime confirmantes ac veluti renovantes auctoritate Nostra, motu proprio, certa scientia, pronunciamus et declaramus, ordinationes ritu anglicano actas, irritas, prorsus fuisse et esse, omninoque nullas* ».

[2] Hinc prorsus reiiciendum est quod scribit IOANNES SEMERIA (Idealità buone, Disc. Pro scientia, p. 17-18): « *Se una verità è veramente dogmatica, non è possibile negarla; e se non lo è, il cedere è superfluo* », id est, nec necesse est contradictoriam propositionem concedere. Adest in contrarium haec prop. Syllabi Pii IX (22): « *Obligatio qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur* ».

haereticus tamen formaliter dici nequeat. Quae autem humana industria cognosci possunt, ab Ecclesia tamen definiuntur, fide quoque ecclesiastica tenenda sunt, non tamen per se, verum per accidens, scilicet quoad illos tantummodo qui ista per se assequi haudquaquam valent.

Huc proprie recurrunt verba Pii IX ([1]): *Silentio praeterire non possumus eorum audaciam, qui sanam non sustinentes doctrinam, contendunt illis apostolicae Sedis iudiciis et decretis, quorum obiectum ad bonum generale Ecclesiae, eiusdemque iura ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingat, posse assensum et obedientiam detrectari, absque peccato et absque ulla catholicae professionis iactura.*

23. — **Anathematis sanctio.** — Quia autem mos est Ecclesiae, maxime in Conciliis adunatae, fidei canonibus anathematis comminationem adiicere, hinc non inutiliter hic declarabitur quorsum tam gravis sanctio pertineat.

Anathema, ait Angelicus ([2]), Graeca vox est, composita ex ἀνά, quod est *sursum*, et θέσις, quod est *positio, ut dicatur anathema quasi sursum positum: quia scilicet cum capiebatur aliquid in praeda quod nolebant esse in usu hominum, suspendebant illud in templo: et inolevit usque adhuc ut ea quae sunt separata ab hominum communi usu, anathemata vocarentur.*

Attamen falso a quibusdam supponitur ideo anathematis poenam ab Ecclesia definitionibus fidei adiici, ut discerni possit quid de fide divina, quid de fide ecclesiastica teneri debeat, cum haec poena promiscue feratur in negantes veritates sive divinitus revelatas, sive ab Ecclesia simpliciter propositas et definitas.

Sic, verbi gratia, Concilium Tridentinum, sub anathematis poena susceptionem Vulgatae, quae res ad fidem ecclesiasticam proprie pertinet, proposuit ([3]): *Si*

([1]) Encycl. *Quanta cura*, 8 Dec. 1864.

([2]) Comment. in h. locum S. Pauli ad Rom. (IX, 3): *Optabam enim ego ipse anathema esse*, etc.

([3]) Sess. IV.

quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt et in veteri Vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens et prudens contempserit, Anathema sit. Pariter Concilium Vaticanum plures errores ad fidei praeambula pertinentes, sub anathematis comminatione proscripsit [1]. Quinimmo, in Bulla Canonizationis Sanctorum et aliis solemnibus definitioribus, solent Summi Pontifices haec verba addere: *Si quis vero paginam hanc Nostrae definitionis, decreti, mandati, relaxationis et voluntatis infringere, vel ei temerario ausu contraire voluerit, aut attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli se noverit incursurum* [2].

Nimirum, huiusmodi formulis satis evincitur utique illum ad Ecclesiae animam pertinere haudquaquam posse qui veritates sive a Deo revelatas, sive ab Ecclesia propositas, sive naturali rationis lumine cognoscibiles, ut sunt praeambula fidei, deneget; minime tamen declaratur cuius formalis rationis sint veritates quae tenendae ita proponuntur.

24. — **Magisterium ordinarium Ecclesiae.** — Ne autem in errorem quis inducatur, putans ad hoc ut aliqua veritas credi debeat fide sive catholica sive ecclesiastica, semper requiri ut solemniori forma ab Ecclesia proponatur, opportune advertetur, propositionem veritatum credendarum, ex parte Ecclesiae, non necessario semper fieri debere solemni forma, id est, Summo Pontifice aut definitionem formaliter condente aut Concilii generalis decreta vel canones rati habente; sed iuxta doctrinam Concilii Vaticani, sufficit ordinarium illud et universale magisterium, quod Romanus Pontifex exercet sive per se, sive per organum Congregationum romanarum, accedente tamen speciali illius approbatione: sic quippe Pon-

(1) Sess. III, Canones. I, de Deo rerum omnium creatore.

(2) Cf. Litt. Apost. *Inter Apostolici muneris*, de Canoniz. Septem BB. Fundat. Ord. B. M. V., XI kal. Febr. 1888.

tifex ex cathedra loqui censendus est, cum Pontificem loqui ex cathedra sit illum fungi munere Pastoris et Doctoris omnium christianorum ([1]). Sufficit quoque magisterium illud, quod consistit in fide totius populi christiani, tacite saltem approbante Romano Pontifice.

Quocirca nemini dubium esse potest pontificia documenta litteris encyclicis consignata ad fidem pertinere, aeque ac solemniores definitiones; similiter decreta dogmatica Sacrarum Congregationum, si quidem in forma specifica sint approbata a Papa, id est, si constet Pontificem velle universalem Ecclesiam obligare, fide tenenda sunt ([2]): denique, quod ab omnibus fidelibus, sanciente Pontifice, tenetur, ut, verbi gratia, Deiparam sese apud Lourdes manifestasse, fide quoque, scilicet ecclesiastica, credi debet ([3]).

Ad hoc tamen requiritur ut Pontifex aliquid decernat pro universa Ecclesia, seu, ut *omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere fungatur* ([4]); unde, ut ait S. Thomas ([5]), *in aliis sententiis, quae ad particularia facta pertinent, ut cum agitur de possessionibus vel de criminibus, vel de huiusmodi, possibile est iudicium Ecclesiae errare propter falsos testes.*

25. — **Schema exhibens relationem veritatum supernaturalium ad fidem.** — Ut ea omnia quae hucusque disseruimus de respectu veritatum supernaturalium ad fidem, in unum conspectum claro ordine redigantur, peropportunum iudicamus sequens schema sub oculos lectoris ponere.

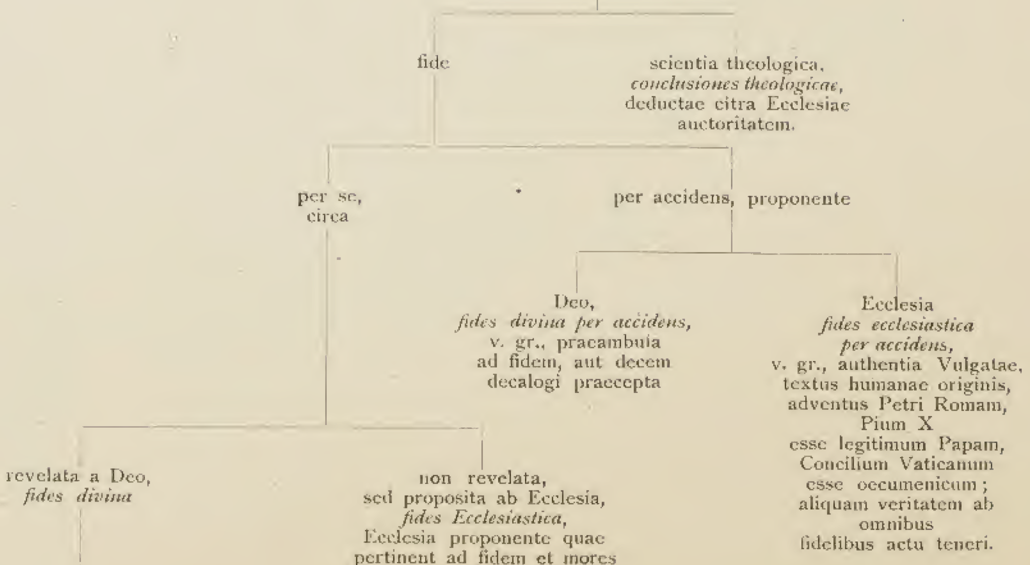
([1]) Constitutio *Pastor aeternus*, 18 Iul. 1870.

([2]) Hinc dubitandum non est, Encyclicam Pii X *Pascendi* et Decr. S. R. et U. Inq. *Lamentabili*, tanquam infallibilia documenta habenda esse. Cf. P. Villada, S. I., in Ephem. Razon y Fé, t. XIX, p. 161.

([3]) Scilicet ex quo Summus Pontifex officium huius apparitionis ad universam Ecclesiam extendit.

([4]) Constitutio *Pastor aeternus.*

([5]) Quodlib. IX, art. 16.

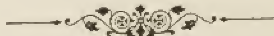

Veritas supernaturalis teneri potest

- fide
  - per se, circa
    - revelata a Deo, *fides divina*
      - absolute, *fides divina simpliciter.* Obiectum huius fidei sunt omnes revelationes, etiam privatae, sufficienter cognitae, citra Ecclesiae magisterium.
      - sanciente Ecclesia, *fides divino - catholica,* quoad veritates contentas in verbo Dei scripto vel tradito,
        - formaliter
          - expressis verbis, v. gr., *Verbum caro factum est.*
          - aequivalenter, sequentibus modis:
            1. Definitio in definito.
            2. Relativum in correlativo.
            3. Singulare in universali.
            4. Partes in toto.
            5. Conclusio in duabus praemissis de fide.
        - virtualiter, v. gr., conclusio ex una propositione revelata et alia de ratione, ut Immaculata Conceptio, ex hoc: *Inimicitias ponam*, etc.
    - non revelata, sed proposita ab Ecclesia, *fides Ecclesiastica,* Ecclesia proponente quae pertinent ad fidem et mores
      - directe, haec sunt; descriptio extensionis inspirationis Sacrae Scripturae; canonizatio SS.; decreta liturgica pro tota Ecclesia; approbatio aut suppressio Ordinis religiosi; declaratio invaliditatis ordinationum anglicanarum, etc.
      - indirecte, condemnatio errorum per Encyclicas aut Syllabos.
  - per accidens, proponente
    - Deo, *fides divina per accidens,* v. gr., praeambula ad fidem, aut decem decalogi praecepta
    - Ecclesia *fides ecclesiastica per accidens,* v. gr., authentia Vulgatae, textus humanae originis, adventus Petri Romam, Pium X esse legitimum Papam, Concilium Vaticanum esse oecumenicum; aliquam veritatem ab omnibus fidelibus actu teneri.
- scientia theologica, *conclusiones theologicae,* deductae citra Ecclesiae auctoritatem.

Ex huius schematis inspectione facile apparet, unius eiusdemque fidei multiplices et varios esse adspectus, ad quos ille attendere sedulo debet qui propositiones in theologia scholastica contentas rite qualificare vult. Aliae enim sunt de fide, aliae fidei proximae, aliae catholicae, aliae theologice certae, aliae tantummodo probabiles. E contra, propositionum censura dignarum aliae sunt haereticae, aliae haeresi proximae, aliae falsae, aliae temerariae, etc. Omne tulerit in re dogmatica punctum qui unicuique propositioni suam affixerit notam, nec in plus excedendo, nec in minus deficiendo [1].

[1] Omittere nolo quin hic advertam quam sophistice scriptor quidam, in Ephemeride, *Rivista delle Riviste per il Clero*, ann. IV, n. 12, pp. 728, 729, proposito dubio: « *Qual valore hanno i decreti delle Sacre Congregazioni Romane in ordine alla scienza sacra e profana* », responderit, decreta Congregationum Romanarum, etiam accedente consensu Summi Pontificis, infallibilia non esse, cum ille facere non possit ut decretum Congregationis mutetur; unde deducit assensum deberi huiusmodi decretis non metaphysicum, sed religiosum, quod explicat dicendo officium Romanarum Congregationum esse invigilare ut evolutio doctrinarum compleatur quiete et sine scandalis: unde earum decisionibus stare deberemus, non quia veritati innituntur, sed unice quia praxim prudentem et circumstantiis difficilibus accommodam indigitant: quo certe nil falsius proferri potest.

PARS II.

DE PROGRESSU IN DOGMATE CATHOLICO

PARS II.

DE PROGRESSU IN DOGMATE CATHOLICO

---

1. — **Ordo quaestionum pertractandarum.** — Cum, ut ex iis quae in prima parte disseruimus clare resultat, multiplex sit relatio veritatum supernaturalium ad fidem, ideoque plurimae sint quaestiones, quae hac super re suboriri possint, iuverit modo, quo res tam implexa facilius solvatur, omnes, quae excogitari possent quaestiones, iuxta ordinem rite distinguere, cum nihil magis inserviat veritati dilucidandae quam perspicua rerum distributio. Quod signanter in re de qua agimus adverti debet, cum carentiae ordinis et opportunae distributionis debeatur illa confusio, ex qua multos in errorem inductos fuisse cernimus [1].

[1] « *Das Missverständnis,* scribebat nuper Dr. JOSEPH MAUSBACH, *erklärt sich aus der verschiedenen* ART *der Entwickelung* ». Die päpst. Kundgebungen des Jahres 1907 und die Lage der katholischen Kirche. INTERNATIONALE WOCHENSCHRIFT, 15 Februar., 1908, p. 198.

Cum autem duplex ordo universaliter sit distinguendus, rerum scilicet et cognitionum, hinc proposito generali dubio, utrum aliquod augmentum detur in catholico dogmate, prima exurgit distinctio facienda inter augmentum in essendo, seu in intrinseca dogmatis essentia (art. 1), et augmentum in cognoscendo, seu in eiusdem dogmatis manifestatione (art. 2-10).

Porro, augmentum in habitibus qui important ordinem ad aliquid, ut est praecise scientia quae importat ordinem ad scibile, dupliciter, ait Angelicus, potest attendi: uno modo, secundum se, prout dicitur, verbi gratia, maior scientia quae ad plura se extendit, sicut etiam dicitur maior sanitas quae plura in humano corpore complectitur: alio modo, secundum participationem subiecti, prout aliqua scientia aequalis quidem secundum obiecta scibilia, magis tamen recipitur in uno quam in alio secundum diversam hominum aptitudinem, vel ex natura vel ex consuetudine: quo etiam modo maior dicitur sanitas in uno individuo quàm in alio, quia licet in utroque se extendat ad omnes corporis partes, plus tamen et intensius ab uno quam ab alio participatur [1].

Quae cum ita sint, iam patet augmentum in dogmatis cognitione seu manifestatione attendi posse, primo, ex parte obiecti, seu ex parte ipsius dogmatis revelati, in quantum videlicet novae in posterum revelationes sint expectandae, necne (art. 2); et secundo, ex parte subiectorum, quae idem dogma possint melius perfectiusque postea, quam antea cognoscere (art. 3-10).

Porro, haec quaestio de augmento in cognitione dogmatis catholici, considerato ex parte subiectorum, quatenus idem dogma ab eis melius cognoscatur postea quam antea, agitari potest, primo, generaliter, ut sciatur an revera detur tale augmentum (art. 3), et secundo specialiter, ut determinetur quo pacto hoc augmentum cognitionis de facto compleatur (art. 4-10).

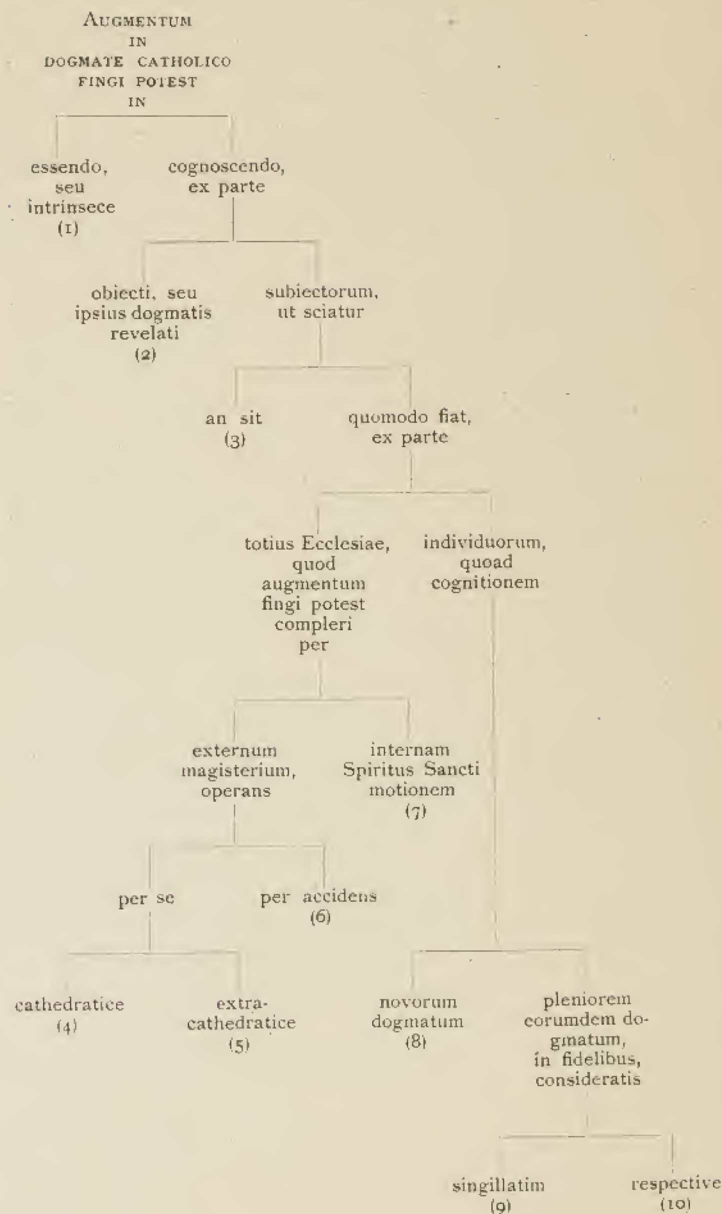
(1) Cf. S. Thom., 1 2., Quaest. LII, art. 1 et 2.

Iamvero, quod ad hanc secundam questionem attinet, sciendum est duplici sub respectu posse homines, pro quibus revelatio facta est, considerari, scilicet, vel collective, vel individualiter: hinc duplex exurgit quaestio de augmento cognitionis dogmatis catholici ex parte subiectorum: altera relate ad cognitionem in tota Ecclesia, constantem scilicet ex pastoribus et fidelibus (art. 4-7), altera vero relate ad cognitionem in singulis hominibus (art. 8-10).

Atqui augmentum vel evolutio in cognitione dogmatis catholici respiciens totam Ecclesiam, fingi potest compleri tum externo magisterio (art. 4-6), tum interna motione Spiritus Sancti Ecclesiam foventis et suaviter impellentis ad quaedam explicitius tenenda (art. 7). Porro externum illud magisterium, quod ponitur causa augmenti in dogmatis cognitione, fingi potest operans tum per se, et quidem sive cathedratice (art. 4), sive extra-cathedratice (art. 5), tum per accidens, in quantum scilicet haereses nascentes vel succrescentes occasionem praebent Ecclesiae explicitius asserendi veritatem catholicam (art. 6).

Demum, quod attinet ad singula Ecclesiae membra, fingi potest in ipsis augmentum in cognitione dogmatis, sive quoad nova substantialia dogmata fide suscipienda, necne (art. 8), sive quoad pleniorem eorumdem dogmatum cognitionem, et quidem consideratis christifidelibus tum absolute (art. 9), tum relate ad se invicem, ut sciatur utrum cognitio dogmatum fidei nostrae possit esse maior in uno quam in alio (art. 10). — En quot distinctae quaestiones sese praebent singillatim solvendas in hoc momentoso argumento.

Quae divisio sequenti schemate, rem totam exhibente, clarescit.

AUGMENTUM
IN
DOGMATE CATHOLICO
FINGI POTEST
IN
essendo, seu intrinsece (1)
cognoscendo, ex parte
obiecti, seu ipsius dogmatis revelati (2)
subiectorum, ut sciatur
an sit (3)
quomodo fiat, ex parte
totius Ecclesiae, quod augmentum fingi potest compleri per
individuorum, quoad cognitionem
externum magisterium, operans
internam Spiritus Sancti motionem (7)
per se
per accidens (6)
cathedratice (4)
extra-cathedratice (5)
novorum dogmatum (8)
pleniorem eorumdem dogmatum, in fidelibus, consideratis
singillatim (9)
respective (10)

Hinc decem in praesenti disquisitione ordinatim quaeremus.

Primo. Utrum possit admitti intrinseca mutatio in dogmate catholico.

Secundo. Utrum expectare liceat novam quamdam oeconomiam perfectioris et amplioris revelationis futuram esse, seu utrum admitti possit incrementum obiectivi depositi revelationis.

Tertio. Utrum dari possit in Ecclesia augmentum in cognitione dogmatis catholici.

Quarto. Utrum per definitiones authenticas Ecclesiae, dogmata catholica clarius fide tenenda proposita fuerint.

Quinto. Utrum Patres, concilia particularia et Doctores scholastici sua opera aliquid contulerint dogmati catholico illustrando et explicando.

Sexto. Utrum per succrescentes errores, revelata veritas magis magisque dilucidata fuerit.

Septimo. Utrum fideles, sub instinctu Spiritus Sancti, explicitius postea crediderint et retinuerint id quod antea implicite tantum tenebatur in Ecclesia.

Octavo. Utrum in individuo membro Ecclesiae catholicae, fides augeri possit quoad nova dogmata substantialiter accipienda.

Nono. Utrum propria exercitatione et industria, aut Spiritus Sancti instinctu, singuli fideles proficere possint in acceptorum dogmatum cognitione.

Decimo. Utrum cognitio dogmatum fidei nostrae possit esse maior in uno homine quam in alio.

Ut cuique vel leviter oculos coniicienti in hoc schema facile constabit, quaestio de stabilitate vel evolutione dogmatis catholici plura in se claudit problemata, quibus responsionem per ordinem dabimus, non qualis ex unius vel alterius scriptoris placitis deducitur, sed qualem ex tutissimis theologiae principiis hauriendam esse ipsa ratio demonstrabit.

Articulus I.

Utrum admitti possit intrinseca mutatio in dogmate catholico.

1. — **Immutabilitas veritatis divinae.** — Cum dogma catholicum aliud non sit, nisi quaedam impressio veritatis primae, quae est veritas divini intellectus, ideo ut sciatur utrum aliqua mutatio in illo admitti possit, necesse est imprimis declarare quid de veritatis mutabilitate vel immutabilitate decerni generaliter debeat. Est autem veritas conformitas rei et intellectus: et haec quidem in nobis mutabilis est, cum multa subterfugiant intellectum nostrum, et multiplicem patiamur opinionum alternationem: unde in nobis veritas mutatur, tum quando, intellectu nostro praeconceptae opinioni adhaerente, res ipsa mutatur, tum viceversa, quando re ipsa immutata manente, variatur opinio intellectus nostri.

Hoc autem de Deo dicere est impossibile, quem nihil subterfugere potest, qui est ipsemet plenissima lux, et a quo omne, quod est aut esse utcumque potest, essentialiter pendet. Quod Augustinus pulchre exprimit cum, de divina veritate loquens, ait quod aequalis non est menti nostrae, secus *mutabilis etiam ipsa esset* (1). Qui iterum ait (2): *Quamobrem saluberrime admonemur averti ab hoc*

(1) L. II de Lib. Arbitr. c. 12, n. 34, t. I, p. 600. Ven. 1729.
(2) L. 83 Qq., q. 9, t. VI, p. 4.

mundo, qui profecto corporeus est et sensibilis, et ad Deum, id est, veritatem quae intellectu et interiore mente capitur, quae semper manet, et eiusdem modi est, quae non habet imaginem falsi a qua discerni non possit, tota alacritate converti. Rursusque (1): *Est quaedam origo fonsque virtutis; est quaedam radix sapientiae; est quaedam, ut ita dicam... regio incommutabilis veritatis. Ab hac anima recedens tenebratur, accedens illuminatur. Accedite ad eam et illuminamini, quia recedendo tenebramini.*

2. — **Aeternitas divinae veritatis.** — Porro, quia illud quod omnino immutabile est, aeternum sit oportet, cum aeternitas aliud non sit nisi mensura durationis rei a vicissitudinibus mutationum prorsus liberae, hinc et veritas divini intellectus non ortum habuit in tempore, non occasum unquam est habitura. Quapropter id de divina veritate decernendum venit, quod idem S. Augustinus de numeris edisserebat (2): *Septem autem et tria decem sunt, et non solum nunc, sed etiam semper: neque ullo modo aliquando septem et tria non fuerunt decem, aut aliquando septem et tria non erunt decem* (3).

Iamvero, cum dogma catholicum aliud non sit, nisi externa manifestatio veritatis divinae, homini facta in ordine ad vitam aeternam (4), hinc iam apparet ipsum, non

(1) In Ps. LVIII, 1, n. 18, t. IV, p. 567

(2) L. II de Lib. Arbitr., c. 8, p. 594.

(3) Cf. S. Thom., 1, Quaest. XVI, art. 7, 8.

(4) Cavendum est ab illo falsissimo dogmatis catholici conceptu, quem cum modernistis exhibet IOANNES SEMERIA, secundum quem dogma catholicum ponitur intrinsece constare ex duplici elemento, divina scilicet revelatione et hominis interpretatione. « *Il pensiero di Dio*, scribit ille, *non può diventar dogma, se non incarnandosi nel pensiero dell'uomo* ». DOGMA GERARCHIA E CULTO NELLA PRIMITIVA CHIESA, p. 54. Inferius (p. 355), loquens de symbolo, quem formulam fidei nominat, ait illum non esse divinum, nec ab Ecclesia uti divinum praesentari, « *bensì come opportuno a inquadrare il pensiero di Dio, dato un determinato atteggiamento del pensiero umano* ». Falsitatem huius sententiae denudavit Pius X in recenti Encycl. *Pascendi*. Advertere hic debemus, citatum auctorem non fixas de hoc argumento semper habere sententias; sed dogmatis mutationem modo repetere ex ipsa essentia dogmatis, modo ex hominum explicationibus.

secus ac divinam veritatem, immutabile et aeternum praedicari debere: sed et idipsum de religione catholica asserendum est, quae in aeterna et immutabili veritate fundatur, quam proinde erronee prorsus quis dixerit debere se accommodare crescentibus necessitatibus humani generis. Sane talis accommodatio subversiva est ipsius Ecclesiae constitutionis: unde merito damnata est a Pio IX sequens propositio: *Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere* [1]. — At de hac intrinseca dogmatis immutabilitate uberius nunc disserendum venit.

3. — **Num possibilis sit evolutio dogmatis catholici?** — At, nonne idipsum de catholico dogmate dicere licebit, quod de quocumque vivente experientia docet, videlicet illud, iuxta suam ad circumstantias, in quibus versatur, adaptationem, progressum in se internamque evolutionem pati, ita quod ab inferiori gradu paulatim ad superiores vitae manifestationes ascendat? Sane, arguet quis, aliud non est dogma catholicum, nisi Dei sermo, quem Apostolus *vivum et efficacem nominat* [2]; aliunde notum est vitam esse continuam quamdam adaptationem aut correspondentiam internarum dispositionum subiecti viventis ad dispositiones circumstantiarum in quibus versatur, quemadmodum vita hominis musici consistit in adaptatione eiusdem ad rythmicos concentus, vita pictoris in correspondentia ad artis picturae regulas: quinimmo tanto perfectior habetur vita, quanto plenior talis adaptatio et consequenter permutatio viventis verificatur. Ergo dogma catholicum, cum de vita hominis quodammodo participet, iugi mutationi subiectum sit oportet [3].

(1) Syllabus Proposit., etc., prop. LXXX. Hinc falsum est quod scribit auctor iam citatus (The American Journal of Theology, l. c., p. 175): « *The Roman catholic Religion.., may be considered as a theology representing the adjustment of divine revelation to the growing intellectual need of mankind* ».

(2) Hebr., IV, 12.

(3) Ita IOANNES SEMERIA qui, cum animadvertisset divinam veritatem non fieri dogma nisi, ut ex eo retulimus, per hoc quod in cogitatione

Sed contra, sedulo advertendum venit, primo, nonnisi per analogiam, dogma catholicum vocari rem vivam: quandoquidem sermo Dei vivus dicitur, non quod ipse vivat, sed quod illum audientes faciat vivere. — Deinde falsissimus est ille, ad quem appellant, vitae conceptus, qui a Bain et Spencer traditus, utique logica vi, ad extremum evolutionismum latam pandit ianuam. Non enim potest vita in illa adaptatione, quae mera relatio est, consistere; nam cum relatio accidens sit, accidens autem possit esse et abesse salva rei substantia, si vita revera in illa correspondentia sita esset, posset utique abesse, salva manente viventis substantia, et sic esset vivens simul et non vivens (1). Igitur perperam omnino, ex hoc capite, introducitur in dogmate catholico, aut in ipsa Dei veritate, mutatio aut mutabilitas qualiscumque.

Ubi satis mirari haud possumus catholicos existere scriptores, qui dimidiate tantum sanam philosophiam excolentes, evolutionismum substantialem admittunt in rebus homine inferioribus, sperantes se ob hanc timidam concessionem apud fidei hostes gratiam forsan inventuros. At sive quis evolutionismum ad hominem usque protendat, sive illum ad inferiores species coarctet, semel tantum admisso evolutionismi principio, religionis christianae et dogmatis catholici stabilitatem et immutabilitatem periculo exponat oportet.

4. — **Dogmatis evolutio iuxta Loisy.** — Recentioribus temporibus, infelicissimus vir, Alfredus Loisy, a suprapposito vitae conceptu exorsus (2), et Spenceriani evolutio-

---

humana, incarnetur, subiungit: « *Nessun pensiero umano, per divino che sia il suo contenuto, può rimanere immobile: e la stessa teologia cattolica, il ripensamento scientifico del dogma, a dispetto di quei che l'accusano di essere cosa morta e un po' anche di quelli che con l'inerzia dei loro metodi stereotipi, vollerla render tale, non è al secolo XIX quale fu al secolo XVI* ». Dogma, Gerarchia e Culto nella Chiesa primitiva, p. 96.

(1) Genuinum et catholicum vitae conceptum require apud S. Thomam, I, Quaest. XVIII.

(2) « (La vie), scribit ille, *est un mouvement et un effort continuels*

nismi lethalibus principiis imbutus, ingratum munus sibi assumpsit, illa principia ad catholica dogmata extendendi et applicandi; quo factum est, ut purissimas et sanctissimas fidei nostrae veritates foede labefactaverit, imo funditus everterit.

Igitur, cum ille, ex magistro Spencer, didicisset hominem primitivum seu praehistoricum, ut aiunt, ex sylvestri et rudiori physica structura, paulatim surrexisse ad perfectiorem et magis complexum organismum, audivissetque profectum intellectus proportionabiliter sequi debere corporis evolutionem, petulanter deduxit, hunc mentis progressum illuc finaliter tendere, ut homo proprio marte sua sibi dogmata effingat, quae postea Ecclesia catholica suscipit et tuetur: quae quidem dogmata aliud non sunt, nisi perceptio et expressio relationum quibus homines ad Deitatem referuntur [1].

Quae si ita revera sint, mirandum profecto non est, si intrinsecus progressus in Ecclesiae constitutione et in dogmate catholico reperiri debeat: imo mirari deberemus si secus esset, cum revera ipsa vitalis forma dogmatis exigat ut mutationibus sibi succedentibus subiiciatur, iuxta quod circumstantiarum necessitates postulaverint [2].

---

d'adaptation à des conditions perpétuellement variables et nouvelles. Le christianisme n'a pas échappé à cette loi», etc. L'Evangile et l'Eglise, p. 112, Paris 1902.

(1) « *Pour peu qu'on y réfléchisse et quelles que soient les circonstances extérieures auxquelles se sont rattachés l'éveil et les progrès de la connaissance religieuse dans l'homme, ce qu'on appelle révélation n'a pu être que la conscience acquise par l'homme de son rapport avec Dieu* ». Autour d'un petit livre, p. 195. Paris 1903.

(2) « *Reprocher à l'Eglise catholique tout le développement de sa constitution, c'est donc lui reprocher d'avoir vécu, ce qui pourtant ne laisserait pas d'être indispensable à l'Evangile même. Nulle part, dans son histoire, il n'y a solution de continuité, création absolue d'un régime nouveau; mais chaque progrès se déduit de ce qui a précédé, de telle sorte que l'on peut remonter du régime actuel de la papauté jusqu'au régime évangélique autour de Jésus, si différents qu'ils soient l'un de l'autre, sans rencontrer de révolution qui ait changé avec violence le gouvernement de la société chrétienne.*

Exprimi vix verbis potest quot fuerint, qui falsis huius subtilis evolutionismi imaginibus decepti, praefata deliramenta amplexati sint; ex quibus unusquisque pro proprii ingenii capacitate, aliquid praecedentium somniis addere conatus est. Inter eos autem qui haec deliramenta secuti sunt et pro viribus disseminare conati sunt et tamen catholicos se adhuc censeri voluerunt, potissime emergunt le Roy [1], Laberthonnière [2], Io. Semeria [3], Ant. Fogazzaro [4], G. Tyrrell [5]; ex acatholicis autem, praecipue recensendi sunt R. J. Campbell [6], Sir Oliver Lodge [7], et maxime Adulphus Har-

---

En même temps, chaque progrès s'explique par une nécessité de fait qui s'accompagne de nécessités logiques, en sorte que l'historien ne peut pas dire que l'ensemble de ce mouvement soit en dehors de l'Evangile. Le fait est qu'il en procède et qu'il le continue ». L'Evangile et l'Eglise, p. 110. Paris. 1902. Eaedem perversae doctrinae confirmantur et clarius explicantur ab eodem Loisy, in alio Opusc., Autour d'un petit livre.

(1) In notissimo libro *Dogme et Critique.*

(2) In *Annales de Philosophie chrétienne*, Sept. et Oct. 1906.

(3) In pluribus suis operibus.

(4) Maxime in novellensi fabula, Il Santo.

(5) In pluribus scriptis, sed potissime in opusc. « *Lettera confidenziale ad un professore di Antropologia* », cuius apologiam auctor suscepit in opusc. *A Much-abused Letter*, Longmans, 1906. — Dum haec praelo denuo committimus, ad aures venit nuntium obitus huius infelicis viri, qui vel in morte scandalo fidelibus extitit, cum licet esset excommunicatus, tamen absque ulla suorum errorum retractatione, sacramenta a falsis amicis sibi subministrata habuit.

(6) The New Theology, London, 1907. In isto opere molitur protestanticus auctor novam, et hanc quidem rationalistica forma vestitam. interpretationem de fidei nostrae dogmatibus. Notanda est haec, quam de nostris modernistis, auctor habet animadversio (Chap. I. p. 13) : « *Father Tyrrell, and such as he, are nearer in spirit to the New Theology men than are the latter to those Protestants who pin their faith to external standards of belief* ». Nec minori nota digna sunt huius auctoris verba, quibus modernistarum conatus ad ipsum spiritismi finem convergere declarat: « *Roman Catholic modernism is the same spirit working under different conditions* ». The Light, a Journal of psychical, occult and mystical Research, Ian., 29, 1908.

(7) In recenti op. « *The substance of Faith allied with science* ». A Cathechism for parents and teachers. London, 1907.

nack qui, in pluribus editis libris contendit religionem christianam, qualem videlicet auspicatus est Christus, nonnisi labente saeculo secundo factam fuisse catholicam; ita ut cum praecatholica esset, libera esset ab omni dogmatis cultusque forma servanda, necnon ab omni mediatione cuiuscumque creaturae inter Deum et hominem, sive haec ponatur angelica sive humana; qui etiam omnem miraculosam interventionem reiicit: unde iuxta ipsum, religio proprie christiana tota versatur circa conceptum monotheisticum moralem, quo Deus intelligitur gubernare caelum et terram, simul iudex, pater et redemptor [1].

5. — **Quid iuxta modernistas sit revelatio.** — Ex quorum placitis, simul coagitatis et compositis, resultat non esse dogma catholicum externam Dei revelantis manifestationem, sed potius intimum intellectus uniuscuiusque conamen, utique variationibus obnoxium, eo expresse directum, ut homo conceptibus et verbis sensum suum religiosum, id est, suas ad Deum relationes exprimat.

Quocirca, in hac sententia, revelatio non esset manifestatio quarumdam veritatum a Deo homini facta, nec fides esset assensus intellectus hisce veritatibus praestitus, movente voluntate; sed revelatio esset quaedam nova immanens de Deo conceptio, ab ipso intellectu, necessitate cogente, interius elaborata et expressa, et fides de dogmatibus esset sensus religiosus inde secutus. Quia autem novae istae conceptiones ab intellectu productae huc finaliter tendunt, ut relationes hominis ad Deum inter se ordinent et regulent, hinc tum revelationis, tum fidei, et consequenter dogmatis catholici valor non est ullimode speculativus, sed practicus, seu, ut aiunt, pragmaticus. Scilicet in tantum novae immanentes de Deitate perce-

(1) Libri in quibus suum systema exponit A. Harnack sunt: *Das Wesen des Christentums*; *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, in 3 Bänden; *Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*; *Der erste Klemensbrief*, eine Studie zur Bestimmung des Characters des ältesten Heidenchristentums. Sitzungsberichte der Königlich-preussichen Akademie der Wissenschaften. 1909.

ptiones probari et suscipi possunt, in quantum quidquam commodi et utilitatis vitae moraliter transigendae conferant: secus penitus erunt abiiciendae (1).

Quid inde sequitur, nisi ut omnino tolli e medio debeant catholici dogmatis unitas, infallibilitas, immutabilitas? — Unitas, quia si dogma sit perceptio relationum ethicarum hominis ad Deum, tot esse debebunt dogmatis formae, quot sunt subiecta illas relationes percipientia; infallibilitas, quia intellectus perceptio, quae ponitur norma huiusmodi ethicarum relationum, errori subiecta est; immutabilitas, si enim fidei obiectum aliud non est nisi expressio perceptionum intellectus humani, illud immutari omnino necesse est, iuxta mentis humanae, qua nil certe volubilius est, proprias mutationes.

Miserrimas consequentias ex permutatione dogmatis in Ecclesia derivandas pulchre describit S. Vincentius Lirinensis in Commonitorio. *Si novitia veteribus*, ait, *extranea domesticis et profana sacratis admisceri coeperint, proserpat hic mos in universum necesse est, ut nihil posthac apud Ecclesiam relinquatur intactum, nihil inlibatum, nihil integrum, nihil immaculatum, sed sit ibidem deinceps impiorum ac turpium errorum lupanar, ubi erat antea castae et incorruptae sacrarium veritatis* (2).

6. — **Nulla intrinseca mutatio vel evolutio dogmatis catholici potest admitti.** — Ad suprapositas arbitrarias commentitiasque opinationes refellendas, et simul ad immutabilitatem dogmatis catholici stabiliendam, iuverit praeprimis advertere, esse de ipso revelationis conceptu ut de foris

(1) Huc facit sequens proposito a Pio X condemnata: « *Dogmata fidei retinenda sunt tantummodo iuxta sensum practicum, id est, tamquam norma praeceptiva agendi, non vero tamquam norma credendi* » (Prop. 26). Cf. Encycl. Pascendi.

(2) C. XXVI. Adeo profunde pervasit, recentiori tempore, virus immanentismi, ut vel ea quae ad fidem catholicam pertinent, sub nomine *cogitationis christianae* passim designentur: unde videmus, rem certe haud satis lugendam, seriem evulgationum doctrinam Patrum referentium, in vulgus prodiri sub generali tituto La Pénsée chrétienne (Bloud et C.ie Paris), cum certe dici debuisset La Doctrine chrétienne.

adveniat, quatenus intellectus qui de se impar sit alicui veritati cognoscendae, indiget ut ab aliquo superiori magistro instruatur et quasi manu ducatur, ad altiora cognoscibilia capessenda.

Quod ut probe intelligatur, recolendum sedulo est, quod in tractatu de Deo uno abunde traditur [1]. esse aliqua vera, quae captum humanae mentis essentialiter superant, unde nonnisi Deo revelante cognosci utcumque possunt: huiusmodi sunt proprie dicta mysteria fidei; alia vero, etsi humani intellectus proportionem non excedunt, utiliter tamen a Deo fuerunt revelata, quia homo sibi relictus nonnisi difficulter, post longum tempus, et non sine errorum admixtione, has veritates proprio marte assequi potuisset. Sic magnopere Deo debitores sumus quod plura nobis sua attributa, plura quoque ad philosophiam et ad mores pertinentia, quae utique absolute loquendo homo per se cognoscere potuisset, ultro revelaverit [2].

At, sive nomine revelationis intelligantur mysteria proprie dicta, sive veritates ordinis naturalis a Deo nobis manifestatae, semper verum est illam essentialiter de foris venire; unde repugnat revelationem esse effectum internae elaborationis animi, aut posse succedentibus vicissitudinibus huius multiplicis elaborationis utcumque subiici.

Ubi utiliter quoque, quasi ad hominem arguendo, adiici poterit generalis consideratio de specierum substantiali invariabilitate; cum ipsa revelatio christiana, in sua specifica unitate considerata, analogice comparari possit alicui determinatae speciei. — Cui rei conficiendae iuverit praeprimis illud Angelici Doctoris recolere, quo figmentum de specierum evolutione radicitus excludit. *Inest*

[1] Quaest. I, art. I. Cf. quae de hac re scripsimus. TRACT. DE DEO UNO, pp. 25, seqq. Parisiis, Lethielleux.

[2] Adverti sedulo debet, revelationem veritatum naturalium esse proprie dictum miraculum, non autem revelationem veritatum formaliter supernaturalium. Vide Tract. nostrum DE GRATIA, p. 21.

unuicuique, ait ille [1], *naturale desiderium ad conservandum suum esse, quod non conservaretur, si transmutaretur in alteram naturam. Unde nulla res quae est in inferiori gradu naturae potest appetere superioris naturae gradum, sicut asinus non appetit esse equus: quia, si transferretur in gradum superioris naturae, iam ipsum non esset. Sed in hoc imaginatio decipitur: quia enim homo appetit esse in altiori gradu quantum ad aliqua accidentalia, quae possunt crescere absque corruptione subiecti, aestimatur quod possit appetere altiorem gradum naturae, in quem pervenire non posset, nisi esse desineret.* — Quod autem de homine et de rebus viventibus hic dicitur, proportionaliter de dogmate catholico dici potest, etsi, ut animadversum est, dogma proprie res vivens nullatenus est [2].

7. — **Haec immutabilitas progressioni non officit.** — Ne quis autem reputet hanc, quam defendimus, immutabilitatem dogmatis, omnem cuivis progressui aditum praecludere, utiliter monebitur lector, rem potius e contrario se habere, quatenus ipsamet ratio omnis illius evolutionis, quam in dogmatis manifestatione, saeculorum decursu, obtinuisse inferius declarabimus, in essentiali immobilitate eiusdem dogmatis sit ultimo repetenda.

Sane, non est ulla, etiam ex naturalibus scientiis, quae immobilibus principiis non innitatur, et motus omnis ab immobili puncto proficiscatur oportet: sic quippe physica scientia, quam plus ceteris progressam fuisse cernimus, immutabilibus legibus regitur; sic pariter rota circa axem immobilem volvitur, nec pedem unum movere possumus, nisi altero immobiliter humi defixo.

Quae cum ita sint, si quod postea, in dogmatis manifestatione, augmentum, si quae evolutio erit agnoscenda, tota illius augmenti vel evolutionis ratio praecise ex immutabilitate principiorum fidei nostrae erit ultimo repe-

(1) I, Quaest. LXIII, art. 3.

(2) De hac re egregie disseruit nuperrime R. P. LUDOV. BILLOT, S. I., in opusc., DE IMMUTABILITATE TRADITIONIS. Romae, 1907. Caput VI, De cumulo errorum in systemate fidei viventis, p. 138.

tenda, quemadmodum ex axiomatum immutabilitate pendet omnis scientiarum humanarum evolutio.

8. — **Ecclesiae de hac re declarationes.** — In conclusione, opportune hic referetur tutissima simul et firmissima doctrina Ecclesiae catholicae, quae cum sit ipsamet columna et firmamentum veritatis (¹), nil antiquius semper habuit, quam ut stabilitatem dogmatis catholici contra novatores vindicaret, et cuius doctrinae summa aliud non est, nisi, sub aliis verbis, authentica expositio eius quod Christus, Patrem allocutus, dixit olim (²): *Sermo tuus veritas est.*

Et primo quidem loco, celebris est haec propositio a Pio IX in Syllabo damnata (³): *Divina revelatio est imperfecta, et idcirco subiecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis progressioni respondeat.* Quam sententiam idem Pius IX iamdiu censura notaverat, dicens: *Divinae revelationis inimici humanum progressum summis laudibus efferentes, in catholicam religionem temerario plane ac sacrilego ausu illum inducere vellent, perinde ac si ipsa religio non Dei, sed hominum opus esset, aut philosophicum aliquod inventum, quod humanis modis perfici queat* (⁴).

Similia omnino sunt quae habentur in elencho propositionum nuper a Pio X proscriptarum, in quo haec legimus (⁵): *Veritas non est immutabilis plusquam ipse homo, quippe quae cum ipso, in ipso et per ipsum evolvitur.* Sane qui hoc edicunt docent quoque (⁶), *constitutionem organicam Ecclesiae non esse immutabilem: sed societatem christianam perpetuae evolutioni, aeque ac societatem humanam, esse obnoxiam.* Quapropter non erubescunt Ecclesiam carpere quod, ut aiunt, *sese praebet imparem ethicae evangelicae efficaciter tuendae, quia obstinate adhaeret immutabilibus doctrinis, quae cum hodiernis progressibus*

(¹) I Tim., III, 15.
(²) Io., XVII, 17.
(³) Prop. V.
(⁴) Lit. Encycl., 9 Nov., 1846.
(⁵) Decret. *Lamentabili*, 3 Iul., 1907. Prop 58.
(⁶) Ibid., Prop. 53.

componi nequeant [1]; unde petulanter concludunt: *Progressus scientiarum postulat ut reformentur conceptus doctrinae christianae de Deo, de creatione, de revelatione, de persona Verbi Incarnati, de Redemptione* [2].

Haec si prae mente retineantur, ad oculum patebit quam erronee posuerit Georgius Tyrrell, debere symbolum fidei haberi tanquam rem viventem, crescentem, flexibilem, quo modo vivit, crescit et movetur communitas ipsa christiana: quapropter fidei symbolus unus esset, non quidem unitate logica veritatum, sed cohaesione diversarum manifestationum et diversarum necessitatum. Haec sane notio symboli christiani directe pugnat cum unitate, aeternitate et immutabilitate veritatis divinae [3].

(1) Ibid., Prop. 63.

(2) Ibid., Prop. 64. Explorare per se ipse diligens lector poterit, quam accurate eadem falsa opinamenta, longiori sermone, a Sanctissimo Domino Nostro Pio X exponantur et refellantur, in nuperrime edita Encyclica, *Pascendi Dominici gregis*.

(3) Haec fusius exposita inveniuntur in op. G. TYRRELL, *Through Scylla and Charybdis*, cc. VIII, XI.

Articulus II.

Utrum exspectare liceat novam quamdam oeconomiam perfectioris et amplioris revelationis.

1. — **Ioachimitarum haeresis.** — Exclusa possibilitate intrinsecae transformationis divinae revelationis, vertitur nunc consideratio nostra ad illam multorum sententiam qui, ultro admittentes immutabilitatem dogmatis in se inspecti, contendunt tamen illius manifestationem posse, temporis decursu, perfectiorem et uberiorem, vel quoad novas veritates revelandas, exspectari. Quos inter, media aetate, eminuerunt Ioachimitae, sic dicti, quod doctrinam profiterentur quae in quibusdam celebris abbatis Ioachim erroribus fundabatur, quos Concilium Arelatense, anno Domini 1260 celebratum, condemnavit.

Horum doctrina continebatur in quodam libro, Ioanni Parmensi, Generali Fratrum Minorum adscripto, cui titulus erat *Evangelium aeternum*. Ibi docebatur, inde ab anno 1260, quem signatum volebant in hoc Apocalypseos loco [1]: *Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis*, praedicandum

[1] C. XI, 3. « *Per mille ducentos sexaginta dies, de quibus fit mentio in Apocalypsi*, ait S. Thomas (4, Dist. XLIII, Quaest. I, art. 3, sol. II, ad 2m), *significatur omne tempus in quo Ecclesia dura , et non aliquis determinatus numerus annorum: et hoc ideo, quia praedicatio Christi, super quam fundatur Ecclesia, duravit tribus annis cum dimidio: quod tempus vere continet aequalem numerum dierum numero praedicto* ».

fore novum quoddam evangelium, scilicet evangelium Spiritus Sancti, tanto veteri evangelio superius, quanto sol lunae praestat (1).

Ioachimitae igitur, teste eodem Arelatensi concilio, appropriationis doctrina abutentes, in concordantiis suis, ternarios quosdam numeros ponebant, quibus unum aut alterum uni alterive personae attribuebant: realiter tamen hoc intendebant, ut redemptionis fructum diminuerent et certo temporis spatio concluderent, quo futuram Spiritus Sancti manifestationem et operationem magnificentius extollerent.

Ita, Patrem in Veteri Testamento operatum fuisse dicebant, Filium vero in Novo, Spiritum Sanctum autem in futuro Testamento, ab eodem anno 1260 incepturo, operaturum deinceps splendidiori modo affirmabant. Hanc autem doctrinam his et similibus locis firmari volebant: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (2). — *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* (3). Porro, actioni vivificatrici Spiritus Sancti spatium mille annorum tribuebant (4), post quos annos dicebant Satanam de carcere suo solutum iri.

Sed et aliud comminiscebantur, scilicet Veteris Legis tempus, quod Patri attribuebant, hominum coniugatorum

(1) Veterum hunc errorem, veste paulisper immutata, nuperrime renovavit Charles P. Russell, in opere *L'Aurora del Millennio* (Vol. I. Il piano dell'età, Trad. dall'Inglese, Pinerolo, 1904). Censet auctor, autonoma Scripturae lectione inductus, Christum, per suum primum adventum, nihil aliud generi humano meruisse, nisi ut homines in mundi fine, qui erit post sex mille annos a creatione, cum scilicet omnes resurrecturi sunt, subiiciantur probationi per spatium mille annorum: videlicet hoc pacto, ut ii quidem qui in primo centenio huius millenii, futuri sint fideles, per reliquum temporis spatium in pace et abundantia regnaturi sint, usquedum intrent in vitam aeternam; qui vero nec in termino illius millenii fideles invenientur, morte sint mulctandi, seu totaliter destruendi. — En quales absurditates gigni possunt ex lectione Sacrae Scripturae, citra authenticum Ecclesiae magisterium facta.

(2) Io., V, 17.

(3) Ibid., XVI, 13.

(4) Cf. Apoc., XX, 3, 7.

sub lege fuisse, tempus vero Novi Foederis, quod Filio appropriabant, clericorum sub gratia extitisse; tertium vero celebrius, monachorum fore sub plenitudine gratiae Spiritus Sancti. Rursus insanientes effutiebant, in primo tempore homines secundum carnem vixisse; in secundo, secundum carnem et spiritum; in tertio vero superventuro, victuros esse secundum purum spiritum (1).

2. — **Modernistarum conatus ad nova doctrinarum supernaturalium placita aetate nostra adinvenienda.** — Etsi prima facie censeri potuisset homines, aevo praesenti, utpote positivis scientiis magis deditos, ab huiusmodi deliramentis abhorrere debuisse, revera tamen videmus plures receptae fidei debilius adhaerentes, rem edixisse possibilem, aliquid addi sacro deposito dogmatis catholici. Hi igitur irrequieto spiritu ducti, huc illucque sese converterunt, ut nova praeter id quod traditum est, supernaturalium doctrinarum placita adinvenirent, non quidem id ex directa Dei revelatione, ut Ioachimitae, exsposcentes, sed via humiliori et ad naturae vires magis accommoda.

Scilicet, triplici id via obtineri posse edixerunt: primo quidem, in quantum excultis naturalibus scientiis, scientia fidei, quae illis proportionaliter respondet, sit augenda; secundo, in quantum historica methodo rite adhibita, latentes de Deo rebusque divinis veritates olim revelatae, denuo in lucem promendae sint; tertio, in quantum per occultas in spiritismo habitas exercitationes, uberiora de vita supernaturali documenta, ab iis qui alium mundum incolunt, communicanda aliquando sint humano generi.

Et quidem quod ad primum attinet, quemadmodum humani ingenii exercitatione, nova scientiarum positivarum placita in dies succrescere videmus, ita qui nova moliuntur, blanda spe sese erigi sinunt, haud longe diem optatam abesse, cum magis magisque excultis scientiis naturalibus, novae formulae fidei, praeter, non contra,

(1) Cf. 1 2ae, Quaest. CVI. art. 4.

hucusque recepta dogmata, humano generi proponendae sint. Sane intima est ordinis naturalis cum supernaturali connexio; unde impossibile est, aiunt, illius ordinis cognitione crescente, augmentum in notitia veritatum ordinis supernaturalis proportionaliter non sequi.

Quoad secundum vero, res est evidentissima, aiunt, fieri potuisse ut, transacto aevo apostolico, plures fidei veritates, ab Apostolis olim traditae, deperditae fuerint, opportuno tempore, ope scilicet historicae methodi, perfectiorem evolutionem iam assecutae, iterum adinveniendae.

Denique, quod spectat ad spiritisticas exercitationes, neminem latet, in multorum spe esse plurimas inde posse veritates derivari, maxime quod ad supernaturalem mundum, ubi mortuorum animae degunt, attinet: quae exercitationes, si semel in ordinatiorem formam redigantur, pretiosa dogmatibus religiosis incrementa largiri poterunt.

Re quidem vera, considerantibus nobis recentiorum hominum molimina, conantium ut novae quaedam supernaturalis ordinis doctrinae, praeter eas quae hucusque traditae sunt, introducantur, menti sponte recurrit illud Apostoli [1]: *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* — Igitur, contra vesanas novatorum spes, statuenda est et firmiter retinenda sequens propositio.

3. — **Revelatio ita Apostolorum morte est clausa, ut novae manifestationes neque postea in Ecclesia factae fuerint, neque sint in posterum exspectandae.** — Probari imprimis haec veritas potest argumento deprompto ex generali conspectu doctrinae in Scripturis Novi Testamenti contentae.

Nimirum, taliter praesentatur veritas contenta in libris Evangelistarum et Apostolorum, ut a nobis haberi debeat tamquam plenum et perfectum corpus doctrinarum supernaturalium, cui quidquam addidisse nefas esset.

(1) 2 Tim., IV, 3, 4.

Sic quippe S. Ioannes scribit [1]: *Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto* [2]. Hoc sensu S. Hieronymus, commentans verba [3]: *Dominus narrabit in Scripturis populorum et principum, horum qui fuerunt in ea,* — ait [4]: *Videte quid dicat:* **Qui fuerunt**, *non qui sunt; ut, exceptis Apostolis, quodcumque aliud postea dicetur, abscindatur, non habeat postea auctoritatem. Quamvis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos, quamvis disertus sit, non habet auctoritatem.*

Accedit huic proposito, doctrinae novitatem in Ecclesia semper habitam fuisse tanquam suspectam haereseos; e contra, apostolicitatem, id est derivationem doctrinae ab ipsis Apostolis, iugiter retentam fuisse tamquam necessarium characterem doctrinae a Deo revelatae.

Quae quidem alta mente reposita fidelium persuasio fundamentum habet tum in verbis Christi, tum in praedicatione Apostolorum. Sic quippe Dominus Noster, praedicens futuros in Ecclesia seductores, expresse ait [5]: *Tunc, si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus aut illic, nolite credere: surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* — Hanc eamdem veritatem sanctus Paulus apertissime tradidit, cum Galatas reprehendit, quod se allici permisissent in doctrinas alias a veritate quam illemet eos docuerat [6]: *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud evangelium;* qui etiam, quasi pertimesceret ne quando, per impossibile, ipsemet deserturus foret veritatem a se annuntiatam, decernere non diffitetur [7]: *Sed licet nos, aut angelus de caelo evan-*

(1) Apoc., XXII, 18.
(2) Huc per accommodationem referri potest illud Deuteronomii (IV, 2): « *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo* ».
(3) Ps. LXXXVI, 6.
(4) Comment. in h. l. Opp. t. VII, P. II, Ven. 1769, p. 318.
(5) Matth., XXIV, 23, 24.
(6) Gal., I, 6.
(7) Ibid., I, 8.

gelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

Hunc in locum, scite advertit Angelicus: *Dicendum est quod nihil aliud evangelizandum est, quam illud quod continetur in Evangeliis et in Epistolis et in Sacra Scriptura implicite vel explicite. Nam Sacra Scriptura et Evangelium evangelizat esse credendum Christo explicite. Unde quidquid continetur in eis implicite, quod facit ad doctrinam eius et ad fidem Christi, evangelizari et doceri potest: et ideo cum dicit:* **Praeter id quod accepistis,** *id est, omnino alienum addendo* (1).

Hisce cohaerenter, ipsemet sanctus Paulus gravissime monebat discipulum suum Timotheum (2): *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt* (3): ubi advertendum est, ex hoc quod Paulus monet ut vocum novitates devitemus, rite inferri, novos, praeter receptos, dicendi modos, in rebus ad fidem spectantibus, innocuos non esse; quandoquidem cum nomina signa sint conceptuum, conceptus autem signa sint rerum, mutatio in nominibus secumfert mutationem in apprehensione intellectus, quae mutatio ultimo rem ipsam vulnerat. Unde scite concludit auctor Epistolae quae sancto Barnabae tribuitur (4): *Regula lucis est: custodi quod accepisti, neque addens aliquid, neque detrahens.*

Praeterea, ex modo quo de oeconomia christianae

(1) Comment. in Epist. ad Gal., lect. II.

(2) I Tim., VI, 20, 21.

(3) Egregia sunt quae in hunc locum commentatur S. VINCENTIUS LIRINENSIS: « DEPOSITUM, *inquit* (Apostolus), CUSTODI. *Quid est depositum? Id est, quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii, sed doctrinae; non usurpationis privatae, sed publicae traditionis; rem ad te perductam, non a te prolatam; in qua non auctor debes esse, sed custos; non istitutor, sed sectator; non ducens, sed sequens:... aurum accepisti, aurum redde* ». Commonit. C. XXII. Cf. de eisdem verbis commentarium in eodem opere CC. XXVIII, XXIX.

(4) N. 19.

revelationis Scripturae loquuntur, haud dubie evincitur eamdem perfectam esse, ita ut excludat omne obiectivum incrementum in deposito fidei. Nimirum, de oeconomia a Christo instituta expresse dicitur eam factam fuisse in plenitudine temporis (1), aut in novissimis diebus (2), post quam alia oeconomia non est exspectanda, sed tantum finalis Christi adventus, quum ad iudicandum homines apparebit, praemia pro meritis decreturus (3). Signanter autem S. Paulus testatur scriptum fuisse Vetus Testamentum *ad correptionem nostram, in quos fines saeculorum devenerunt* (4), qui etiam huic opponit Novum Testamentum, tamquam rem perfectam rei imperfectae, consummatam inchoatae, aeternam abrogandae (5), quae omnia evidenter excludunt conceptum de uberiori revelatione, quoad nova dogmatis capita, in futurum exspectanda.

4. — **Apostoli plenitudinem revelationis opera Spiritus Sancti acceperunt.** — Consulto diximus, *morte Apostolorum* revelationem clausam fuisse, non autem Christi ascensione: quandoquidem ipsemet Dominus Noster semel atque iterum testatus est se Apostolis daturum fore Spiritum Sanctum, praecise in hunc finem, ut eorum instructionem de rebus fidei illemet compleret. Et signanter Spiritui Sancto hoc munus tribuitur: cum enim, ut advertit Angelicus (6), Spiritus Sanctus sit a Veritate, quae est ipse Filius, procedens, eius est docere veritatem, et facere similes suo principio.

Haec autem instructio Spiritus Sancti secundum tria erat attendenda: nimirum, primo, aliqua Apostoli a Christo audierant, quae tamen non intellexerant, et de his illuminandi erant; secundo, aliqua audierant et intellexerant, quorum tamen obliti erant, et haec quidem erant

(1) Gal., IV, 4; Eph., I, 10.
(2) Heb., I, 2; Act., II, 17; 1 Petr., I, 20.
(3) 2 Thess., II, 2.
(4) 1 Cor., X, 11.
(5) Hebr., VII, seqq.
(6) Comment. in Cap. XVI Ioan., lect. III.

eis a Spiritu Sancto in memoriam revocanda ([1]); tertio demum, nonnulla erant quae, Christo adhuc in terra degente, nondum portare potuissent, de quibus opportuno tempore a Spiritu Sancto illuminari debebant ([2]).

Quae omnia duobus sequentibus locis manifeste traduntur ([3]): *Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecumque dixero vobis* ([4]). — *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

5. — **Novae definitiones in Ecclesia proprie non fiunt.** — Quae cum ita sint, iam patet cur solemne semper in Ecclesia fuerit, ut nihil eorum quae ad fidem pertinent, ullimode innovaretur, sed id semper firmiter teneretur quod traditum inde ab initio fuisset ([5]). Ex quo hoc quoque sponte sequitur, si quid unquam fide divina et catholica credendum ab Ecclesia fuerit propositum, id omne dicendum esse in revelationis deposito, scilicet secundum verbum scriptum aut traditum, fuisse contentum; unde in definitionibus Ecclesiae quidquam novi nunquam exhibetur, sed id tantum explicitius et enucleatius credendum

([1]) Quaerit hic S. Thomas (Comment. in C. XIV Io., lect. VI): « *Quomodo Evangelista Ioannes post quadraginta annos potuisset omnium verborum Christi, quae in Evangelio scripsit, habere memoriam, nisi ei Spiritus Sanctus suggessisset?* »

([2]) Sic, verbi gratia, in Concilio Hierosolymitano, Apostoli illuminati sunt, ut a legis mosaicae praeceptis fideles eximerent.

([3]) Io., XIV, 26.

([4]) Ibid., XVI, 12, 13.

([5]) Huc facit celeberrima sententia: « *Nihil innovetur, nisi quod traditum est* », circa quod opportune advertit S. Vincentius Lirinensis: « *Intelligebat enim vir sanctus et prudens* (Stephanus Papa), *nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi ut omnia* QUA FIDE *a Patribus suscepta forent,* EADEM FIDE *filiis consignarentur* ». Commonit., c. VIII. Huic dicto omnino cohaeret et aliud eiusdem auctoris: « *Magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est enim vere proprieque catholicum* ». C. III. Et rursus: « *Mos iste semper in Ecclesia viguit, ut quo quisque foret religiosior, eo promptius novellis adinventionibus contrairet* ». C. VIII.

proponitur, quod semper traditum et retentum est. Et haec quidem ratio assignari potest cur, cum aliqua definienda proponuntur, primum quod inquiri solet, est utrum proposita veritas in fidei deposito saltem implicite contineatur, quod est conditio ut veritas illa tanquam definibilis sit habenda ([1]).

Quod si quae ab Ecclesia proponantur credenda, quae in revelationis deposito non continentur, haec fide non divino-catholica, sed ecclesiastica tenenda erunt, ut iam diximus ([2]) et amplius infra declarabitur ([3]), licet huiusmodi propositiones potius tanquam ordinationes, quam proprie dictae definitiones habendae sint.

Ex altera autem parte, si totus veritatis supernaturalis thesaurus Apostolis demandatus est, hoc non fuit ut eis solis prodesset, sed ut ab eis ad totam Ecclesiam transmitteretur; quandoquidem illum formaliter receperunt quatenus Apostoli, id est, quatenus ad ipsos spectabat, utpote fundamenta, Ecclesiam regere, propagare et instruere. Quapropter respuenda prorsus omnis sententia erit, qua exhibetur Ecclesia, aliquo vitae suae tempore, quidquam ignorasse eorum quae ad sui constitutionem, aut ad dogma catholicum, aut ad sacramentorum administrationem pertinent: pariter a vero longe aberrant quibus videtur Ecclesiam, prioribus saeculis timide

([1]) Huius rei lucidum exemplum habemus in definitione Immaculatae Conceptionis B. M. V. Pariter, quaestio de definibilitate Assumptionis eiusdem B. M. V. huc revocatur, ut sciatur utrum haec veritas in deposito revelationis contineatur: cui rei affirmative respondendum esse nobis videtur, cum impossibile sit huius fidei originem explicare, nisi quatenus fuerit derivata ab orali traditione Apostolorum, quibus certe hoc factum compertum esse debuit, quidquid de narrationibus apocryphis circa Deiparae mortem teneri velit. Haec igitur veritas, si ab Ecclesia sat expresse proponitur credenda, teneri debet fide divino-catholica. Idipsum dicendum est de pluribus aliis veritatibus: verbi gratia, de vero matrimonio sancti Ioseph cum Deipara, aut de illius castissimi Sponsi perpetua virginitate, si quidem res istae ab Ecclesia tenendae expresse aut aequivalenter proponerentur.

([2]) Pars I, n. 14.

([3]) N. 7.

et quasi manu tentantem expertam fuisse, quid facere, quid docere deberet [1], aut iuxta illam evolutionis legem quam supra reprobavimus, ad plenam veritatis revelatae assecutionem gradatim pervenisse [2].

6. — **Authenticae hac de re declarationes.** — Quod hucusque exposuimus non solum evincit, Apostolorum morte revelationem ita esse completam, ut nulla sit expectanda novorum dogmatum additio, verum etiam excludit possibilitatem attribuendi receptis dogmatibus novum sensum, praeter illum hucusque receptum: idem quippe est nova proponere fidei dogmata, et recepta dogmata novo sensu tingere velle.

Quod expresse traditur in Concilio Vaticano [3]: *Si quis dixerit fieri posse ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo quem intellexit et intelligit Eccle-*

(1) Hinc reiici debet tamquam erronea sequens propositio: « *How different from the condition of these priviledged companions and disciples* (of Christ) *was the state of those who succeded them! It is difficult to understand the limited view which, in the earlier ages, was taken of certain doctrines... The Church, having lost its special guides and protectors, was now learning to walk, to feel its way, as it were, to the realization of its destiny* ». The Ecclesiastical Review. Doctrinal Development, by Francis T. Lloyd, D. D. July 1, 1903. — Similiter reprobanda sunt quae scripsit auctor iam citatus (Catholic Encyclopedia. Vol. I, art. absolution): « *It is one thing to assert that the power of absolution was granted to the Church, and another to say that a full realization of the grant was in the consciousness of the Church from the begining* ». Perperam quoque de exercitio potestatis clavium in Ecclesia scriptor iste subiungit (inferius): « *At first this power is timidly asserted against the rigorist party* », etc.

(2) Sic merito ab Ecclesia condemnatus (decreto Indicis 25 Maii. 1908) est liber Antonii Dupin, *Le dogme de la Trinité dans les trois premiers siècles*, Paris, E. Nourry, 1907, in quo auctor, qui pseudonymus est Iosephi Turmel, contendit Trinitatis dogma per humanam evolutionem tribus prioribus Ecclesiae saeculis prodiisse et formatum fuisse. Similiter scripserat Loisy (*l'Evangile et l'Eglise*, p. 142); « *On peut soutenir, au point de vue de l'histoire, que la Trinité, l'Incarnation sont des dogmes grecs, puisqu'ils sont inconnus au Judaïsme et au Judéo-Christianisme et que c'est la philosophie grecque qui a contribué à les former* ».

(3) Constitut. de fide cath., IV, 3.

sia, anathema sit. Ubi uberius haec traduntur [1]: *Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tamquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit Sancta Mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum.*

Expressius adhuc a Pio X [2], error quem hic impugnamus, de novis veritatibus deposito fidei superaddendis, reprobatur sequentibus propositionibus. — *Revelatio obiectum fidei catholicae constituens, non fuit cum Apostolis completa* [3]. — *Non adfuit in primitiva Ecclesia conceptus de christiano peccatore auctoritate Ecclesiae reconciliato; sed Ecclesia nonnisi admodum lente huiusmodi conceptui assuevit. Imo etiam postquam poenitentia tamquam Ecclesiae institutio agnita fuit, non appellabatur sacramenti nomine, eo quod haberetur uti sacramentum probrosum* [4]. — *Matrimonium non potuit evadere sacramentum Novae Legis, nisi serius in Ecclesia; siquidem, ut matrimonium pro sacramento haberetur, necesse erat ut praecederet plena doctrinae de gratia et sacramentis theologica explicatio* [5]. — *Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit; sed potius inchoavit motum quemdam religiosum, diversis temporibus ac locis adaptatum vel adaptandum* [6].

(1) Constit. de fide catholica, cap. IV.

(2) In decreto *Lamentabili*, 3 Iulii 1907.

(3) Prop. 21.

(4) Prop. 46.

(5) Prop. 51.

(6) Prop. 59. Cf. de hisce Encycl. PASCENDI, passim. Omnes isti errores inveniuntur in libris A. Loisy, maxime in l'*Evangile et l'Eglise*, et *Etudes sur les paraboles*. Cumulum hunc errorum ita in synthesi reduxit G. Tyrrell: « *May not Catholicism like Judaism have to die in order that it may live again in a greater and grander form? Has not every organism got its limits of development after which it must decay and be content to*

7. — **Praeoccupantur obiectiones.** — I. - Contra hanc veritatem, de revelatione, morte Apostolorum, ad complementum perducta, opponunt nonnulli, ut supra innuimus [1], analogiam quae est inter ordinem naturalem et supernaturalem: unde hunc quidem, non secus ac illum, crescere debere censent in veritatis perfecta assecutione; ut, sicut multiplicatis adinventis scientiarum positivarum, veritates naturales incrementa susceperunt, ita, adhibito opportuno studio in doctrina supernaturali, plures novae huius ordinis veritates deprehendi, temporis decursu, possint.

Equidem, concedimus inter utrumque ordinem quamdam analogiam servari, non tamen perfectam similitudinem, proindeque non omnia quae de uno ordine dicuntur, ad alterum extendi posse. Nimirum, in utroque ordine hoc invenitur quod, quia uterque a Deo immediate processit, Dei autem opera sunt perfecta, ideo uterque, quantum eius natura patitur, statim perfectus evasit: unde et perfectum fuit opus sex dierum et Ecclesia e morientis Redemptoris latere perfecta prodivit. Et haec quidem perfectio, non solum in ordine reali, sed etiam in ordine logico obtinuit; nam Adam statim ac a Deo fuit formatus, sibi inditam habuit scientiam omnium veritatum tum naturalium, tum supernaturalium, quae ad ipsum spectabant: hoc tamen pacto ut illam posteris transmitteret, cum esset proprie totius humani generis caput et instructor.

Superveniente autem originali peccato, iam ignorantiae tenebrae mentem Adae eiusque posterorum suffuderunt [2]: unde, quod ad veritates quidem naturales

---

survive in its progeny? Wine-skins stretch, but only within measure; for there comes at last a bursting-point when new ones must be provided ». A much-abused Letter, p. 89. Longmans, 1906.

[1] N. 2.

[2] Non hoc pacto ut omnis veritatis, sive naturalis, sive supernaturalis, notitiam sibi infusam Adam amitteret, sed hoc sensu quod hae quidem veritates, maxime quod ad ordinem supernaturalem spectat, in

spectat, debuit homo multum laborare ut sibi eas rursus compararet, per plures circuitus errorum perveniendo tandem ad illam philosophicarum veritatum possessionem, quam, v. gr., in Aristotele obtentam esse videmus. Cum autem supernaturales veritates eae sint quas homo per se acquirere non valet, hinc earum cognitione temporis tractu pene corrupta, necesse fuit Deum illas homini denuo revelare, quod praestitit inchoative quidem sub Patriarchis et lege Moysi, perfective autem per Christum Unigenitum suum: et praecise quia veritates istae omnino superant captum humanae mentis, ideo a Deo revelari omnes debuerunt, licet ex iisdem revelatis homo plura deducere possit ad ordinem supernaturalem penitius cognoscendum et firmius amplectendum.

Sic igitur Ecclesia ita per Christum fundata est et per Apostolos propagata, ut iam tunc esset in plena possessione revelationis; etsi veritates supernaturales, ut infra dicetur, explicitius adhuc cognosci et enucleatius tradi, temporis decursu, deberent.

Nec dicatur priscos illos Christianos rudiores fuisse, quam ut tam sublimem doctrinam ferre possent: non enim incassum Dominus noster promiserat se fidelibus daturum esse Spiritum Sanctum, cuius opera eorum corda illuminarentur: unde cum Apostoli a Christo primum audiissent [1]: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*, postea, Christo scilicet iam in caelum ascenso, *repleti sunt Spiritu Sancto, et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis* [2].

II. — Quod autem addunt aliqui, fieri potuisse ut plures veritates olim revelatae, temporis progressu amitterentur, postea historica methodo adinveniendae, facile

---

ipso quidem Adam iam aliquantisper obscuratae, in eius posteris debilius reciperentur, et temporis tractu imperfectius adhuc a patre ad filium transmitterentur.

(1) Io., XVI, 12.

(2) Act., II, 4.

exploditur: nam cum omnis divina revelatio ad hominis salutem aeternam essentialiter ordinetur, hinc repugnat Deum Ecclesiae suae quaedam revelasse, quae postea omnino deperdenda forent: unde si ad divinam bonitatem pertinet quod Deus aliquid homini revelaverit, ad ordinem illius providentiae spectat, ut media statuerit ad hanc revelationem integram conservandam.

At directe quoque probari potest nullam revelatam veritatem esse unquam deperditam. Nimirum, Christus Dominus in Evangelio sic Petrum alloquitur [1]: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Fides autem duobus modis deficere potest: vel quia veritas revelata corrumpitur, vel quia minuitur. Iamvero, si quae veritas revelata, in uno alterove codice omnino ignoto neglecta, delitesceret, aliquando in lucem proferenda, num dici posset permanere in Ecclesia, et sic nonne aliqua defectio in fide haberetur? Huc etiam omnino facit quod sanctus Paulus [2], in persona discipuli sui Timothei, omnibus episcopis commendabat, scilicet ut maxima vigilantia adlaboraret ad depositum doctrinae, quod a maioribus acceperat, intactum servandum.

Demum advertatur, omne id quod ad revelationem pertinet, consignatum inveniri, saltem implicite, in authenticis Scripturae libris: unde quod unus aliusve liber ab aliquo Patre, puta ab Irenaeo, conscriptus, fuerit deperditus, minime probat quidquam revelationis fuisse deperditum, cum canonicae Scripturae ad nos usque integrae pervenerint [3].

[1] Io., XXII, 32.

[2] I Tim., VI, 2, et 2 Tim., I, 14.

[3] Huic rei non obstat quod pluries in Veteri Testamento mentio fit de aliquibus libris nunc deperditis, sicut cum legitur, 3, Reg., XI, 41: *Nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis?* — dici enim debet libros istos inspiratos non fuisse, non enim ex hoc quod ab hagiographo aliquis liber citatur, argumento est illum fuisse revera Spiritu Dei inspirante conscriptum. — Pariter quod legitur, Iud., vers. 14: *Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis*, etc., etsi veram prophetiam contineat

III. — Tertio tandem, quod aliqui contendunt, scilicet ope spiritisticarum exercitationum novas de ordine supernaturali manifestationes habitum iri, nihil omnino est: siquidem exercitationes illae obtinentur opera angelorum malorum, qui ad mendacium semper sunt propensi, sive dum dicunt falsum sive dum dicunt verum, cum veritatem non proferant, nisi ut homines in errorem inducant: aliunde nihil omnino eis Deus de ordine supernaturali revelavit quod nos celaverit. Quapropter Ecclesia severe condemnavit omne cum daemoniis commercium, quod quidem iam sub Lege Veteri stricte prohibitum fuerat [1]: *Non inveniatur in te... qui ariolos sciscitetur... nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quaerat a mortuis veritatem.*

8. — **Sanctorum Canonizationes.** — Quia autem ulterius obiici posset, decreta de Sanctorum canonizationibus, ipsa Romani Pontificis suprema auctoritate lata, propositae thesi officere, quatenus per ea novae revelationes, scilicet salus aeterna aliquorum individuorum in Ecclesia introduci videntur, utile erit advertisse canonizationes Sanctorum novas revelationes revera non esse, sed potius extensionem, et quasi dixerim, explicitam applicationem ad determinata subiecta, eius quod generaliter in revelationis deposito continetur, scilicet, hominem, qui bona fecerit iuxta legem Dei, aeterna beatitudine esse donandum; unde aliud Pontifex non facit, nisi decernere, cum adsistentia Spiritus Sancti, aliquod speciale individuum humanae familiae sub illa regula contineri. Quapropter et in decernendis causis canonizationis Sanctorum, multiplex et diligens studium impenditur, maxime quod spectat ad examen miraculorum intercessione alicuius servi Dei patratorum; Spiritus Sanctus autem Pontifici adsistit ne in ferenda sententia de illius sanctitate error incurratur.

---

divinitus usque ad tempus S. Iudae conservatam (de modo conservationis vide Est., in h. l.), non tamen prophetiam quae ad librum inspiratum, qui nunc deperditus esset, pertinentem.

[1] Deut., XVIII, 10, 11.

Quae cum ita sint, nobis firmiter tenendum videtur, contra aliquos theologos, Summum Pontificem, in decernenda alicuius Sancti canonizatione, infallibilem esse, cum nil omnino in talibus decretis ferendis desit eorum quae ad exercitium ministerii cathedratici requiruntur. Res enim de qua agitur ad veritatem catholicam intime pertinet; nam, ut notat Melchior Canus [1], *non differt diabolum colas, an hominem condemnatum;* deinde studium illud adhibetur, quod in decernendis maioribus causis conferri solet: denique adest talis et in praeparatione diligentia et in decreto ferendo solemnitas, qualis pro definitionibus, vel solemnioribus, desiderari et sufficere omnino possit et debeat

Non me latet plures theologos, eosque magni nominis, ut Ioannem a S. Thoma, et Theophilum Raynaudum [2], innixos auctoritati S. Thomae, dicentis [3] canonizationem Sanctorum esse quid medium inter res fidei et res particulares, docere eamdem pertinere ad fidem solum *reductive*, cum gloria canonizati neque revelata sit, neque in Scripturis aut Traditione contineatur; ideoque negantem non esse formaliter haereticum, sed solum theologica censura dignum.

Cui respondent nonnulli theologi [4], qualitates salvandorum sufficienter esse delineatas in Scripturis, ut dici possit Deum hoc modo implicite revelasse quinam sint salvati, et Pontificem, exploratis virtutibus et miraculis alicuius Servi Dei, ex adsistentia Spiritus Sancti infallibiliter cognoscere illum esse ex iis quos Deus regnaturos generaliter revelavit. Quibus opinionibus hinc inde expositis, monet Benedictus XIV [5] quod cum de hac re definitiva sententia nondum prodierit, qui negaret Summum

(1) L. V de Locis, c. 5, conclus. 3. n. 44. Romae, 1900, vol. I p. 301.

(2) Apud Benedictum XIV de Beatif. et Canoniz. SS. Synopsis l. I, Cap. LXV, p. 67.

(3) Quodlib. IX, art. 16.

(4) Apud Benedict. XIV, loco cit.

(5) Loco cit.

Pontificem in Sanctorum canonizatione esse infallibilem, aut ab eo canonizatum esse revera Sanctum, non esset dicendus formaliter haereticus.

Forsitan poterit haec controversia dirimi, advertendo, aliud esse quod Summus Pontifex sit infallibilis in decernenda canonizatione alicuius Sancti, aliud vero quod de fide sit hunc Sanctum, quem Pontifex canonizat, esse in caelo beatum. Et primum quidem de fide divino-catholica est, propter allatas rationes; alterum vero proprie de fide divino-catholica non est, etsi certissimum sit et contrarium omnino erroneum: unde dici potest esse de fide ecclesiastica. Cur autem hoc ultimum non sit dicendum esse formaliter de fide divino-catholica, ratio est quia proprie dici nequit esse revelatum, cum nuspiam inveniatur consignatum in authentica Scriptura quod aliquis homo nunc vivens sit praedestinatus (1).

Et hac quidem distinctione prae oculis habita, constat cur S Thomas (2) dixerit canonizationem Sanctorum esse quid medium inter res fidei, scilicet divino-catholicae, et res particulares; nimirum, in rebus fidei et Pontifex est infallibilis et res definita de fide est tenenda; in rebus autem particularibus, nec Pontifex infallibilis est, nec res decreta de fide tenenda est; in canonizatione autem Sanctorum, de fide quidem divino-catholica est, Pontificem esse infallibilem seu errare non posse, sed obiectum eius decreti, quod est hunc Sanctum esse in caelo, de fide divino-catholica non est, sed tantum de fide ecclesiastica.

Huc faciunt praeclara verba quae addit Angelicus Doctor (3): *Quia honor quem Sanctis exhibemus, quaedam professio fidei est, qua Sanctorum gloriam credimus, pie credendum est, quod nec etiam in his iudicium Ecclesiae errare possit.* Qui etiam solvens difficultatem ex hoc petitam quod nemo unquam potest certior reddi de statu

(1) Recole distinctionem in prima parte positam inter fidem divino-catholicam et fidem ecclesiasticam.

(2) Quodlib. IX, art. 16.

(3) Loco cit.

interno animae suae, et multo minus de statu animae aliorum, ait [1]: *Pontifex, cuius est canonizare Sanctos, potest certificari de statu alicuius per inquisitionem vitae et attestationem miraculorum; et praecipue per instinctum Spiritus Sancti, qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei;* et addit [2]: *Divina providentia praeservat Ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur* [3].

9. — **Corollarium.** — Quae cum ita sint, concludendum est, vana spe illos decipi, qui confidunt tempus adventurum esse, cum de pluribus, quae nunc omnino ignota manent, certam simus notitiam adepturi, ut, puta, de die iudicii, aut de numero praedestinatorum: haec enim Deus revelare noluit, cum de illo quidem expresse dixerit Dominus Noster [4]: *De die autem illa et hora nemo scit, neque Angeli caelorum, nisi solus Pater;* de hoc autem Ecclesia canat [5]: *Deus cui soli cognitus est numerus electorum in suprema felicitate locandus.*

Sane, qui talia expetunt haud propius ad veritatem accedere videntur quam Montanus, Prisca et Maximilla, qui olim delirantes posuerunt Christi Domini promissionem de Spiritu Sancto dando non fuisse completam in Apostolis, sed in sibimetipsis [6]; quinimmo aeque a vero

(1) Ad 1um.

(2) Ad 2um.

(3) Ne in re tanti momenti decipiantur incauti, advertimus nimis leviter a quodam scriptore (Rivista delle Riviste per il Clero, Dec. 1906, p. 770), propositam fuisse, tanquam Canonem sanae critices, sequentem sententiam: « *Non è ancora definito che una canonizzazione sia una definizione dogmatica* ». Sane, etsi verum sit non esse definitum quod canonizatio alicuius Sancti sit decretum dogmaticum, falsum tamen est id quod inde, implicite quidem, attamen sat aperte, innuitur inferendum, nempe integrum cuique esse decretum de canonizatione alicuius Sancti pro lubitu accipere aut reiicere.

(4) Matth., XXIV, 36.

(5) Orat. secret. pro vivis et defunctis.

(6) Cf. S. Augustin., L. de Haeresib., Haeresi 26 et 46. Opp., t. VIII, pp. 10, 17. De Manichaeis ita scribit hic Pater: « *Promissionem Domini Iesu Christi de Paraclyto Spiritu Sancto in suo haeresiarcha Manichaeo dicunt esse completam. Unde se in suis litteris Iesu Christi apostolum dicit,*

distant ac perfidi Manichaei, qui effutiebant revelationem fuisse perfectam in suo duce Manete, quem plurimum desipientes dicebant esse Spiritum Paraclytum; unde tum illi tum isti, ut advertit S. Thomas (1), Actus Apostolorum recipere nolebant, in quibus manifeste ostenditur quod illa promissio fuit in Apostolis completa, sicut Dominus eis iterato promisit (2): *Baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies;* quod impletum legitur (3): *Repleti sunt omnes Spiritu Sancto,* etc.

Sed et plurimum errant qui idcirco quasdam propositiones ab Ecclesia condemnari autumant, quia nondum tempus advenerit eas palam proclamandi: qui praeterea addunt, debere talium propositionum auctores Praelatis eos condemnantibus se subiicere, id exigente ordinato rerum processu, cum sic aestimationem hominum sibi conciliari melius possint, ipsique patienter expectare tempus maturius quo tales doctrinae opportunius et efficacius praedicari queant. Haec quidem praxis, quam videmus modernistas generaliter sequi, profecto supponit aut dogmata variabilia esse, aut novas revelationes esse expectandas praeter id quod hucusque traditum est: quae duo extranea omnino sunt a catholica veritate (4).

---

eo quod Iesus Christus se missurum esse promiserit atque in illo miserit Spiritum Sanctum. Propter quod etiam ipse Manichaeus duodecim discipulos habuit, ad instar apostolici numeri, quem numerum Manichaei hodieque custodiunt ».

(1) I 2ae, Quaest. CVI, art. 4, ad 2m.

(2) Act., I, 5.

(4) Ibid., II, 4.

(3) Huic agendi rationi, pro qua propugnanda scripsisse inveniuntur et Fogazzaro in libro *Il Santo*, et Mrs Wilfrid Ward in novellensi fabula *Out of due time*, aliquam forsan praebebit occasionem haec sententia Card. Newman (Apologia, p. 259): « *In reading ecclesiastical history when I was an Anglican, it used to be forcibly brought home to me, how the initial error of what afterwards became heresy was the urging forward some truth against the prohibition of authority at an unseasonable time* », etc. At etsi hunc Cardinalis Newman locum in bonam partem trahi haud difficile sit, quae tamen hoc sensu proferuntur a modernistis graviora sunt

10. — **Quaestio.** — *Qualis profectus in revelationis traditione, temporum decursu, habitus est usque ad Apostolos?*

Resp. Cum fides nostra in duobus potissimum consistat, nempe, *primo,* in vera cognitione Dei unius et trini, et *secundo,* in sincera agnitione Incarnationis Christi, quae sunt duo principaliora mysteria fidei nostrae, ad hoc ut sciatur qualis profectus, temporum decursu, habitus sit usque ad Apostolos, in manifestatione seu traditione revelationis, necesse est investigare quomodo revelationis depositum creverit, quantum ad utrumque caput, secundum diversitates temporum.

Et primo quidem, quod attinet ad fidem veri Dei, tres temporum differentiae assignari possunt: scilicet ante Legem, sub Lege et post Legem, seu sub gratia.

Ante Legem, videmus Abraham aliosque Patres divinitus instructos de iis quae pertinent ad fidem Deitatis, seu de monotheismo: quia autem ista cognitio ipsis per lumen propheticum fuit concessa, hinc illi vocantur prophetae et maxime Abraham et Isaac, secundum illud [1]: *In prophetis meis nolite malignari.* — Sub Lege autem invenitur Deitatis manifestatio, de iis nempe quae pertinent ad fidem Deitatis, excellentius facta quam antea, tum secundum extensionem, tum secundum perfectionem revelationis: secundum extensionem, non enim speciales solum personae aut familiae circa monotheismum divinitus instructae sunt, sed totus populus; secundum perfectionem, nam dum praecedentes Patres edocti fuerant in fide de omnipotentia unius Dei, Moyses e contra plenius instructus fuit de simplicitate divinae essentiae, cum ei expresse dictum sit [2]: *Ego sum qui sum,* quod nomen

quam ut benignam patiantur interpretationem. Hinc nonnisi per calumniam scripsit recentissime G. Tyrrell: « *The solidarity of Newmanism with Modernism cannot be denied. Newman might have shuddered at his progeny, but it is none the less his* », etc. The prospects of Modernism, in The Hibbert Journal, Jan., 1908, p. 243.

(1) Ps. CIV, 15.

(2) Exod., III, 14.

tetragrammaton a Iudaeis significari solebat substituto eius loco nomine *Adonai*, propter summam illius ineffabilis nominis venerationem; unde legimus [1]: *Ego Dominus qui apparui Abraham, Isaac et Iacob, in Deo omnipotente, et nomen meum Adonai non indicavi eis.* — Denique tempore gratiae, mysterium Trinitatis expresse revelatum est ab ipso Filio Dei, secundum illud [2]: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

Advertendum autem est, in unoquoque istorum trium statuum, fidem posterorum fundatam fuisse in revelatione facta iis qui horum statuum capita vel fundamenta extiterunt: sic fides Isaac et Iacob fundabatur super revelatione facta Abrahae, dicente Deo Isaac [3]: *Ego sum Deus Abraham patris tui*, et Iacob [4]: *Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac.* — Similiter super revelatione facta Moysi fundabatur fides totius populi hebraici — Demum, tempore gratiae, super revelatione facta Apostolis de fide unitatis et trinitatis fundata est tota fides Ecclesiae, secundum illud [5]: *Super hanc petram*, scilicet confessionis tuae, o Petre, *aedificabo Ecclesiam meam.*

Secundo, quantum ad fidem Incarnationis, manifestum est quod quanto homines fuerunt Christo propinquiores, sive ante sive post Incarnationem, ut plurimum, tanto plenius de hoc mysterio instructi fuerunt; unde S. Gregorius Magnus, loquens de Incarnatione, dicit quod per successiones temporum crevit divinae cognitionis augmentum [6]; etsi dici debeat cognitionem de hoc mysterio abundantiorem longe fuisse post Incarnationem quam ante, iuxta illud S. Pauli [7]: *Prout potestis legentes intel-*

(1) Exod., VI, 2, 3.
(2) Matth., XXVIII, 19.
(3) Gen., XXVI, 24.
(4) Ibid., XXVIII, 13.
(5) Matth., XVI, 18.
(6) In Ezech., l. II, Homil XVI, quoad sensum. Opp. Duaci, 1515, p. 1164.
(7) Eph., III, 4, 5.

ligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis eius et prophetis in Spiritu.

En igitur qualis fuerit, temporum decursu, per summa capita delineata, evolutio manifestationis seu traditionis revelationis, quam quidem in Adam, statim post lapsum, inchoatam videmus, auctam in Patribus et Moyse, perfectam in Apostolis, ipsomet Spiritu Sancto eis manifestante arcana divina, et sic Verbi incarnati instructionem complente, secundum promissionem ipsius Christi Domini (¹): *Paraclytus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis.*

Quali autem norma seu lege peracta est haec evolutio seu progressus manifestationis revelationis?

Haec norma alia non est, nisi necessitas, pro hominibus ad vitam aeternam ducendis, cognitionis veritatum quae ad hunc ordinem pertinent; unde videmus quod solummodo tempore Abrahae monotheismi revelatio facta est, quo tempore coeperunt homines a fide unius Dei deviare ad idololatriam declinando, cum antea omnes in cultu unius Dei persisterent, ideoque talis revelatio ante Abraham necessaria non fuerat. Similiter plenitudo revelationis, quantum ad Trinitatem et Incarnationem, illi tempori servabatur, cum Filius Dei, factus caro, fundaturus esset Ecclesiam, multiplici sacramentorum dispensatione foecundandam, et usque ad finem mundi perduraturam. Unde vani sunt omnes qui post Apostolorum tempora novam expectant eamque ampliorem de rebus supernaturalibus manifestationem (²).

11. — **Scholion.** — Quae diximus formaliter respiciunt manifestationem divinae veritatis quantum ad *fidem* attinet: si enim agatur de revelatione, quatenus per ipsam *in nostris operibus gubernamur*, dicendum est quod

(¹) Io., XIV, 26.

(²) Quae hic exposuimus hausta sunt ex uberrimo fonte Angelici Doctoris, in 2 2ae, Quaest. CLXXIV, art. 6.

revelatio diversificata est non secundum temporis progressum, sed secundum conditionem negotiorum; unde singulis temporibus non defuerunt aliqui spiritum prophetiae habentes, non quidem ad novam doctrinam fidei depromendam, sed ad humanorum actuum directionem; ideoque quolibet tempore instructi sunt homines divinitus de agendis, secundum quod erat expediens ad salutem electorum; unde, ut advertit S. Hieronymus [1], *legimus in Actibus Apostolorum, et Agabum prophetasse, et quatuor virgines filias Philippi*; et S. Augustinus ait [2] quod Theodosius Augustus *ad Ioannem in Aegypti eremo constitutum, quem Dei servum prophetandi spiritu praeditum, fama crebrescente didicerat, misit, atque ab eo nuntium victoriae certissimum accepit* [3].

(1) Exp. in Ep. ad Eph., c. 3.

(2) L. V. de Civ. Dei, c. 26. Opp. Ven., 1764, t. IX. p. 186,

(3) Cf. S. Thom., loco cit., ad 3m. — Ex his quae hic disseruimus, maxime n. 9, apparet recipi non posse sententiam cuiusdam K. Udeis (pseudon.), qui in ephem. Bonifatius Korrespondenz (Apologetische Mitteilungen, etc., durch P. Aug. Galen, O. S. B. Prag, 1 Aug., 1909, p. 233), contendit mundi finem hoc pacto eventurum esse, quod paulatim decrescente, in corporibus caelestibus, vi motiva initio ipsis indita (Bewegungsanstoss), eorum circuli paulatim diminui debeant, usquedum tandem denique omnia corpora caelestia in collisionem ventura sint. « *Alle Planeten*, scribit ille (l. c.), *die um unsere Sonne kreisen, müssen ihre Kreise immer enger ziehen, bis sie in die Sonne hineinstürzen, und alle Sonnen ebenso ihre Kreise immer enger um ihre Zentralsonnen, bis alle Sonnen in Eine grosse Zentralsonne hineingestürzt vind: und wie eine Schriftrolle werden die Himmel zusammengerollt werden* (Is. 34, 4), *wie eine Schriftrolle, die gelesen ist. Die Folge muss notwendig wegen des furchtbaren, Zusammenstosses ein einziger ungeheuer Weltbrand sein, wobei diese Zentralsonne sich in eine ungeheure Gasmasse verwandeln muss, wahrscheinlich mit Zersetzung aller Elemente wegen der ungeheuren Hitze* ». — Sane, imprimis de tali diminutione vis motricis in corporibus caelestibus nil astronomi deprehenderunt: et si quidem per hypothesim, crescente instrumentorum perfectione, deprehendi posset, tunc cum certitudine tandem cognosci valeret dies iudicii, quod est contra expressam Scripturae litteram. Ceterum, semper periculosa res est nova de dogmatibus, vel de iis quae cum dogmatibus intime connectuntur velle moliri.

QUAESTIO SPECIALIS.

Utrum per Apostolos, quorum morte revelatio dicitur clausa, intelligi possint discipuli in Novo Testamento passim sub nomine apostolorum aut prophetarum designati?

1. — **Sententia modernistica.** — Huic quaestioni affirmativam responsionem nuperrime tradidit et sustinuit auctor quidam [1], cui visum est discedendum esse ab hucusque recepta doctrina, qua tenetur ad solos Apostolos a Christo Domino singillatim vocatos vel a Spiritu Sancto specialiter electos, pertinuisse munus authentice et formaliter transmittendi ad Ecclesiam depositum veritatum revelatarum; qui proinde edixit extendendum esse hoc munus ad illos quoque, ex primis discipulis, quos in Novo Testamento passim legimus designatos sub nomine apostolorum vel prophetarum, quales fuerunt, exempli gratia, Epaphroditus, quem Paulus vocat *fratrem et cooperatorem et commilitonem meum, vestrum autem apostolum* [2], Andronicus et Iunias, quos dicit *cognatos et concaptivos*

[1] In Ephemeride *Rivista delle Riviste per il Clero*, Macerata. Giugno, 1904. P. III, p. 375, auctore C. F. L. Qui cum a P. Polidori, S. I., in *Civiltà Cattolica* (21 gennaio 1905, p. 144) impugnatus esset, sensus suos in alio numero citatae ephemeridis *Rivista delle Riviste*, confirmavit. Febbraio, 1905, p. 122.

[2] Phil., II, 25.

meos.... nobiles in apostolis (1); Simon vocatus Niger, Lucius Cyrenensis, Manahen, Herodis Tetrarchae collactaneus, quos S. Lucas una cum Paulo et Barnaba, recenset inter prophetas et doctores qui erant in Ecclesia antiochena (2); demum illi quibus S. Paulus generaliter alludit, cum ait: *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas* (3).

2. — **Distinctio praemittenda.** — Ad hanc quaestionem rite solvendam, primo loco advertendum est, hoc nomen *apostolus*, sicut etiam nomen *propheta*, non univoce, sed analogice passim accipi in Scripturis, scilicet cum significatione partim eadem, partim diversa. — Et primo quidem, quod ad nomen *apostolus* attinet, sciendum est illud, a graeco ἀποστέλλω, quod est *mitto*, derivatum, significare *nuntium* sive *missum;* quo sensu Athenis graeci dixerunt ἀπόστολον πλοῖον, *navem onerariam*, in expeditionem profecturam, et per extensionem apostoli dicti sunt magistratus illi, quibus munus erat classem recte atque ordinatim curare et instruere. Quocirca, apostolus in Sacra Scriptura est nomen officii, sicut propheta et angelus, et designat personam a Christo missam, vel melius post-missam, ἀπό-στέλλω, id est post Christum et maxime post eius resurrectionem; et potest usurpari nomen hoc sive in stricto sensu, sive secundum latam vocis acceptionem; fundatam scilicet in aliqua proportione significationis.

Similiter, nomen istud, *propheta*, non uno modo sumitur, cum multiplex possit esse obiectum prophetiae, multiplex quoque prophetandi modus, ut infra patebit (4); quin et interdum de daemonum prophetis sermo recurrit.

Porro, diligenter scrutanti Scripturas, clarissime apparet, alias esse personas quibus nomen *apostolus* in propriissima significatione tribuitur, alias quibus hoc no-

(1) Rom., XVI, 7.
(2) Act., XIII, I.
(3) I Cor., XII, 28; cfr. Eph., IV, II.
(4) Art. IX, nn. 10, seqq.

men secundum quid tantummodo competit [1]: et illis quidem solis munus apostolatus, quod maxime consistit in officio infallibiliter agnoscendi et tradendi ea quae ad fidem pertinent, fuisse a Christo Domino commissum. — Pariter, non una eademque ratione prophetae extiterunt omnes illi quos sub hoc nomine Scriptura recenset.

3. — **Ratio quaestionis solvendae.** — Ut autem sciatur quaenam sint illae personae quibus munus apostolicum in stricta significatione competit, necesse est ad ipsum Sacrae Scripturae textum recurrere; ex cuius accurata discussione apparebit, primo quidem infallibilitatis privilegium, relate ad susceptionem, recognitionem et traditionem revelationis, sancto Petro a Christo Domino fuisse collatum, secundo, in partem huius privilegii vocatos fuisse alios undecim Apostolos a Christo immediate vocatos; tertio, ab hoc privilegio alios quoscumque esse excludendos, praeter sanctos Matthiam, Paulum et probabiliter Barnabam, quos Spiritus Sanctus sive immediate sive mediate elegit; quarto demum, hoc privilegium ad Apostolorum successores non fuisse transmissum: quae omnia nunc ordinatim exponemus.

4. — **Infallibilitatis privilegium S. Petro collatum, relate ad susceptionem, recognitionem et traditionem revelationis.** — Et primum quidem, scilicet S. Petro collatum fuisse privilegium infallibilitatis in ordine ad susceptionem, agnitionem et transmissionem revelationis, evidentissime eruitur ex verbis Christi Domini [2]: *Beatus es, Simon Bar-Iona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in caelis est.* — Circa quod advertendum est, beatitudinem proprie in cognitione consistere. Duplex autem est cognitio: una quae est per naturalem rationem, altera quae est supra rationem. Et prima quidem, cum imperfecta sit, hominem plene beatum facere nequit, unde desiderium insatiatum relinquit; altera vero homi-

[1] Ad hanc distinctionem minime pertinet, ut volunt aliqui, locus iste S. Pauli (2 Cor., XI, 5): « *Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis* ». Cf. 2 Cor., XII, 11.

[2] Matth., XVI, 17.

nem perfectissime beatificat: inchoative quidem in hac vita, completive vero in altera vita. Sed cognitionem quae hominem ad hanc beatitudinem ducat, homo per se adipisci nequit; unde declarat Christus hanc Petro obvenisse, non opera carnis et sanguinis, id est humana exercitatione aut magistrorum carnalium instructione vel Iudaeorum traditione, sed ipso Patre, utique essentialiter accepto pro tribus personis, id ei revelante [1].

Idipsum evidentius apparet, consideranti Christi verba immediate subsequentia: *Et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam;* quibus verbis Dominus Noster simul Petro remunerationem decernit ob praeviam splendidam fidei confessionem, qua videlicet Christum agnoverat Filium Dei vivi, et statuit quisnam fuerit finis revelationis eidem Petro a Patre concessae, qui nempe fuit ut ille, una cum Christo, fundamentum esset Ecclesiae, cuius quidem fundamenti ratio in doctrinae firmitate reponenda est: Ecclesia enim est columna et firmamentum veritatis [2], proprietas autem petrae est quod ponatur in fundamento eique det firmitatem: quod sibi vult, Petro a Domino Nostro collatam fuisse illam in docendo infallibilitatem, quam ipsemet a Patre, una cum divina natura, a tota aeternitate acceperat.

5. — **Communicatio huius privilegii Apostolis facta.** — At num uni Petro privilegium istud collatum a Christo fuit? Minime gentium: siquidem eiusdem privilegii participes fuerunt et alii undecim Apostoli a Christo Domino specialiter electi, ut sacrum Textum diligenter consideranti patet.

Ad quod breviter conficiendum, sat erit attendisse quomodo de duodecim Apostolis collectim sumptis singularis mentio passim fiat, et quidem relate ad munus depositum revelationis agnoscendi, sanciendi et transmittendi. Ubi primo loco citari possunt sequentia Apocalypseos verba [3]: *Et murus civitatis habens fundamenta*

(1) Cf. S. Thom., comment. in h. l. S. Matthaei.
(2) 1 Tim., III, 15.
(3) C. XXI, 14.

duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni. Nimirum, fundamenta hic duodecim Apostoli dicuntur; quia catholicam fidem primo praedicare debebant et in ea totum mundum fundare, tamquam ex munere sibi specialiter commisso; qui etiam antea [1] dicti sunt *portae*, et quidem ad quatuor puncta cardinalia versae, per quas scilicet totus mundus ad veritatem revelatam intrare debet [2].

Haec autem electio duodecim Apostolorum ad speciale munus tradendi, definiendi et transmittendi revelationem a Christo factam, evidentius manifestatur ex ipsa narratione vocationis eorumdem. Sane, legimus quod Dominus Noster, *ascendens in montem, vocavit ad se quos voluit ipse, et venerunt ad eum, et fecit ut essent duodecim cum illo, et ut mitteret eos praedicare* [3]. Et iterum: *Cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit* [4]. — Ex quibus verbis duo apertissime deduci debent: primum, dari, ex mente et institutione Christi, realem distinctionem inter duodecim Apostolos et ceteros discipulos, quocumque tandem illi nomine vocentur, scilicet etiamsi interdum appellentur et ipsi apostoli; secundum, duodecim ad hoc specialiter a Christo electos fuisse, ut praedicarent, non utcumque, sed tamquam ex officio existentes testes veritatis revelatae.

(1) Vers. 13.

(2) Non immerito a quibusdam sacris scriptoribus duodecim Apostoli praefigurati fuisse censentur α) in duodecim filiis Iacob, per quos obumbrabatur futura eorum auctoritas (Gen., XXXV, 22); β) in duodecim fontibus Elim, per quos obumbrabatur futura eorum praedicatio (Exod., XV, 27); γ) in duodecim lapidibus in rationali summi Sacerdotis, per quos obumbrabatur eorum sanctitas (Exod., XXVIII, 17); δ) in duodecim panibus propositionis, per quos obumbrabatur spiritualis cibus ab eis praebendus (Exod., XXV, 30); ε) in duodecim lapidibus de alveo Iordanis iussu Iosue sumptis, per quos obumbrabatur eorum constantia (Ios., IV, 3); ζ) in duodecim bobus mare fusile sustinentibus, per quos obumbrabatur eorum vis unitatis (2 Par., IV, 4).

(3) Marc., III, 13.

(4) Luc., VI, 13. Cf. Matth., X, 1; Luc., IX, 1.

Quodnam autem est munus illud quod Apostolis sic a Christo specialiter electis, uno Iuda ob praevaricationem ab hoc munere excidente, committitur? Hoc munus ab Evangelista Matthaeo diligentissime recensetur. Scilicet, *accedens Iesu, locutus est undecim dicens*: *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in Nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis; et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi* [1].

Ad hunc celeberrimum locum rite intelligendum, advertendum est diversas partes quae in eo ponuntur, non una ratione debere accipi, sed diversa, pro diversitate rerum in ipso contentarum. Siquidem, cum Dominus Noster praemisisset obtestationem illius excellentissimae potestatis quam secundum humanitatem a Patre acceperat, vi cuius et suos Apostolos multiplici virtute induere poterat, mox tria profert sedulo distinguenda, scilicet secundum distinctionem eorum trium quae ad vitam christiano more traducendam et ad salutem aeternam comparandam requiruntur: nimirum, primo loco, eos constituit authenticos custodes depositi revelationis: *Euntes ergo docete omnes gentes;* secundo, eis mandat ut sacramenta, quorum baptismus ianua est, administrent: *Baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti;* tertio, eisdem munus committit ea quae ad mores pertinent fideliter tradendi: *Docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis;* denique, tamquam solemnem confirmationem huius triplicis muneris, scilicet fidem propagandi et custodiendi, sacramenta administrandi et mores componendi, Dominus noster promissionem adiicit perpetuae adsistentiae: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.*

Porro, cum tria ista munera ad bonum Ecclesiae essentialiter pertineant, ideoque quodammodo in ea perdurare debeant usque ad finem mundi, cum tamen, ex

(1) Matth., XXVIII, 18, seqq.

alia parte, Christi verba ad solos undecim facta fuerint, quaerendum nunc est quidnam illud sit, in quo Apostoli praestent tum caeteris discipulis ad quos Christi verba facta non sunt, tum suis successoribus, nempe episcopis legitime electis.

Sane, tum ad discipulos generaliter, tum ad Apostolorum successores pertinere debuit quodammodo triplex munus fidem propagandi, sacramenta administrandi, mores componendi, in quantum nempe haec tria iugiter necessaria sunt ad vitam Ecclesiae et ad salutem hominum obtinendam; sed quoniam tria haec rite consistere nequeunt, nisi prius probe stabilitum maneat depositum revelationis, eiusque extensio, et quasi dixerim, confinia accurate determinata, necesse fuit ut speciale quoddam munus selectis Apostolis committeretur, scilicet munus tradendi veritatem revelatam eamque propria auctoritate sanciendi. Unde S. Paulus, divinitus et ipse Collegio apostolico, ut infra dicetur, adnumeratus, expresse testabatur [1]: *Nos ipsi*, id est Apostoli Christi proprie dicti, *primitias Spiritus habentes*, id est, abundantiorem gratiam apostolatus sortiti sumus, in ordine ad praedicationem veritatis revelatae.

Igitur, quia Christi Ecclesia in veritate et sanctitate erat fundanda, hinc necesse fuit ut illi, quos eiusdem Ecclesiae fundamenta Christus specialiter elegerat, pignus Spiritus Sancti tali modo acciperent, ut et in decernendo canone revelationis errare nullimode possent, et ipsimet a sanctitate vitae deficere nequirent, seu ut essent simul infallibiles et impeccabiles: quarum tamen praerogativarum nec caeteri discipuli, nec ipsi Apostolorum successores, excepto uno Petri successore quantum ad infallibilitatem, ut mox dicetur, participes fuerunt, cum iam in Christo et in Apostolis, tamquam in uno continuato fundamento, Ecclesiae veritas et sanctitas consecratae in perpetuum essent [2].

[1] Rom., VIII, 23.

[2] Notari hic debet quam falso auctor quem impugnamus scripserit (*Rivista delle riviste* ecc., Febbr. 1905, p. 124): « *Le parole di Gesù*

6. — **Descensus Spiritus Sancti in Apostolos.** — Quod autem explicatio quam modo dedimus, secundum quam dicitur Apostolis, eisque solis, munus demandatum divinitus fuisse revelationis depositum tradendi, eiusque confinia authentice declarandi et definiendi, sit veritati conformis et omnino retinenda, evidenter apparet ex diligenti consideratione eorum quae circa descensum Spiritus Sancti in eosdem Apostolos narrantur in Actibus Siquidem, etsi in illa narratione discipuli interdum cum Apostolis recenseantur, tamen tam specialis et expressa fit de Apostolis mentio in connexione cum privilegio cognoscendi et munere praedicandi veritatem revelatam, ita ut etiam ex ipsa littera sacri Textus deduci debeat aliquid omnino singulare in hoc respectu fuisse solis Apostolis collatum.

Et imprimis, cum duo discipuli Emmaus, cognito iam Christo in fractione panis, in Hierusalem essent regressi, et invenissent congregatos undecim et eos qui cum illis erant [1], repente Iesus stetit in medio eorum, et cum manducasset coram eis, *aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas* [2], praedicens eos futuros esse testes eorum quae fecerat [3], et addens: *Et ego mitto promissum Patris*

---

agli Undici: andate. ecc., *non significano che la rivelazione di Gesù e dello Spirito della verità da consegnarsi alla Chiesa era riserbata esclusivamente a loro, o racchiusa entro i limiti della loro vita; ma semplicemente che essi venivano costituiti propagatori dell' idea cristiana, battezzatori del battesimo di Gesù e maestri de' suoi comandi. Nel testo non c'è altro. E tutti i teologi insegnano che quelle parole non erano rivolte esclusivamente a loro, ma a tutti i successori degli Undici, ai vescovi specialmente* ». — Nimirum. tria hic reprehensione digna ponuntur: *primum*, ex verbis Christi: *Euntes*, etc., perperam deduci, munus authentice tradendi revelationem ad solos Apostolos fuisse commissum; *secundum*, Apostolos constitutos fuisse propagatores *ideae christianae*, quasi fides christiana aliud non sit, nisi vaga quaedam mentis conceptio *(idea)*; *tertium*, alios esse Apostolorum successores, praeter episcopos. Cf. Conc. Trid. Sess. XXIII, de Reform., c. 10.

(1) Luc., XXIV, 33.

(2) Ibid., 45.

(3) Ibid., 48

mei in vos; vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto [1]; et expressius adhuc: *Quia Ioannes quidem baptizavit aqua; vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies* [2]; et rursus: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes in Hierusalem*, etc.

At quandonam haec Christi promissio adimplenda erat? Non ante Christi ascensionem, siquidem apud Ioannem legimus [3]: *Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus*, quasi ad testificandum quod Spiritus Sanctus procedit a Filio, cum ab ipso donetur seu mittatur.

Igitur, Christo iam in caelum conscenso, videmus Spiritum Sanctum sacro Pentecostes die Apostolis dari: qua autem ratione, nunc investigandum est. Et primo quidem, sedulo advertit sacer Scriptor, undecim Apostolos, recensito singulorum nomine, in caenaculo adfuisse: *Et cum introissent in caenaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus et Ioannes, Iacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomaeus et Matthaeus, Iacobus Alphaei et Simon Zelotes, et Iudas Iacobi* [4]. Nimirum, tacitis aliorum discipulorum nominibus, praeterquam gloriosae et immaculatae Deiparae Mariae, quae est Apostolorum Regina, soli undecim expresse nominantur.

At scriptum erat divinitus ut sacer duodenarius numerus relate ad apostolicum collegium conservaretur, et sic ut unus ex discipulis eligeretur, episcopatum praevaricatoris Iudae accepturus: num expectandum erit, pro ista electione facienda usquedum Spiritus Sanctus iam datus sit? Minime gentium: siquidem cum ille futurus esset testis resurrectionis Domini aequa lance cum undecim [5], et accepturus locum ministerii apostolici pro-

(1) Luc. XXIV, 49.
(2) Act., I, 5.
(3) C. VII, 39.
(4) Act., I, 13.
(5) Ibid., 22.

prie dicti [1], ideo necesse erat ut prius eligeretur, quam promissus Spiritus Sanctus adveniret, ut sic eamdem gratiam acciperet, quam undecim accepturi erant; quapropter, datis sortibus, *cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis* [2].

Restituto igitur integro collegio apostolico, videamus quo pacto duodecim fundamentis Ecclesiae gratia Spiritus Sancti communicatur. Utique, adveniente die Pentecostes, adunatis Apostolis cum fratribus, numero circiter centum viginti [3], indifferenter visae sunt dispertitae linguae, tamquam ignis, sedere supra singulos eorum [4], et quoad apparentiam, similiter repleti sunt omnes Spiritu Sancto [5]: at, ex effectu subsequente deduci debet alio modo duodecim Apostolos, alio caeteros discipulos Spiritum Sanctum accepisse: mox enim videmus illos, eosque solos speciali docendi, tamquam ex cathedra, munere fungentes.

Primo enim, Iudaeis admirantibus quod Apostoli omnium loquerentur linguis, et eos musto plenos esse calumniantibus, en Petrus, non cum qualicumque ex discipulis, sed cum undecim, stat, levatque vocem suam [6], et praemissa, ex prophetia Ioëlis, solemni apologia relate ad munus revelationem tradendi, quale ipsemet et undecim acceperant, insigne resurrectionis Christi testimonium profert. Quod autem ita intellexerint ii ad quos apostolica praedicatio fiebat, evidentissime ex ipso sacro Textu eruitur; legimus enim [7]: *His auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres?* Et appositi semel ad gratiam fidei, *erant perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis et orationibus* [8].

(1) Act. I, 25.
(2) Ibid., 26.
(3) Ibid., 15.
(4) Ibid., II, 3.
(5) Ibid., 4.
(6) Ibid., 14.
(7) Ibid., 37.
(8) Ibid., 42.

En qualis erat, iam inde ab exordio nascentis Ecclesiae, fidelium existimatio de doctrinali auctoritate sacri Collegii apostolici; quae quidem auctoritas non in praedicationis officio consistere poterat, cum hoc officium natura sua pluribus communicari deberet, sed in formali munere authentice declarandi, definiendi et transmittendi id quod praedicari debebat, seu revelationis depositum [1].

7. — **Confirmatur.** — Sed quid egemus de hac re longiorem texere sermonem, cum ubique in libro Actuum Apostolorum testimonia recurrant, quibus evincitur ad supremos fidei iudices, sive collectim, sive singillatim sumptos, ius et officium pertinuisse revelationem tradendi et sanciendi? Nonne, cum de electione septem diaconorum ageretur, duodecim illi fuerunt qui multitudinem discipulorum ad hunc finem convocarunt? Nonne, cum Antiochiae orta seditio esset propter Iudaeos, volentes gentes ad Deum conversas circumcidi, rem dirimendam proposuerunt duo Apostoli, Petrus et Iacobus? Nonne saepius Apostoli protestantur se esse testes, quasi κατ' ἐξοχήν, resurrectionis Christi et omnium quae fecerat? Cui rei si attendisset auctor quem impugnamus, num tam temerario ausu unanimem theologorum doctrinam in dubium vertisset, excludentem a charismate apostolatus, alios quoscumque, praeter duodecim cum Paulo et Barnaba, de quibus inferius agemus? Sane, res semper est aleae plena, receptam in Ecclesia doctrinam inconsulta praecipitatione aggredi.

8. — **Episcopi sunt successores Apostolorum.** — Quia autem saepius Apostolorum successores nominavimus,

(1) Cavendum hic monemus ab aliquorum errore, in tantum doctrinam Apostolorum extollentium, ut et ipsos angelos ab eis edoctos fuisse dixerint, cum angeli, utpote hominibus superiores, ab his de rebus divinis numquam illuminentur; aliunde verba S. Pauli (Eph., III, 10) : « *Ut innotescat Principatibus et Potestatibus in caelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei* », aliud non significant, nisi quod dum per Apostolos impleta sunt mysteria Christi et Ecclesiae, aliqua angelis apparuerunt de huiusmodi mysteriis, quae antea erant eis occulta : non enim angeli futura cognoscunt, nisi dum actu eveniunt. Cf. S. Thom., I, Quaest. CXVII, art. 2, ad 1.

hinc sedulo advertendum est, non idem iudicium proferri debere de successore S. Petri, et de successoribus aliorum Apostolorum. Equidem, cum revelationis depositum morte Apostolorum maneat clausum, sequitur infallibilitatem, sicubi in Ecclesia reperiatur, respicere non posse susceptionem novarum revelationum, sed tantummodo conservationem sacri depositi et praeservationem eiusdem a quacumque erroris contaminatione: impeccabilitas autem erat praerogativa omnino personalis, Apostolis ob suam intimam cum Cristo coniunctionem collata.

Sed et quod attinet ad infallibilitatem in deposito fidei conservando, advertendum est Dominum Nostrum potuisse, absolute loquendo, illam omnibus et singulis Apostolorum successoribus conferre: at ad unitatem Ecclesiae magis magisque adserendam, illam unius Petri successoribus contulit, ut evidenter constat ex verbis (1): *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Sane haec verba referri non possunt ad caeteros Apostolos, qui cum infallibiles essent, non indigebant confirmatione ministerio sancti Petri; ne ergo dicantur huiusmodi verba incassum fuisse prolata, referri debent ad aliorum Apostolorum successores, nempe ad Episcopos, quos Petrus in persona suorum successorum, nempe Romanorum Pontificum confirmare in fide, usque ad temporum consummationem, debebat.

Attamen, licet singuli episcopi impeccabilitatis et infallibilitatis apostolicae haeredes non sint, nihilosecius vere dicendi sunt Apostolorum successores; inde damnata nuper est sequens propositio (2): *Seniores qui in christianorum coetibus invigilandi munere fungebantur, instituti sunt ab Apostolis presbyteri aut episcopi ad providendum necessariae crescentium communitatum ordinationi, non proprie ad perpetuandam missionem et potestatem apostolicam.*

Sane, quid expressius pro significanda continuatione officii apostolici in persona episcoporum desiderari pos-

(1) Luc., XXII, 32.
(2) Prop. 50 inter 65 Decr. *Lament.*

set quam verba quibus S. Paulus advocatos ex Ephesina regione natu maiores hortabatur, ut vigilantes essent in regenda Ecclesia sibi commissa [1]: *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit Sanguine suo.* Nimirum, iubentur episcopi, a Spiritu Sancto constituti super universum gregem dominicum, *regere,* seu, ut graece prostat, *pascere* (ποιμαίνειν), Dei Ecclesiam, Christi Sanguine acquisitam. Atqui quid amplius Apostolis collatum est? Nimirum electi illi sunt a Christo, Spiritu Sancto movente, ut in mundum pergerent, homines Evangelii veritatem docturi, et Spiritus Sancti gratia pasturi; quae omnia adamussim cum episcoporum officio quadrant.

Nec minus explicita sunt verba S. Petri [2]: *Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et eius, quae in futuro revelanda est, gloriae communicator; pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Sane, ubera praebere pascua dominico gregi, eius spiritualibus necessitatibus sponte et liberaliter providere, seipsos formam et exemplar gregis sincero animo exhibere, proprium munus est Apostolorum, quibus Christus dixit [3]: *Ego elegi vos, et posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat.*

9. — **Communitas nominis quo olim designabantur episcopi et presbyteri.** — Non me latet nomen *episcopus* et similiter nomen *presbyter* aut *senior*, in citatis et aliis locis Novi Testamenti, promiscue usurpari ad designandos tum proprie dictos episcopos, tum simplices sacerdotes, cum *episcopus* (ἐπίσκοπος) dicatur ex eo quod superintendit, ut ait S. Augustinus [4], *presbyter* autem (πρεσβύτερος) dicatur

(1) Act., XX, 28.
(2) I Ep., V, 1, 3.
(3) Io., XV. 16.
(4) L. XIX de Civ. Dei, c. 19.

quasi senior; unde et S. Paulus ait [1]: *Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina.* At etiamsi sub nomine episcoporum et seniorum vel simplices presbyteri rite possint intelligi, nihilominus ex citatis et aliis similibus locis, sat aperte eruitur, missionem et potestatem apostolicam in illis sacris ministris continuatam fuisse, quibus profecto munus competebat altius longe quam sit simplex munus providendi necessariae ordinationi crescentium communitatum.

Revera, episcopi succedunt Apostolis successione directa, cum nullo mediante episcopus accipiat quae sunt de ratione sui muneris ab alio episcopo, quousque ad unum alterumve Apostolorum retrorsum ascendendo perveniatur. Presbyteri vero succedunt Apostolis modo indirecto, quia necesse habent accipere potestatem ab episcopis, nullo presbytero valente ordinare alium presbyterum; unde et dici potest presbyteros continuari ad Apostolos mediantibus episcopis. Quod autem etiam presbyteri in successione apostolica adnumerandi aliquo modo sint, patet ex eo quod eorum potestas in conficiendis sacramentis sit eis ex iure divino et non ex Ecclesiae institutione, etsi, cum plenitudinem sacerdotii non habeant, succus vitalis in ipsis, tanquam in palmitibus, consistit, nec ad alios palmites producendos derivatur; episcopi vero, tamquam foecundus truncus, multos ramos possunt emittere.

Igitur, nomen *episcopus* olim fuit commune presbyteris inferioribus ob communem curam rerum ecclesiasticarum et quia tunc nondum subortis schismatibus, ecclesiae gubernabantur communi presbyterorum consilio, etsi non eorum potestate.

Secundum rem tamen, ut advertit S. Thomas [2], semper fuit distinctio inter episcopos et presbyteros, etiam tempore Apostolorum: quo sensu intelligenda sunt

[1] I Tim., V, 17.
[2] 2 2ae, Quaest. CLXXXVI, art. 6, ad 1um.

verba ista Glossae [1]: *Sicut in Apostolis forma est episcoporum, sic in septuaginta duobus Discipulis forma est presbyterorum secundi ordinis* [2].

Attamen, temporis decursu, ad schisma vitandum, necessarium fuit ut etiam nomina distinguerentur, ita quod maiores sacerdotes dicerentur episcopi, minores autem presbyteri; et quia non nomine tantum, sed etiam ordinatione sua hoc habebant episcopi, ut palam praeponerentur populo, ideo necesse fuit ut a caeteris praesbyteris distinguerentur, tum per loci eminentioris assignationem, tum per curam rerum ecclesiasticarum: quae distinctio nominum deinceps sancte in Ecclesia observata est.

10. — **Episcopatus est iure divino superior presbyteratu.** — Ex iis quae hucusque disseruimus constat episcopatum essentialiter differre a sacerdotio, eoque superiorem esse: quae quidem differentia minime respicit consecrationem Corporis Christi; sed in hoc consistit, quod est divina ministeria ordinare, sacerdotibus praeesse, et ministros instituere; unde dicere praesbyteros non differre ab episcopis, inter dogmata haeretica numerat S. Augustinus [3], ubi refert arianorum sententiam, dicentium presbyterum ab episcopo nulla differentia debere discerni.

Contra hanc doctrinam solet obiici auctoritas S. Hieronymi, qui dicit [4]: *Apostolum perspicue docere eosdem esse presbyteros, quos episcopos.* Qui etiam, in Commentario in caput primum Epistolae ad Titum [5], ait: *Idem es ergo presbyter qui et episcopus, et antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis*, **Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae,** *communi presbyterorum consilio ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat suos putabat esse, non*

[1] Ord. Bedae, sup. illud Luc., X: *Post haec autem designavit Dominus*, etc.

[2] Nimirum dici potest septuaginta duos Discipulos ordinatos fuisse presbyteros ab ipsis Apostolis post Christi ascensum.

[3] L. de Haeres., haer. 53.

[4] Epist. 146 ad Evangelium, t. I, pp. 1801.

[5] T. VII, P. I, pp. 694, 695.

Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur caeteris, ad quem omnis Ecclesiae cura pertineret, et schismatum semina tollerentur... Episcopi noverint, se magis consuetudine, quam dispositionis dominicae veritate presbyteris esse maiores, et in commune debere Ecclesiam regere.

At facile advertitur Hieronymum ita locutum fuisse, in illo quidem priori loco, ut eorum diaconorum superbiam frangeret, qui se presbyteris anteponebant, in altero vero ut quosdam episcopos ad modestiam revocaret, qui insolentius se contra presbyteros extulerant. Ceterum non negat Hieronymus episcopos divina dispositione superiores esse presbyteris, sed eos maiores esse dicit potius consuetudine quam divinae dispositionis veritate, scilicet attenta honoris eminentia, et erectione throni sublimioris in Ecclesia. — Quod autem sanctus ille Pater revera agnoverit episcopos iure divino presbyteris superiores ordine et iurisdictione, evidenter patet ex iis quae alibi docet. Nimirum, scribens contra Luciferianos (1), dicit a solis episcopis confirmationem conferri debere; et in iam citata epistola quaerit (2): *Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat?... Ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de Veteri Testamento, quod Aaron et filii eius atque levitae in templo fecerunt, hoc sibi episcopi et presbyteri et diaconi vindicent in Ecclesia.* Porro cum constet illos tres gradus fuisse ex divina ordinatione sic distinctos, ut pontifex maior esset sacerdotibus, et sacerdotes levitis (3), hinc deduci potest, ex mente S. Hieronymi, episcopos iure divino maiores esse presbyteris, et presbyteros diaconis. Quinimmo idem S. Doctor expresse affirmat, inter presbyteros et episcopos discrimen esse quod olim inter senes et principes (4). Denique, expresse fatetur: *Apud nos, Apostolorum locum episcopi tenent* (5).

(1) N. 9, t. II, P. I, p. 181.
(2) Sc. 146, t. I, pp. 1082, 1083.
(3) Exod., cc. XXVIII; XXIX; XXXIX; Num., XVI, Deut., XVII.
(4) Comment. in Is., L. II, c. III, t. IV, P. I, p. 58.
(5) Ep. XLI ad Marcellam, t. I, p. 189.

Ex quibus omnibus concludere licet, tum ex Sacrae Scripturae oraculis, tum ex auctoritate Ecclesiae et signanter ex auctoritate S. Hieronymi, episcopos ita Apostolis ex auctoritate divina succedere, ut gradu et dignitate presbyteris superiores existant.

11. — **Quid teneri debet de prophetis qui in Novo Testamento saepius recensentur.** — Cum in Novo Testamento, et maxime in epistolis S. Pauli, una cum Apostolis saepius nominentur prophetae, difficultas haud levis exurgit contra id quod dictum est, Apostolis eisque solis munus fuisse demandatum revelationem authentice recognoscendi, quasi nempe hoc munus ad hos quoque Novi Testamenti prophetas extendi debeat (1).

Praecipuus locus in quo de talibus prophetis mentio fit, est sequens (2): *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores*, etc.; cui loco alius locus parallelus respondet (3): *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas*, etc. Porro, cum iuxta eumdem S. Paulum, Christifideles sint *superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum* (4), et ulterius, cum idem Apostolus, agens de revelatione Incarnationis, expresse subiungat: *Sicut nunc revelatum est sanctis apostolis eius et prophetis in Spiritu* (5), nonne idipsum, quantum ad munus tradendae et recognoscendae revelationis, dici debet de istis prophetis, quod de apostolis dicitur? Nimirum, ut ex contextu aperte colligitur, prophetae hic nominati iidem videntur esse quos supra Paulus recensuerat, nempe prophetae Novi Testamenti: unde videtur iis quoque idem infallibilitatis munus competere, quoad

(1) Dubium hoc, subnexa responsione affirmativa, sic proponit auctor citatus: « *Donde risulta che i personaggi, nel Nuovo Testamento chiamati, al pari dei Dodici, Apostoli, non sortissero, come i Dodici, il " carisma dell' apostolato?* " ». Rivista delle Riviste per il Clero, n. cit., p. 123.

(2) I Cor., XII, 28.

(3) Eph., IV, 11.

(4) Ibid., II, 20.

(5) Ibid., III, 5

traditionem et recognitionem revelationis, quod Apostolis tributum fuisse perspicimus ([1]).

At, primo advertimus, si ad prophetas Novi Testamenti attribuendum esset munus authentice tradendi et recognoscendi revelationis depositum, ex eo quod illi simul cum Apostolis identidem memorantur, quidni idem munus et doctoribus, et pastoribus, necnon thaumaturgis, qui et ipsi, non secus ac prophetae, in citatis sancti Pauli locis, una cum Apostolis recensentur, erit extendendum? Sane, nulla prorsus ratio est cur id quod prophetis attribuitur, doctoribus negetur, cum his munus incumbat ex professo doctrinam supernaturalem tradendi. Et cum nunquam in Ecclesia defuturi sint prophetae, doctores, pastores et thaumaturgi, scilicet ad aedificationem fidei et ad consummationem Sanctorum, cur, si admittitur, ad prophetas necnon ad doctores, pastores et thaumaturgos in Novo Testamento nominatos, pertinere praedictum munus, ab hoc privilegio excludendi erunt subsequentes prophetae, doctores, pastores, thaumaturgi, et quidem usque ad finem mundi? Et si ita est, quis non videat novas iugiter, secundum temporum successionem, accessiones in deposito fidei esse expectandas, et sic modernistarum posisitiones, quibus sane haec consequentia arridebit, legitimas omnino esse?

Itaque dicendum est, debere in citatis sancti Pauli textibus, opportunam distinctionem introduci: nimirum, unicuique eorum quos ibi memoratos habemus, munus esse tribuendum sibi conveniens, nec id quod ad unum pertinet, ad alium extendi debere. Atqui hoc ad prophetam minime pertinet, ut authenticam sententiam ferat, totam Ecclesiam ligantem, de eo quod praedicit; similiter nec ad doctorem, pastorem aut thaumaturgum id spectat, sed ad Apostolos, quibus, ut vidimus, Christus Dominus munus infallibilitatis ad hunc praecise finem contulit.

([1]) Haec praecise est contentio auctoris, quam impugnamus, in *Rivista delle Riviste per il Clero,* n. cit., p. 125.

Quae cum ita sint, quaerenti quinam sint et utrum ad Vetus, an ad Novum Testamentum pertinuerint, illi prophetae, de quibus loquitur S. Paulus, cum dicit [1]: *Superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum*, — respondendum est, per hos prophetas intelligi utique posse prophetas tum Veteris, tum Novi Testamenti [2], in quantum revelationes ab ipsis divinitus acceptae et nobis traditae ad fundamentum Ecclesiae, quae est ipsa veritas supernaturalis, constituendum pertineant: hoc tamen pacto, ut doctrinae illae ab authenticis magistris, qui pro Veteri Testamento fuit Synagoga, pro Novo autem Collegium apostolicum vel unus ex Apostolis, recognitae ex officio fuerint [3].

12. — **S. Lucas et S. Marcus Evangelistae.** — Idipsum, nempe munus proprium Apostolorum, quod fuit authenticum magisterium in ordine ad susceptionem, agnitionem et transmissionem veritatis, a Christo et a Spiritu Sancto revelatae, non debere promiscue extendi ad alios, sive ii dicantur apostoli, sive prophetae in textibus S. Pauli, clarius constat, ex differentia assignanda inter Apostolos et illos ex Evangelistis qui Apostoli non fuerunt, nempe sanctum Marcum et sanctum Lucam.

Nimirum in hagiographo, absolute loquendo, aliud

[1] Eph., II, 20.

[2] Per hoc discedimus, ut patet, tum a Card. Franzelin, volente ut prophetae in hoc S. Pauli textu, sint prophetae Veteris Testamenti, tum ab auctore quem impugnamus (*Rivista delle Riviste*, etc. n. cit. p. 124), contendente, ex adverso, hos esse prophetas Novi Testamenti.

[3] Sedulo agnoscendum est, quidquid in contrarium effutiant recentiores quidam scriptores, in Synagoga privilegium quoddam infallibilitatis, scilicet relate ad susceptionem, transmissionem et conservationem Librorum Sacrorum. — Quaerenti autem quinam sint prophetae illi Novi Testamenti quibus alludit S. Paulus, respondetur eos esse ex hagiographis qui prophetias ediderunt, quemadmodum prophetiam edidit ipsemet S. Paulus in secunda ad Thessalonicenses, et maxime S. Ioannes in Apocalypsi. Nec obstat quod Ioannes post Pauli tempora scripserit: textus enim Apostoli (Eph., II, 20) generalis est, et extenditur ad omnes prophetias ab aliquo hagiographo conscriptas et ab uno alterove ex Apostolis authentice agnoscendas.

non requiritur, praeter impulsionem seu motionem Spiritus Sancti ad scribendum, nisi lumen intellectuale sive ad cognoscendum aliqua supernaturalia, sive ad iudicandum de naturalibus quae per se possunt cognosci; unde, ut ait S. Thomas [1], *quia mens prophetae* (et idipsum dicatur de hagiographo), *est instrumentum deficiens, etiam veri prophetae non omnia cognoscunt quae in eorum visis, aut verbis, aut etiam factis Spiritus Sanctus intendit.* Quapropter, haud satis fuisset ut S. Marcus et S. Lucas scripsissent, etiam inspirante Spiritu Sancto, sua evangelia, ad hoc ut hi libri tamquam authentici ab Ecclesia recipi debuissent; sed necesse ulterius erat ut haec evangelia ab Apostolis expresse Ecclesiae consignarentur, tamquam formaliter ad revelationis depositum pertinentia: quod quidem factum est respective ab Apostolis Petro et Paulo; unde stat id quod dicebamus, ad solos Apostolos spectasse munus revelationem suscipiendi, agnoscendi et transmittendi.

13. — **S. Paulus et S. Barnabas.** — Quia autem S. Paulum nominavimus, non inutile erit momenta repetere, ex quibus probatur illum factum fuisse participem muneris apostolici stricte sumpti: cui aliquid etiam de S. Barnaba, Pauli socio, addendum erit.

Quod S. Paulus ad collegium Apostolorum a Spiritu Sancto formaliter fuerit adscitus, dubitare fas non est, cum expresse de eo testatus sit Spiritus Sanctus [2]: *Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel;* et expressius adhuc [3]: *Segregate mihi Paulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos:* ex quibus ultimis verbis veneranda antiquitas argumentum deduxit, et ipsum S. Barnabam in collegio apostolico numerari debere, unde et in liturgia, officio et missa de Apostolis honoratur, et in canone mis-

(1) 2 2^{ae}, Quaest. CLXXIII, art. 4.
(2) Act., IX, 15.
(3) Ibid., XIII, 2.

sae eius nomen post nomen S. Matthiae recensetur. Quapropter, dicendum est munus illud revelationis depositum Ecclesiae authentice agnoscendi et tradendi ad hos quoque duos Apostolos, praeter undecim cum S. Matthia, fuisse divinitus extensum.

Et quidem, licet relate ad S. Barnabam res non omnino sit extra dubietatis aleam, quod ad S. Paulum attinet tam explicita sunt testimonia, ut nulla prorsus de eo ambiguitas permittatur, ut abunde patebit, recitatis sequentibus solemnissimis ex eodem Paulo locis: *Paulus, servus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei....; per quem accepimus gratiam et apostolatum* (1); — *Paulus, vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei* (2); — *Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit* (3); — *Non sum liber? non sum Apostolus?... Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum; nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino* (4); — *Nihil enim minus fui ab iis qui sunt supra modum Apostoli* (5); — *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum* (6); — *In quo* (Evangelio) *positus sum ego praedicator et Apostolus magister gentium.*

Porro, licet S. Paulus, et idipsum proportionaliter de S. Barnaba dicatur, fuerit directe electus a Spiritu Sancto, haec tamen electio ab Apostolis recognoscenda fuit, ex quo validius roboratur id quod supra diximus de munere solis Apostolis collato agnoscendi et sanciendi revelationem: siquidem de S. Paulo legimus (7): *Barnabas autem apprehensum illum* (Paulum) *duxit ad Apostolos;* et quia Apostolorum princeps erat Petrus, ideo omittere non de-

(1) Rom., I, 1, 5.
(2) 1 Cor., I, 1.
(3) Ibid., IV, 9.
(4) Ibid., IX, 1, 2.
(5) 2 Cor., XII, 11.
(6) Gal., I, 1.
(7) Act., IX, 27.

buit quin se ad eum sisteret; unde de se dicit [1]: *Deinde, post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum.*

Praeterea, licet isti duo Apostoli a Spiritu Sancto electi fuerint, tamen ordinari et ipsi in episcopos debuerunt sacramento a Christo instituto; unde legimus [2]: *Tunc ieiunantes et orantes, imponentesque eis manus dimiserunt eos;* quo praestito, episcopalia munia rite obierunt, ordinando per civitates presbyteros.

Quae cum ita sint, patet id quod S. Paulus de caeteris Apostolis ait [3]: *Mihi nihil contulerunt*, intelligendum esse de doctrina Evangelii, quam ille a Christo, non ab Apostolis didicerat, non autem intelligendum esse de sacramentis: nam et ab Anania baptismum, et ab Apostolis confirmationem et ordinem accepit. Praeterea, ordine unitatis id exposcente, Paulus, instinctu Dei, evangelicam doctrinam contulit cum sententia Petri aliorumque Apostolorum, ut ex eorum approbatione testimonium veritatis apud fideles acciperet. *Contuli*, ait ille [4], *cum illis evangelium quod praedico in gentibus,... ne forte in vacuum currerem aut cucurrissem.* Et rursus [5]: *Cum cognovissent gratiam quae data est mihi, Iacobus et Cephas et Ioannes qui videbantur columnae esse, dexteras dederunt mihi et Barnabae societatis, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem.* Qui etiam in controversia de servandis legalibus, Petrum Apostolosque adiit, quorum sententiam secutus, toti Antiochenae Ecclesiae servandam proposuit.

14. — **Solvitur tacita obiectio.** — Ne autem scandalum quis sumat, audiens contentionem fuisse inter Paulum et, hinc quidem Petrum, illinc vero Barnabam, quasi munus revelationem infallibiliter tradendi ad eos pertinere non debuerit qui inter se discordes existebant, ani

(1) Gal., I, 18.
(2) Act., XIII, 3.
(3) Gal., II, 6.
(4) Ibid., 2.
(5) Ibid., 9.

madverti opportune poterit, quantum ad primum, ideo Petrum a Paulo reprehensum fuisse (1), non quod ille scandalum activum daret, sed quia ex eius agendi ratione scandalum passivum alii patiebantur; unde peccavit quidem et reprehensibilis fuit, sed non graviter (2); aliunde Paulus Petrum non sic reprehendisset, ut advertit Angelicus, nisi aliquo modo par fuisset quantum ad fidei defensionem (3). — Quantum ad secundum autem, dici potest cum eodem S. Thoma, quod discordia quae fuit inter Paulum et Barnabam (4) fuit per accidens, non per se, uterque enim intendebat bonum; sed uni videbatur hoc esse bonum, alteri aliud, quod ad defectum humanum pertinebat, et praeterea illa dissensio non erat de his quae sunt necessaria ad salutem; attamen controversia illa erat ex divina providentia ordinata propter utilitatem inde consequentem (5).

15. — **Conclusio.** — Concludendum igitur est ad solos undecim Apostolos a Christo electos, cum Matthia, necnon Paulo et probabiliter Barnaba, Spiritus Sancti sive instinctu sive expresso mandato electis, pertinuisse munus authentice praesentandi et confirmandi revelationem, sive Libros sacros Ecclesiae formaliter consignando, sive traditiones orales ex officio transmittendo; siquidem revelationis depositum non ex sola Sacra Scriptura, sed etiam ex orali traditione in Ecclesia recepta et usque ad finem mundi transmittenda constat; nam, ut advertit S. Thomas (6), *multa sunt a Domino facta vel dicta, quae Evangelistae non scripserunt: inter quae fuit hoc quod Dominus in caena oculos levavit in caelum, quod tamen Ecclesia ex traditione Apostolorum habuit.* Qui etiam explicitius scribit (7):

(1) Gal. II, 11.
(2) Cf. S. Thom., 2 2^ae, Quaest. XLIII, art. 6, ad 2m.
(3) Ibid., Quaest. XXXIII, art. 4, ad 2m.
(4) Act., XV.
(5) 2 2^ae, Quaest. XXXVII, art. 1. ad 3m.
(6) 3, Quaest., LXXXIII, art. 4, ad 2m.
(7) Ibid., Quaest. LXXVIII, art. 3. ad 9m.

Evangelistae non intendebant tradere formas sacramentorum, quas in primitiva Ecclesia oportebat esse occultas, ut dicit Dionysius in fine Ecclesiasticae Hierarchiae, sed intenderunt historiam de Christo texere. Et tamen haec omnia fere verba ex diversis Scripturae locis accipi possunt; nam quod dicitur: **Hic est calix,** *habetur Luc. 22, et 1 Corinth. 21; Matth. autem 26 dicitur:* **Hic est Sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum:** *quod autem additur* **aeterni** *et iterum* **mysterium fidei,** *ex traditione Domini habetur, quae ad Ecclesiam per Apostolos pervenit, secundum illud 1. Corinth. 2:* **Ego accepi a Domino quod et tradidi vobis.**

Quae cum ita sint, non solum temeraria, sed omnino falsa et Scripturis necnon Traditioni adversa dicenda est sententia quam impugnamus, iuxta quam munus apostolicum aliis, praeter recensitos Apostolos, collatum fuisse asseritur. Quod si ita esset, quomodo illa Ecclesiae nota, quae est apostolicitas, quae quidem nota principaliter consistit in derivatione revelationis a solis Apostolis, salvari posset? Merito igitur a SSmo Domino Nostro Pio X condemnata est sequens propositio (1): *Revelatio, obiectum fidei catholicae constituens, non fuit cum Apostolis completa;* cui rei cohaeret comminatio a S. Ioanne lata (2): *Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas in libro isto.*

Caeterum, cavendum est a superficiali illa et audaci nimis exegesi, a qua plures hodie in errorem abducti, receptas hucusque in Ecclesia sententias excutere nituntur, quasi id nova in scientiis sive philologicis, sive ethnologicis, sive exegeticis adinventa exigant: quorum exitialibus molitionibus opponendum est solemne illud S. Pauli monitum (3): *Itaque, fratres mei, stabiles estote*

(1) Prop. 21 Decret. *Lamentabili*, 3 Iul., 1907.

(2) Apoc., XXII, 18.

(3) 1 Cor., XV, 58.

et immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino [1].

[1] Non possumus vehementer non dolere, quod in scripto, ex professo pertractante de ascesi a clero colenda, quale non ita pridem evulgavit P. Max Huber, S. I. (*Die Pflege der Ascetik von Seiten des Clerus* in Theologisch-praktische Quartalschrift, 1901-1903), nonnulla tradantur, quibus insinuatur novam, in pluribus argumentis asceticis, viam esse ineundam. Sic, verbi gratia, carpuntur dicentes peccatum luxuriae esse *turpissimum* inter omnia peccata (1901, I. Heft, p. 70 — utique peccatum luxuriae non gravissimum, sed certe turpissimum est); ad tentationem Dei revocatur propositio qua asseritur quamlibet animam posse habere gratias quas Deus alteri dat, dummodo ad eas recipiendas sese disponat (1901, III. Heft, p. 588: certe talis dispositio non sine gratia intelligi debet); dicitur falsum esse mortaliter peccantes crucifigere Christum (Ibid., p. 589: negari nequit unicum peccatum mortale sufficientem fuisse causam mortis Christi); sed et plura huius generis sunt quae in isto libro tamquam falsa traducuntur, quae tamen rite intellecta verissima sunt. Scriptum illud in italicum idioma, at valde imperfecte, versum est, sub titulo: *La Coltura dell'Ascetica per il Clero*. Milano.

ARTICULUS III.

Utrum dari possit in Ecclesia augmentum in manifestatione dogmatis catholici.

1. — **Ratio articuli.** — Cum ostenderimus, articulo praecedenti, Christianam revelationem, Apostolorum morte, clausam fuisse, nunc pronum est ut investigemus, utrum et qualis evolutio in dogmatis catholici manifestatione, temporis decursu, stante eiusdem dogmatis immutabilitate locum habere potuerit: quod quidem hic generaliori ratione determinabitur, relicta articulis subsecuturis eiusdem rei magis particulata expositione, tum per respectum ad Ecclesiam universam (art. IV-VII), tum relate ad individua eiusdem membra (art. VIII-X).

2. — **Duplex augmentum in scientiis.** — Ut autem probe intelligatur quo pacto augmentum in manifestatione dogmatis catholici admitti valeat, recolendum est quod iam innuimus, et quod accuratissime tradit Angelicus Doctor (1), nempe duplex in scientiis, absolute loquendo, attendi posse augmentum: unum, ex parte scientiae secundum se consideratae, secundum quod dicitur maior vel minor scientia quae ad plures vel pauciores conclusiones se extendit; aliud secundum participationem subiecti, secundum quod subiectum magis vel minus reducitur in actum cognitionis earumdem conclusionum. Sic cum quis

(1) I 2ae, Quaest. LII, art. 2.

plures conclusiones geometriae addiscit, augetur in eo habitus eiusdem scientiae secundum se ipsam; cum autem expeditius et clarius se habet in eisdem conclusionibus cognoscendis et explicandis, dicitur in eo scientia geometrica augeri secundum participationem subiecti, seu secundum intensionem.

Cum igitur exclusa iam fuerit, articulo praecedenti, non quidem de potentia Dei absoluta, sed de potentia Dei ordinata, possibilitas augmenti in revelatione secundum seipsam, sponte nunc sequitur ut expresse determinetur utrum et quale augmentum admitti possit quoad clariorem notitiam, uberiorem illustrationem et expeditiorem expositionem eiusdem revelationis in Ecclesia habendam.

Sed et ulterior distinctio facienda est inter id quod explicite cognoscitur, et id quod implicite tantum teneri potest: nimirum, fieri potest ut quis totum quidem revelationis depositum antea implicite retinens, postea explicitius credat singula puncta in eo contenta; non quidem sic ut nova dogmata credat, sed ut nove, id est novo explicitiorique modo, ea teneat. Cum autem dictum sit totum revelationis depositum Ecclesiae inde ab initio concreditum fuisse, hinc praesens quaestio intelligi debet de tali augmento in manifestatione dogmatis, quo id postea explicite credatur, quod antea implicite tantum tenebatur.

3. — **Augmentum aliquod admitti debet in manifestatione dogmatis catholici.** — Equidem, quod aliqua evolutio, seu plenior et explicitior dogmatis praedicatio et manifestatio, labentibus saeculis, haberi debuerit, dubitare vix poterit quisquis Christi Domini verba ad Apostolos parumper perpenderit, aut mentem applicuerit generalissimae illi legi, qua omnia quae in mundo sunt, sive naturalia, sive supernaturalia, reguntur.

Et quidem, quod ad primum attinet, quando Dominus Noster dicebat [1]: *Paracletus autem Spiritus Sanctus,*

[1] Io., XIV, 26.

quem mittet Pater in Nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis, — quid aliud intendebat, nisi Apostolos suos eorumque successores necnon totam fidelium multitudinem, sive Ecclesiam, in accepto dogmate, ad fidei aedificationem morumque puritatem, esse profecturam?

Sed et cum processus ordinis supernaturalis aliquo modo correspondeat cursui ordinis naturalis, lex autem in hoc ordine constans sit ut perfecto anteeat imperfectum, hocque nonnisi gradatim ad sui pleniorem evolutionem perveniat, quid restat, nisi ut revelationis, quae est ordinis supernaturalis forma, expectanda fuerit plenior atque completior manifestatio, sub Spiritus Sancti influxu, temporis lapsu complenda?

Sic igitur multa nunc videmus in Ecclesia explicitius enucleatiusque teneri, quae antea nonnisi implicite et subobscure credebantur, ut sunt plura quae ad sacramentorum oeconomiam, ad Sanctorum cultum, et generaliter ad vitam Ecclesiae spiritualem pertinent.

4. — **Monitum.** — Hic autem sedulo cavendum est ne instituta comparatio inter ordinem naturalem et ordinem supernaturalem ita producatur, ut quod augmentum cernimus in naturalibus scientiis, idipsum proportionaliter verificari debere censeatur in theologica disciplina, cum alia sit ratio naturalium scientiarum, alia sacrae Doctrinae. Illae enim naturalis ingenii vi, tamquam proprio et proportionato agente, excoluntur; haec autem, cum sit impressio scientiae Dei, et fidei, quae est Dei donum, innitatur, principalem habet auctorem Deum, ad quem proinde spectat, tamquam ad proprium agentem, statuere opportuna tempora pro maiori et ampliori doctrinae evolutione, utique per homines, tamquam per instrumenta, ordinatim complenda.

Alterum quoque caveri oportet, videlicet ne dicatur progressum in sacrae Doctrinae manifestatione fieri mediantibus naturalibus disciplinis: esto enim hae quoque aliquem ordinem ad revelationem habeant, cum non sit nisi unus finis hominis et officium naturae sit subservire

gratiae, tamen naturales scientiae seipsis relictae impares sunt quae ordinis supernaturalis cognitionem vel minime promoveant [1]; unde et videmus celeberrimos plures naturalium scientiarum cultores a fide vel longissime distare, e contra rudiores et simpliciores obsequium toto cordis et mentis affectu rebus fidei praestare: quod est. non quia naturales scientiae de se hominem a fide avertant, sed potius quia homini interdum deest illa animi promptitudo et demissio, quae est necessaria conditio ad fidem suscipiendam. Quod si, cum animi demissione, habeatur et rerum scientificarum plenior cognitio, dummodo tamen haec genuina sit, non spuria, plena, non superficialis, tunc, adiuvante Domino, poterit haec cognitio plurimum prodesse aedificationi fidei christianae.

5. — **Utrum dogma catholicum possit vocari semen.** — At iuvabit, hoc loci, summam aequivocationis repetere, unde multi in tantum decepti fuerunt, ut aliquam mutationem in ipsa substantia dogmatis catholici praesumpserint introducere. Qui videlicet ab illa parabola profecti videntur, in qua Dominus Noster regnum caelorum simile dicit *grano sinapis quod accipiens homo seminavit in agro suo, quod mininum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit, maius est omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut volucres caeli veniant et habitent in ramis eius* [2]. Igitur, cum non incongrue divina revelatio semini comparetur, hinc processum evolutionis in catholico dogmate verificari illi auctores contendunt. similem processui illi quem quotidie compleri videmus in rebus mundanis.

Qua in re, iuvat modum recolere quo auctor saepius

[1] Unde evidenti falsitate laborat haec propositio Rev.mi Dom. Bonomelli, Episcopi Cremonensis: « *Le scienze acquisite sono come le lenti, che aumentano la forza naturale della intelligenza; perciò mano mano che queste crescono (parliamo di scienze vere e lealmente usate), deve crescere il conoscimento della fede e dei dogmi, benchè non se ne possa mai. vedere il fondo e i dogmi rimangano intatti. sovrarazionali e nascondano sempre la loro essenza, come gli alberi nascondono sotto terra le loro radici* ». In opusc. Seguiamo la ragione., La Chiesa. Conf. XV, p. 350

[2] Matth., XIII, 31, 32.

citatus, Cardinalis Newman, hunc progressum explicare nititur. Videlicet, ex analogia et exemplo Scripturae, ait ille, admitti possunt in doctrina christiana, formales, legitimae et verae evolutiones, eaeque ab illius divino auctore ordinatae (¹). Pergit autem idem auctor mentem suam pandens, similitudinibus ex celebri scriptore anglicano Butler (²) introductis, de successione et mutatione tempestatum anni, de florum productione, fructuum maturatione necnon evolutione vitae animalium et hominum (³). Ex quibus omnibus concludit ille similem progressum in christiana doctrina haberi, in quantum vitale semen revelationis gradatim evolutum fuerit de imperfectiori ad perfectiorem statum, per absorptionem extranei alimenti, quod demum per nutritivam virtutem ipsius viventis assimilatum est, et in illius substantiam conversum (⁴).

Circa quod, primo loco, advertimus, primaevam illam traditionem dogmatis catholici, quod utique nonnisi improprie diximus vocari posse rem viventem, comparatam perfectiori et uberiori eiusdem dogmatis manifestationi, non omnino se habere sicut semen comparatum ad arborem aut ad animal: non enim semen est actu parva arbor aut parvum animal, sed est arbor aut animal in potentia; ideoque nonnisi per mutationem substantialem semen fit

(¹) « *From the analogy and example of Scripture, we may fairly conclude that Christian doctrine admits of formal, legitimate and true developments contemplated by its Divine Author* ». An Essay on the Development, etc., p. 74.

(²) Analogy, II, 4. ad fin.

(³) « *The change of seasons, the ripening of the fruits of the earth, the very history of a flower is an instance of this; and so is human life. Thus vegetable bodies, and those of animals, though possibly formed at once, yet grow up by degrees to a mature state* ». Op. cit., p. 74.

(⁴) « *In the physical world, whatever has life is characterized by growth, so that in no respect to grow is to cease to live. It grows by taking into its own substance external materials; and this absorption or assimilation is completed when the materials appropriated come to belong to it or enter into its unity... This analogy may be taken to illustrate certain peculiarities in the growth or development in ideas, which were noticed in the first Chapter* ». Op. cit, pp. 185, 186.

actu arbor aut animal: e contra, nulla substantialis mutatio in dogmate catholico potest admitti. Multo minus admitti potest, crevisse revelationis depositum ex additionibus de foris advenientibus et in substantiam ipsius revelationis transmutatis: haec quippe positio, quae communis est omnibus modernistice sentientibus, fons est et origo gravissimorum errorum: quapropter deserendus est in hac re celeber Cardinalis.

Hac igitur comparatione, tamquam minus adaequata, imo tamquam periculosissima, praetermissa, alia opportunior instituetur comparatio dogmatis catholici cum *fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum* (1): sicut enim fermentum, a *fervendo*, quasi *fervimentum* dictum, massam ad panificium subactam, cui iniicitur, fervefacit, attollit ac turgidam reddit, ita sacrum revelationis depositum, in cordibus hominum immissum, ea calere, quasi ex supposito igne, et veluti aestu sacro, ad bona quaeque patranda et ad opportunas doctrinae conclusiones, agitari facit (2).

Attamen, semini quoque indita est quaedam intrinseca fermentativa virtus: unde ex hoc capite dogma catholicum dici poterit semen, quod plantatum in hominum cordibus pullulat et in bonos doctrinae ac pietatis fructus tempore maturo erumpit: et hoc quidem sensu intelligendum erit dictum Domini Nostri (3): *Semen est verbum Dei.*

6. — **Dogmatis evolutio explicata comparatione parvuli ad virum perfectum aut arbusculae ad arborem.** — Reiecta igitur comparatione seminis relate ad arborem cum deposito revelationis relate ad succrescentes evolutiones, cum semen in arborem non evolvatur nisi per substan-

(1) Matth., XIII, 33.

(2) Ad hanc quoque figuram recurrit Card. Newman, quando scribit: « *Again, the Parable of the Leaven describes the development of doctrine in another respect, in its active, engrossing and interpenetrating power* » Op. cit., p. 74.

(3) Luc., VIII, 11.

tialem rei mutationem, in dogmate autem nulla talis mutatio detur, sequitur ut quaeramus utrum dici possit primaevam revelationem referri ad posteriorem illius explicationem, sicut parvulus ad virum perfectum, aut sicut videmus arbusculam referri ad proceram frondentemque arborem.

Cui respondemus, comparationem hanc esse opportunissimam, et ad rem nostram illustrandam omnino accommodatam, dummodo non ad omnia extendatur, sed tantum intra debitos limites contineatur: scilicet in hoc sustinetur comparatio, quod procera quidem arbor specifice ac individualiter est eadem planta ac arbuscula, at explicatior et quoad omnes suas partes in actum redacta, et similiter vir est idem homo ac parvulus, at perfectior et robustior (1); deficit autem comparatio semel ac attendatur ad extraneum alimentum quo arbuscula aut parvulus indigent, ut ad perfectam formam succrescant.

Re quidem vera, adeo instituta comparatio, ex hoc capite deficit, ut expresse damnata inveniatur hac propositione decreti *Lamentabili* (2): *Dogmata, sacramenta, hierarchia, tum quod ad notionem, tum quod ad realitatem attinet, non sunt nisi intelligentiae christianae interpretationes evolutionesque, quae exiguum germen in Evangelio latens externis incrementis auxerunt perfeceruntque.* Hac quippe propositione in compendium reducitur pessima doctrina, in duobus opusculis Loisy contenta: *L' Evangile et l' Eglise*, et *Autour d' un petit livre* (3).

(1) Hoc sensu opportune scribit Dr. Ioseph Mausbach: « *Diese* (die katholische Anschaung) *denkt sich die Entwckelung des Dogmas als eine nach* INNEREM *Gesetz erfolgende, einheitliche und organische Entfaltung* ». Der päpst. Wundgebungen des Jahres 1908. Internationale Wochenschrift, 15 Februar, 1908, p. 198.

(2) Prop. 54.

(3) Iuxta Loisy, a germine in Evangelio abscondito et auctoritate doctrinali Ecclesiae evoluto, ratio repetenda foret discriminis substantialis inter hodierna dogmata et dogmata Ecclesiae primitivae; adeo ut dici deberet: « *Le catholicisme consiste à recevoir comme émanant d'une autorité divinement établie l'interprétation que l'Eglise donne actuellement de l'Evangile* ». Autour d'un petit livre, p. 205.

E contra, praedicta comparatio, ex qua parte verificatur, egregie a S. Vincentio Lirinensi exponitur. *Forsitan dicit aliquis: Nullusne ergo in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Habeatur plane et maximus. Nam quis est ille tam invidus hominibus, tam exosus Deo, qui istud prohibere conetur? Sed ita tamen ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsam unaquaeque res amplificetur; ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur... Imitetur animarum religio rationem corporum, quae licet annorum processu numeros suos evolvant et explicent, eadem tamen quae erant permanent. Multum interest inter pueritiae florem et senectutis maturitatem; sed iidem tamen ipsi fiunt senes qui fuerant adolescentes; ut quamvis unus eiusdemque hominis status habitusque mutetur, una tamen nihilominus eademque natura, una eademque persona sit. Parva lactentium membra, magna iuvenum. Quot parvulorum artus, tot virorum... Ita etiam christianae religionis dogma sequatur has decet profectuum leges, ut annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur aetate, incorruptum tamen illibatumque permaneat. Fas est etenim ut prisca illa caelestis philosophiae dogmata processu temporis excurentur, limentur, poliantur; sed nefas est ut commutentur, nefas ut detruncentur, ut mutilentur. Accipiant licet evidentiam, lucem, distinctionem; sed retineant necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem* (¹).

Igitur, concesso quod primaeva dogmatis praedicatio ad posteriorem eiusdem cognitionem se habuerit tamquam parvulus ad virum, ex qua parte vir ipsemet est qui puer, solum formâ explicatior, comparatio sedulo reiicienda erit, semel ac ista evolutio ponatur fieri per nutritionem, seu per conversionem extranei alimenti in substantiam aliti, in quantum scilicet illa materia de foris veniens vere accipit speciem plantae aut animalis. Impossibile quippe est aliquid extraneum adiici aut apponi

(¹) Commonit., Cc. XXIII, XXIV, XXV.

deposito divinae revelationis, quin illius natura mutetur: nam de ratione revelationis est ut sit a Deo derivata, extraneae autem illae accessiones aliquid humani sunt, ideoque inferioris naturae ([1]).

Nimirum, hoc ad intrinsecam modernisticae labis formam omnino pertinet, ut dicatur revelationem christianam extraneis accessionibus fuisse locupletatam: quod quidem dupliciter fingi potest: sc., aut ita quod ex hagiographis posteriores, verbi gratia, Ioannes relate ad eos quos abusive synopticos vocant ([2]), non aliud praestiterint, nisi praecedentium scriptorum doctrinam placitis suo tempore et loco vigentibus adaugere; aut ita quod dogma catholicum ipso Ecclesiae cum societate civili commercio, saeculorum decursu, varia elementa ab hac mutuata sensim acquisierit, usquedum praesentem formam, utique ab antiqua forma valde dissonam, attamen ipsa dogmatis conditione postulatam, obtinuerit. Et haec praecise est illa evolutio quam Pius X condemnavit his verbis ([3]): *Doctrina christiana in suis exordiis fuit iudaica, sed facta est per successivas evolutiones primum paulina, tum ioannica, demum hellenica et universalis.*

7. — **Verba S. Hieronymi circa evolutionem christianae praedicationis.** — Porro, cum sustineri per omnia non possit, uti vidimus, comparatio inter depositum revelationis et aliquod semen relate ad subsequentem utriusque evolutionem, nihil tamen prohibet quominus parabolam de grano sinapis ad rem nostram aliquo modo applicemus, intelligendo videlicet per huiusmodi granum non quidem ipsam revelationem, sed praedicationem dogmatis catholici, scilicet tum activam praedicationem, quae pastorum

([1]) Aliud exemplum evolutionis seu progressus dogmatis subministratur in gratia, quae in patria fit gloria, non extraneae rei accessione, sed ipsa sua consummatione.

([2]) *Abusive* dicimus tres priores Evangelistas ab hodiernis synopticos vocari, quatenus hac appellatione importetur secundum Evangelistam narratione prioris, tertium vero prioris et secundi narrationibus, ad propriam conficiendam, citra divinam inspirationem, usos fuisse.

([3]) Prop. 60 in Decr. *Lamentabili.*

orali magisterio completur, tum praedicationem passivam, quae consistit in ampliori doctrinae annuntiatae cognitione et susceptione.

Et hoc quidem est quod disertissime exponit S. Hieronymus, dum, commentans citatam de grano sinapis parabolam, scribit (1): *Quis est iste qui seminat, nisi sensus noster et animus, qui suscipiens granum praedicationis, et fovens sementem, humore fidei, facit in agro sui pectoris pullulare? Praedicatio Evangelii minima est omnibus disciplinis. Ad primam quippe doctrinam fidem non habet veritatis, hominem Deum, Deum mortuum, et scandalum crucis praedicans. Confer huiuscemodi doctrinam dogmatibus philosophorum, et libris eorum, et splendori eloquentiae, et compositioni sermonum, et videbis quanto minor sit ceteris seminibus sementis Evangelii. Sed illa cum creverit, nihil mordax, nihil vividum, nihil vitale demonstrat, sed totum flaccidum marcidumque et mollitum ebullit in olera, et in herbas, quae cito arescunt et corruunt. Haec autem praedicatio, quae parva videbatur in principio, cum vel in anima credentis, vel in toto mundo sata fuerit, non exurgit in olera, sed crescit in arborem: ita ut volucres caeli (quas vel animas credentium, vel fortitudines Dei servitio mancipatas, sentire debemus) veniant, et habitent in ramis eius. Ramos puto evangelicae arboris, quae de grano sinapis creverit, dogmatum esse diversitates, in quibus supradictarum volucrum unaquaeque requiescit.*

Lectorem movere non debet, quod S. Hieronymus hic vocet diversa dogmata *ramos evangelicae arboris*, quasi videlicet ex illo primaevo semine, dogmata serius pullulaverint: siquidem iuxta institutam metaphoram, evangelica arbor est ipsamet praedicatio evangelii, quae utique incrementum obtinuit, quacum crevit etiam explicita populi christiani fides, ut inferius dicemus.

8. — **Symbolus fidei.** — Ad hoc autem quod hic dicimus, nempe dari, ex divina institutione, in Ecclesia aug-

(1) L. II Comment. in c. XIII Matth., vers. 32. Ed. Venetiis, 1779, tom. VII, pars I, pp. 92-93.

mentum sive progressum in manifestatione dogmatis catholici, proprie pertinet nova editio Symboli fidei, de qua re, ob additam olim symbolo Nicaeno-Constantinopolitano particulam *Filioque*, diutius disceptatum est in Concilio Florentino (¹). Nimirum, ut contra Bessarionem, contendentem omnem prorsus insertionem symbolo factam tamquam additionem esse reiiciendam, eloquenter advertit Ioannes Episcopus Foroliviensis (²), si ingens illa multitudo mysteriorum Novi Testamenti, quae implicite continentur in Veteri Foedere, proprie vocari nequit, quod ad sensum attinet, additio, mirum esse non debet si quae nunc explicationes illorum mysteriorum dantur, non sint habendae proprie tamquam additiones, sed tantummodo tamquam novae explicationes eorum quae de natura sua obscura sunt (³).

Cui rei iamdiu praeiverat Angelicus Doctor, qui consueta ingenii perspicuitate scripserat (⁴): *Prohibitio et sententia Synodi* (Ephesinae, decernentis nulli licere aliam fidem proferre, vel conscribere, vel componere, praeter definitum a Sanctis Patribus, qui in Nicea congregati erant cum Spiritu Sancto) *se extendit ad privatas personas, quarum non est determinare de fide: non enim per huiusmodi sententiam synodi generalis ablata est potestas sequenti synodo novam editionem Symboli facere, non quidem aliam fidem continentem, sed eamdem magis expositam: sic enim quaelibet synodus observavit, ut sequens synodus aliquid exponeret supra id, quod praecedens synodus exposuerat, propter necessitatem alicuius haeresis insurgentis; unde pertinet ad summum Pontificem* (symbolum fidei edere) *cuius auctoritate synodus congregatur, et eius sententia confirmatur* (⁵).

(¹) Vide *Acta Conc. Florent.* LABBE, Concil., tom. XIII, pp. 130, seqq.

(²) Sess. X Conc. Ferrar.

(³) Labbe, ibid., p. 154.

(⁴) 2 2ae, Quaest. I, art. 10, ad 2um.

(⁵) Cf. 1, Quaest. XXXVI, art. 2, ad 2um. Cf. etiam quae scripsimus in opusc. DE SPIRITUS SANCTI A FILIO PROCESSIONE, Historica Disquisit., Romae, 1898.

9. — **Ecclesia catholica non est progressui impervia.** — Ex deductis in hoc articulo, inferri potest, haud esse verum id quod obtrectatores Ecclesiae garrientes blaterant, scilicet Theologiam aditum praecludere progressui scientifico, aut ipsammet esse disciplinam retrogradam. Sacra enim doctrina lucem non timet, sed ambit, omniumque scientiarum incrementa fovet, quibus magis magisque miris modis illustratur. Sed et ipsa cum principiorum suorum firmitate iugem admittit progressum in sui explicatione et comprobatione; nam, licet Apostolorum morte revelatio sit clausa, unde progressui quasi augmenti non subiicitûr, tamen sub adsistentia divina, et per legitimum organum, quod est Ecclesiae magisterium, continuum admittit in expositione profectum.

Quapropter minime subscribendum est ei quod tradit Macaulay, qui rationem indefectibilitatis Ecclesiae catholicae ex hoc vult esse repetendam, quod scientia theologica non est progressui subiecta; non, ait ille, theologia naturalis, quae ex iisdem effectibus, ex quibus nunc percipimus Dei existentiam, idipsum poterat in initio cognoscere; non theologia quae ex revelatione hauritur, quia tota revelatio in Scripturis continetur, quibus ne verbum quidem, quicumque conatus fiant, addi potest: ita quod, supposita eadem bona fide eademque naturali sagacitate, christianus saeculi XIX, qui Scripturam habeat, omnino aequiparandus sit christiano saeculi V Scripturam pariter habenti; unde, concludit ille, ad systema Ptolomaei, facto in scientiis naturalibus progressu, homines quidem nunquam redibunt; ad transubstantiationem vero, nulla peracta evolutione in catholica religione, homines in aevum revertentur [1].

[1] Poterit diligens lector per seipsum secernere verum a falso in sequentibus huius auctoris verbis: « *All Divine truth is, according to the Protestant Churches, recorded in certain books: it is equally open to all who, in any age, can read those books... A Christian of the fifth century with a Bible is on a par with a Christian of the nineteenth century with a Bible, candour and natural acuteness being, of course, supposed equal... we are confident that the world will never go back to the solar system of Ptolemy...*,

Profecto, esto etiam nullus omnino progressus in Ecclesia catholica unquam fuisset habitus, sive relate ad definitiones, quales in Conciliis habentur, sive relate ad expositionem doctrinae, qualis a Scholastica subministratur, sive in liturgiae ritibus, aut in disciplinae canonibus, hoc ipsum quod praefata Ecclesia tam varias, tamque repetitas aggressiones contra dogma et veritates a sese proclamatas tam strenue sustinuerit, tam invicte contriverit, progressus est omni physicarum disciplinarum progressu splendidior atque praestantior.

10. — **Solvitur difficultas.** — Contra huiusmodi progressum in fidei cognitione, opponi posset, naturam semper sumere initium a perfectis; atqui operatio gratiae non minus ordinate procedit quam operatio naturae; ergo videtur illos, qui primum tradiderunt fidem, perfectissime eam cognovisse, ideoque admitti nequit progressus in cognitione fidei (1).

Cui responderi cum Angelico potest (2), in ordine naturae, ad generationem naturalem duas causas praeexigi: scilicet causam efficientem et causam materialem. Igitur attento ordine causae efficientis, naturaliter prius est id quod est perfectius, et sic natura a perfectis sumit exordium: imperfecta enim non ducuntur ad perfectionem, nisi per aliqua perfecta praeexistentia. Attento autem ordine causae materialis, prius est id quod est imperfectius, et secundum hoc natura procedit ab imperfecto ad perfectum. Sic in generatione hominis, attento ordine causae efficientis, perfectum praecedit imperfectum, cum homo non generetur nisi ab homine perfecto; attento au-

---

but we are very differently affected when we reflect that Sir Thomas More was ready to die for the doctrine of transubstantiation... we are, therefore, unable to understand why what Sir Thomas More believed respecting transubstantiation may not be believed to the end of time by men equal in abilities and honesty to Sir Thomas More ». Ranke's History of the Popes. Essay. London, 1889, p. 573, 574.

(1) Ita S. Thomas, in 2 2ae, Quaest. I, art. 7, 3a diff.

(2) Ibid.

tem ordine causae materialis, e converso res se habet, cum prius sit parvulus quam vir.

Igitur, in ordine gratiae, in iis quae ad manifestationem fidei pertinent, Deus est sicut agens, qui habet perfectam sapientiam ab aeterno, homo autem est sicut materia recipiens influxum Dei agentis; et ideo oportuit quod ab imperfectis ad perfectum procederet cognitio fidei in hominibus.

11. — **Praedictum augmentum attenditur formaliter in Ecclesia addiscente.** — Ut autem rite intelligatur quo pacto praedictum cognitionis augmentum in Ecclesia locum habuerit, sedulo attendendum est ad differentiam quae est inter humanas scientias et sacram fidei doctrinam.

Nimirum, in scientiis per rationem humanitus adinventis, profectus cognitionis attenditur penes docentem, qui in cognitione proficit, sive ille unus sit, sive sint plures per temporum successionem, et hoc propter defectum cognitionis in primis qui scientias adinvenerunt, ut habet Aristoteles [1]; at in doctrina fidei, quae non est inventa humanitus, sed tradita divinitus, est enim Dei donum, augmentum attenditur formaliter penes addiscentes, quibus Deus uberiora, temporis decursu, tradit. Revera, sicut magister qui novit totam artem, non tamen statim a principio eam tradit discipulo, qui eam capere non posset, sed paulatim condescendens eius capacitati [2], ita Deus non statim a principio totam cognitionem rerum supernaturalium tradidit, sed paulatim, ita ut homines proficerent in cognitione fidei per temporum successionem: quapropter Apostolus comparat statum Veteris Testamenti pueritiae, cum ait [3]: *Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo.*

Quae cum ita sint, valde reprehendendi sunt illi rerum sacrarum indagatores qui, rationem evolutionis dogmatum aut cultus catholici ita perquirunt, quasi ipsamet

[1] L. 2 Metaphysic., text. 1 et 2.
[2] Ibid., ad 2m.
[3] Gal., III, 24.

Ecclesia docens, manibus iter in obscuro praetentans, acceptam Christi doctrinam paulatim accommodaverit indoli morali et culturae intellectuali populorum quos inter versabatur, et sic tandem suum confecerit symbolum, quasi ultimum adinventum ex multorum collaboratione prodiens. Nimirum, iam Ecclesiae docenti competebat, inde a primo suo exordio, perfectissima possessio omnium veritatum supernaturalium, quas tamen nonnisi secundum diversitatem temporum et personarum populis sibi creditis explicare debebat.

12. — **Quaestio.** — *Qualis diversitas progressus in fidei doctrina admitti potest in Ecclesia docente?*

Porro, cum Ecclesiam docentem nominamus, si quidem concrete loqui velimus, haec profecto constat primo et praecipue Christo Domino, qui est Ecclesiae caput invisibile, et secundario legitimis magistris, qui sunt Patres, Pontifices et Doctores. Iamvero quod ad Christum attinet, evidens est illum scientiae plenitudinem habuisse; et cum ipse promiserit se futurum esse cum Ecclesia omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, ideo certam fiduciam habemus, perfectam cognitionem de rebus fidei nunquam in Ecclesia defecturam esse.

Quod autem spectat ad homines qui sunt magistri fidei, duo sunt sedulo attendenda.

Primo, generaliter advertendum est quod, quia ultima consummatio gratiae facta est per Christum, unde et tempus eius dicitur *plenitudo temporis* [1], hinc illi qui extiterunt propinquiores Christo, sive ante, sicut Ioannes Baptista, sive post, sicut Apostoli, mysteria fidei plenius cognoverunt; nam et circa statum hominis naturalem, hoc videmus, quod perfectio est in iuventute, et tanto habet homo perfectiorem statum vel ante vel post, quanto est iuventuti propinquior. Unde et Glossa interlinearis, super illud [2]: *Nos ipsi primitias spiritus habentes*, ait quod Apostoli acceperunt, *sicut tempore prius, ita et cae-*

[1] Gal., IV, 4.
[2] Rom., VIII, 23.

teris abundantius [1]; unde etiam de ipsis prophetice dictum legimus [2]: *Non caligabunt oculi videntium, et aures audientium diligenter auscultabunt, et cor stultorum intelliget scientiam, et lingua balborum velociter loquetur et plane.*

Quod autem de cognitione divinorum dicimus, dici quoque debet de spe, relate ad promissa consequenda: nimirum, ut idem Doctor Angelicus argumentatur [3], semper fuerunt eadem speranda apud homines a Christo; quia tamen ad haec speranda homines non pervenerunt nisi per Christum, quanto a Christo fuerunt remotiores secundum tempus, tanto a consecutione sperandorum longinquiores erant; unde Apostolus dicit [4]: *Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes et salutantes:* quanto autem aliquid a longinquioribus videtur, tanto minus distincte videtur; et ideo bona speranda distinctius cognoverunt ii qui fuerunt adventui Christi vicini.

Ex quibus, ut opportune advertit Caietanus [5], sponte sua sequitur quod, in determinatione quaestionum fidei, standum est doctrinae antiquorum Doctorum et sanctorum Patrum, *quos illustratos credimus divino lumine et quoad doctrinam et quoad vitam magis quam posteriorum, ubi discrepant posteriores ab illis.*

Attamen, praetereundum non est quod ulterius monet idem Caietanus [6], nempe fieri posse quod etiam post Christum, *una aetas posterior habeat doctores in his, quae sunt fidei, praestantiores aliqua aetate anteriori, quamvis non omni, puta, quod in aetate anni millesimi fuerint doctiores doctores in fide, quam in aetate anni octingentesimi; quia etsi regulariter divina doctrina procedit secundum propinquitatem ad Christum, non tamen alligata est illuminatio eius ad ordinem istum. Cuius signum est quod*

(1) Gloss., ad 4m.
(2) Is., XXXII, 3, 4.
(3) Ibid., ad 1m.
(4) Hebr., XI, 13.
(5) Comment. in h. art. S. Thomae.
(6) Ibid.

Moysen creditur elevasse ad visionem divinae essentiae, ad quem nullum posteriorum proximiorumque magis Christo, creditur elevatum esse. Nunquam tamen fuerunt aut erunt doctiores, quam Apostoli, sicut nec perfectiores.

Alterum quod notari debet est quod homines quibus Deus usus est, tanquam instrumentis, ad fidei cognitionem dilatandam, in tantum pleniori cognitione gaudebant, in quantum manifestatio spiritus eius dabatur ad utilitatem communem, ut innuit S. Paulus (1); ideoque tantum dabatur Patribus, qui erant institutores fidei, de cognitione fidei, quantum oportebat pro tempore illo tradi, vel nude vel in figura (2); unde profectus doctorum reincidit in profectum erudiendorum.

13. — **Attenta scientia acquisita, cognitio rerum fidei crescit secundum successionem temporum.** — Attamen, ulterius distinguere hic debemus scientiam de rebus fidei nostrae inditam seu infusam a Deo, a scientia acquisita; et quidem, ea quae hucusque dicta sunt de pleniori scientia secundum maiorem propinquitatem ad Christum, intelligi debent de scientia divinitus infusa, sive per revelationem tradita: quae tamen scientia semel communicata populo Dei ad posteros transmissa est, ita quod illam reciperent et ex principiis manifestatis conclusiones opportunas deducerent; unde dicitur (3): *Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi, maiores tuos et dicent tibi*; ex quo capite dici potest cognitionem de rebus divinis eo pleniorem fieri, quo magis saecula multiplicantur: quod S. Gregorius Magnus ita exponit (4): *Quanto mundus ad extremitatem ducitur, tanto nobis aeternae scientiae aditus largius aperitur.*

Caeterum, quo sensu sit intelligendus progressus in rebus fidei, pulchre exponit Angelicus. *Quantum ad substantiam articulorum fidei*, ait (5), *non est factum eorum*

(1) 1 Cor., XII, 7.
(2) S. Thom., ibid., ad 3m.
(3) Deut., XXXII, 7.
(4) Homil. XVI in Evangel., t. II, p. 230.
(5) 2 2ae, Quaest. I, art. 7.

augmentum per temporum successionem: quia quaecumque posteriores crediderunt, continebantur in fide praecedentium Patrum, licet implicite: sed quantum ad explicationem, crevit numerus articulorum; quia quaedam explicite cognita sunt a posterioribus, quae a prioribus non cognoscebantur explicite.

Crescat igitur oportet, concludemus cum S. Vincentio Lirinensi [1], *et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem videlicet dogmate, eodem sensu eademque sententia* [2].

[1] Commonit. c. XXIII. Hanc eamdem regulam, quae solemnis est in quaestione de dogmatis progressu, repetit et inculcat Concilium Vaticanum, in Constitut. de Fide Catholica, c. IV, in fine.

[2] Ex doctrina in hoc articulo exposita satis aperte constat quantum a veritate catholica discedant quae scribit Canonicus Rohling in nuper edito op., « *In viaggio per Sionne* », dum contra hucusque receptam doctrinam de beatis post mortem in caelo Deo fruituris, contendit sanctos in terra, et quidem in regno cuius Hierusalem futura sit caput, una cum Christo, regnaturos esse. « *E così*, scribit ille (p. 64), *Giuda e Gerusalemme... saranno eternamente destinati per le generazioni che si succederanno colla riproduzione carnale* ». Et inferius (pag. 340): « *La Comunità dei Giusti nello stato di vincitori abiterà la terra, perchè con perenne successione procreerà dei figliuoli per mezzo dei quali il mondo terrestre addiverrà eterno possesso del genere umano* ». His et similibus, quae in hoc libro passim occurrunt, ab Ecclesiae traditione alienis, catholicus lector assensum omnino detrectabit. Systema eschatologicum Can. Rohling et eius sequacis Colacurgio, nuperrime detexit et confutavit La Riscossa, Anno XX, n. 37.

Articulus IV.

Utrum per definitiones authenticas Ecclesiae, dogmata catholica clarius fide divina tenenda proposita fuerint.

1. — **Ratio articuli.** — Exclusa possibilitate cuiusvis augmenti aut cuiusvis mutationis, sive in ipsa substantia veritatis revelatae, sive etiam in deposito revelationis quale ex traditione Christi et Apostolorum accepimus, et adserta, e contrario, possibilitate alicuius augmenti in cognitione huiusmodi veritatum, ex parte scilicet eorum pro quibus revelatio facta est, sequitur ut investigetur quale sit et quomodo perficiatur huiusmodi augmentum.

Ad quod rite solvendum, attendendum est quod Ecclesia dupliciter considerari debet; est enim et corpus quoddam morale, quod ad instar corporis physici, propriam vitam explicat; praeterea constat ex distinctis individuis, tamquam membris unius corporis, quae tamen singula propriam vitam, proprias operationes habent. — Quapropter primum quaerendum erit quale augmentum in cognitione dogmatis revelati admitti possit in Ecclesia generaliter, et secundo, quale in singulis Christifidelibus: et primum quidem ab hoc articulo usque ad articulum septimum, aliud vero tribus ultimis articulis, ut iam dictum est, discutietur.

At praecipue recoli debet, nos hic non certe de nova, sed solum de maiori aut pleniori eiusdem dogmatis cognitione agere; secus enim non evolutio, sed vera sub-

stantialis transmutatio dogmatis haberetur, quod supra exclusimus. Quocirca respuenda imprimis omnino erit propositio, qua adseritur, *praecipuos articulos symboli apostolici non eamdem pro christianis primorum temporum significationem habuisse, quam habent pro christianis nostri temporis* (1). Quae quidem animadversio valet ubicumque de ampliore dogmatis cognitione sermo recurrit.

2. — **Magisterium authenticum in Romano Pontifice residens.** — Ut autem intelligatur quomodo per authenticas Ecclesiae definitiones, dogmata revelationis clarius fide tenenda fuerint proposita, necesse primum est supponere existentiam cuiusdam magisterii authentici, vivi atque perennis in Ecclesia, ex ipsa illius intima constitutione resultantis, quo scilicet quaestiones ad fidem et mores pertinentes dirimi possint.

Hoc quidem magisterium, cuius pignus solemne habetur in istis verbis Christi Domini (2): *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*, essentialiter residet, ut in subiecto, in legitimo successore illius, cui Christus ipse promisit se daturum *claves regni caelorum* (3), et cui post resurrectionem officium expresse commisit agnos ovesque pascendi (4). Quapropter hoc semper tenuit fides catholica, nempe beato Petro eiusque successoribus collatum fuisse supremum in Ecclesia magisterium, non quidem tamquam latitans quoddam privilegium, cuius cognitionem nonnisi gradatim illi postea acquirerent, sed tamquam patentem praerogativam, ipsis intime perspectam, quae scilicet ex supremo officii munere essentialiter derivatur; unde merito damnata est a Pio X sequens propositio (5): *Simon Petrus ne suspicatus quidem unquam est, sibi a Christo demandatum esse primatum in Ecclesia.*

Notandum praeterea venit, minus recte dici magiste-

(1) Prop. 62ª inter 65 reprobatas a Pio X in Decr. *Lamentabili.*

(2) Matth., XXVIII, 20.

(3) Ibid., XVI, 19.

(4) Io., XXI, 15, sqq.

(5) Est 53ª, inter 65 decreti *Lament.*

rium hoc residere tum in Romano Pontifice ex cathedra loquente, tum in Conciliis generalibus; siquidem Concilia generalia in tantum infallibilitatis munere gaudent, in quantum Romani Pontificis auctoritati nituntur. Proinde duplex non est subiectum infallibilitatis; sed haec essentialiter in uno Romano Pontifice residet, qui illam exercere potest, sive per se solus, sive in Concilio generali; sicut pariter non duplex est formalis divinae revelationis fons, Sacra Scriptura nempe et Traditio, sed unus ex duobus coalescens: quia nec Scriptura sine Traditione, nec Traditio sine Scriptura sufficienter valet ad revelatam veritatem plene promendam.

Igitur magisterium authenticum in uno Romano Pontifice residet, qui proinde etiam infallibilitatis praerogativa gaudet, quae dos magisterio essentialis est. Sic quippe in Concilio Vaticano expresse definitum est [1], *Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate, doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit* [2], *ideoque eiusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae irreformabiles esse* [3].

Huius ergo magisterii exercitio, tamquam proprio et authentico fonti, tribuendus est ille progressus vel evolutio

[1] Const. *Pastor aeternus*.

[2] Quatuor hic causas habemus clare adsignatas; nimirum, causa *efficiens prima* est Spiritus Sanctus, *secunda*, Romanus Pontifex; causa *materialis*, doctrina de fide et moribus; *finalis*, talis cognitio veritatis, ut finis controversiis imponatur; *formalis*, actus docendi omnes fideles. Hoc quippe est, Pontificem loqui ex cathedra; quod ut diximus supra, dupliciter contingit, scilicet, vel solemniori forma, vel ordinaria.

[3] Alludunt haec ultima verba huic articulo cleri gallicani (Declaratio anni 1682, art. 4): « *In fidei quoque quaestionibus praecipuas Summi Pontificis esse partes, eiusque decreta ad omnes et singulas ecclesias pertinere, nec tamen irreformabile esse iudicium, nisi Ecclesiae consensus accesserit* ».

dogmatis, quem temporum decursu obtinuisse videmus, non autem, ut volebat Loisy, cuidam religioso motui in iudaeis ad christianam religionem conversis innato, cuius scopus esset Synagogae principia evolvere, spem adimplere (¹). Quocirca rite damnata est sequens propositio (²): *Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit, sed potius inchoavit motum quemdam religiosum diversis temporibus ac locis adaptandum.* Et rursus (³): *Magisterium Ecclesiae, ne per dogmaticas quidem definitiones, genuinum sacrarum Scripturarum sensum determinare potest.*

3. — **Advertendum.** — Circa verba Concilii Vaticani superius adducta, sedulo advertendum est, non dici Summum Pontificem *eadem* infallibilitate pollere, qua Christus Ecclesiam instructam esse voluit, sed *ea*: cum una tantum, ut diximus, sit infallibilitas, quae est Romani Pontificis, sive cum Ecclesia seu corpore episcoporum loquentis, sive solius ex cathedra aliquid definientis.

Consulto autem dicitur Pontificem, cum Pastoris et Doctoris omnium christianorum munere fungitur, gaudere infallibilitatis praerogativa, tum quoad res de fide definiendas, tum quoad mores componendos: cum enim pastoris officium formaliter sit ovibus bona pascua praebere, et ad munus doctoris pertineat discipulos veritatem docere, hinc Summus Pontifex utrumque facit: scilicet, ut Pastor gregem Christi a venenatis pascuis arcet, ut Doctor viam veritatis agnis et ovibus indicat. Utrumque autem praestat, non nova dogmata condendo, aut novam doctrinam ethicam promulgando, sed authentice declarando has illasve veritates in deposito revelationis esse contentas, easque in clariorem lucem, qua omnes dubietatis umbrae discutiantur, collocando.

4. — **Sanctus Thomas circa Summi Pontificis infallibile magisterium.** — Non abs re erit hic verba referre quibus

(¹) L'Evangile et l'Eglise, pag. 181, 182.

(²) Prop. 59ª, inter 65 decr. *Lament.*

(³) Prop. 4ª, ibid.

olim Angelicus Doctor exponebat dogma de Summi Pontificis infallibili magisterio: *Si consideretur*, ait [1], *divina Providentia, quae Ecclesiam suam Spiritu Sancto dirigit, ut non erret, sicut ipse promisit* [2] *quod Spiritus adveniens doceret omnem veritatem, de necessariis scilicet ad salutem, certum est quod iudicium Ecclesiae universalis errare in his quae ad fidem pertinent, impossibile est. Unde magis est standum sententiae Papae, ad quem pertinet determinare de fide quam in iudicio profert, quam quorumlibet sapientum hominum in Scripturis opinioni, cum Caiphas, quamvis nequam, tamen quia Pontifex, legatur etiam inscius prophetasse* [3].

Egregie quoque idem S. Thomas hanc Summi Pontificis in rebus fidei et morum infallibilitatem agnoscendam esse docet cum, quaerens ad quemnam pertineat fidei Symbolum ordinare, hoc dicit spectare ad auctoritatem Summi Pontificis, ad quem maiores et difficiliores Ecclesiae quaestiones referuntur: unde et Petro, quem Summum Pontificem constituebat, dixit Dominus Noster [4]: *Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* — Cuius rei ratio, iuxta Angelicum, haec est, nempe quia una fides debet esse totius Ecclesiae, secundum illud [5]: *Idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata:* quod servari non posset, nisi quaestiones fidei exortae determinarentur per eum qui toti Ecclesiae praeest, cuius proinde sententia ab universa Ecclesia firmiter tenenda est [6].

5. — **Ecclesiae traditio.** — Haec autem perantiqua Ecclesiae fides indubie continetur in scriptis Patrum, quorum testimonia notiora sunt quam ut hic debeant recenseri. Iuverit tamen repetere quomodo in canone solemniter

(1) Quodlib. IX, art. 16.
(2) Io., XIV, 26.
(3) Ibid., XI, 51.
(4) Luc., XXII, 32.
(5) 1 Cor., I, 10.
(6) 2 2ae, Quaest. I, art. 10.

exprimitur [1]: *Quoties fidei ratio ventilatur, arbitror, omnes fratres et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, idest sui nominis et honoris auctorem referre debere, veluti nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse.* Huc quoque facit S. Hieronymi insignis fidei professio [2]: *Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam et desuper textam, minutatim per frusta discerpit, et Christi vineam exterminant vulpes, ut inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficile, ubi fons signatus et hortus ille conclusus sit, possit intelligi, ideo mihi cathedram Petri et fidem apostolico ore laudatam censui consulendam, inde nunc animae postulans cibum, unde olim Christi vestimenta suscepi* [3].

6. — **Studium definitionibus pontificiis praemissum non officit privilegio infallibilitatis.** — Quae cum plane constiterint quoad factum ipsum infallibilitatis pontificiae, nunc quod ad illius exercitium attinet, sedulo cavendum est ne putetur studium illud, quod Summi Pontifices, vel per se vel per alios, definitionibus dogmaticis praemittere solent, realiter opponi privilegio infallibilitatis, quasi ubi constat de adsistentia Spiritus Sancti, omnis humana industria tanquam supervacanea sit seponenda.

(1) Decreti 2a Pars, Causa XXIV, Quaest. I, cap. 12.

(2) Epist. XV, al. LVII, ad Damasum Papam. Ven., 1766, Opp. t. III, P. I, p. 38.

(3) Abstinere nequeo quin egregia verba hic referam quibus Cardinalis NEWMAN Summi Pontificis infallibilitatem profitetur (Apologia pro vita sua, London, 1891, p. 250): « *Such is the infallibility lodged in the Catholic Church, viewed in the concrete, as clothed and surrounded by the appendages of its high sovereignty; it is, to repeat what I said above, a supereminent prodigious power sent upon earth to encounter and master a giant evil. And now, having thus described it, I profess my own absolute submission to its claim* ». — Nec minus explicita sunt quae alibi scribit (Idea of a University, ed. 1852, p. 25): « *After all, Peter has spoken. Peter is no recluse, no abstracted student, no dreamer about the past, no doter upon the dead and gone, no projector of the visionary. Peter for eighteen hundred years has lived in the world; he has seen all fortunes, he has encountered all adversaries, he has shaped himself for all emergencies* ».

Imprimis enim haec est universa lex, causam primam causae secundae operationem non evacuare, sed potius hanc ipsam efficere, quatenus Deus, qui omnia per se posset operari, ex abundantia tamen suae bonitatis, causis secundis et tribuit virtutem qua operentur, et conservat hanc virtutem, et eam ad opus applicat. Deinde, ut accurate tradit Pius IX ([1]), non ideo *Petri successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante, novam doctrinam patefacerent, sed ut eo assistente traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent.* Opportunissime igitur Ecclesia, antequam aliquod dogma definiat, plurimam industriam adhibet et studia ingeminat, unde clare cognosci possit quid sit revelatum, quid tamquam a revelationis deposito alienum sit respuendum.

7. — **In quonam proprie consistat dos infallibilitatis.** — Cum igitur in hoc consistat dos infallibilitatis Ecclesiae promissa, quod Spiritus Sanctus Summo Pontifici, in quo illa formaliter residet, adsistat, ne in definienda doctrina de fide vel moribus, in errorem labatur, male diceretur cathedraticam definitionem ad prophetiam pertinere, qua menti prophetae nova panduntur; perperam quoque aequipararetur infallibilitas illi inspirationi sub qua Hagiographi libros Veteris aut Novi Testamenti conscripserunt; sed consistit infallibilitatis praerogativa in speciali quadam divinae Providentiae cura, qua loquenti ex cathedra Pontifici Spiritus Sanctus adest, quasi ipsi adsidens, ne errorem unquam proferat. Proinde, cum de aliquo dogmate definiendo agitur, primum inquiri debet an veritas illa in divinae revelationis fonte, vel scripto vel tradito, saltem implicite, contineatur; quod cum studiis humanis determinatum fuerit, Pontifex, Spiritu Sancto adsistente, seu prohibente quominus ille erret, declarat veritatem illam esse credendam, quod est eamdem in fidei deposito esse contentam.

([1]) Constit. *Pastor aeternus.*

8. — **Difficultates praeoccupantur.** — Ad praecavendas autem difficultates, quae ex historia quorumdam Conciliorum, citra Romani Pontificis auctoritatem celebratorum, oriri possent, advertendum est, id quod absolute requiritur ut veritas quaedam a Concilio proposita tanquam divinitus revelata habeatur, esse Romani Pontificis confirmationem: unde quae Concilia Romanus Pontifex non confirmavit, quidquid sit de convocatione et celebratione, Ecclesia pro authenticis, seu oecumenicis aut generalibus non habet, ut patet de Pisano, Constantiensi et Basileensi.

Solet etiam quorumdam animos anxios tenere, quod Pius IX, dogma de Immaculata Deiparae Conceptione definierit, antequam de fide constaret Summum Pontificem per se solum esse infallibilem: aut quod ipsemet postea Romani Pontificis infallibilitatem definierit: sic quippe principii petitio in utroque casu videtur haberi.

At, quod ad hoc alterum attinet, facile advertitur infallibilitatem definitam fuisse non a solo Romano Pontifice, sed a Romano Pontifice cum Concilio Vaticano legitime convocato et adunato; quod vero ad dogma de Immaculata Conceptione spectat, Pius IX, iam inde ab anno 1849 exquisierat hac de re episcoporum sententias, ex quibus 546 affirmative responderant, quatuor tantum vel quinque negative, quinquaginta affirmative, dubio tamen emisso de opportunitate definitionis: quapropter dici potest Pium IX definitionem formaliter tulisse cum coetu episcoporum, etsi non conciliariter adunatorum.

At, quod ad veritatem de infallibilitate Romani Pontificis specialiter attinet, sedulo advertendum est hanc, absolute loquendo, ab uno Romano Pontifice, extra Concilium potuisse definiri, cum munus docendi fideles, ipsi a Christo commissum, ad hanc quoque veritatem credendam extendatur, nec definitio ipsa quidquam novi ei contulerit: attamen prudentissime factum est ut in definitione partem haberent totius orbis episcopi, quo mens plebis christianae magis disponeretur ad definitionem suscipiendam, etsi talis dispositio, absolute loquendo, necessaria non fuisset, cum ipsummet exercitium iuris infallibilitatis,

quo Pontifices, saeculorum decursu, consentiente Ecclesia, usi sunt, sufficiens indicium esse debuerit illos revera infallibilitatis praerogativa gaudere.

9. — **Quo pacto cognosci possit aliquem determinatum Pontificem esse legitimum Papam, aut Concilium aliquod esse revera oecumenicum.** — Cum plenitudo infallibilitatis resideat, tamquam in subiecto, sive in solo Romano Pontifice, sive in Concilio oecumenico approbante Papa, pretium operae hic erit advertisse, medium per se et directum quo certiores fieri possimus aut aliquem Pontificem esse legitimum, aut speciale quoddam Concilium esse oecumenicum, non aliud esse, nisi rationem humanam, quatenus haec rite exculta veritatem illam, ex certis criteriis, deprehendere possit.

Sane, quemadmodum de existentia revelationis loquentes, diximus hanc nobis primum innotescere criteriis naturalibus, ita de legitimitate determinati cuiusdam Romani Pontificis aut specialis Concilii oecumenici dicendum est: secus enim vitiosus incurreretur circulus, si nempe legitimitatem Papae aut Concilii ex eorumdem auctoritate acciperemus.

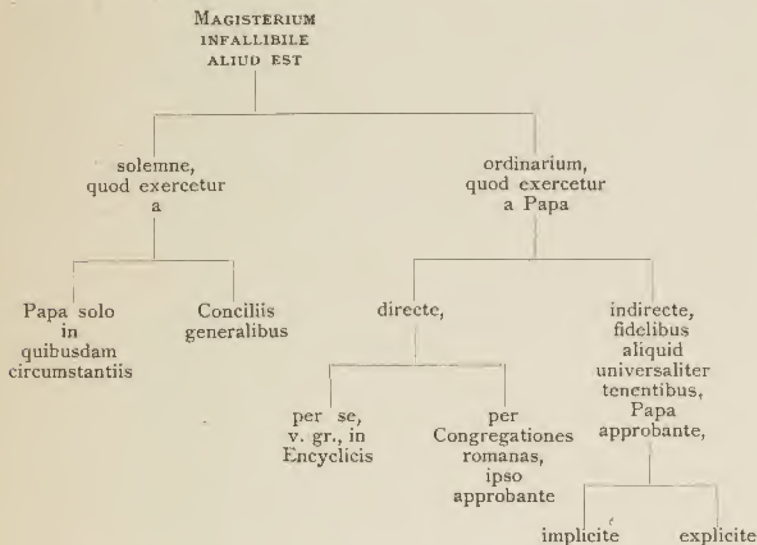
Hoc tamen non officit quominus eamdem rem ex auctoritate etiam accipiamus, puta, si subsequens Concilium declaret antecedens fuisse revera oecumenicum, aut si subsequens Papa aliquem hominem tamquam suum legitimum praedecessorem formaliter agnoscat. Quod iterum praestari potest per expressam fidem totius Ecclesiae: cum videlicet aliquis Pontifex aut aliquod Concilium ab universa Ecclesia ultro suscipitur [1].

10. — **Ad exercitium infallibilitatis pertinet etiam fides explicita totius Ecclesiae.** — Praeter auctoritatem Romani Pontificis et generalium Conciliorum pro rebus fidei definiendis, adnumeranda quoque est fides explicita totius Ecclesiae, utique annuente, saltem implicite, Pontifice Ro-

[1] Ex hoc deduci potest, vitium aliquod, si in electione alicuius Pontificis irrepserit, ipso facto quod ab Ecclesia ille uti legitimus agnoscitur, ultro sanari.

mano [1]; in hoc quippe consistit et altera forma exercitii magisterii ordinarii, quod proinde exercetur, aut a Pontifice directe aliquid statuente sive per se, sive per Congregationes Romanas, aut ab eo indirecte aliquam veritatem tacite agnoscente, et quidem cum pro suo munere fidem tuendi, contradicere deberet [2].

11. — **Scholion**. — Ut igitur clare appareat quotuplici modo magisterium infallibile in Ecclesia exercetur, opportunum ducimus sequens schema proponere.

Ut patet, in omnibus hisce casibus, magisterium ultimo refunditur in Romanum Pontificem, qui sic dici potest loqui ex cathedra [3], ita tamen ut in definitionibus

(1) Intellige, praeterquam in casu quo de ipsiusmet Pontificis legitimitate agatur.

(2) Huius rei applicatio esset, verbi gratia, perpetua virginitas sancti Ioseph, quam labefactare aliquis inconsultus auctor, nempe Ioannes Semeria, haud ita pridem conatus est. Vide tract. n. de SANCTO IOSEPH, P. II, art. VIII, n. 3.

(3) Si Pontifex aliquid tanquam privatus doctor teneat, planum est illum infallibilitatis privilegio non gaudere: unde mirum non est si aliquis Pontifex sententias aut scripta propria iudicio Sedis Apostolicae

Conciliorum generalium, et in fide Ecclesiae, infallibilitas intelligatur derivari a Pontifice ad Concilia et ad fideles, non viceversa, a Conciliis aut a fidelibus ad Pontificem (1). Denique advertatur Papae approbationem posse esse aut implicitam, scilicet dum non contradicit cum contradicere deberet (2), aut explicitam, cum conceptis verbis populi fidem sancit (3).

12. — **Corollarium.** — Ex hucusque dictis sequitur, erronee omnino scripsisse Thomam ex Charmes (4), Romanos Pontifices, qui in matrimonio rato christianorum dispensarunt, fuisse deceptos: esto enim in antiquitate talium dispensationum vestigia non sit deprehendere, ex quo tamen rem adeo gravem et quae cum fidei deposito intime connectitur praestiterint Summi Pontifices, dicendi sunt quaestionem magisterio suo ordinario dirimere voluisse: aliunde suprema potestas in rebus fidei et morum

---

interdum subiecisse inveniatur, quemadmodum praestitit Ioannes XXII, qui docuerat beatos nonnisi post resurrectionem futuros esse perfecte felices.

(1) Quapropter gravissime errant qui cum Murri (Rivista di Cultura, Giugno 1908) dicunt *Ecclesiam docentem esse interpretem consensus communis fidelium*. Adest hac in re sequens propositio condemnata (est 6ª inter 65 Decreti *Lament.*): « *In definiendis veritatibus ita collaborant discens et docens Ecclesia, ut docenti Ecclesiae nihil supersit, nisi communes discentis opinationes sancire* ».

(2) Huius rei exemplum esset, verbi gratia, scientia beata in anima Christi inde ab eius conceptione in utero B. M. V.

(3) Hinc falsum est quod a quodam auctore generaliter scribitur (in Rivista delle Riviste per il Clero, Dec. 1906, p. 770): « *La concessione di un ufficio in occasione di un'apparizione o di una rivelazione, o di un fatto appoggiato su testimonianze umane, non è un'approvazione che impegni l'autorità dottrinale della Chiesa* ». Nimirum, verum est si agatur de officio pro aliquibus tantum locis concesso, falsum si de officio ad totam Ecclesiam extenso: et quidem locum hic habet exercitium infallibilitatis pontificiae, non quidem circa singula, sed circa substantiam facti principalis. Quocirca negari salva fide non potest factum, v. gr., praesentationis Beatae Mariae Virginis in templo, aut existentia S. Catharinae Virginis et Martyris, cum de his habeatur festum universam Ecclesiam respiciens.

(4) Theol. Univ., t. VII, p. 199. Parisiis, Lethielleux.

Summmis Pontificibus collata regulanda est, quoad exercitium, secundum locorum temporumque opportunitatem.

Sequitur etiam ex dictis, in quaestionibus de aliquo facto particulari, quod tamen ad dogma refertur, Papam errare haudquaquam posse; unde non omnino subscribendum censemus hisce propositionibus Card. Bellarmini (1): *Conveniunt omnes catholici et haeretici in duobus: primo, posse Pontificem, ut Pontificem, et cum suo coetu consiliariorum, vel cum generali Concilio, errare in controversiis facti particularibus, quae ex informatione testimoniisque hominum praecipue pendent.* Et rursus (2): *Quamvis enim generale Concilium legitimum non possit errare... in dogmatibus fidei definiendis, tamen errare potest in quaestionibus de facto. Itaque tuto dicere possumus hos Patres* (sc. Concilii generalis VI) *deceptos ex falsis rumoribus, et non intellectis Honorii epistolis, immerito cum haereticis connumerasse Honorium.* — Sane, si Honorius Papa revera errasset in quaestione de duabus in Christo voluntatibus, expresse prohibendo quin hae duae voluntates agnoscerentur, hoc esset factum aliquod non mere particulare, sed dogmaticum, cum importaret fallibilitatem Pontificis in docendo: unde melius dicitur condemnationem de Honorio in Concilio VI latam, ad Concilium VI, uti generale erat, minime pertinuisse, cum haec condemnatio lata fuerit citra Agathonis, Summi Pontificis, auctoritatem, qui in dogmatico documento legatis consignato, expresse docuerat Sedem Romanam *a tramite apostolicae traditionis nunquam errasse* (3).

Concludendum igitur est, per definitiones authenticas Ecclesiae, id est auctoritate Romani Pontificis latas, dogmata catholica ita clarius fide divina tenenda proposita fuisse, ut nunquam in talibus definitionibus edendis, Ecclesia erraverit, aut sit aliquando errorem prolatura.

(1) De Romano Pontifice, l. IV, cap. II, p. 973. Opp., t. 1. Ingolstadii, 1586.

(2) Ibid., c. XI, p. 1019.

(3) Hardouin, III, 1082.

Articulus V.

Utrum Patres Ecclesiae, Concilia particularia et Doctores scholastici aliquid opera sua contulerint dogmati catholico illustrando et explicando?

1. — **Ratio articuli.** — Praeter magisterium authenticum, quod Deus providentissimus in Ecclesia sua, ad doctrinae revelatae conservationem et expositionem, instituit, quodque in persona Romani Pontificis ex cathedra loquentis essentialiter residet, agnoscendum est et aliud medium, in Ecclesia pariter a divina bonitate collocatum, quod, etsi non sit infallibili auctoritate praeditum, eaque de causa extra-cathedraticum vocari non inconvenienter possit, miro tamen et efficacissimo modo fidei defensioni et propagationi inservit. Consistit autem hoc medium in opera quam Patres Ecclesiae, Concilia particularia Doctoresque scholastici, in illustranda et vindicanda catholica veritate, praestiterunt: de quibus nunc singillatim ea proferemus quae ad rem nostram, quae est ut momenta progressuum in fidei cognitione perpendamus, conferre possunt.

Cum tamen nostra hic intentio non sit ea repetere quae in probatis auctoribus de hoc argumento passim leguntur, sequentia tantum subnectemus, quae a pluribus forsan praetermissa, specialiori tamen consideratione digna nobis videntur.

2. — **Quinam dicantur Patres Ecclesiae.** — Communis est auctorum doctrina, ad hoc ut aliquis rerum sacrarum scriptor Ecclesiae Pater possit appellari, quatuor requiri, scilicet: *primo,* ut fidei doctrinam modo quodam praecellenti tradiderit; *secundo,* ut nota sanctitatis insignitus effulserit; *tertio,* ut in antiquitate vixerit; *quarto,* ut illum Ecclesia uti Patrem revera agnoverit et honoraverit.

Et haec quidem non absque ratione dicuntur: siquidem cum ille sit pater, qui filios generat, alit et conservat, ad hoc ut quis, in iis quae ad fidem spectant, pater dici possit, necesse imprimis est ut et veram fidem, saltem ut in pluribus, praeclare docuerit, et pro viribus defenderit, seu ut simul doctor veritatis et testis traditae fidei extiterit: hinc Origenem, cum plures errores protulerit, maxime in iis quae Sacrae Scripturae interpretationem respiciunt, vix Patrem vocare audemus (1).

Deinde, cum mores intime coniungantur cum recta fide, ulterius necesse est ut qui Ecclesiae Pater dici debeat, vitae operibus fidem quam annuntiat comprobaverit: quocirca Tertullianus, cum ad Montanistarum figmenta, Ecclesiae sanctitate derelicta, confugerit, Pater omnino dici nequit (2).

Praeterea, quia Pater Ecclesiae scriptis suis testem se traditae revelationis prodit, hinc ad prisca tempora, a nostris temporibus videlicet remotiora, pertineat oportet: ideo virum recens mortuum, etsi doctrina et sanctitate praepollentem, Patrem vocitare nequimus.

(1) Celebre est quod de hoc scriptore tradit S. Hieronymus: « (Origenes) *liberis allegoriae spatiis evagatur, et interpretatis nominibus singulorum, ingenium suum facit Ecclesiae sacramenta* ». Comment. in Isa., l. V. Introd. Opp. t. IV, P. I, p. 167. Ven. 1767).

(2) Scite advertit S. Vincentius Lirinensis, ad aliquid circa fidem statuendum, eorum dumtaxat Patrum sententias conferendas esse « *qui in fide et communione catholica sancte, sapienter, constanter viventes, docentes et permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt* ». Commonit., c. XXXIII. Quod autem Patribus unanimiter consentientibus sit omnino credendum, exponit idem Vincentius tum hoc, tum sequenti capite.

Denique, ne quis circa tanti momenti rem in errorem inducatur, monemus, ad hoc ut antiquus probatae vitae Doctor haberi formaliter possit tanquam Pater, ulterius requiri ut Ecclesia, quae est veritatis magistra, aliquo saltem indicio pandiderit, quid hac in re tenendum sit.

3. — **Advertenda.** — Circa quod tria declaranda veniunt. — *Primo*, antiquitas, quae hic tanquam conditio ponitur, non absolute, sed relative accipienda est: scilicet, cum Pater Ecclesiae sit testis revelationis, utique requiritur ut tempore ab aevo nostro remoto vixerit, etsi forsan diu post fundatum Evangelium floruerit: hac de causa, S. Bernardus inter Patres adnumerari solet; nec certe longe a vero abest qui duos insignes doctores, S. Thomam et S. Bonaventuram, inter Patres Ecclesiae connumerandos esse duxerit.

Secundo, quod ad Ecclesiae agnitionem attinet, non semper requiritur ut haec sit formaliter explicita, sed sufficit plane implicita, qualis, exempli gratia, resultat ex hoc quod ille, quem Patrem vocamus, cum laude in aliquo Concilio generali, recensito nomine, vel certe allata doctrina, celebretur; aut in martyrologio romano tanquam insignis fidei defensor nominetur; aut maxime ex hoc quod eius scripta publice in officio Ecclesiae perlegantur: sic quippe S. Beda anglus tanquam Pater iure meritoque agnoscitur, qui adhuc vivens tantae fuit auctoritatis, ut in ecclesiis et conventibus fidelium eius scripta publice legerentur: quo factum, ut cum in Homiliarum titulis viventis nomen non posset sanctitatis adiectivo decorari, Venerabilis nuncupationem illi addiderint; qui titulus libris eius semel insertus, nunquam postea deletus est [1].

[1] Quaerenti utrum Bossuetio Patris nomen rite possit attribui, negative respondendum censemus: quia, etsi insigni scientia theologica ille fuerit praeditus, cui etiam aliqua vitae sanctitas non defuit, (calumniae enim debentur quae dubia de eius vitae integritate mota sunt), tamen, cum deficiat omnis ex hoc capite Ecclesiae auctoritas, Patris nomen illi nonnisi abusive decernitur, maxime cum difficile excusari possit quod contra Romani Pontificis infallibilitatem protulit, quod tamen ipse-

Tertio demum, ex Patribus, nonnulli titulo quoque *Doctoris* insigniuntur, ii scilicet qui excellentiori ratione dubia et obscura explanaverunt, et Scripturarum arcana egregie reseraverunt: quorum potissimi sunt, ex Graecis, sancti Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus et Ioannes Chrysostomus; ex Latinis vero, sancti Leo Magnus, Ambrosius, Augustinus et Gregorius Magnus. Nihilominus, plures in Ecclesia tamquam Doctores formaliter honorantur, quos tamen Patres vocare nequimus, ob defectum antiquitatis saltem relativae, ut sunt, exempli gratia, sancti Franciscus Salesius et Alphonsus de Ligorio. — Qua in re notetur, quod ad constituendum Ecclesiae Doctorem, tria, iuxta Benedictum XIV, requiruntur: nempe, eminens doctrina, insignis vitae sanctitas, ac Summi Pontificis vel legitimi Concilii Generalis declaratio ([1]).

4. — **Modus quo quis procedere debet in investiganda doctrina Patrum.** — Circa doctrinam quam sancti Patres nobis in suis scriptis reliquerunt, quaeri potest quemnam valorem, relate ad fidem conficiendam, habeat eorum consensus, vel unanimis vel quasi unanimis, ad aliquod dogma constabiliendum. At quia satis invenitur res ista a recentioribus auctoribus passim pertractata, ideo hac consideratione seposita, non inutile ducimus pauca hic subiicere, attenta praesertim modernistarum temeritate, circa modum quo quis in investiganda Patrum doctrina duci debeat.

Primo, satagere quis debet ut in exquirenda Patrum sententia, magna diligentia procedat, ne tamquam alicuius Patris doctrinam id ultro praesentet, quod forsitan ab illius mente alienum sit ([2]). Quod haud raro multi hodie

---

met in suis scriptis tacite confutasse deprehenditur. — Pariter cuivis viro catholico abstinendum est ab aliquorum exaggerato dicendi modo, Cardinalem Newman novissimum Patrem Ecclesiae appellantium.

([1]) De Beatif. et Can. SS., Synopsis, l. IV, c. XI, p. 26.

([2]) Sic erronee prorsus a P. de Hummelauer, S. I., proponitur, tamquam S. Augustini, ad opus sex dierum explicandum, theoria de visione *adamitica*, cum tamen ille Pater non aliam visionem nisi *angelicam* re-

praestant, dum plura complecti cupientes, nec sufficiens studium in perlegendis Patribus impendere valentes, excerpto, ex mera indicis libri conspectione, uno alterove loco, sententias eisdem praecipitanter imponunt, ab eorum tamen mente revera saepius extraneas. Fidenter dicimus, potissima causa serpentium hodie errorum in superficiali studio operum sanctorum Patrum reponenda est.

Secundo, si quando invenitur aliquis Pater ab aliis discrepasse, primo loco sedulo investigandum erit, utrum haec discrepantia realis sit, an tantum superficie tenus: quod dubium tuto solvetur, si considerationi subiiciantur scopus auctoris in scribendo, circumstantiae quibus scripserit, et maxime si attendatur ad totum contextum necnon ad loca parallela. Saepe enim factum esse videmus ut aliquis ex Patribus, contra specialem quemdam errorem impugnandum vehementior insurgens, quibusdam dicendi modis usus sit, qui quidem cum contextu positi, sensum exhibent omnino catholicum, quem tamen non habent, si a contextu separentur; in quo etiam attendendum est ad usum nominum illo tempore vigentem quo scriptor floruerit, cum aliquod nomen, posteriori aetate, suborta videlicet aliqua nova haeresi, vel accedente Concilii definitione, sensum interdum acceperit alium ab eo quem antea habebat.

Tertio, considerandum est an Pater ille, de cuius scriptis agitur, obiter tantum, an ex professo, id est, tanquam testis divinae revelationis, argumentum aliquod pertractaverit: quo in casu, fieri utique potest ut unius tantum Patris auctoritas sufficiens sit ad rem aliquam tanquam de fide divina conficiendam (1).

---

spexerit: quae duo maxime distant. Gravius quid proposuerunt recentiores quidam evolutionistae cum Zahm, Fogazzaro, etc., qui sanctos Augustinum, Gregorium Nyssenum, imo et Thomam Aquinatem tanquam evolutionismi prodromos haberi voluerunt!

(1) Sic, quod ad fidem divinam pertinet, deficientibus explicitis testimoniis aliorum Patrum latinorum, satis confici potest perfecta impeccabilitas Beatae Mariae Virginis ex uno tantum Augustino (Lib. de Nat. et Gra., c. XXXVI, n. 42), cum hic Pater ex professo de peccato et gratia tractaverit, adeo ut Doctor gratiae iure meritoque sit appellatus.

Quarto, si quod dubium oriatur, sitne alicuius Patris sententia orthodoxa, expendendum sedulo erit utrum certa ratione an dialectice tantum et dubitanter illam sententiam proposuerit [1], et utrum haec sententia possit, factis opportunis declarationibus, catholice exponi. — Denique, si evidenter pateat, ex ulterioribus fidei definitionibus, sententiam illam a tradita veritate discrepare, deserendus erit ille Pater, quin tamen propterea cuivis fas sit quicquam honori ipsi debito detrahere, qui in ceteris veram nobis transmisit doctrinam; nec valde mirandum est si aliquis sacer scriptor in uno alterove puncto erraverit, stante sententiarum varietate, et quaestionibus nondum per auctoritatem vel per rationem definitis.

Qua in re, haud satis vehementer reprobandam ducimus petulantem illorum homunculorum aevi nostri agendi rationem, qui magnos illos fidei nostrae praecones, brevissimo ingenioli sui modulo dimetiri praesumentes, ut scioli videantur, sua censoria lima, eorum scripta non minus iniuste quam leviter remordent, hunc quidem Patrem quasi stylo inflato et turgido usum, illum quasi humili nimis et deiecto, tertium quasi saeva bile in scribendo tumentem, vanissime carpentes. *Non secus quam de traditione*, ait Pius X [2], *iudicant modernistae de sanctissimis Ecclesiae Patribus: eos temeritate summa traducunt vulgo ut omni quidem cultu dignissimos, ast in re critica et historica ignorantiae summae, quae nisi ab aetate qua vixerunt, excusationem non habent.* Superbissimis hisce aristarchis, commiseratione potius quam refutatione dignis, non inopportune in mentem revocari poterit illud quod scribit Facundus Hermianensis [3]: *Et crebro quidem accidit, ut ista quoque Ecclesiae luminaria* (Patres), *quoniam multa a nobis celsitudine separantur, pro quodam nostrae*

[1] Sic plura de opere sex dierum, de origine animae humanae, etc. dialectice, non didactice protulisse invenitur S. Augustinus.

[2] Encycl. *Pascendi.*

[3] Pro defens. trium capit., l. 6, c. 5.

ignorantiae nubilo, cum in se splendentia maneant, nobis videantur obscura (1).

5. — **Adsistentia divina Patribus concessa.** — Hic autem premi silentio haudquaquam debet specialis circa Patres Ecclesiae consideratio, quam a multis auctoribus praetermissam videmus; nimirum, agnoscendam esse relate ad hos Patres, specialem quamdam Spiritus Sancti adsistentiam, ne in suis scriptis, saltem ut plurimum, in errores contra fidem laberentur.

Nimirum promissio Christi: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi,* cum ordinata esset essentialiter ad fidei aedificationem et conservationem, extendi omnino debuit ad illos usque, quorum potissime opera fides catholica dilatanda, conservanda et defendenda erat. Aliunde altissima est revelata doctrina, et profundior quam ut facile addisci potuerit, priscis maxime temporibus, cum nondum esset scientifice exposita, nec talis foret pacis conditio circa nascentis Ecclesiae sortes, ut homines penitiori illius studio possent incumbere, quantum videlicet necesse esset ad tam sublimem scientiam rite adipiscendam.

Sane, res est omni admiratione superior, homines laboriosis apostolici ministerii operibus addictos, fidei nostrae mysteria ita accurate pertractasse, ut quae nunc

(1) Sane nequeunt non offendi aures catholicae, his quae leguntur in citato scripto P. Max Huber, S. I. (*Die Pflege der Ascetik*, 1901, II Heft, p. 340): « *Dass sich tatsächlich in den ascetischen Schriften der heiligen Väter manche irrige Behauptung findet, namentlich da, wo die Begeisterung für Tugend und Vollkommenheit eine rhetorische Uebertreibung eingab, wird niemand in Abrede stellen, der einen aufmerksamen Blick in die erwähnten Schriften getan...* (Der heilige Augustinus) *in ascetischen Werken dem Affekt das Wort lässt und zum Redner wird, der im Feuer der Begeisterung seine Worte nicht ängstlich abwägt* », u. s. w.; scilicet, iuxta cit. versionem italicam: « *Negli scritti ascetici dei Santi Padri si trovano delle affermazioni erronee, specialmente quando l'entusiasmo per la virtù e la perfezione inspirava loro pie esagerazioni retoriche. Chiunque può convincersi appena che getti uno sguardo un po' attento agli scritti menzionati...* (S. Agostino) *nelle opere ascetiche lascia parlare al cuore e diventa un eloquente oratore, che nel calore dell'entusiasmo non pesa le parole* », ecc.

expositiones scientifica scholastica methodus comparavit, eaedem cum planioribus Patrum expositionibus ad amussim quadrent. Quod certe supponit Spiritum Sanctum scribentibus Patribus specialiter adstitisse; quae tamen adsistentia non est tanquam miraculosa reputanda, cum ad ordinariam Dei Providentiam pertineat, quae quosdam homines peculiari modo complectitur, attento scilicet speciali officio ipsis commisso; et primo quidem haec particularis Providentia respicit Summum Pontificem ex cathedra loquentem, deinde ecclesiasticos priorum temporum scriptores, quos Patres nominamus [1].

Hoc autem quod dicimus de speciali Spiritus Sancti adsistentia, non respicit Patrum dicta vel scripta de rebus mere physicis, ut evidenter declarat Angelicus, dum recensens opinionem aliquorum Patrum, ponentium firmamentum esse de natura inferiorum corporum, ait quod illi *hoc tradiderunt, non quasi asserentes, sed sicut utentes his quae in philosophia didicerant; unde non sunt maioris auctoritatis quam dicta philosophorum quos sequuntur, nisi in hoc quod sunt ab omni infidelitatis suspicione separati* [2]. Sed et relate ad res fidei, non ita intelligenda est supradicta adsistentia, quasi illis scribentibus Spiritus Sanctus semper et in omnibus adfuerit, cum si ita esset, nullum errorem protulisse dicendi essent; verum intelligenda est ut in pluribus, cum soli Romano Pontifici ex Cathedra loquenti, sive per se, sive cum Concilio, praedicta adsistentia promissa fuerit semper et quoad omnia dogmata; unde quod aliquis Patrum, in rebus quoque ad fidem pertinentibus, aliquem interdum errorem protulerit, generali facto praedictae adsistentiae nullatenus officit.

(1) Quod Romani Pontificis infallibilitas non sit habenda tanquam miraculum proprie dictum, ex hoc deducitur quod, cum formaliter resultet ex adsistentia Spiritus Sancti, Pontificem, ut Pontificem, ab omni errandi periculo custodientis, hinc non importat aliquid a consueto ordine naturae alienum: unde non ad operationem virtutum pertinet huiusmodi infallibilitas, sed ad ministrationes, de quibus agit S. Paulus in prima ad Corinthios, c. XII, v. 5.

(2) S. Th. 2, Dist. XIV, quaest. I, art. 2, ad 1m.

6. — **Concilia particularia.** — Post Patres et Ecclesiae Doctores, plurimam operam in munere dogmata fidei illustrandi et explicandi contulerunt Concilia particularia, scilicet, sive nationalia, sive provincialia, quorum plura, temporis decursu, celebria evaserunt.

Circa quod, duce Benedicto XIV [1], notari potest, antiquitus quidem, in Conciliis particularibus, orta aliqua haeresi, fidei dogmata discussa et definita fuisse, ut videre est maxime in Conciliis Milevitano II et Carthaginensi circa doctrinam de gratia, adversus Pelagianos, in Concilio Arausicano II adversus semipelagianos, necnon in pluribus conciliis Toletanis, circa dogma processionis Spiritus Sancti a Filio. Nunc autem magis magisque adsertis Ecclesiae unitate et Romani Pontificis infallibilitate, huiusmodi argumenta ad Sedem Apostolicam deferri consueverunt, relicto Conciliis particularibus munere rerum ad disciplinam spectantium stabiliendi. Hac de causa talia Concilia proprie non vocantur *sancta*, nec eorum decreta dicuntur *canones*, soli Concilio oecumenico talibus appellationibus reservatis.

Igitur Concilia quoque particularia non parum adiumento fuerunt dogmati catholico explicando et vindicando, et quidem sub quodam influxu Spiritus Sancti, cuius adsistentia ad ea quoque extenditur; at notandum est horum Conciliorum decreta tantummodo ex voto episcoporum auctoritatem accipere, qui soli sunt iudices fidei, caeteris qui Concilio intersunt votum tantum consultivum habentibus [2]. Huiusmodi autem Concilia nunc temporis vim non habent disciplinarem, nisi accedente approbatione et confirmatione Romani Pontificis; quod si haec approbatio modo solemni detur, ita quod eorum decreta ab universa Ecclesia recipiantur, ut factum est relate ad supradicta Concilia, scilicet Milevitanum II, Carthaginense, etc., iam dicenda erunt gaudere ipsa Summi Pontificis infallibilitate.

[1] De Syn. Dioec., l. I, c. 3.
[2] Cf. Bened. XIV, loco cit., l. XIII, c. 2.

7. — **Doctrina scholastica.** — Praeter media extra-cathedratica hucusque recensita, a divina Providentia suscitata pro illustratione, defensione et conservatione depositi revelationis, adnumeranda est auctoritas Doctorum scholasticorum.

Nostrum non est hic Scholasticae historiam texere, aut eius pro fidei dogmatibus ordinandis, illustrandis, defendendis utilitatem vindicare. Unum nostra hic refert, illud in lectoris animo formaliori quo possumus modo inculcare, quod a sapientioribus rerum divinarum tractatoribus unquam asseveranter proclamatum est, nempe speciali divinae Providentiae dispositioni deberi, quod, temporis progressu, scholastici Doctores suscitati fuerint, qui sanae philosophiae principiis imbuti, illius placita ad fidei dogmata explananda et illustranda adhiberent, ut inde altissimarum fidei veritatum quamdam quasi intelligentiam assequerentur ([1]).

In quo quidem summam veritatis revelatae evolutionem agnoscere licet: ita quod nil superiori aevo amplius praestandum relinquatur, quam ut illam summorum Doctorum sapientiam unusquisque pro ingenio suo nitatur assequi, et cum assecutus fuerit, dicendi forma novis aetatibus accommodata, exponat, expositamque, quoad fieri possit, novis quoque scientiarum incrementis illustret, aut insurgentibus recens erroribus profligandis opportune applicet; quod enim scholastici Doctores, traditionis ecclesiasticae acerrimi vindices, ope peripateticae philosophiae

([1]) Iudicet prudens lector, quam falsa si notio quam de Scholastica exhibet Card. Newman, quando scribit: « *In Christianity, opinion, while a raw material, is called philosophy or scholasticism; when a rejected refuse, it is called heresy* ». An Essay on the development, etc., p. 187. Nec minori falsitate laborat quoad legitur in P. Christiano Pesch. S. I. (Institutiones propaedeuticae, Ed. 3ª, p. II, sect. 5, n. 555, p. 348. Friburi Brisg., 1902), nempe propositionem, quae non est in se revelata, sed ex revelatis certo deducitur, sive ab Ecclesia definita sit, sive non, dici *theologice certam*; propositiones vero quae ex revelatis probabiliter tantum deducuntur, interdum vocari *conclusiones scholasticas*. Nimirum conclusiones scholasticae, si quae tales appellari debeant, theologice certae esse debent.

praestiterunt per respectum ad dogmata fidei nostrae, etsi utique repraesentet ultimum conatum humanae mentis in cognitione rerum divinarum, aditum tamen minime praecludit expositioni nostris moribus accommodae, dummodo idem omnino sensus eademque sententia quam fidelissime retineantur.

Caeterum, hoc unum sedulo advertendum est, pleniori de rebus naturae investigatione cognitionem divinarum rerum minime impediri, imo potius plurimum adiuvari, cum philosophiae munus sit theologiae ancillari: ex adverso autem, luce clarius compertum est, profundiores de ordine supernaturali notiones in bonum cedere scientiarum naturalium, cum historia testis sit, praecise ex dogmatum uberiori cognitione, philosophiam ad apogaeum perductam fuisse, et rationem humanam hoc fidei debere, quod ab erroribus immunis conservetur [1].

Quoniam autem huc sermo noster evasit, abstinere haudquaquam possumus quin eorum quoque gravissimum errorem refellamus, quibus videtur componi posse profundam rerum divinarum cognitionem cum ignoratione scholasticae doctrinae, quasi haec aliud non sit, nisi conventionale quoddam systema serius, id est media aetate, subtiliter confectum, citra cuius cognitionem possit quis plenam et exactam notitiam de revelatione adipisci. Esto

(1) Hoc sensu opportunissime scribebat nuperrime Dr. theol. IOSEPH MAUSBACH : « *Es ist scheinbar paradox und doch verständlich, dass gerade da, wo der strengste Supranaturalismus herrscht, auch die Rechte der natürlichen Vernunft stets vor skeptischer Anzweiflung Schutz gefunden haben. Die Vertiefung in die Mysterien des Christentums hat geschichtlich die christliche Philosophie in die Höhe gebracht ; der Glaube an die übernatürliche Wahrheit ist auch heute der festeste Halt für die Erkenntnis übersinnlicher Wahrheit* ». DIE PAEPST. KUNDGEBUNGEN DES IAHRES 1907 UND DIE LAGE DER KATHOLISCHEN KIRCHE. Internationale Wochenschrift, 15. Februar., 1908, p. 205. Quod ita italice verti potest : « *E' a prima vista un paradosso epperò si capisce, che appunto là, ove domina il più rigoroso soprannaturalismo, anche i diritti della ragione naturale, hanno sempre trovato protezione dal dubbio scettico. La profonda meditazione dei misteri del Cristianesimo ha, secondo la storia, portato in alto la filosofia cristiana ; la fede nella verità soprannaturale è anche oggi il sostegno più forte per il riconoscimento della verità soprasensibile* ».

enim, quod ad scientificam structuram attinet, Scholastica relativa recens sit, tamen quoad ipsa scientiae germina, et quidem technicis nominibus designanda, iam inde a priscis temporibus, etsi non plene evoluta, existebat, ita quod dici omnino debeat eam a Patribus Ecclesiae et cognitam et adhibitam fuisse, ut perlegenti eorum opera abunde constat. Cum igitur aliud non praestiterint Scholastici Doctores, nisi scientifica methodo ordinare illas notiones quae passim in Patribus occurrunt, et sine quibus cognitio dogmatum nequit haberi, hinc patet theologum haudquaquam vocari posse, qui Scholasticae doctrinae ignarus existit (1).

8. — **S. Thomas Aquinas.** — Porro, quod hic generaliter dicimus de Scholasticis Doctoribus qui media aetate floruerunt, eos nempe divinitus fuisse excitatos ut dogma catholicum scriptis suis ad pleniorem evolutionem per-

(1) Quae cum ita sint, minime placent quae, ad vindicandam scientiam theologicam Card. Newman, quam nuper in dubium vertit Card. Moran (Vide THE TABLET, Sept. 4, 1909, pag. 381, ubi Card. Moran fertur dixisse: « (Newman) *was a poor theologian* », etc.), scribit W. H. K. (THE TABLET, Sept. 11, 1909, pag. 409) : « *Much the same may be said of the yet more startling statement that Newman was " a poor theologian ". For here again we may be permitted to make a distinction between two different senses of the word. Our modern scholastic theology is a learned and elaborate science written in what may be called a conventional and technical language. And anyone who has become a master of this sacred science with all its wealth of technicalities and subtleties, and definitions and distinctions, is commonly accounted a theologian. In the same way, one who has not mastered these things will be considered but a poor theologian, however profound may be his knowledge of the Catholic faith. It is in this sense of the word, we suppose, that the phrase is used of Newman. And in much the same way he uses it himself when he modestly confesses that he is not a theologian. To speak frankly, we are by no means satisfied that he was familiar with all the technicalities of the modern schools. And, for that matter, we fancy that St. Athanasius himself would hardly pass muster, if we asked him for the terminological exactitudes and metaphysical subtleties of the Penny Catechism* ». Nimirum, negari debet suppositum, scilicet haberi posse profundam notionem de rebus fidei absque cognitione doctrinae scholasticae, in qua profecto sanctum Athanasium versatum fuisse nemo inficias ibit, qui vel summis labiis eius opera delibaverit.

ducerent, hoc specialissimo modo de uno S. Thoma Aquinate dici debet, qui non solum caeteros altitudine sua transcendit, verum etiam quidquid boni in iis reperitur, apis instar argumentosae, dulcissimum ex variis hortorum nemorumque floribus mel exprimentis, percelebri et in aevum duratura Summa Theologica miro ordine concinnatum adunavit. Quo quidem factum est, ut ille unus solis instar in Ecclesiae docentis firmamento emicet, quem proinde Summi Pontifices, inde a Ioanne XXII qui illum canonizavit, usque ad regnantem Pium X, serie pene non interrupta, laudibus extollere et Sacrae Doctrinae studiosis proponere non destiterunt. Igitur ad huius excellentissimi Doctoris, quem tamquam theologorum principem Ecclesia colendum proponit, limpidam et indeficientem venam recurrere debent, quotquot cognoscendi fidei nostrae dogmata amor occupatos teneat.

Equidem nos non latet, quanto hunc Angelicum Doctorem odio illi prosequantur, qui nova sectari adamant, quasi nempe illius doctrina abstrusa sit et multis ambagibus implexa nimisque antiquata, ut evolutioribus aevi nostri moribus amplius respondeat; at isti se ignorantiae, superbiae, inobedientiae, ignaviae nota ipsimet inurunt. Ignorantiae, quia si illam sublimem et suavem doctrinam cognoscerent, omnino non possent eam non diligere plurimique facere; superbiae, quia sapientiores se existimant innumerabilibus illis summis ingeniis quae Aquinatis doctrinam sublimarunt; inobedientiae, quia tot monitionibus Summorum Pontificum hanc doctrinam proponentium et commendantium acquiescere detrectant; ignaviae, quia levioribus et genialioribus studiis indulgentes, a labore illo horrescunt, quem profunda Angelici doctrina expostulat.

Certe hanc esse aevi nostri maximam miseriam confiteri quisque debet, homines veritatis siti consumptos, a purissimis et sanissimis fontibus refugere, contra vero ad venenatas, lethalem labem producentes, lymphas, sitibundos turmatim confluere! Fidenter dicimus, certissima est

modernisticae labis nota, sancti Thomae doctrinae utcumque detrahere ([1]).

9. — **Obiectio praeoccupatur.** — Solent modernistae magno eruditionis apparatu, ad fucum faciendum et incautos retibus capiendos, advertere Gregorium IX, mense Iulio 1228, doctrinam Aristotelis solemniter prohibuisse, et tres post annos, probatis doctoribus onus commisisse opera Stagiritae examinandi et expurgandi, ut absque fidei dispendio, imo cum utilitate doctrinae, a studentibus illamet opera perlegi possent. Ex quibus illi arguunt, fieri posse ut unus vel alter, ex Gregorii IX successoribus, id ipsum relate ad S. Thomam aliquando praestet, quod ille semel in casu Aristotelis perfecit, ex cuius operibus ipse S. Thomas suarum speculationum fundamenta deprompsit ([2]).

At ludunt illi in ambiguo: non enim ipsius Aristotelis doctrinam, sed abusum quem aliqui de hac doctrina faciebant damnavit Gregorius IX. Deinde notum est aetate illa, Stagiritae placita falsis Averrois et aliorum Arabum philosophorum doctrinis ita fuisse referta, ut non tam facile illa ab istis discerni possent: unde Summus Pontifex, ne studiosa iuventus adulteratis doctrinis inficeretur, sapientissime libros illos proscripsit, donec venenum a puris laticibus separaretur: quod sane periculum pro Thomae operibus nequaquam imminet, quae integra habemus.

Caeterum, manet nunquam reformandum iudicium

([1]) Inter recentiores Scholasticae osores, in Italia numerari debet IOANNES SEMERIA, qui gallicanum historicarum rerum scriptorem, FLEURY secutus (*Cinquième Discours sur l'histoire ecclésiastique*, nn. XIV, sqq., t. XVII, p. XVIII, Paris, 1727), vix ullam mittit occasionem illam fasti diose aspernendi. Eiusdem sententiae sese passim prodit Exc. Dom. IEREMIAS BONOMELLI, Episcopus Cremonensis, qui causam exquirens disidii inter profanae scientiae sequaces et cultores sacrae Doctrinae, illam repetit ex usu scholasticarum formularum, quas, ait, vel maior cleri pars non intelligit! Cf. Opusc. *Seguiam la ragione*. La Chiesa. Conf. XV., p. 353. Milano, 1900.

([2]) Ita nuperrime P. Tyrrell, in art. inserto in HIBBERT JOURNAL quem supra citavimus.

quod de Angelici doctrina protulit Ecclesia : *Scripta eius, et multitudine et varietate et facilitate explicandi res difficiles adeo excellunt, ut uberrima atque incorrupta illius doctrina cum revelatis veritatibus mire consentiens, aptissima sit ad omnium temporum errores pervincendos* [1]. Ille siquidem ad amussim opere complevit altum et nobile munus catholici expositoris, a S. Vincentio Lirinensi ita descriptum [2] : *Intelligatur, te exponente, illustrius quod ante obscurius credebatur. Per te posteritas intellectum gratuletur, quod ante vetustas non intellectum venerabatur. Eadem tamen, quae didicisti doce : ut cum dicas nove, non dicas nova* [3].

Ex quibus constat, quam futilis sit et spernenda haec altera modernistarum cavillatio, contendentium eo pacto scholasticae methodo novam esse methodum substituendam, quo, loco armorum saeculi decimi tertii, mutatis nunc belli conditionibus, nova sunt arma substituta. — Scilicet, negandum est suppositum, et reiicienda tanquam falsa, instituta comparatio : nimirum, etsi verum sit conditiones belli, quod armis materialibus geritur, esse mutatas, falsum tamen est aliud nunc esse bellum spirituale quod contra spiritum erroris sustinetur : iidem enim sunt errores qui hodie pullulant, et quos S. Thomas debellabat, qui non solum praeteritos errores confutavit, sed etiam futuros omnes praevidit. Aliunde stat condemnatio huius propositionis [4] : *Methodus et principia quibus antiqui*

[1] Brev. Rom., in festo S. Thomae Aquin., lect. V.

[2] Commonit., c. XXII.

[3] Huic omnino cohaeret insignis laus quam, ex Caietano, Leo XIII tribuit Doctori Angelico (Encycl. *Aeterni Patris*, 4 Aug., 1879) : « *Inter Scholasticos Doctores, omnium princeps et magister longe eminet Thomas Aquinas, qui, uti Caietanus animadvertit* (In 2 2ae, Quaest. CXLVIII, art. 4), *veteres doctores sacros, quia summe veneratus est, ideo intellectum omnium quodammodo sortitus est* ». Scite autem idem Caietanus (ibid.), verba Psalmi (CXVIII, vers. 130) : « *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis* », commentans, addit : « *Dantibus ergo operam declarationi divinorum sermonum per Prophetas, Apostolos, Doctoresque sacros, lumen datur et intellectus, utpote parvulis in oculis suis, et seipsos submittentibus illorum doctrinae* ».

[4] Prop. 13 Syllabi Pii IX.

Doctores scholastici theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt (1).

Qua in re respuenda omnino est haec multorum calumnia, scilicet scholasticos Doctores nullimode sive physicis disciplinis sive historicis quaestionibus evolvendis mentem applicuisse, aut etiam, neglectis suae aetatis conditionibus et necessitatibus, ad antiquos tantum et iamdiu confossos errores oscitanter et inutiliter attendisse. Re quidem vera, videmus scholasticos Doctores nulli secundos fuisse in physicis disciplinis excolendis, aut historicis quaestionibus dirimendis, ut eorum opera perlegenti constat; quibus etiam sanctum iugiter fuit currentis aevi errores profligare: quinimmo errores ipsi, in quos incurrerunt, qui quidem errores deficientiae instrumentorum debentur, evidentissimo argumento sunt eis cordi quam maxime fuisse veritatem in omni sua manifestatione detegere et amplecti (2).

Denique, hoc quoque adiectum volumus, minime probandos videri qui Scholasticam non sic simpliciter, sed neo-Scholasticam appellari volunt: quae sane appellatio falso innititur supposito, Scholasticam non cuivis aetati convenire, aut capacem non esse diversitatis expositionis,

(1) Addi hic potest, non minus detrimenti revelatae veritati accedere ab iis qui Scholasticam praefracte abiiciunt, ac ab iis qui doctrinae sancti Thomae Aquinatis aliam, forsitan subtiliorem, substitui vellent: qua agendi ratione, gravissimas in Scholis scissiones adducente, summum damnum unitati doctrinae revelatae infertur. Quocirca optandum est et enixe adlaborandum, ut singulae religiosae familiae, praetermissis systematibus, quae forsan opera alicuius insignioris alumni, in earum sinu succreverunt, unius Angelici doctrinae, ut fert mens Ecclesiae, addiscendae in posterum insistant.

(2) Iudicet prudens lector, quam leviter et iniuste scripserit, in Ephemeride *The Tablet* quidam auctor, dum opus recenseret M. de Wulf (Scholasticism Old and New. Translated by P. Coffey, London. Longmans): « *Scholasticism, he* (de Wulf) *argues, must adapt itself to modern needs. There must be an end of that aloofness from the physical sciences, and that neglect of the historic aspect of philosophy, which has too often characterised the traditional Scholasticism* », etc. The Tablet, Nov. 30, 1907, p. 847.

iuxta diversa tempora. E contra, cum Scholastica, sicut veritas ipsa cuius est expressio, omni aetati conveniat, et diversitas expositionis, salva ipsius substantia, ei possit accidere, ideo perperam traducitur quasi reformatione indigens, quod utique significatur, cum simplici appellatione neglecta, neo-Scholastica vocitari vult: nimirum, adiunctum illud, *neo*, vel superfluum est, vel nocivum.

10. — **Methodus historico-positiva comparata cum scholastica.** — Cum a pluribus rerum fidei tractatoribus methodus sic dicta *historico-positiva* plus aequo hisce diebus extolli videatur, haud abs re erit de hoc quoque argumento nonnulla subnexuisse.

Et primo quidem, quid hac methodo importetur, satis ex eius ad Scholasticam relatione compertum est: nimirum, cum Scholastica nitatur fidei dogmata solida argumentatione perstringere, illustrare, tueri, methodus historico-positiva, e contra, tota est in ordinatim exponendo quid quisque scriptorum, labente aevo, circa illa dogmata protulerit. At vero hoc muneris duplici quidem ratione perfici potest: aut enim in tali disquisitione oralis Ecclesiae traditio praetermittitur; aut haec tamquam basis supponitur et fundamentum, a quo omnis investigatio de variis auctorum sententiis procedit.

Et quidem vix opus est ut dicamus, esse non posse quin prioris generis methodus funesta evadat et perniciosissima, utpote quae id negligit et seponit, quod omni de rebus divinis investigationi supponendum esset, scilicet plura in traditione orali contineri, inde a Christo Domino et ab Apostolis recepta et fideliter in Ecclesia conservata, quae frustra quis in historiae annalibus requireret. Igitur, mirum non est, si illis videamus naufragium in fide imminere, qui face traditionis exstincta, in suis investigationibus temerario cursu procedentes, cum in historiae libris explicite non adinveniant ea quae nunc ab Ecclesia communiter tenentur, ideo praecipitanter concludunt ea esse adinventa quaedam fidei deposito superaddita, penitusque reiicienda: qua quidem argumentandi ratione lata demum via est ad infidelitatem.

Ea igitur debet esse cuivis cordato historico lex, ut habitis antea ob oculos iis dogmatibus quae nunc Ecclesia tenet, conetur eorum vestigia in traditione deprehendere, et quidem ad eorum tramitem, quae de his dogmatibus Scholastica tradidit. Cum enim divina sit dogmatum nostrorum origo, fieri nequit quin ea, quae nunc tenemus, cum iis quae antiquitas tenuit cohaereant; cum vero explicationes illae, quas tradit Scholastica, obiectivae veritati respondeant, necesse quoque est aliquam saltem illarum adumbrationem in priscis Ecclesiae scriptoribus contineri.

Et revera, in hoc praecise videtur fundamentalis error modernistarum consistere, quod ii contendant Ecclesiam accepisse doctrinam suam a Patribus aut Doctoribus ecclesiasticis; dum e contra, Patres, et Doctores ecclesiastici suam doctrinam ab Ecclesia acceperunt. Aurea sunt de hac re S. Thomae verba (1): *Maximam habet auctoritatem Ecclesiae consuetudo, quae semper est in omnibus aemulanda, quia et ipsa doctrina catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet; unde magis standum est auctoritati Ecclesiae, quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cuiuscumque Doctoris.* Perpendant ista verba qui cathedras *Historiae Dogmatum* in universitatibus occupant.

Qualis reapse debeat esse historicae methodi hodiernus usus, SS.mus Dominus Noster Pius X sequentibus verbis luculenter edocuit (2): *Addimus heic, eos etiam Nobis laude dignos videri, qui, incolumi reverentia erga traditionem et Patres et ecclesiasticum magisterium, sapienti iudicio catholicisque usi normis (quod non aeque omnibus accidit), theologiam positivam, mutuato a veri nominis historia lumine, collustrare studeant. Maior profecto quam antehac positivae theologiae ratio est habenda: id tamen sic fiat, ut nihil Scholastica detrimenti capiat, iique reprehendantur, utpote qui modernistarum rem gerunt, quicumque positivam sic extollunt, ut Scholasticam theologiam despicere videantur.*

(1) 2 2ae, Quaest. X, art. 12.
(2) Epist. Encycl. *Pascendi dominici gregis.*

11. — **Scholion**. — Quod de Patribus Ecclesiae, de Conciliis particularibus et de Doctoribus scholasticis diximus, proportionaliter dici debet et de Congregationibus Romanis, eas scilicet de se quidem privilegio infallibilitatis minime gaudere, specialiter tamen divina providentia protegi, in bonum revelatae doctrinae. — Nec verum est quod plures invidiose calumniari consueverunt, scilicet Romanarum Congregationum consultores praetermittere considerationem noviter adinventorum, sive in scientiis, sive in artibus: siquidem illi revera sedulam operam undequaque navant in rerum veritate adinvenienda : unde ex hoc quoque capite plurimam merentur laudem et existimationem [1].

Haec igitur sunt quae ad fidei depositum custodiendum et evolvendum Ecclesiae suae Deus sapientissime providit: nimirum, praeter authenticum et cathedraticum magisterium, adest in Ecclesia multiplex organum extracathedraticum, ad eumdem finem veritatem revelatam manifestandi et explicandi *per se* ordinatum. — Quomodo *per accidens*, id est per haereses, idipsum possit obtineri, in proximo capite ostendetur.

12. — **Usus linguae latinae pro studiis philosophicis et theo-**

[1] Unde temeraria simul et iniusta iudicari debet sequens animadversio Ioannis Sforzini (Rivista delle Riviste per il clero, Marzo 1905, p. 161), qui loquens de casu Galilaei, quem modernistae ad nauseam usque invocare solent, ait: « *A chi poi chieda, perchè mai Iddio abbia permesso un fatto, che certo preferiremmo non trovare nelle pagine della storia, si può rispondere con S. Tommaso dicendo, che Dio governa ogni cosa secondo la sua natura; ed a questo punto di vista è sapiente la Provvidenza, che una volontà fallibile, com'è la umana, la lascia talvolta cadere. Non altrimenti, poichè i tribunali romani dell'Inquisizione e dell' Indice sono fallibili, si capisce che Dio provvido li abbia una volta lasciati fallire, anche perchè nell'avvenire i membri che li compongono, sapendo di non poter contare su una indefettibile assistenza divina, usassero più energicamente dei mezzi e degli espedienti scientifici di ricerca* ». Haec scribit auctor citatus in recensione opusc. Ioannis Semeria : *Storia di un conflitto tra la scienza e la fede — Galileo Galilei*, Roma, Pustet. Similia passim legere est in pernicioso recenti op. Th. de Cauzons, *Histoire de l' Inquisition en France* (Nouvelle Bibliothèque historique), Paris, Bloud, 1909.

logicis [1] — Pro coronide eorum quae de Ecclesiae magisterio disseruimus relate ad conservationem et evolutionem revelationis christianae, non possumus silentio praeterire gravissimum aliquorum hodiernorum paedagogorum errorem, etiam ex iis qui ad clerum catholicum pertinent, dictitantium, debere cursum philosophicum et theologicum, utique in seminariis et universitatibus catholicis, non latina lingua, sed vernacula tradi. Quorum ratio est, iuvenes raro latinum idioma sufficienter callere, ut sublimes philosophicas et theologicas veritates attingere possint, ideoque necesse esse ut vulgari lingua, quae notior est, eis exponantur; praeterea debere illos, quibus cura committenda erit docendi populum christianum, ab unguiculis consuescere veritates tum philosophicas tum theologicas et mente concipere, et voce exprimere, conterraneorum idiomate, quo efficacior eorum sermo evadere possit.

At contra, primo loco, praeiudicialiter contra hanc sententiam animadverti potest, eam esse quid novi in Ecclesia, ideoque sicut caetera quae noviter introduci volunt, falsitatis suspicione laborare. Sane, nonne necessitas adfuit quovis tempore populo explicandi vernacula lingua mysteria fidei nostrae? Et tamen nunquam maioribus nostris visum est recedendum esse ab antiqua praxi, doctrinam philosophicam et theologicam clericis in studiis sacris informandis latina lingua tradendi. — Quinimmo, cum, saeculo sexto decimo, ingens hominum multitudo, Lutheri opera a fide catholica iam discessisset, Sacrum Tridentinum Concilium, quo populi instructioni et sanctificationi efficacius provideret, seminaria erigi iussit, in quibus clerus in sacris scientiis sedulius formaretur, qui rite excultus, populum tot haereticorum cavillationibus et quidem vernacula lingua expressis deceptum, de mysteriis fidei nostrae plenius instruere posset. At, num pro hisce studiis complendis usum linguae vernaculae Patres Concilii com-

(1) De lingua graeca aut aliis Orientis idiomatibus consulto non loquimur, cum errores in Occidente serpentes hic proprie respiciamus; de hisce tamen idiomatibus idipsum proportionaliter dici potest, quod de latino hic dicimus.

mendasse inveniuntur? Minime gentium. Ut quid ergo constantem Ecclesiae praxim hac in re hodierni quidam paedagogi immutari volunt? ([1])

Accedit, linguam latinam esse proprie linguam qua Ecclesia in toto Occidente ritus suos liturgicos complet: quis autem nescit omnia dogmata fidei nostrae in liturgia quodammodo exprimi, iuxta notissimum axioma: *Lex credendi ipsa supplicandi lege statuitur?* Nonne igitur expedit ut qui in sortem Domini vocati sunt, ab unguiculis illomet idiomate in scholis philosophicis et theologicis utantur, in quo eadem fidei dogmata addiscunt, quodque Ecclesia illos iubet in sacris ritibus toto vitae tempore adhibere?

Nec silendum, latinam linguam, eo praecise quia Ecclesiae lingua est, quadam universalitate gaudere, et sic maxime efficax medium existere scientias, signanter philosophicam et theologicam, promovendi: nam, hinc quidem fere omnia opera de istis rebus tractantia lingua latina exarata inveniuntur; illinc vero, si quis velit fructum propriarum elucubrationum ad homines aliarum nationum derivari eisque prodesse, non alia ipsi via panditur, nisi ut latino eas idiomate depromat ([2]).

([1]) Concilii Tridentini verba, quae ad rem faciunt, sunt sequentia (Sess. XXIII, cap. XVIII): « *Sacram Scripturam, libros ecclesiasticos, homilias sanctorum atque sacramentorum tradendorum maxime quae ad confessiones audiendas videbuntur opportuna, et rituum ac caeremoniarum formas discent* ».

([2]) Iusto plurium desiderio, speciale quoddam idioma penes omnes gentes coli et adhiberi debere, quo faciliora reddantur hominum diversarum nationum commercia inter se, satis profecto fieret, si maior esset linguae latinae evulgatio; nec opus esset ut speciale idioma, ceu *Volapük, Esperanto, Ito* aut *Neutral* de novo cuderetur, si latinae linguae ea saltem universalitas nunc restitueretur, qua in media aetate gaudebat. Et facile quidem hoc obtineri posset, nisi odium Ecclesiae, cuius lingua latina propria est, multos retraherel: optandum saltem est ut viri ecclesiastici hac in re cum fidei inimicis non conniveant. — Hoc loci notatu digna sunt quae de usu latinae linguae in media aetate erudite edisserit Clar.mus Dom. Ioannes Vaughan, in op. *Concerning the Holy Bible, its use and abuse*, C. IV, ubi ait Latii idioma ita tunc temporis cunctis vel parumper excultis viris familiare fuisse, ut tum processus iudiciales, tum testamenta omnia latina lingua exararentur.

Sed praesertim attendendum est. linguam latinam, prae caeteris vulgaribus idiomatibus, hoc sibi vindicare, ut maxime idoneum vehiculum inveniatur conceptibus philosophicis et theologicis, in sua identica significatione, per saeculorum decursum, fideliter transmittendis. Dum enim in aliis linguis, eo praecise quia passim adhibentur, seu, ut aiunt, viventes sunt, quaedam quasi fluctatio et ambiguitas, terminis non semper in uno eodemque sensu defixis, invenitur, unde fit ut plurimis vocibus non eadem nunc sit significatio quae erat ante duo vel tria saecula (1), latina lingua, e contra, eo quod vulgaris seu vernacula non est, sed veluti mortua habetur, suos habet terminos, suas dicendi formas, certa et invariata significatione tinctas, quae ulteriori immutationi obnoxiae non sunt. Quinimmo, quis nesciat viventes linguas, sicut populos, adeo senescere, ut pauca post saecula vix amplius agnosci valeant (2)? Unde et quae opera vernacula lingua eduntur, nisi tempestive renoventur, funeri certa lege dicantur (3).

Addi etiam potest, latinae linguae, quod ad syntaxim attinet, talem esse indolem, ut prae omnibus fere linguis recentibus, maxime apta sit et idonea ad philosophicos et theologicos conceptus scientifico rigore exprimendos. — Quapropter dici potest divinitus factum, ut Latii idioma sedulo in Ecclesia excoleretur usuique iugiter

(1) Sic, verbi gratia, magna intercedit differentia inter significationem quam anglicus scriptor Chaucer, in suis *Canterbury Tales*, pluribus nominibus tribuit, et significationem quam eadem nomina nunc obtinent : nec necesse est ut tam longum tempus elabatur ad significationem nominum mutandam, cum etiam saeculi spatium notabilem differentiam inducere possit.

(2) Sic facile intelligi nequit, absque vocabularii ope, textus originalis librorum S. Francisci Salesii, licet tria nondum saecula ab eius morte sint elapsa.

(3) Huc faciunt praeclari versus Horatii Flacci :

« *Mortalia facta peribunt,*
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax.
Multa renascentur quae iam cecidere, cadentque
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi ».

DE ARTE POETICA.

haberetur, tamquam externum quoddam fidei catholicae praesidium; unde velle usum latinae linguae e scholis philosophicis et theologicis excludere, idem est ac latam pandere viam cuiusvis generis erroribus.

13. — **Refutantur modernistarum cavillationes.** — Ad rationem autem quam adversarii in contrarium adducunt, scilicet, iuvenibus saepe sufficientem deesse latini idiomatis cognitionem ut facile possint sublimes philosophiae et theologiae veritates hac lingua expositas capessere, unde videretur laborem hisce scientiis intrinsecum non debere gravari difficultate ex usu latini idiomatis proveniente, — facile *respondetur*, hac ratione id tantum persuaderi, *posse* utique, id exigentibus specialibus locorum aut personarum adiunctis, interdum, usum linguae vernaculae concedi, ubi videlicet desit aut magistrorum idoneorum copia, aut in studentibus sufficiens ingenium; minime vero evinci, quod adversarii contendunt, id *debere* semper et *ubique* fieri. Sane nihil obstat quominus in saecularibus, puta, lycaeis, aut in aliis Status collegiis, philosophicae disciplinae lingua vernacula tradantur: at hoc quidem per accidens est: quod autem alia methodus servari generaliter debeat in seminariis et universitatibus catholicis, suadetur Ecclesiae consuetudine, quae in omnibus, ait Angelicus, semper aemulanda est [1].

Addunt adversarii, uti vidimus, eatenus philosophicas et theologicas disciplinas lingua vernacula tradi debere, quatenus hoc idiomate, non latino, uti debent clerici, semel ac, emenso studiorum curriculo, ad populum sermones de veritatibus fidei habituri sint.

At larvam esse hanc rationem, rem paulisper consideranti patebit. Imprimis enim, num res adeo gravis est, id quod quis aliena lingua didicit, lingua propria postea exponere, ut propter hanc difficultatem studium linguae extraneae deseri debeat? Quod si ita esset nemo alterius idiomatis, nisi proprii, studio vacare deberet, cum aeque nobis difficile sit exponere lingua propria id quod

[1] 2 2ae, Quaest. X, art. 12.

lingua extranea didicerimus, sive haec sit idioma quoddam modernum, sive sit ipsa Latii lingua. Et tamen nonne docet experientia, et vehementer inculcant peritiores paedagogi, ad melius et profundius propriam linguam cognoscendam, plurimum iuvare alterius linguae, maxime vero latinae et graecae, pleniorem atque perfectiorem cognitionem? Sane ex sedula comparatione plurium idiomatum, id quisque consequi potest, ut maternae linguae puriores dicendi formas, reiectis spuriis, retineat.

Sed forsitan, plus latet in obiectionibus eorum qui usum linguae latinae in scholis aversantur, quam aperte ipsis verbis manifestare audeant. — Nimirum, eatenus plures ex eis ab usu linguae latinae abhorrent, ne scholastica vocabula in sermone cogantur introducere [1]. Censent nempe haudquaquam debere fidei nostrae dogmata, scholasticis dicendi formis, ex lingua latina in sermonem vulgarem versis, fidelibus proponi. — At si quis diligenter rem consideret, videbit futile prorsus esse hoc effugium. Sunt enim plura scholastica vocabula, quibus eum uti necesse est, qui fidei dogmata utcumque exponere velit, quocumque demum idiomate utatur. Sane, sive latina, sive vulgari lingua quis explicare velit mysterium SSmae Eucharistiae, abstinere salva fide nequit ab usu huiusmodi vocum: *transubstantiatio, materia, forma, substantia, accidentia* [2], etc.; quae quidem voces, mutata solum terminatione, eaedem fere sunt in quacumque lingua; et si forsan in aliqua lingua diversum sonum faciunt, eadem tamen latet sub hisce vocabulis scholastica significatio. Quae si ita sint, quid proderit doctrinam fidei lingua potius vulgari quam latina clericis, qui fideles erudire debent, tradidisse?

[1] Ad rem faciunt verba SS.mi Dom. Nostri Pii X (Encycl. *Pascendi*): « *Sive id ex ignoratione faciant, sive ex metu, sive potius ex utraque causa, certum est studium novarum rerum cum odio scholasticae methodi coniungi semper: nullumque est indicium manifestius quod quis modernismi doctrinis favere incipiat, quam cum incipit scholasticam horrere methodum* ».

[2] Non desunt etiam e clero qui, plurimum desipientes, ex Cathechismo auferri vellent huiusmodi vocabula, quae dicunt a fidelibus haudquaquam percipi.

Cum, igitur, derelicto usu linguae latinae in addiscendis doctrinis philosophicis ac theologicis, ultimus hic effectus sequatur, ut rerum divinarum studiosi aversentur usum scholasticorum terminorum, quibus tamen Ecclesia nos uti debere saepius declaravit, perniciosissima dicenda est sententia tenentium debere clericis doctrinas philosophicas et theologicas vulgari potius quam latino idiomate tradi: quin potius pro viribus insistendum est ut antiqua Ecclesiae praxis hac in re universaliter restituatur (1).

14. — **Quo pacto divina Providentia prospexerit conservationi et dilatationi linguae latinae.** — Quoniam autem sermo huc noster incidit, hoc quoque adiecisse non pigebit, in ratione studiorum quae iuventuti ad illius educationem procurandam, in athenaeis praescribi solent, haudquaquam nobis videri opportunam eorum contentionem, qui profanos latinos auctores penitus eliminari volunt, eo quod illos fidei periculosos esse censent, cum de cultu falsorum deorum ut plurimum sermonem faciant.

Re quidem vera, dici potest divinitus provisum fuisse, ut tam insignes Latium scriptores pepererit, quatenus per eos perennitati latini idiomatis consuleretur. Cum enim Deus decrevisset ut Ecclesia lingua latina, usque in finem saeculorum, tanquam propria, uti deberet, necesse erat ut haec suam veluti consecrationem consequeretur in excellentissimis scriptoribus, quos posteritas admirari et imitari conaretur. Et hoc quidem eo efficacius obtinetur, quod praecise scriptores illi classici mythologiae fabulas, aut suarum nationum res gloriose gestas concelebrant: sic enim fit ut non solum obsequentes Ecclesiae filii, sed etiam ipsimet eius acriores inimici linguam latinam addiscant,

(1) Dum haec typis denuo mandamus, ad manus venit gravissima epistola Emi Card. Merry del Val ad Dom. Guibert, Superiorem Seminarii Instituti Cath. Parisiis (17 aug. 1909), in qua haec leguntur: « *Comme vous l'avez fort bien fait observer dans votre rapport, sans une connaissance sérieuse et soignée de la langue latine, qui est la langue toujours vivante de l'Église, on ne peut obtenir une vraie formation intellectuelle et, dirai-je, spirituelle, ainsi qu'une solide science théologique si nécessaire à tout candidat au sacerdoce* ».

quod profecto non facerent, si litteratura latina solis Patrum aut Doctorum ecclesiasticorum scriptis constaret. Unde et in hoc admirari licet fortem suavemque divinae Providentiae dispositionem, quod medium opportunissimum sapienter adinvenerit consulendi universalitati et perennitati illius idiomatis, quo decreverat Ecclesiam suam fore usque in aevum usuram.

Quocirca non est iis consentiendum, qui in classica iuventutis educatione deponi prorsus vellent studium profanorum auctorum: remotum quippe valde est periculum quod illi timent, cum nullus sit sanae mentis qui fabulis de Iove, Minerva aut Iunone tractantibus seriam mentem modo applicet; et aliunde magistrorum christianorum sedula opera facile obtineri potest ut huic qualicumque periculo occurratur, sive ostensa falsitate huiusmodi fabellarum, sive opportune introductis, inter auctores explicandos, elegantissimis, nec ii desunt, christianis scriptoribus ([1]).

15. — **Verba Leonis XIII de usu linguae latinae pro philosophia et theologia addiscenda.** — Desinat nostra haec qualiscumque monitio verbis quibus sapientissimus Leo XIII archiepiscopo Mechliniensi, Petro Cardinali Goossens scribens, usum linguae latinae, pro scientiis philosophicis et theologicis addiscendis, haud ita pridem vehementer commendabat.

Attamen unum prae omnibus per has Nostras litteras speciali modo commendandum censemus, ut nempe in lectionibus habendis, iis quidem exceptis, quae scientias natura-

([1]) Notum est, ante medium circiter saeculum, controversiam hac de re in Gallia acriter viguisse, inter doctissimum praesulem Gaume et celebrem episcopum aurelianensem Felicem Dupanloup : contendente illo debere, in athenaeis catholicis, ad fidem tuendam, profanis auctoribus christianos omnino substitui ; volente isto, e contra, usum profanorum auctorum, utique temperatum, retineri. Porro, cum S. Sedes, ad cuius aures controversia pervenit, nihil contra usum profanorum auctorum statuerit, deduci inde potest, mentem Ecclesiae esse ut in scholis catholicis, adhibitis opportunis cautelis, auctores illis retineantur. Vide *Cours d'histoire Ecclésiastique*, par l'abbé P.-S. Blanc, continuée par l'abbé Guillaume, T. IV, Paris, 1885, p. 574.

les, quas vocant, historiamque respiciunt, latina lingua adhibeatur: huiusmodi enim latini sermonis usum in statutis praescribendum expressa Nostra mandavimus voluntate, a quo nullo modo recedendum omnes admonitos volumus, sive institutores, sive alumnos. Quo enim pacto serio et solide in divi Thomae et Scholasticorum doctrinam incumbere alumni poterunt, eorumque immortalia evolvere volumina, latine conscripta, huius idiomatis nescii? Impervii profecto iis semper erunt electissimi scientiae thesauri inibi per saecula a summis ingeniis congesti. Nec institutoribus ipsis facilis res erit, si scholae conceptus, axiomata, terminos vel ipsos vernacula lingua explanare conentur. Viros autem altioris eruditionis ac scientia vere praestantes, quales Thomisticae Scholae alumnos optamus, vel maxime dedecet latinam linguam non callere, praesertim si de clericis agitur Ecclesiae addictis, cui proprium est Latii sermone a saeculis uti et gloriari. Quod laicos autem attinet, quorum solidior in phisophicis disciplinis institutio Nobis etiam cordi est, eos a Thomisticae Scholae frequentia latini sermonis usus arcere non debet, sed potius allicere, si serio scientiae inhiant possessui et honoribus. Quam forsan ab initio cursuum invenient difficultatem cito evincent, prout exemplum probat alumnorum, qui ex diversis regionibus et linguis Urbem conveniunt innumeri, ut scientiis vacent, quae semper latine explanantur (1).

(1) Epist. *Probe nosti,* 6 Febr., 1896. Haec dum typis prima vice mandabamus, ad manum venit Epistola Sacrae Studiorum Congregationis ad R.mos Ordinarios directa, qua linguae latinae neglectus, in clericorum institutione, vehementer lugebatur, eiusque studium et usus, generali lege, iuxta praescripta plurium Summorum Pontificum, edicebatur. Ex qua epistola sequentia, notatu digna, excerpimus: « *Cum* (linguae latinae) *vis et natura ea sit, ut aptissima existimetur ad difficillimas subtilissimasque rerum formas et notiones valde commode et perspicue explicandas, hac perpetuo usi sunt a media quae vocatur aetate, usque ad totum saeculum XVIII, eademque usque adhuc uti solent et scriptores in libris scribendis, sive de Theologia, sive de Iure Canonico, sive de ipsa Philosophia, et magistri in iisdem docendis disciplinis* ». Kal. Iul., a. 1908. *Analecta Ecclesiastica,* fasc. Decem., 1908, p. 493. Vide in hoc decretum breves commentationes A. M. Micheletti, in eodem fasciculo, p. 494.

Articulus VI.

Utrum per succrescentes haereses revelata veritas melius dilucidata et cognita fuerit.

1. — **Haereseon existentia.** — Cum homo ad imaginem Dei, qui est essentialis veritas, ita sit conditus, ut innata donetur inclinatione ad veritatem cognoscendam et possidendam, videretur res impossibilis eventu, illum sponte scienterque ad errorem amplectendum deflectere, maxime cum Filius Dei de caelo descenderit, ut testimonium ipsemet perhiberet veritati. Quod tamen ultro accidere Dominus Noster plane testatus est. dicens [1]: *Lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Cuius rei rationem assignat ipsemet Christus: *Erant enim eorum mala opera* [2]. — Nimirum, cum veritatis cognitio, ut egregie explicat S. Augustinus, coniunctam habeat necessitatem diversorum officiorum erga Deum, erga se et erga proximum, error, qui est veritatis diminutio, hominem ab his officiis facile eximit. speciem quamdam libertatis intellectualis, temporalis utilitatis, terrenae gloriae principatusque praetendens. *Haereticus est*, ait Doctor Hipponensis [3].... *qui alicuius temporalis commodi et maxime gloriae principatusque, sui gratia, falsas ac novas opiniones vel gignit, vel sequitur.*

(1) Io., III, 19.
(2) Ibid.
(3) L. de Util. cred., c. I. t. VIII, p. 45.

Quocirca peccatum infidelitatis vel haereseos oritur primo ex superbia, ex qua contingit quod homo non vult intellectum suum subiicere regulis fidei et sano intellectui Patrum; secundo ex avaritia [1], qua quis bona sibi indebita inordinate appetit. Quibus addi etiam debet imaginationis illusio, quae est in nobis errandi principium.

Porro, cum hinc quidem ea sit hominis conditio, dissoluta post originale peccatum facultatum harmonia, ut affectus eius pronus sit in bonum privatum, seposito bono divino, phantasia autem innumerabilibus illusionibus obnoxia maneat, illinc vero diabolus, qui est pater mendacii, nil intentatum relinquat ut errores in mundo late disseminet, ideo nullum putandum est tempus futurum esse, quo haereses serpere desinant; unde S. Paulus [2], recensitis primum inter opera carnis fornicatione et immunditia, postmodum adnumerat *dissensiones* et *sectas*: sectae autem idem sunt ac haereses; nam sicut haeresis significat electionem alicuius obiecti tamquam credibilis veritatis, quod tamen veritas non est, ita *secta*, a *sectando* dicta, significat specialem hominum congregationem, aliquibus falsis, tamquam vera essent, adhaerentium [3].

Licet autem spiritus haereseos omni tempore in Ecclesia serpere contenderit, nunquam tamen, inde ab exordiis christianae religionis, tantam, sicut hodie, operam explicuisse invenitur; cum homines, neglectis iam sapientissimis Christi legibus, et repudiata Evangelii sanctitate, temporalia commoda, fraeno non remorante, quaeritent, eorumque imaginatio, omni dictamine absoluta, in vana deliramenta praeceps ruat. Quapropter viris sapientia praeclaris non absque ratione visum est, praesens aevum illud revera esse, de quo S. Paulus loquebatur, cum aiebat [4]: *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coarcervabunt sibi magistros,*

(1) Quod hic latine *avaritia* dicitur, aliud non est nisi quod galli *égoïsme* vocant.

(2) Gal., V, 19, 20.

(3) Cf. 2 2ae, Quaest. XI, art. 1, ad 3m.

(4) 2 Tim., IV, 3, 4.

prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

Quae cum ita sint, iam apparet quanti momenti sit praesens disquisitio, in qua de ordine haereseon ad dogma catholicum, necnon de illarum utilitate pro pleniori revelationis cognitione, investigatio instituitur. In quo tamen, ut rite procedatur, prius de relatione haereseos ad infidelitatem erit breviter disserendum.

2. — **Relatio haereseos ad infidelitatem.** — Imprimis, advertendum est infidelitatem hic a nobis considerari, non secundum puram negationem, sicut est in illis qui nihil audierunt de fide: nam talis rerum divinarum ignorantia consecuta est ex peccato primi parentis, et potius habet rationem poenae quam culpae; sed accipitur secundum contrarietatem ad fidem, qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei vel etiam illam contemnit, secundum illud Isaiae (1): *Quis credidit auditui nostro?* (2).

Sic autem accepta infidelitas est certe gravissimum peccatum, et quidem maius omnibus peccatis quae contingunt in perversitate morum; quia, ut argumentatur Angelicus (3), tanto aliquod peccatum est gravius, quanto per ipsum homo magis a Deo separatur: atqui per infidelitatem, qua quis falsam de Deo cognitionem sibimet ingerit, homo maxime a Deo elongatur, cum id quod homo sic opinatur non possit esse Deus. Ergo infidelitas rite ponitur esse maius omnibus peccatis quae in genere morum contingere possunt (4).

(1) C. LIII, 1.

(2) Cf. 2 2ae, Quaest. X, art. 1.

(3) Ibid., art. 3.

(4) Dicitur: *peccatis quae in genere morum contingere possunt:* quia si infidelitas comparetur odio Dei, quod virtuti theologicae charitatis opponitur, utique levior invenietur, quia ratio peccati in infidelitate praecise procedit ex odio Dei, circa cuius veritatem est fides: unde sicut causa potior est effectu, ita odium Dei maius est peccatum quam infidelitas (2 2ae, Quaest. XXXIV, art. 2, ad 2m). Quantum autem ad desperationem, quae spei opponitur, utique infidelitas in se gravior est, cum infidelitas sit contra Deum ut est in se, desperatio autem secundum quod eius bonum participatur a nobis; quoad nos tamen desperatio

Cum autem infidelitas proprie attendatur secundum comparationem ad fidem, in quantum scilicet quis fidei renititur, planum est tot debere esse infidelitatis species, quot modis quis fidei renititur: reniti autem quis potest fidei aut nondum susceptae, et talis infidelitas est *paganorum* seu *gentilium;* aut fidei christianae susceptae in figura, et ista est infidelitas *iudaeorum:* aut fidei christianae susceptae in ipsa manifestatione veritatis, et haec proprie est infidelitas *haereticorum* (1) — Revera, principale obiectum fidei divinae Christus est, a quo plenitudinem revelationis accepimus, quem proinde S. Paulus vocat *apostolum et pontificem confessionis nostrae* (2): quapropter tot infidelitatis rationes dantur, quot sunt modi quibus quis Christo assentiri renuit in iis quae vere ad eius doctrinam pertinent. Atqui a rectitudine fidei christianae potest quis deviare, primo, Christum omnino reiiciendo, ut faciunt pagani; aut reiiciendo verum Christum qui iam advenit, expectando alium venturum Messiam, ut faciunt iudaei; aut denique intendendo quidem Christo assentiri, sed deficiendo in eligendo ea quae Christus per se vel per Ecclesiam tradidit: scilicet respuendo ea quae vere a Christo sunt tradita, et eligendo ea quae sibi mens ipsa suggesserit, quod proprie pertinet ad haeresim (3).

Notat opportune Angelicus Doctor quod si haeretici comparari velint sive cum paganis, sive cum iudaeis, licet ad fidem propius accedant quam pagani et iudaei, inveniuntur tamen maius peccatum prae istis habere, in quantum gravius peccat contra fidem qui renititur fidei susceptae, quam qui fidem veram suscipere renuit, sicut gravius peccat qui non implet quod promisit, quam si non impleat quod nunquam promisit: quo sensu etiam

---

periculosior est, quia per spem revocamur a malis et ad bona prosequenda inducimur: unde homines, spe sublata, irrefraenate labuntur in vitia et a bonis laboribus retrahuntur. Ibid., Quaest. XX, art. 3.

(1) Ibid., Quaest. X, art. 5.

(2) Hebr., III, 1.

(3) Cf. S. Thom. Ibid., Quaest. XI, art. 1.

infidelitas iudaeorum gravius peccatum est prae infidelitate paganorum, quia illi fidem susceptam in Veteri Lege male interpretantes miserabiliter corrumpunt [1].

3. — **Utilitas haereseon pro dogmatis manifestatione.** — Expensa iam natura haereseos eiusque ad infidelitatem relatione, pronum est ut inquiratur quo pacto dogmatis manifestationi inservire possit, seu quonam formali sensu S. Paulus dixerit [2]: *Nam oportet et haereses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.*

Qua in re, primo loco considerandum est utilitatem haereseon, si quae sit, nullimode ex intentione ipsorum haereticorum provenire, sed solum ex intentione Dei, malis etiam bene utentis, ut advertit S. Augustinus [3]. Revera, si intentio haereticorum inspiciatur, huc illa tendit, ut propter cupiditatem proprii commodi assequendi, fidem corrumpant: unde quantum possibile est, haeretici sunt excludendi: sed quia Deus adeo bonus est, ut inculcat S. Doctor [4], ut etiam de malo bonum possit procurare, immo nullo modo sineret fieri aliquod malum, nisi maius bonum inde erueret, hinc etiam malitiam haereticorum Deus ordinavit in bonum fidelium, quo pacto legimus [5]: *Necesse est ut veniant scandala.*

Sciscitanti autem quasnam utilitates Deus ex haeresibus oriri faciat, respondetur has esse potissime tres. — Primo quidem, ex hoc quod veritas revelata impugnatur, clarissime manifestatur firmitas et constantia fidei in his qui recte credunt, quod Apostolus exprimit, dum ait: *Ut et qui probati sunt,* id est, approbati a Deo, *manifesti fiant in vobis,* id est, inter vos, ut commentatur S. Thomas [6]; unde et legitur [7]: *Tamquam aurum in fornace probavit illos.* Secundo, haec ex haeresibus utilitas ma-

(1) Cf. S. Thom. Ibid., Quaest. X, art. 7.
(2) 1 Cor., XI, 19.
(3) Serm. LI de Conc. Matth. et Luc., c. VII, n. 11, t. V, p. 288.
(4) C. XI, t. VI, p. 199.
(5) Matth., XVIII, 7.
(6) Comment. in 1 Ep. ad Cor., c. XI, lect. 4.
(7) Sap., III, 6.

xime provenit, ut excutiamus pigritiam, divinas Scripturas sollicitius intuentes, ut ait S. Augustinus [1], necnon ut diligentius veritatem investigemus; nam, ut ait idem sanctus Doctor, *negligentius veritas quaereretur, si mendaces adversarios non haberet* [2]. Denique, studium haereses confutandi plurimi meriti fons est, magnamque animi delectationem parit, maxime cum charitas erga personas cum odio erroris coniungitur. Quae omnia complectens S. Augustinus, scribit [3]: *Multa quippe ad fidem catholicam pertinentia, dum haereticorum callida inquietudine excogitantur, ut adversus eos defendi possint, et considerantur diligentius, et intelliguntur clarius, et instantius praedicantur. Ab adversario mota quaestio discendi existit occasio.* — Multiplex igitur est haereseon utilitas, non quidem per se, sed ex ordine sapientissimae providentiae Dei, qui errores ab hominibus novitatum amatoribus disseminatos convertit in profectum fidei et in maiorem clarioremque expositionem veritatis revelatae.

Erraret autem turpissime qui, ex hoc quod plures utilitates ex haeresibus proveniunt, censeret haereticos foveri debere aut saltem imperturbatos relinqui: quod enim ex haeresi bona proveniant, per accidens est, ut diximus; praeterea illa bona Ecclesiae non proveniunt, nisi in quantum haeresi extirpandae opera detur. Per se igitur haeresis est maximum malum, a quo quis, tanquam a peste cavere debet; unde sedulo attendendum est ad solemne monitum quod habetur in Deuteronomio [4]: *Si surrexerit in medio tui prophetes aut qui somnium vidisse se dicat, et praedixerit signum atque portentum, et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis, non audies verba prophetiae illius aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum, an non, in toto corde et in tota anima vestra.*

(1) L. I de Gen. Contra Manich., c. I, n. 1, t. I., p. 645.

(2) Serm. LI de Conc. Matth. et Luc. loc. cit.

(3) L. XVI de Civ. Dei, c. II, n. 1, t. VII, p. 415.

(4) C. XIII, 1, seq.

4. — **Quomodo ex impugnationibus haereticorum dogma catholicum clarificatum fuerit.** — Ut autem evidentius pateat quomodo iuxta ordinem suavissimae Dei providentiae, factum fuerit ut fidei christianae dogmata, ex haereticorum impugnationibus, magis magisque dilucidarentur, haud inopportune recoli hic poterunt praecipuae haereses, ex quibus ecclesiastici scriptores occasionem sumpserunt veritatem catholicam declarandi et vindicandi.

Et primo quidem videmus quod, inde a primis Ecclesiae saeculis, subortis nefandis haeresibus Arii, Sabellii, Nestorii, Eutychetis, Photini, Apollinaris, Theodori Mopsuesteni, Macedonii et Graecorum, dogmata de Dei unitate in trinitate personarum, de unione Verbi cum humana natura in unitate personae, de Spiritus Sancti processione a Patre et a Filio, in apertam lucem posita fuerunt, accuratissime discussis et enucleatis a summi ingenii viris, quales fuere, puta, Athanasius, Cyrillus Alexandrinus, Leo Magnus, Basilius et Chrysostomus, subtilioribus conceptibus naturae et personae, processionis et relationis, identitatis et distinctionis.

Pariter cum, labentibus saeculis, catholicam veritatem de peccato, gratia et vita aeterna, Pelagius susque deque vertisset, Deus insignem virum suscitavit, a quo praestantissima illa dogmata in clariorem lucem adducerentur. Cum enim impius ille vir, Patrum traditione seposita, temerarie negasset peccati originalis traductionem in omnes usque et singulos homines, gratiaeque necessitati detraxisset, quasi citra illius opem, homo possit, solius naturae viribus innixus, bonum perficere ad vitam aeternam comparandam, novatori fortiter obstitit Augustinus, simul universitatem infectionis a peccato originali inductae ostendens, et absolutam gratiae necessitatem pro omni vel minimo actu meritorio vitae aeternae vindicans.

Media iam labente aetate, en novi generis hostes sacrum depositum revelationis christianae labefactare conantur: nimirum, viri superbia elati, omnes perversae industriae nervos contendunt, ut a Romano Pontifice supremam in Ecclesia potestatem auferant, quasi diversas

orbis ecclesias sui iuris nullique subiectas Christus esse voluisset. Contra quos invicte pugnant plures egregii viri, quos inter eminet S. Thomas, qui Graecorum erroribus confutatis, Ecclesiae essentialem unitatem clarissimis argumentis asserit.

Haud multo post, en novus, isque non minus perniciosus error in Ecclesia serpere coepit: scilicet protestantes, ducibus praecipue Luthero, Calvino et Zwinglio, arma convertunt in oeconomiam redemptionis humanae a Christo Domino institutae, nempe in sacramenta, iuxta eos aut totaliter e medio tollenda, aut reducenda ad mera signa fidem sive testantia, sive suscitantia. Contra quos innumeri catholici scriptores, divinitus suscitati, pro viribus debellasse perhibentur, qui non solum divinam sacramentorum originem ex Scripturis et Traditione vindicarunt, verum etiam eorum naturam et operandi virtutem accuratissime tradiderunt. Sed maxime haereticorum impugnationibus, ex hoc capite, debentur praeclarae illae Concilii Tridentini circa singula oeconomiae christianae dogmata definitiones, quibus tamquam fixis et immutabilibus regulis, unumquemque Christifidelium, tum in credendo tum in operando, in aevum usque duci oportet.

Denique, cum nostris hisce temporibus, crescente rationalismi labe, homines vel existentiam ordinis supernaturalis praefracte denegarent, ideoque ipsam Christi Ecclesiae rationem, quae in Summi Pontificis infallibilitate, ex qua unitatem habet, praecipue consistit, labefactare conarentur, Deo sic disponente factum est, ut et ordinis supernaturalis insigne testimonium traderetur in definitione dogmatis de Immaculata Conceptione Beatae Mariae Virginis, et singularis praerogativa successoris Petri, nempe eius infallibilitas in rebus fidei et morum, solemniter declararetur: qua quidem declaratione in aperta luce positum est medium illud authenticum divinitus institutum pro conservatione depositi revelationis, sicque semel pro semper provisum est contra futuros quoscumque errores.

Hoc igitur ad suavissimam et sapientissimam Dei providentiam pertinet, ut haereticorum conatus, pro sua

nequitia symbolum fidei pervertere nitentium, in lucrum veritatis revelatae ultimo convertantur; quapropter, fidenter expectare licet fore ut impia quoque modernistarum molimina in maiorem dogmatis catholici explicationem tandem denique sint cessura.

5. — **Quomodo haeresibus convellendis divinitus fuerit provisum.** — Si quis autem quaerat quomodo divinitus provisum fuerit ut succrescentes haereses convellerentur, respondendum est hoc factum fuisse per duplex medium, scilicet *authenticum* et *subsidiarium*. — Et quidem medium *authenticum* est ipsummet magisterium Ecclesiae quae, sub instinctu Spiritus Sancti, iugiter advigilat ne fidei depositum inficiatur: unde mox ac aliquis error irrepere coeperit, statim Romanus Pontifex, fidei vindex, in eum animadvertit, errorque sic patefactus vacillat et cadit (1).

Hoc autem authenticum magisterium egregie *coadiuvatur* per magisterium humanum, quod et ipsum dici debet divinitus provisum ad fidei integritatem contra ingruentes errores praeservandam. Consistit autem huiusmodi magisterium in hoc quod doctor proponit signa rerum intelligibilium, ex quibus intellectus agens accipit intentiones intelligibiles describendas in intellectu possibili: unde, ait S. Thomas (2), *ipsa verba doctoris audita vel visa in scripto hoc modo se habent ad causandam scien-*

(1) « *Toutes les hérésies*, ait Bossuet, *qui ont osé s'élever contre la science de Dieu, ont senti leurs têtes superbes frappées par des anathèmes dont elles n'ont pu soutenir la force; elles n'ont fait que languir depuis ce coup, et viennent tout à la fois tomber aux pieds de l'Eglise et de Pierre qui les foudroie par ses successeurs* ». 3me Sermon pour le saint jour de Pâques. *L'immortalité sur la terre.* 2me Point. Œuvres, Liège, t. II, p. 524. — Re quidem vera, nihil tam eloquenter commendat Ecclesiae infallibile magisterium, quam condemnatio propositionum erronearum quas, temporis progressu, Romani Pontifices proscripserunt; unde tanquam splendidissimum testimonium divinae missionis Ecclesiae habendum est tritissimum illud opus Henrici Denzinger, cui titulus est: *Enchiridion Symbolorum et Definitionum, quae de rebus fidei et morum, a Conciliis oecumenicis et Romanis Pontificibus emanarunt.*

(2) De Verit., Quaest. XI de Magistro, art. 1, ad 11m.

tiam in intellectu, sicut res quae sunt extra animam, quia ex utrisque intellectus intentiones intelligibiles accipit; quamvis verba doctoris propinquius se habent ad causandam scientiam, quam sensibilia extra animam existentia, in quantum sunt signa intelligibilium intentionum.

Egregie S. Thomas modum quo magister discipulum instruit comparat modo quo medicina operatur ad sanitatem procurandam: nimirum, sicut aliquis interdum sanatur per operationem naturae tantum, interdum vero a natura cum adminiculo medicinae, ita homo acquirit scientiam, aliquando per solam naturalem rationem deveniendo in notitiam ignotorum, et hic modus dicitur inventio, aliquando per rationem coadiuvatam exteriori adminiculo, in quantum magister discursum rationis, quem in se facit, ratione naturali alteri exponit per signa; et sic ratio naturalis discipuli, per huiusmodi signa proposita, quasi per quaedam instrumenta, pervenit in cognitionem ignotorum [1].

Advertendum autem est quod etsi quis possit, absolute loquendo, per lumen intellectus agentis, per se ipsum devenire, ex primis principiis per se notis, in cognitionem omnis veritatis naturalis, impossibile tamen est, ut plenam de deposito fidei notitiam acquirat, nisi per disciplinam a competenti magisterio traditam. Revera quamquam ex principiis ordinis supernaturalis revelatis plures possint conclusiones logico processu deduci, cum tamen permulta sint quae ex Dei voluntate omnino pendent, ideo humano magisterio secundum traditionem exculto unusquisque indiget ad haec rite cognoscenda; quinimmo tanto plus in fidei doctrina aliquis se noverit profecisse, quanto diutius humilem discipulum egerit. Haec quippe proprie origo est omnis contra fidem erroris, quod quis sibi ipse magister esse praesumat; unde si, hinc quidem efficacitati debiti magisterii debetur quod homines, labentibus saeculis, inventi sint pro tradita veritate contra insurgentes haereses viriliter dimicasse, illinc talis magi-

[1] De Veritate, loco cit., corp. art.

sterii carentiae adscribi ultimo debet maior pars errorum qui vel a viris magnis prolati sunt. *Nunquam meipsum habui magistrum*, aiebat olim magnus Hieronymus ([1]).

6. — **Tres celeberrimi fidei vindices in primitiva Ecclesia divinitus suscitati.** — Ut autem facto ipso pateat quam providentissime humanum hoc magisterium in Ecclesia iugiter extiterit ad insurgentes haereses confutandas, abs re non erit nomina hic trium virorum sanctitate et doctrina insignium recolere, qui hoc pacto veritatis vindices exiterunt, ut secundus a primo, tertius a secundo, in revelatis dogmatibus rite edocerentur: hi sunt S. Ioannes evangelista, S. Polycarpus et S. Irenaeus.

Et primo quidem cum, christiana religione vix exorta, Cerinthus et Ebion contra divinitatem Christi insolentius insurrexissent, Ioannes Apostolus, dilectus Christi discipulus, rogatus ab Episcopis ecclesiarum Asiae quas ipsemet fundaverat, suum scripsit Evangelium, in quo religionis nostrae mysteria tanta sapientia exponit, ut apud Patres theologus κατ' ἐξοχήν audiat, aquilae merito comparatus, quod caeteris altius se attollens, ad solium usque Deitatis volando penetraverit. Hic igitur, occasione ducta ab erroribus Ecclesiae unitati iam insidiantibus, sublimissima quaeque edixit de Christo Domino, deque eius a Patre aeterna generatione. Qui etiam normam hanc, ne quis ab haereticis seduci se patiatur, scripto reliquit ([2]): *Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis. Qui enim dicit ave, communicat operibus eius malignis.*

([1]) Praef. in Ep. ad Eph. — Historia testis est summa quaeque ingenia, quae Ecclesiae dogmata suis praedicationibus, lectionibus aut scriptis, unquam illustrarunt, pro suo profectu debitores extitisse diuturno ac diligenti studio sacrae doctrinae, sive sub optimis magistris catholicis, sive in sanis eorumdem operibus comparatae : sic quippe scimus sanctum Thomam vel ab unguiculis in hoc saluberrimo studio sub doctis magistris exercitatum fuisse, quod et de celeberrimo Bossuet refert historia : e contra, quae reprehesione digna in operibus Cardinalis Newman inveniuntur, carentiae scholasticae institutionis adscribi debent, utique citra illius auctoris culpam, cum serius Ecclesiam catholicam sit ingressus.

([2]) 2 Ep., 10, 11.

Apostolo Ioanni discipulus fuit sanctus Polycarpus, ab eo Smyrnae episcopus ordinatus, qui nonnullos Apostolorum et eorum qui Dominum viderant, magistros habuit, propterea totius Asiae princeps habitus. Hic, haereticis Marcione et Valentino conantibus plurimos a fide avertere, fortiter restitit, novatorum erroribus antiqua fide opposita. Huius quidem praeclara omnino extant verba: *Relinquentes vanitatem multorum et falsas doctrinas, ad illud quod traditum est nobis a principio verbum revertamur* (1).

Huic vero vicissim discipulus fuit sanctus Irenaeus, episcopus Lugdunensis, a Tertulliano *omnium doctrinarum curiosus explorator* appellatus (2), qui tanta diligentia Polycarpi et aliorum doctorum Ecclesiae doctrinis institit, ut quae inveniret fidei dogmata ab ipsis tradita, religiosissime collegerit, Florini et Blasti novitatibus aliorumque futurorum haereticorum impugnationibus opponenda. Hic igitur, de priscis haereticis sermonem iniiciens, ait: *Cum enim ex Scripturis arguuntur, in accusationem convertuntur ipsarum Scripturarum, quasi non recte habeant, neque sint ex auctoritate... Cum autem ad eam iterum traditionem, quae est ab Apostolis, quae per successiones presbyterorum in ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni, dicentes se non solum presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem... Evenit itaque neque Scripturis iam neque Traditioni consentire eos. Adversus tales certamen nobis est, o dilectissime, more serpentum lubricos undique effugere conantes. Quapropter undique resistendum est illis, si quos ex his retusione confundentes ad conversionem veritatis adducere possimus. Etenim si non facile est ab errore apprehensam resipiscere animam, sed non omnimodo impossibile est errorem effugere, apposita veritate* (3).

(1) S. Polycarp. Epist. ad Philippenses, ed. Oxoniae, 1644, tom. unic., p. 20.

(2) Adv. Valent., 5.

(3) S. Irenaeus l. III contra Haereses, c. II, ed. Venet., 1734 Pars I. pp. 174, 175.

Qui etiam cum solemniter advertisset ([1]), ad Romanam Ecclesiam omnem debere convenire ecclesiam propter potiorem eiusdem principalitatem, mox de S. Polycarpo haec animadvertit: ([2]) *Polycarpus autem non solum ab Apostolis edoctus et conversatus cum multis ex eis qui Dominum Nostrum viderunt, sed etiam ab Apostolis in Asia, in ea quae est Smyrnis Ecclesia constitutus episcopus, quem et nos vidimus in prima nostra aetate (multum enim perseveravit et valde senex gloriosissime et nobilissime martyrium faciens exivit de hac vita) haec docuit semper quae ab Apostolis didicerat, quae et Ecclesiae tradidit et sola sunt vera. Testimonium his perhibent quae sunt in Asia ecclesiae omnes et qui usque adhuc successerunt Polycarpo; qui vir multo maioris auctoritatis et fidelior veritatis est testis, quam Valentinus et Marcion et reliqui, qui sunt perversae sententiae. Is enim est qui sub Aniceto, cum advenisset in Urbem, multos ex his quos praediximus haereticos convertit in Ecclesiam Dei, unam et solam hanc veritatem annuntians ab Apostolis percepisse, quam et Ecclesiae tradidit.*

Ad hunc locum non pertinet plura adducere exempla ad illustrandum munus humani magisterii in conservatione et vindicatione fidei catholicae; quod si fieret, oh! quam splendidus adesset magistrorum et discipulorum ordo, qui concatenata serie traditionem apostolicam a priscis saeculis ad nostra usque tempora incorruptam transmiserunt! Nec dubium quin divina Providentia, quae Ecclesiae sortes dirigit et tuetur, nostris quoque diebus, et quidem ad finem usque saeculorum, contra mortifera serpentium haereseon venena, et sedulos sit suscitatura magistros, fidei vindicandae sollicitos, et diligentes exstimulatura discipulos, ad sanam doctrinam attentius addiscendam, et aliis vicissim fideliter tradendam.

7. — **Quam perniciosi ii sint qui semel fidem egregie tuiti, postea a fide deficiunt.** — Ex adverso autem fieri

([1]) C. III, n. 2.
([2]) Ibid., n. 4, pp. 176, 177.

potest, et interdum factum est, ut viri ingenio praestantes, fidei defendendae primitus intenti, a recto veritatis tramite postea dilaberentur, magnam in semetipsis scandali occasionem fidelibus praebentes: a quibus unusquisque tanto sedulius cavere debet, quanto maiorem illi existimationem penes omnes sibi conciliaverint.

Quod praemonuit Apostolus, scribens (1): *Nam eiusmodi pseudo-apostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi; et non mirum: ipse enim Satanas transfigurat se in angelum lucis. Non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiae: quorum finis erit secundum opera ipsorum.* Quinimmo ipsemet S. Paulus, vas electionis, *propter adserendam primae fidei tenacitatem*, ut ait S. Vincentius Lirinensis (2), *nec sibi, nec caeteris coapostolis*, imo nec ipsis angelis pepercisse invenitur, cum scribat (3): *Sed licet nos* (id est Apostoli), *aut angelus de caelo evangelizet vobis, praeterquamquod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Nimirum, ut notat idem Lirinensis (4), error magistri tentatio est populi, et *tanto maior tentatio, quanto ipse esset doctior qui erraret.*

Huius autem rei duo placet adferre luctuosissima exempla, Origenis nempe et Tertulliani, qui cum revelationis depositum antea egregie defendissent, postea a fide miserabiliter defecerunt: ex quorum tamen erroribus, Deo sapienter disponente, Ecclesia occasionem deprompsit receptam veritatem magis magisque vindicandi et dilucidandi.

Et ille quidem singulari ingenii perspicuitate donatus, eruditionis magnificentia clarissimus, dominicae quoque confessionis laude percelebris, necnon pudicitiae splendore decoratus, cum innumerabilia volumina pari gratia et profunditate scripsisset, discipulos quoque, ex sacerdotibus, confessoribus et martyribus, ubivis terrarum dis-

(1) 2 Cor., XI, 13, seqq.

(2) Commonit., c. X.

(3) Gal., I, 8.

(4) Ibid., c. XIX.

seminatos haberet, et tanquam oraculum ab episcopis et principibus duceretur, dum *gratia Dei insolentius abutitur, dum ingenio suo nimium indulget, sibique satis credit; cum parvipendit antiquam christianae religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere praesumit, dum ecclesiasticas traditiones et veterum magisteria contemnit* (1), ingens praebet fidelibus scandalum, fitquè *magna* in Ecclesia *tentatio* (2).

Idipsum de celeberrimo illo primaevae Ecclesiae scriptore, Tertulliano, dicendum est, qui, ut ait laudatus Vincentius Lirinensis (3), *omnem philosophiam et cunctas philosophorum sectas, auctores adsertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiam ac studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est.* Hic igitur primum blasphemias haereticorum sui temporis, Marcionis, Apellis, Praxeae, Hermogenis, necnon Gnosticorum, Iudaeorum atque Gentilium, praestantissimis editis voluminibus, velut quibusdam fulminibus, funditus evertit. Qui adversus Praxeam scribens, ipsam haereticorum novellitatem haberi vult tanquam confirmationem veritatis antiquitus receptae. *Hanc regulam*, ait (4), *ab initio Evangelii decucurrisse, etiam ante priores quosque haereticos, nedum ante Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium haereticorum, quam ipsa novellitas Praxeae hesterni. Quo peraeque adversus universas haereses iam hinc praeiudicatum sit, id esse verum quodcumque primum, id esse adulterum quodcumque posterius.*

Attamen cum hic quoque Tertullianus, multo disertior quam felicior, vetustae ac universalis fidei parum tenax, suo sensui plus aequo inhaeserit sententiamque

(1) S. VINC. LIRIN., c. XIX.

(2) Data etiam aliquorum querela, Origenis libros esse corruptos, cui positioni respondet S. Hieronymus in Ep. ad Pammachium et Oceanum, stat nihilominus libros sub illius nomine editos magnae esse tentationi, cum multis erroribus scateant, qui quasi Origenis essent, *leguntur et amantur*, ut advertit idem Vincentius, loco cit.

(3) Ibid., c. XX.

(4) Adv. Praxe., c. II.

mutaverit, sese inter eos ipsos quos condemnaverat posuit, fuitque, ut rursus Lirinensis advertit [1], non secus ac Origenes, *in Ecclesia magna tentatio.*

8. — **S. Vincentius Lirinensis.** — Quia autem de haeresibus debellandis et in usum veritatis catholicae magis magisque illustrandae convertendis agimus, iuverit egregia omnino verba hic referre, quibus saepius citatus scriptor, S. Vincentius Lirinensis, rationem reddit cur haereticam novitatem pullulare in Ecclesia sua Deus interdum permittat. Nimirum, commentans superius recensita Apostoli verba [2]: *Oportet et haereses esse, ut et qui probati sunt manifesti fiant in vobis,* — *ob hoc,* ait [3], *haereseon non statim divinitus eradicantur auctores, ut probati manifesti fiant, id est, ut unusquisque, quam tenax et fidelis et fixus catholicae fidei sit amator, appareat. Et revera, cum quaevis novitas ebullit, statim cernitur frumentorum gravitas et levitas palearum; tunc sine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur.*

Qui etiam haereticorum cuiusvis temporis miseranda conditione descripta, pactum statuit quo rursus in Ecclesiam valeant suscipi: *Dediscant bene quod didicerant non bene; et ex toto Ecclesiae dogmate quod intellectu capi potest, capiant; quod non potest, credant* [4]. — Quisnam autem sit canon prae mente iugiter tenendus ad vitanda haereseon scandala, et ad novatorum cuiusque aetatis somnia explodenda, apertissime exponit [5]: *In ipsa item catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est etenim vere proprieque catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quae omnia fere universaliter comprehendit.*

Hic auctor, ex quo tam praeclara deprompsimus, est celeberrimus ille Vincentius, Tullii in Lotharingia natus,

(1) Commonit., c. XX.
(2) I Cor., XI, 19.
(3) Commonit., c. XXI.
(4) Ibid.
(5) Ibid., c. III.

qui saecularem militiam primum secutus, monachus postea et presbyter monasterii Lirinensis insulae, unde nomen habuit, factus, libellum conscripsit certe aureum, cui titulum dedit *Commonitorium Peregrini*, ad haereticorum sui temporis errores retundendos [1]. Nam paulo antea insurrexerant haereses Photini, Apollinaris et Nestorii, Incarnationis oeconomiam susque deque subvertentium: quos Vincentius acriter perstringit, invocata Ecclesiae auctoritate. Qui etiam iubet ut qui verus et germanus esse catholicus cupiat, ingenium eloquentiamque mundi *despiciens, et in fide fixus stabilis permanens, quidquid universaliter antiquitus Ecclesiam catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum credendumque* (decernat): *quidquid vero ab alio deinceps uno praeter omnes, vel contra omnes Sanctos novum et inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius* (intelligat) *pertinere* [2]. — Monitum sane, si unquam, hodie certe, opportunissimum: quinimmo videtur auctor libellum illum exarasse quasi praescius esset subtilium quos modernismus peperit errorum: adeo ut nimis commendari non possit omnibus iis quibus cordi est, devitatis perfidis haereticorum placitis, sanctissimae religionis nostrae dogmata inviolabiliter profiteri atque defendere.

9. — **Utrum et quo pacto haeretici sint tolerandi.** — Occasione eorum quae hic de haeresibus disseruimus, quaestio

(1) Scripto suo Vincentius Lirinensis ideo nomen *Commonitorium*, a *commonendo* dedit, ut mentis attentioni excitandae iugiter inserviret: semetipsum vero sub nomine *peregrini* abscondere voluit, quo ad plures usque pervenire possent monita in illo opere contenta. — De hoc auctore ait Gennadius (in Catalogo virorum illustrium): « *Vincentius..... vir in Scripturis Sanctis doctus, et notitia ecclesiasticorum dogmatum sufficienter instructus, composuit ad evertenda haereticorum collegia, nitido et aperto sermone, validissimam disputationem, quam absconso nomine suo intitulavit:* PEREGRINI ADVERSUM HAERETICOS ». Card. item Baronius, in notis ad martyrol. rom. (IX Kal. Iunii), opusculum Vincentii vocat *plane aureum* (cf. Annal., t. V. ad n. 431, n. 188); denique Card. Bellarminus (l. de Scriptoribus eccles.) ait: « *Vincentius..... scripsit opusculum, parvum mole, sed virtute maximum, de profanis vocum novitatibus. Libellus extat, et utilissime legitur* ». Opp. t. VII, p. 96. Colon. Agripp., 1617.

(2) Commonit., c. XXI.

proponitur: quo pacto sit cum haereticis agendum: nimirum, sintne tolerandi, an penitus exterminandi, et utrum Ecclesiae ius competat in eos poena mortis animadvertendi: gravis quidem quaestio, quam videmus a multis, etiam ex catholicis scriptoribus, qui de iure canonico pertractarunt, non uti decet fuisse discussam.

Ad quod rite solvendum, primo advertendum est, circa haereticos, duo considerari posse: unum quidem ex parte ipsorum, scilicet attento eorum demerito, aliud vero ex parte Ecclesiae, inspecta nempe materna simul et iudiciali Ecclesiae agendi ratione (1).

Et primo quidem, si haeretici ex parte sui considerentur, nimirum qui tales libere facti, haeresim publice profitentur aliosque suo exemplo suisque perniciosis suasionibus ad eosdem errores amplectendos pertrahunt, nemini dubium esse potest, eos non solum mereri ut ab Ecclesia per excommunicationem separentur, sed etiam dignos esse qui per mortem e vivis auferantur. Nam, ut advertit S. Thomas (2), si falsarii pecuniae et alii publici malefactores statim per saeculares principes iuste morti traduntur, multo minus haereticis parcendum est, qui verae fidei, sine qua salus aeterna non habetur, insidiantur: multo gravius quippe est corrumpere fidem, quam falsare peculiam aut temporali civium vitae nocumentum inferre. Igitur, statim ac quis haeresim publice profitetur aliosque verbis aut exemplo pervertere conatur, non solum potest, absolute loquendo, excommunicari, sed etiam iuste occidi, ne scilicet contagione pestifera plurimos perdat, peior enim est malus homo quam bestia et plus nocet, ut ait Aristoteles (3): unde sicut malum non est occidere bestiam sylvestrem, maxime nocentem, ita potest esse bonum, hominem haereticum, divinae veritati detrahentem et aliorum saluti insidiantem, vitae nocentis usura privare.

Obiicienti utilitatem quam ex haeresibus provenire superius diximus, facile respondetur, hanc non esse secun-

(1) Hoc secundum punctum tangetur infra, n. 11.

(2) 2 2ae, Quaest. XI, art. 3.

(3) Ethic., l. VII, c. 6, in fine.

dum intentionem haereticorum, qui potius per se et proprie intendunt fidei corruptionem, quod est maximum nocumentum; unde aliud illi per se non merentur, nisi ut a societate eiiciantur, in cuius perniciem vivunt.

10. — **Ecclesiae verum ius competit in haereticos poenam mortis decernendi.** — Adnotandum autem est potestatem in haereticos per mortis poenam animadvertendi competere tum civili societati, tum Ecclesiae, aliter tamen et aliter; nimirum, civilis potestas crimen infidelitatis hoc pacto tantummodo potest punire, quatenus de eodem crimine per viros ecclesiasticos in fidei doctrina peritos iudicialiter ipsi constet; Ecclesia autem per seipsam crimen infidelitatis cognoscens, per se ipsam potest sententiam mortis decernere, non tamen exequi. sed illam brachio saeculari exequendam committit. Hinc videmus in pluribus antiquis legum codicibus [1] mortis poenam pro peccatis infidelitatis aut blasphemiae decretam; ex adverso autem, Ecclesia horum criminum reos haud raro civilibus magistratibus, ultimo puniendos supplicio tradidit, additis etiam censuris, ne illi deessent officio suo hanc poenam infligendi.

Ad rem facit quod legimus in Iure [2]. *Moneantur autem et inducantur, et si necesse fuerit, per censuras ecclesiasticas compellantur saeculares Potestates, quibuscumque fungantur officiis, ut sicut reputari cupiunt et haberi fideles, ita pro defensione fidei praestent publice iuramentum, quod de terris suae iurisdictioni subiectis universos haereticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo quandocumque quis fuerit in potestatem, sive perpetuam sive temporalem assumptus, hoc teneatur Capitulum iuramento firmare. Si vero dominus temporalis requisitus et monitus ab Ecclesia, suam terram purgare neglexerit ab haeretica foeditate, per Metropolitanum et ceteros comprovinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur: et si satisfacere contempserit,*

(1) V. gr. in Cod. Iustin. et in Capitul. regum franc.

(2) Decret. Gregor., L. V, tit. III, de Haereticis, c. XIII: « *Excommunicamus itaque* », § III. Innocent. III in Conc. Lat. IV.

intra annum significetur hoc Summo Pontifici, ut extunc ipse vassallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, et terram exponat catholicis occupandam, qui eam, exterminatis haereticis, absque ulla contradictione possideant, et in fidei puritate conservent, salvo iure domini principalis.

Me non latet haud paucos eos esse, quibus videtur Ecclesiae ius deesse poenam mortis sanciendi, sive ob haeresim, sive ob aliud quodcumque facinus. At quomodo ista negatio componi possit cum Ecclesiae constitutione, necnon cum iis quae historia refert, haud satis apparet, ut eorum sententia probabilis dici possit.

Imprimis enim, nonne Ecclesia societas est perfecta, imo perfectior quam civilis quaecumque societas? Si ergo huic tale ius competit, cur illi erit denegandum (1)? Deinde omnes concedunt, Ecclesiae potestatem coercitivam quoad plura genera poenarum temporalium infligenda, puta, mulctam pecuniariam, corporeas afflictiones, ieiunia, carceres, peregrinationes, flagellationes, exilium: cur ergo citra mortis poenam coarctanda erit illa potestas, cum plus et minus speciem non varient?

Denique, obiicienti Ecclesiam per se ipsam mortis sententiam non exequi, sed per potestatem civilem, respondetur hoc esse quia, ut mox dicemus, a fundendo sanguine iuste abhorret: at, ex quo reum convictum tradit brachio saeculari mortis supplicio puniendum, nonne satis aperte profitetur se potestatem vitae et mortis habere? Nimirum, ut fert vetus axioma, quod est causa causae est causa causati, et quod per alios facimus per nos ipsos facere videmur. Nec quicquam roboris habet, sed vanissimum effugium est quod plures obiiciunt, nempe civilem societatem primo et per se procurare bonum commune, Ecclesiam vero bonum individuorum: nam

(1) Huc faciunt praeclara verba Angelici Doctoris (2 2ae, Quaest. LXV, art. 2, ad 2m): « *Maior potestas maiorem debet habere coactionem: sicut autem civitas est perfecta communitas, ita princeps civitatis habet perfectam potestatem coercendi; et ideo potest infligere poenas irreparabiles, scilicet occisionis vel mutilationis* ». Porro Ecclesia est perfectior communitas, quam quaecumque civitas.

imprimis advertitur Ecclesiam quoque primo et per se sollicitam esse de bono communi, cum bonum gentis sit divinius et eminentius quam bonum unius, ut ait Aristoteles ([1]); deinde Ecclesia bonum individuorum, quos mortis poena mulctare cogitur, haudquaquam praetermittit, quos ad poenitentiam, omni adhibita diligentia, ante poenae executionem revocare conatur.

Concludatur ergo Ecclesiae revera competere ius gladii, non quidem executivum, ut dictum est et amplius suo loco dicetur, sed decretivum et praeceptivum; nec solum mediate, scilicet quatenus potestas civilis ad normam suarum legum poena mortis animadvertere possit in haereticos, de quorum erroribus iudicare ad Ecclesiam pertinet, sed immediate, quatenus hanc ipsa poenam decernat, utique a saeculari principe exercendam; nec satis acu rem tangunt, qui ad historiam appellantes, aiunt summos Pontifices, si unquam haereticos capitis damnatos voluere, aut in hoc potestatis limites excessisse, aut hoc semper fecisse, non qua Pontifices, sed qua reges temporales ([2]). Et haec quidem dicta sint, attento iure Ecclesiae minime denegando.

11. — **Ecclesiae agendi ratio cum haereticis.** — Quod si nunc consideratio nostra vertatur ad modum quo Ecclesia cum haereticis agere consuevit, tunc invenietur haec benigna Mater non semper cum eis ad iuris apicem egisse, sed plura exhibuisse misericordiae signa, ad errantium conversionem ordinata.

Nimirum Christi Sponsa probe memor verborum Apostoli Pauli ([3]): *Servum Domini* (oportet) *mansuetum esse ad omnes.... cum modestia corripientem eos qui resistunt*

([1]) L. I Ethic., c. 2. Cfr. 3, Quaest. I, art. 4.

([2]) Huic S. Thomae doctrinae, quam inter plures tuentur Tarquini, Mazzella, De Luca, contradixit nuper gallicus scriptor Vacandard, edito opere, *L' Inquisition* (2me éd., pp. 205, 211), in quo tamen opere firmitas doctrinae non respondet fulgori eruditionis aliquando fumum parientis. Opportune, quod ad praesens argumentum attinet, illum scriptorem perstringit Ill.mus et R.mus Dom. Al. Ad. Paquet, in egregio opere, *Droit public de l'Eglise*. Québec, 1908, p. 303, n. 1.

([3]) 2 Tim., II, 24, seqq.

veritati: ne quando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant a diaboli laqueis, — non statim haereticos etiam convictos condemnat, sed praemittit unam et alteram correptionem, iuxta monitum Apostoli (1): *Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est, qui eiusmodi est.* Quod si hic resipiscat, parcitur ei; sin autem postmodum ille adhuc pertinax inveniatur, Ecclesia, de eius conversione vix sperans, cum tamen aliorum saluti providere debeat, illum a fidelium societate separat per excommunicationis sententiam: quam poenam non alia mente decernit, nisi ut *spiritus* (illius) *salvus sit in die Domini Nostri Iesu Christi* (2).

Quod si demum huiusmodi medium nihil profuerit, Ecclesia remittit hominem haereticum iudicio saeculari, a mundo per mortem exterminandum (3): ex quo enim periculosus invenitur communitati et boni illius corruptivus, laudabiliter et salubriter occiditur, ut bonum commune conservetur: *modicum* enim *fermentum totam massam corrumpit,* ut ait idem S. Paulus (4).

Igitur, alio modo Ecclesia agit cum haeretico pertinaci, alio cum haeretico poenitente et in poenitentia perseverante, alio demum cum haeretico qui post poenitentiam relabitur. Imprimis enim, etsi in eum qui in suis erroribus pertinax est, Ecclesia possit severissimis poenis animadvertere, magna tamen mansuetudine utitur cum illo haeretico qui ad fidem catholicam poenitens revertitur, quem ad poenitentiam ultro recipit, eum non solum in vita conservando, sed etiam dispensative restituendo ad ecclesiasticas dignitates quas prius habebat, si tamen videatur vere conversus: quod quidem, ait Angelicus, pro bono pacis frequenter legitur esse factum (5).

At si haereticus semel receptus iterum relabatur, hoc

(1) Tit., III, 10, 11.

(2) 1 Cor., V, 5.

(3) Cf. S. Thom., loco cit. Cf. supra, decret. Innoc. III, p. 175.

(4) 1 Cor., V, 6. Cf. S. Thom., 2 2ae, Quaest. LXIV, art. 2.

(5) 2 2ae, Quaest. XI, art. 4.

videtur esse signum inconstantiae eius circa fidem: et ideo ulterius rediens recipitur quidem ad poenitentiam, sic tamen ut non sit necesse eum liberare a poenis temporalibus. Si enim talis conservaretur in suis bonis, posset hoc beneficio abuti in praeiudicium salutis aliorum, eos suis erroribus inficiendo: quinimmo negari non potest Ecclesiam, absolute loquendo, iüs habere haereticos, etiam resipiscentes, morte plectendi: si enim societati ius competit homicidam, etiam poenitentem, capitis damnandi, cur Ecclesiae simile ius denegabitur relate ad hominem tam gravis criminis rèum, quale est crimen infidelitatis?

At vero, aliud est id quod Ecclesia facere potest, et aliud id quod actu praestat: scilicet haereticum poenitentem Ecclesia morti non condemnat, sed tantum pertinacem aut relapsum: scilicet, in primo casu, aequum est ut membrum infectum abiiciatur, ne alia inficiat; in secundo, cum, ut diximus, homo per relapsum in haeresim sese in fide inconstantem ultro prodat, unde probabile manet illum fidei, in qua supernaturalis vita societatis consistit, insidiaturum, hinc Ecclesia iure meritoque talem hominem e sinu suo abiicit, qui si impunitus maneret, posset et aliis sua venena propinare, aut saltem eos exemplo suo inducere ad haeresim securius amplectendam; dicitur enim [1]: *Quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala* [2].

12. — **Ecclesia per se ipsam neminem occidit.** — Ulterius autem sedulo adnotandum est, nullatenus licere clericis,

[1] Eccl., VIII, 11.

[2] Cf. S. Thom., loco prox. cit. Triplex ergo casus, iuxta Angelicum, circa haereticum distingui potest: aut facti non poenitet; aut facti poenitet et relabitur; aut facti poenitet et in fide perseverat: et quidem in duplici priori casu, ait S. Thomas, Ecclesia illum potest mortis poena damnare; in tertio autem casu, Ecclesia, absolute loquendo poenam mortis posset applicare, sed non applicat: in quo apparet differentia inter Ecclesiam et societatem civilem quantum ad inflictionem poenarum: haec enim hominem unius tantum sceleris reum, et quidem facti poenitentem, saepe mortis condemnat, illa vero nonnisi pertinacem aut relapsum.

per seipsos, haereticos, vel quoscumque alios malefactores occidere, cum expresse moneat S. Paulus oportere episcopum *sine crimine esse,.. non percussorem* [1]. Cuius rei duplicem reddit Angelicus rationem: *primo*, quia clerici sunt electi ad altaris ministerium, in quo repraesentatur passio Christi occisi qui, ut ait S. Petrus [2], *cum percuteretur, non percutiebat;* unde non convenit ut clerici sint percussores aut occisores, sed debent Dominum suum imitari: *secundo*, quia clericis committitur ministerium Novae Legis, in qua non determinatur poena occisionis vel mutilationis corporalis; unde, ut sint idonei ministri Novi Testamenti, debent a talibus se abstinere [3]. Quocirca, cautum est in iure, ut supra diximus, ut qui ab Ecclesia ob haereseos crimen morti condemnantur, brachio saeculari actu puniendi tradantur: nec ullum prostat in historia exemplum de exercito ab ipsamet Ecclesia iure gladii.

In quo patet differentia inter Novae Legis sacerdotes et levitas Veteris Testamenti: his enim occidere propria manu congruebat, cum poenae corporales infligerentur iuxta praescriptum ipsius Legis: unde legimus Moysen iussisse ut Levitae occiderent quasi viginti tria millia hominum propter adorationem vituli [4], et Phineen sacerdotem interfecisse Israelitam cum Madianitide coeuntem [5]; et similiter Samuel occidit Agag regem Amalec [6], Elias sacerdotes Baal [7], et Mathathias eum qui ad sacrificandum accesserat [8]. — In Novo autem Foedere nil simile reperitur: quod enim legitur, ad Petri vocem Ananiam et Saphiram mortuos fuisse [9], non est quia Petrus eos propria auctoritate aut manu

(1) 1 Tim., III, 2.
(2) 1 Ep., II, 23.
(3) 2 2ae, Quaest. LXIV, art. 4.
(4) Exod., XXXII, 28.
(5) Num., XXV, 8.
(6) 1 Reg., XV, 33.
(7) 3 Reg., XVIII, 40.
(8) 1 Mach., II, 24.
(9) Act., V, 5. 10.

occiderit, sed magis quia divinam sententiam de eorum morte promulgavit [1].

Neglectui debitae distinctionis inter potestatem *ferendi* sententiam mortis, et actualiter sententiam *exequendi*, et rursus inter potestatem Synagogae, aut etiam status civilis, et potestatem Ecclesiae, debetur inducta hac in re a multis confusio: aliis Ecclesiae, cui sanguinem fundere non licet, denegantibus ius poenam mortis utcumque decernendi, aliis potestatem haereticos propria manu occidendi ipsi ultro concedentibus, quam noverint haudquaquam esse Synagoga aut civili societate inferiorem. Opportunis distinctionibus tota res componetur [2].

13. — **Confirmatur praecedens doctrina.** — Forsitan haec doctrina severa nimium videbitur aetati nostrae, ad bonum sensibile, spirituali ordine posthabito, proclivi: at si quis consideret quam gravis res sit fidem catholicam, quae ipsius Dei loquentis auctoritati nititur, corrumpere, et quantum adferat societati perniciem, facile intelliget quod, si rei laesae maiestatis aut homicidae iuste morti condemnantur, multo magis capitis sententiam merentur qui fidei catholicae, quam professi erant, publice contumeliam inferunt. Aliunde, nonne legitur in Levitico [3]: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur?* Atqui blasphemia ad infidelitatem pertinet, secundum quod per illam homo, corde vel ore, secundum intellectum vel affectum, Deo tribuit quae ei non conveniunt, vel negat quae ei conveniunt [4]. — Nec dicatur haereticos, de quibus loquimur bona conscientia procedere, cum fidem amiserint: nunquam enim fides sine gravissimo peccato amittitur.

(1) Cf. S. Thom., loco cit., ad 1m .

(2) Censet Card. Camill. Tarquini, S. I. (Iuris ecclesiastici publici Institutiones, Romae, 1862, p. 48) probari non posse, supremum Ecclesiae magistratum, necessitate postulante, ius gladii per sese exercere non valere, cum, ait, et Ecclesia sit societas perfecta, et ex *iure positivo divino nullus afferri possit locus quo id vere interdictum fuerit.* At quale sit ius positivum divinum sat aperte constat ex supradictis.

(3) C. XXIV, 16.

(4) 2 2ae, Quaest. XIII, art. 1.

Sed cur de hac re ulteriorem probationem requirimus? Nonne pro omni probatione stare debent certa illa facta in historia consignata, de pluribus haereticis, iusto Ecclesiae iudicio, morti condemnatis? Profecto error forsan aliquando incidere potuit circa fidem alicuius individui: at hoc ipsum quod Ecclesia propria auctoritate processus de haereticis morti tradendis confecerit, evincit ius ei revera inesse tales homines, utpote reos laesae divinae maiestatis necnon societati infensos, vita privandi (1).

Ad idem argumentum revocari potest propositio 24 Syllabi Pii IX, quae sic audit: *Ecclesia vis inferendae potestatem non habet.* Atqui *vim inferre* indistincte pertinet ad poenas corporales, non exclusa morte (2). Nec praetereundum est elogium quod de S. Ferdinando III Castellae et Legionis rege Ecclesia recitat (3), cum de eius studio tuendi et propagandi cultum religiosum, verba faciens, ait: *Id praestitit imprimis haereticos insectando, quos nullibi regnorum suorum consistere passus, propriis ipse manibus ligna comburendis damnatis ad rogum advehebat* (4). Quo

(1) Ex iis quae hucusque dicta sunt, evidenter constat de hac re non ita recte locutum fuisse Ios. Laurentium, S. I., cum scripserit (in Wetzer und Welte's Kirchenlex., art. *Todesstrafe*): « *Dass der Kirche wirklich das Recht zukomme, für schwere Vergehen gegen die religiöse Ordnung kraft eigener Macht auf Tod zu erkennen, ist mehrfach behauptet worden; doch lässt sich die Notwendigkeit eines solchen Rechtes nicht nachweisen und auch aus der Offenbarung geht diese Befugniss nicht klar hervor* ». Sane necessitas alia est absoluta, alia relativa, quae etiam utilitas dicitur: et futile est ius quod nulli necessitati innititur. — Nec tam rectum est quod sequitur (ibid.): « *Die Kirche hat sich damit begnügt, den Schuldigen dem weltlichen Arm zu überliefern mit der Bitte, das Leben des Verurteilten zu schonen* »: esto enim hoc saepe factum fuerit, aliquando tamen etiam per excommunicationem Ecclesia compulit iudicem saecularem ut officium suum exequeretur.

(2) Hanc propositionem iamdiu condemnaverat Pius IX, nempe in Littera Apostolica *Ad Apostolicae Sedis*, 22 Aug. 1851, in qua duo opera Ioannis Nepomuceni Nuytz, in regio Taurinensi athenaeo tunc temporis professoris, de iure ecclesiastico tractantia, solemniter proscripserat.

(3) In festo, 30 Maii, lect. IV, ad Matutin.

(4) Quantum coercitiva Ecclesiae potestas modernistis displiceat, ostendit P. Georgius Bartoli, qui dum suae a Societate Iesu apostasiae rationem reddere conabatur, haec inter alia, Sanctissimo Christi Nomine

quidem elogio plus continetur quam exprimatur: quippe quo significatur Ecclesiae ius iudicium ferendi de aequitate sententiae mortis in haereticos lâtae: atqui plus est iudicium ferre de aequitate alicuius rei, quam ipsam rem decernere (1).

Ideo concludimus, Ecclesiam neminem quidem per se occidere posse, verum tamen ius habere haereticos pertinaces aut relapsos non solum poenis corporalibus utcumque mulctandi, sed etiam capitis sententia, si ita opportunum iudicaverit, damnandi; unde aeque a vero aberrant ii, ex fidei inimicis, qui calumniantur Ecclesiam aliquos haereticos rogo per se ipsam dedisse, et plures e catholicis apologetis, qui omnes mortis sententias saeculari potestati adscribendas esse censent, aut timide concedunt Ecclesiam, temporum spiritui cedentem, tantulum hac in re exorbitasse. Historia quippe testis est Romanam Inquisitionem, si non expresse, saltem aequivalenter, poena capitis in haereticos animadvertisse, utique a brachio saeculari, latis etiam censuris ne officio suo deesset, exequenda (2); aliunde quis dicere audeat Ecclesiam in re tam gravi errasse? (3).

---

impie abusus, nuper scribebat (in Eph. *Corriere della Sera*, 8 agosto 1908): « *Contro questi metodi, contro questa tirannia, protesto in nome di Gesù Cristo e protesterò finchè vivo. Questi sistemi, è vero, erano in altri tempi creduti legittimi, e in nome di Gesù Cristo si assassinava divotamente e santamente la gente. Ma, e che? Ci troviamo forse ancora in pieno medio evo, quando, come racconta il Breviario Romano al 30 maggio, San Ferdinando, Re di Castiglia, a mostrare il suo zelo, perseguitava ferocemente gli eretici, non permetteva che vivessero in nessun angolo del suo regno, e quando venivano dannati al rogo, egli stesso portava colle sue proprie mani la legna necessaria a bruciarli?* ». — Mirum non est eum, quem talia scripsisse non puduit, ad protestantium castra cito transiisse, venena suae infidelitatis incautis propinaturum.

(1) Nimirum, iudicium ferre ad sapientem pertinet, ad quem spectat consideratio de fine ultimo.

(2) Historica documenta hac in re reperiet lector apud citatum Vacandard (op. cit., pp. 233-295).

(3) Advertat lector nos hic agere de Romana Inquisitione, non de homonymo tribunali in pluribus regionibus, et maxime in Hispania olim vigente, quod, civili statui subserviens, haud semper perfecta aequitate

14. — **Ecclesia est societas perfecta.** — Porro, cum doctrina, quam hic ex S. Thoma deprompsimus, non ab omnibus ultro admittatur, imo plures nanciscatur adversarios, haud erit inutile profundius rem hanc rimari, et rationem investigare cur vel a quibusdam catholicis scriptoribus, praefracte denegetur: nimirum, haec ratio nobis reponenda videtur in male intellecta constitutione Ecclesiae, ut est societas non solum perfectissima, sed etiam omnes societates sua eminentia transcendens et earum perfectiones virtualiter comprehendens.

Sane ita Dominus Noster Ecclesiam voluit esse formaliter catholicam, ut ad eam omnes gentes expresse vocarentur, cum omnium hominum sit unus tantum finis, qui est supernaturalis: unde non solum Ecclesia est societas perfecta, sed etiam omnes quascumque christianas societates eminentia sua supergreditur et virtualiter includit.

Sic quippe minus recte loquuntur qui duo societatum genera velut ex aequo dividunt: nempe civilem et ecclesiasticam, utramque ab altera independentem: etsi enim civilis societas in suo genere sit perfecta, cum omnia media habeat quibus membra, ex quibus coalescit, ad suum finem possit perducere, ex quo tamen Christus Dominus Ecclesiam catholicam constituit, cuius finis est vita aeterna, ad quam proinde omnes homines advocantur, haec nativo quodam iure omnibus fidelium societatibus superior est, pro quibus leges ferre potest, quas illae observare tenentur; immo infidelium societates ad sinum suum peramanter advocat Ecclesia, licet illi legibus eius non subdantur quousque fidem non susceperint [1].

Ex hisce rite perpensis evidenter sequitur, separa-

---

processit, qua de causa a Summis Pontificibus, praesertim Leone X et Paulo III, haud semel severe correptum est. — De differentia inter Inquisitionem Romanam et Inquisitionem hispanicam aut venetam utiliter legi potest Al. Ad. Paquet, *Droit public de l'Eglise*, pp. 302, sqq.

[1] Ecclesiae praestantiam eiusque habitudinem ad civilem societatem in clarissimam lucem posuit Leo XIII, in Encycl. *Immortale Dei*, 1 Nov., 1885.

tionem Ecclesiae a statu, in regionibus catholicis, rem falsam esse et iuri divino repugnantem [1], nullam vero societatem christianam leges unquam ferre debere nisi quae homines ad finem vitae aeternae aliquo modo perducant. Cum enim finis hominis unus sit et non duplex, scilicet finis supernaturalis, qui consistit in visione Dei in altera vita facie ad faciem, hinc absonum est dicere societatem civilem, etsi catholicam, non aliud intendere, nisi bonum materiale, scilicet finem aliquem naturalem, relicta Ecclesiae facultate providendi de fine supernaturali: quod si ita foret, societas quaecumque civilis leges ferre posset non solum inscia Ecclesia, sed etiam contra eius aperta dictamina.

Quae cum ita sint, ut modo ad propositum argumentum redeamus, cum Ecclesia sit societas perfectissima, gaudere debet, erga omnes fideles, potestate non solum legislativa et iudiciaria, sed etiam coercitiva, quae in poenis inferendis, non exclusa poena capitali, tandem denique consistit.

Nec dicatur hoc repugnare mansuetissimo Christi spiritui, qui Petro gladio percutienti dixit [2]: *Mitte gladium tuum in vaginam;* hoc enim aliud non evincit, nisi Ecclesiam, exemplo Christi, potius mansuetudine quam armorum vi inimicos debellare, ipsamque per se nulli

[1] Ecclesia semel iterumque sententiam eorum condemnavit, quibus videbatur probari posse separationem Ecclesiae a statu. Sic, ut pauca referam, Gregorius XVI in Ep. Encycl. 18 Kal. Sept., 1832, contra Lamennais: « *Neque laetiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari, mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta extitit ac salutaris* (Denzinger, n. 1474). Cf. Syllabi Pii IX prop. 55. — Recolendum hic venit perniciosum opusculum R.mi D.ni Ieremiae Bonomelli, E.pi Cremonensis, quo hanc eamdem thesim, occasione arrepta ab iniqua gubernii gallici lege, propugnabat: quod opusculum superiorum mandato, e commercio subtrahi iussum est.

[2] Io., XVIII, 11. Ex his verbis arguit Bonifacius VIII, in Bulla *Unam sanctam*, Ecclesiae competere gladium temporalem, quem Christus Petro non abstulit: sed tantum iussit ut in vaginam mitteret. Cf. infra, n. 18.

vitam eripere debere: attamen quod et severitas disciplinae interdum deserenda non sit, ipsemet Christus testatus est quando, facto quasi flagello de funiculis (1), *eiiciebat omnes vendentes et ementes in templo* (2).

Igitur, haud omnino approbanda videtur illorum apologetarum agendi ratio, qui facta de haereticorum occisione ex directa vel indirecta sententia Ecclesiae, quibus quidem historia non caret, hoc pacto explicari volunt, quasi Ecclesia tunc limites suae potestatis excesserit: quae explicatio nedum periculosa, proprie falsissima est, cum agatur non de factis particularibus, sed de quodam principio iuris, ut supra vidimus; Ecclesia autem circa huiusmodi principia infallibilis omnino agnoscenda est. Igitur melior longe via haec est, ut dicatur Ecclesiam quidem potestatem habere haereticos mortis condemnandi, sententia non a se, sed a brachio saeculari executioni demandanda: ipsam vero, non solum ab usu gladii semper se abstinuisse, sed etiam potestate poenam mortis decernendi, raro, imo relative rarissime, usam fuisse; esse tamen utique usam aliquando, ut homines sciant clavium potestatem Petro traditam, non solum ad aperitionem regni caelorum, sed etiam ad haereticos, si opus fuerit, fortiter compescendos. Caeterum, illis cum quibus ita severe egit Ecclesia, bona spiritualia nunquam denegavit, sed omnibus modis semper conata est, ut ante executionem, illi ad Deum toto corde converterentur, quod gratia adiuvante saepius evenisse historia testatur (3).

(1) Ioann., II, 15.

(2) Matth., XXI, 12. Notat opportune Ioannes Devoti (Institut. Canonic., t. IV, t. VIII, n. 7), iis tribunal Sacrae Inquisitionis grave et molestum esse, quibus nulla, aut erroribus infuscata religio est, qui libere genio indulgere cupiunt, vitaeque licentia delectantur.

(3) Ex doctrina hic exposita patet quid responderi debeat accusantibus Ecclesiam catholicam de nimia intolerantia: nimirum, maxima tolerantia, imo indulgentia et benignitate, erga personas errantes, semper usa est, sed erroris intolerans semper fuit, semperque erit, cum certius sciat se solam veritatem possidere: in quo essentialiter differt ab omnibus sectis quae, cum de veritate suarum doctrinarum certiores esse nequeant, ideo alia dogmata, praeter ea quae ipsaemet docent, admittere coguntur.

15. — **Solvuntur obiectiones ex S. Scriptura et Patribus.** — Contra doctrinam hucusque expositam, obiiciunt nonnulli mandatum Domini, iubentis servis suis ut sinerent zizania crescere usque ad messem, per quam intelligitur finis saeculi: per zizania autem significantur haeretici, secundum expositionem Sanctorum. — At facile respondetur, mandatum Domini esse in eo casu intelligendum, quando zizania extirpari non possunt sine extirpatione tritici, ut evidenter apparet ex contextu: nam, cum servi patrisfamilias, in cuius agro erant zizania seminata, quaesivissent ([1]): *Vis, imus et colligimus ea,* illeque respondisset: *Non,* mox suae responsionis rationem reddit, dicens: *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.* Igitur, quando non possunt occidi mali, quin simul occidantur et boni, quod est, vel quia mali latent inter bonos, vel quia multos sequaces habent, ita quod sine periculo bonorum interfici mali non possint, tunc sinendum est eos vivere, et ultio reservanda est usque ad extremum iudicium, ut observat Angelicus ([2]): quando vero ex eorum occisione non imminet periculum bonis, sed magis tutela et salus, tunc licite possunt mali occidi.

Obiiciunt quoque nonnulli, hanc doctrinam penes Patres non haberi, imo contrarium legi apud S. Ioannem Chrysostomum, qui commentans verba Domini Nostri modo recensita, ait ([3]): *Haec dicit Dominus, prohibens occisiones fieri. Nec enim oportet interficere haereticos; quia si eos occideritis, necesse est multos Sanctorum simul subverti.* — Contra quod advertitur, auctoritati S. Ioannis Chrysostomi, sicut et alterius cuiuscumque Doctoris praeferendam esse Ecclesiae consuetudinem et auctoritatem, qualem supra exposuimus: quae quidem consuetudo et auctoritas, ut censemus, potissima ratio est, cur Angelico Doctori visum fuerit haereticos non solum posse excommunicari, sed etiam Ecclesiae sententia iuste occidi.

([1]) Matth., XIII, 28, seqq.
([2]) 2 2ae, Quaest. LXIV, art. 2, ad 1m.
([3]) Homil. XLVII in Matth., aliquant. a princ.

Caeterum, verum non est Patres omnes, ante S. Thomam, contrariam tenuisse sententiam, aut de sententia quam ille tuetur siluisse: siquidem S. Augustinus, etsi non expressis verbis, aequivalenter tamen, dici potest Angelico Doctori praeivisse; scribit enim (¹): *Mea primitus sententia non erat, nisi neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos haereticos noveramus. Sed haec opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superatur exemplis.... Legum terror.... ita profuit, ut* (multi) *dicant....: Gratias Domino, qui vincula nostra disrupit, et nos ad pacis vinculum transtulit.* Et iterum (²): *Cum metus iste non subest.... id est quando ita cuiusque crimen notum est et omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinae, in qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior conservatio caritatis.*

Ex his verbis concludi debet, contra contendentes nullum Patrem ante S. Thomam agnovisse in Ecclesia potestatem occidendi haereticos, ideoque Angelicum Doctorem hac in re ab antiqua Patrum traditione discessisse, S. Augustinum, hoc ipso quod agnovit haereticis poenas posse decerni, implicite quoque admisisse Ecclesiam ius habere reos criminis haereseos capitali etiam sententia puniendi; quandoquidem, ut advertimus, plus et minus speciem non mutant.

16. — **Quo pacto haeretici sint tolerandi.** — Denique praetereundum non est, id quod dicitur, haereticos incorrigibiles aut relapsos posse Ecclesiae decreto morte puniri, quantum ad actum ipsum attinet, omnino pendere a circumstantiis: nimirum, cum Ecclesia persecutionibus et pressuris agitur, ut in praesenti tempore contingit, plurima mala profecto tolerat, ne maiora mala incurrantur: quo

(¹) Epist. 93 ad Vincentium Rogatistam, olim 48, c. V, n. 17, t. I, p. 237.

(²) Contra Epistolam Parmeniani, l. III, c. II, n. 13, t. IX, p. 64.

sensu dicebat S. Augustinus [1]: *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.* Ita igitur haeretici, sicut etiam infideles, licet sint a veritate alieni et in suis ritibus peccent, tolerari tamen interdum possunt, ne mala maiora inducantur, aut aliqua bona impediantur: scilicet, ut vitetur scandalum vel dissidium quod provenire posset ex nimia severitate, et ut, si fieri possit, consulatur saluti aeternae eorum qui sic tolerati paulatim convertuntur ad fidem. Sic quippe videmus Ecclesiam ritus paganorum et haereticorum tolerasse, quando magna erat infidelium multitudo: e contra, severiore disciplina usa est quando, mundo iam ad Christum converso, timeri poterat ne aliquorum incredulitas multos inficeret, sicut Lutheri tempore accidisse novimus.

Aliter tamen de Iudäeis dicendum est, quibus ipsi Summi Pontifices concesserunt ut suos ritus observarent: sic quippe de eis S. Gregorius Magnus scribebat [2]: *Omnes festivitates feriasque suas, sicut hactenus tam ipsi quam parentes eorum per longa colentes retro tempora, tenuerunt, liberam habeant observandi celebrandique licentiam.* — Huius autem differentiae ratio est, quia in ritibus iudaicis olim praefigurabatur veritas fidei quam tenemus: ex quo hoc bonum provenit, ut testimonium fidei nostrae habeamus ab hostibus, et quasi in figura nobis repraesentetur quod credimus [3]. Unde dum Ecclesia laudat illos, ex christianis principibus, qui idolorum templa primo claudi, postea dirui fecerunt aut in usum christianorum converterunt, Iudaeos, e contra, in pacifica possessione suarum synagogarum reliquisse perhibetur, ut maxime videre est Romae, cum adhuc ibi Summi Pontifices rem publicam gererent.

17. — **Haeretici et apostatae cogi possunt ut ad fidem revertantur**. — Et quoniam sermo huc noster evasit, ulte-

[1] L. II de Ordine, c. 4. n. 12, t. I, p. 335.

[2] L. XI Regist., Ep. XV in fine. Habetur in Decretalibus, P. I, Dist. XLV, cap. III, *Qui sincera.*

[3] Cfr. S. Thomas, 2 2^{ae}, Quaest. X, art. 11.

rius opportune quaeretur, utrum haeretici aut infideles sint compellendi ut ad fidem revertantur?

Cui dubio cum S. Thoma respondemus, illos quidem, qui quandoque fidem veram habuerunt et professi sunt, esse compellendos, etiam corporaliter, ut impleant quod promiserunt et teneant quod semel susceperunt; quia sicut vovere est voluntatis, reddere autem necessitatis, ita accipere fidem est voluntatis, sed tenere eam acceptam est necessitatis. Quapropter S. Augustinus ait [1]: *Ubi est quod isti clamare consueverunt, liberum esse credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? Quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, et postea docentem; prius ferientem, et postea consolantem.*

At de iis qui in haeresi aut infidelitate nati sunt, aliter decernendum est: scilicet, nullo modo sunt illi ad fidem compellendi, quia credere voluntatis est; attamen ab ipsis exigi potest, si adsit facultas, ut fidem non impediant vel blasphemiis, vel malis suasionibus, vel apertis persecutionibus. Quapropter videmus Christi fideles frequenter contra infideles bellum movisse, formaliter ut eos retraherent a persequendo christianam fidem profitentes, non autem ut eos ad credendum cogerent, sicut falso calumniantur inimici religionis catholicae: unde in Concilio Toletano III legimus: *De Iudaeis autem praecipit sancta Synodus, nemini ad credendum vim inferre, ut integra sit forma iustitiae* [2].

18. — **Principes apostatae ab imperio possunt deponi auctoritate Summi Pontificis.** — Ad hanc quoque quaestionem referri illud potest quod docet idem Angelicus Doctor de principibus apostatis [3], sententialiter puniendis per hoc quod dominio in subditos priventur: ita quod quam

[1] Liber ad Bonifacium Comitem, seu ep. 185, olim 50, de correctione Donatistarum, c. VI, n. 22, t. I, p. 652.

[2] Cfr. 2 2ae, Quaest. X, art. 8. Cfr. Corpus Iuris can., Cap. *Contra Christianos*, de Haeret., in VI, l. V, tit. II, c. 13; et VII Decr., l. V, tit. Iudaeis. Conc. Trid. Ses. VII, can. 14.

[3] Ibid., Quaest. XII, art. 2.

cito aliquis princeps per sententiam denuntiatur excommunicatus propter apostasiam a fide, ipso facto eius subditi sint absoluti ab eius dominio et a iuramento fidelitatis quo ei tenebantur, maxime cum tale dominium vergere posset in fidei detrimentum; nam, ut legitur (1), *homo apostata... pravo corde machinatur malum et in omni tempore iurgia seminat.* Quapropter legimus plures principes a regno amotos fuisse per sententiam Summorum Pontificum, ut patet exemplis S. Gregorii VII, Paschalis II, Alexandri III, Innocentii III, Gregorii IX, Innocentii IV, Bonifacii VIII, Ioannis XXII, Benedicti XII, Clementis VII, Pauli III, S. Pii V, aliorumque.

Non me latet, a pluribus hanc Romani Pontificis potestatem principes apostatas deponendi, vel negari, vel saltem in dubium verti (2): at quomodo id salva fide fieri possit, haud facile videmus, maxime cum de re solemnissima agatur, cum fidei puritate intime connexa, de qua indubia prostant in historia testimonia. Praesertim vero notanda sunt verba quibus utebatur S. Gregorius VII: *Nos sanctorum praedecessorum nostrorum statuta tenentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, apostolica auctoritate a sacramento absolvimus, et ne eis fidelitatem observent omnibus modis prohibemus, quousque ipsi ad satisfactionem veniant* (3).

Pretium autem operae nostrae erit celeberrima verba hic referre quibus Bonifacius VIII excellentiam potestatis ecclesiasticae supra civilem exponebat (4). *In hac*

(1) Prov., VI, 12.

(2) Huc revocari potest quod docent plures, eatenus a Summis Pontificibus potestatem deponendi principes exercitam fuisse, quatenus in id consenserint christianae medii aevi nationes, non autem ex vi clavium. At id gratis asseri, evidentissime patet, cum saepius Pontifices hoc iure usi fuerint contradicentibus principibus: aliunde absonum est dicere a populo Pontifices ius aliquod accepisse, cum omnis poteatas sit a Deo.

(3) Decreti II P., Cap. *Nos Sanctorum*, caus. 15, c. IV, Quaest. VI. Argumentum hoc egregie omnino prosequitur cit. Al. Ad. Paquet, in citato op. *Droit public de l'Eglise*. Québec, 1908, IXme leçon, pp. 202, seqq.

(4) Extrav. Commun. Lib. I, Tit. VIII, de maioritate et obedientia, cap. *Unam Sanctam*.

eius (Ecclesiae) *potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet et temporalem, evangelicis dictis instruimur. Nam dicentibus Apostolis:* ECCE GLADII DUO HIC, *in Ecclesia, scilicet, cum Apostoli loquerentur, non respondit Dominus nimis esse, sed satis. Certe qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini proferentis:* CONVERTE GLADIUM TUUM IN VAGINAM. *Uterque ergo est in potestate Ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia, exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subiici potestati. Nam cum dicat Apostolus:* NON EST POTESTAS NISI A DEO: QUAE AUTEM SUNT, A DEO ORDINATAE SUNT: *non autem ordinatae essent, nisi gladius esset sub gladio, et tanquam inferior reduceretur per alium in suprema... Nam veritate testante, spiritalis potestas terrenam potestatem instituere habet et iudicare, si bona non fuerit: sic de Ecclesia et ecclesiastica potestate, verificatur vaticinium Ieremiae:* ECCE CONSTITUI TE HODIE SUPER GENTES ET REGNA.... *Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, definimus et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.* — Qui etiam haec habet (1): *Sunt duae iurisdictiones, spiritualis et temporalis: iurisdictionem spiritualem principaliter habet Summus Pontifex, iurisdictionem temporalem habet imperator et alii reges; tamen de omni temporali habet cognoscere Summus Pontifex et iudicare ratione peccati.*

Abstinere nequeo quin splendida quoque verba referam, haud satis forsan cognita, quibus Angelicus Doctor, consueto ingenii acumine, Summi Pontificis primatum in omnes reges, distinctione introducta inter Novam Legem et Veterem, apertissimo argumento demonstrat. Ait igitur (2): *Tanto est regimen sublimius, quanto ad fi-*

(1) Cf. Giovanni Alzog, Storia universale della Chiesa cristiana, vol. III, p. 228.

(2) Opusc. de Regimine Principum, Lib. I, cap. XIV.

nem ulteriorem ordinatur.... Sed quia finem fruitionis divinae non consequitur homo per virtutem humanam, sed virtute divina, iuxta illud Apostoli [1]: Gratia Dei, vita aeterna, *perducere ad illum finem non humani erit, sed divini regiminis. Ad illum igitur regem huiusmodi regimen pertinet, qui non est solum homo sed etiam Deus, scilicet ad Dominum Nostrum Iesum Christum... Huius ergo regni ministerium, ut a terrenis essent spiritualia distincta, non terrenis regibus, sed sacerdotibus est commissum, et praecipue Summo Sacerdoti, successori Petri, Christi Vicario, Romano Pontifici, cui omnes reges populi christiani oportet esse subditos sicut ipsi Domino Iesu Christo* [2]. *Sic enim ei ad quem finis ultimi cura pertinet, subdi debent illi ad quos pertinet cura antecedentium finium, et eius imperio dirigi. Quia igitur sacerdotium gentilium et totus divinorum cultus erat propter temporalia bona conquirenda, quae omnia ordinantur ad multitudinis bonum commune, cuius regi cura incumbit, convenienter sacerdotes gentilium regibus subdebantur. Sed et quia in Veteri Lege promittebantur bona terrena, non a daemonibus, sed a Deo vero, religioso populo exhibenda, inde et in Lege Veteri sacerdotes regibus leguntur fuisse subiecti. Sed in Nova Lege est sacerdotium altius, per quod homines traducuntur ad bona caelestia; unde in Lege Christi reges debent sacerdotibus esse subiecti. Propter quod mirabiliter ex divina providentia factum est ut in Romana urbe, quam Deus praeviderat christiani populi principalem sedem futuram, hic mos paulatim inolesceret, ut civitatum rectores sacerdotibus subiacerent... Quia vero etiam futurum erat ut in Gallia christiani sacerdotii plurimum vigeret religio, divinitus est permissum ut etiam apud Gallos, gentiles sacerdotes, quos Druidas nominabant, totius Galliae ius definirent, ut refert Iulius Caesar in libro quem de Bello Gallico scripsit* [3].

[1] Rom., VI, 23.

[2] Nota, prudens lector, verba ista, heu! diebus nostris, etiam in catholicis universitatibus, haud satis perpensa, quae tamen clavis sunt ad solvendam sic dictam *quaestionem romanam*.

[3] Lib. VI.

19. — **Pueri in religione catholica baptizati illam postmodum sequi stricto officio tenentur.** — Quaestioni hucusque agitatae affinis omnino est et alia quaestio de filiis tum fidelium, tum infidelium : quid nempe ipsis infantibus debeat praestari, quid ipsimet grandiores effecti observare teneantur.

Et ut a filiis fidelium incipiamus, dicendum est strictum esse parentum officium ut illos recens natos baptizari curent: sunt enim filii aliquid parentum, unde parentes illudmet bonum eis velle debent quod sibi ipsi cupiunt. Pueri autem, etsi sine sua voluntate baptismum receperint, tamen cum iam ad usum rationis pervenerint, tenentur secundum fidem catholicam vivere, cum alia non suppetat via finem aeternum consequendi; imo ad vivendum secundum fidem catholicam, absolute loquendo cogi possunt, modo indicato: nam antequam usum rationis habeant, ad parentes spectat officium eis de sacramento salutis providendi, cum tunc naturaliter ad parentes pertineant; quando autem usum liberi arbitrii assequuntur, debent fidei catholicae, quam in baptismo susceperunt, vitam moresque conformare, et ad hoc cogi utique possunt, sicut de haereticis superius dictum est; eorum vero parentes de catholica instructione eis impertienda, stricto officio, providere tenentur.

Nec tamen valet contrarium, scilicet pueros in religione protestantium baptizatos debere, grandiores effectos, secundum hanc fidem vivere: nam baptismatis sacramentum, si quidem illud valide receperunt, non aliam eis fidei virtutem infundit, quam catholicae, quae sola vera fides est.

Quo loci recoli possunt severissimae Ecclesiae leges mixta matrimonia respicientes, quae hoc tantum pacto permittuntur, quatenus pars catholica liberam habeat potestatem suam religionem exercendi, nec eam altera pars nitatur a sua religione avertere, et ut omnes liberi ex tali matrimonio orti in catholica religione educentur, pars vero catholica operam navet ut partem acatholicam, si fieri possit, ad veram fidem convertat.

Nimirum hisce omnibus evidenter manifestatur, Ecclesiae catholicae intime persuasum esse, se unam esse veram Christi Sponsam, ideoque pro viribus sibi adlaborandum, ut omnes homines tanquam filios ad Sponsum Christum perducat, quod caeterae ecclesiae, sanctificandi virtute carentes, ne praesumere quidem audent.

20. — **Quid sit tenendum de pueris infidelium relate ad baptismum eis conferendum, necne.** — Quaestioni hucusque agitatae affinis omnino est et alia quaestio, de pueris Iudaeorum aliorumque infidelium, quibus videretur conferri posse baptisma, etiam invitis parentibus, cum hoc sit maximum hominis beneficium.

At cum S. Thoma respondendum est, hoc fieri non debere, quia hoc non habet Ecclesiae usus, qui in omnibus sequendus est, et cuiuscumque auctoritati, etiam maximorum Doctorum, praevalet. Revera, ut advertit Angelicus [1], si consonum esset rationi, Hebraeorum filios invitis parentibus baptizari, praesules Ecclesiae non praetermisissent hoc impetrare a principibus christianis, maxime cum anteactis temporibus extiterint potentissimi catholici principes, ut Constantinus et Theodosius, et sanctissimi Pontifices eis familiares, ut Costantino Silvester, et Theodosio Ambrosius. Atqui hoc nunquam praestitisse inveniuntur; unde, concludit Angelicus, periculosum videtur hanc assertionem de novo inducere, ut praeter consuetudinem in Ecclesia hactenus observatam, Iudaeorum filii invitis parentibus baptizentur.

Huius autem rei duplex ratio potest assignari. Prima quidem, propter periculum fidei. Nimirum, si pueris rationis usum nondum habentibus baptismus conferretur, cum illi postmodum ad perfectam aetatem pervenirent, de facili possent a parentibus induci ad relinquendum id quod ignorantes susceperunt: quod profecto vergeret in detrimentum fidei catholicae.

Alia ratio est, quia hoc repugnat iustitiae naturali, secundum quam filius est naturaliter aliquid patris. Ad

(1) 2 2ae, Quaest. X, art. 12.

quod rite intelligendum, distinguendus est triplex status puerorum relate ad parentes. Et primo quidem, quamdiu puer in utero materno continetur, a parentibus non distinguitur secundum corpus; postmodum vero, postquam ab utero egreditur, antequam usum liberi arbitrii habeat, continetur sub cura parentum, sicut sub quodam spirituali utero. Revera, quamdiu usum rationis non habet puer, non differt ab animali irrationali; unde sicut bos vel equus est alicuius ut eo utatur cum voluerit, secundum ius civile, sicut proprio instrumento, ita de iure naturali est quod filius, antequam habeat usum rationis, sit sub cura patris; unde contra iustitiam naturalem esset, si puer ante adeptum usum rationis a cura parentum subtraheretur, vel de eo aliquid ordinaretur invitis parentibus: quocirca fieret Iudaeis iniuria, si eorum filii baptizarentur eis invitis, quia amitterent ius patriae potestatis in filios iam factos fideles. Quae cum ita sint, de pueris antiquorum Patrum dicitur quod salvati sunt in fide parentum: per quod datur intelligi quod ad parentes pertinet providere filiis de eorum salute, praecipue antequam habeant usum rationis (1).

At postquam filius incipit habere usum liberi arbitrii, iam incipit esse sui iuris, ideoque potest, quantum ad ea quae sunt iuris divini vel naturalis, sibi ipse providere;

(1) Plurimam aemulationem excitavit, ante quinquaginta circiter annos, casus pueri ex iudaicis parentibus, Bononiae. a. D. 1851, orti, Edgaris Mortara, quem nutrix in periculo mortis constitutum, insciis parentibus, baptizavit, qui postea (a. D. 1858), cum scilicet ad annos discretionis iam pervenisset, a parentum potestate, iuxta legem in Statibus Pontificiis, inde ab anno 1747 vigentem, ablatus est, ut christiane educaretur. In illa lege vetabatur ne ulla hebraeorum familia servam catholicam haberet, quo perversionis periculum in serva averteretur, simulque caveretur ne filii infidelium contra voluntatem parentum baptizarentur; baptizati tamen debebant christiane educari. — Dum haec scribebamus, ad nostram notitiam venit horrendum facinus, italico gubernio ultro favente, patratum, quo magnus puerorum numerus, e Messanensi terraemotu superstitum, in catholica vero religione baptizatorum, contra omnia iura divina et humana, protestantibus waldensibus educandus traditus est: cuius tam atrocis feritatis et impietatis exempla solummodo in Turcarum annalibus reperire est.

et tunc inducendus est ad fidem, non quidem coactione, sed persuasione; potest quoque, vel invitis parentibus, consentire fidei et baptizari [1].

21. — **Quo pacto sit cum haereticis aut infidelibus publice disputandum.** — Cum disputatio cum haereticis aut infidelibus interdum vergere possit in fidei aedificationem, hinc non inutile erit repetiisse, ex S. Thoma [2], quo pacto sit catholico viro cum haereticis aut infidelibus congrediendum. Ubi non de illo disputationis genere hic loquimur, quo quis, de fide dubitans et dogmata fidei tanquam res incertas habens, nititur argumentis experiri utrum vera sint quae credit: sic enim disputans peccaret contra fidem et esset infidelis; sed de disputatione agimus quae fit ad exercitium vel ad errores confutandos: quae quidem disputatio licita est, non tamen forsitan semper et ubique expedit.

Nimirum, consideranda hac in re est conditio tum disputantium tum audientium. Scilicet, si disputatio instituatur coram sapientibus, id est, viris instructis et firmis in fide, nullum periculum erit coram illis disputare, imo magna ex hoc utilitas disputantibus proveniet, sicut cum discipuli, magistro moderatore, de aliquo dogmate inter se circulos instituunt. — Sin autem audientes simplices sint et in fide titubantes, tunc vel urget aliqua necessitas disputandi, scilicet ex parte infidelium nitentium corrumpere fidem, vel nulla talis necessitas adest, sicut in terris ubi non sunt infideles, aut ubi nullum de religione catholica dubium movetur.

In primo casu, scilicet urgente necessitate publice disputandi de fide, utique hoc fieri potest, dummodo idonei inveniantur viri, ad hoc munus sufficienter praevio studio parati, qui possint errores confutare: sic enim et simplices in fide firmantur, et tollitur infidelibus facultas eos decipiendi; e contra, nimia taciturnitas in iis qui resistere deberent pervertentibus fidei veritatem, vergere posset

(1) S. Thom., loco cit.

(2) 2 2ae, Quaest. X, art. 7.

in detrimentum veritatis et in erroris confirmationem. Unde S. Gregorius M. dicit [1]: *Sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit* [2]. — Et hoc quod de orali disputatione dicimus, de scriptis etiam dici debet, quae maxime hodie, ubicumque spiritus erroris puritatem fidei corrumpere nititur, evulgari necesse est, ad retundendos errores quibus mundus inficitur [3].

At ubi non adsunt inimici religionis catholicae, aut ubi fideles simplices et rudes firmissima fide tenent ea quae docet Ecclesia, periculosum esset coram eis disputare; quia ex hoc quod infidelium negationes audirent, scandalum potius paterentur, quam aedificationem acciperent, cum nihil diversum unquam audierint ab eo quod credunt, et ex hoc ipso quod obiectiones infidelium ignorant, fides eorum simplicior et firmior existit. — Pariter, inconsulto omnino et imprudenter agunt, qui ad manus simplicium et rudium, nulla cogente necessitate, scripta pervenire faciunt, gravissimos in fide errores referentia,

(1) L. Pastoralis Curae, P. II, c. 4, t. I, p. 900. Ven. 1621.

(2) Advertendum tamen est, huiusmodi publicas disputationes fieri non debere absque Episcopi licentia. Revocanda huc venit sapientissima monitio S. Congregationis de Propaganda Fide, qua olim praescribebatur « *publicas disputationes non fieri cum haereticis, quia plerumque, vel ob loquacitatem vel audaciam aut circumstantias populi acclamantis, veritas falsitate praevalente opprimitur, et si aliquando huiusmodi disputationes recusari non possent, primum de illis certior fiat Sacra Congregatio quae iuxta temporis et personarum qualitatem, quid agendum sit praescribet* ». Cf. 8 Mart., 1625; 27 Maii, 1644; 18 Dec., 1662; S. I. C., 19 Ian., 1644; S. C. C., 6 Mart., 1625.

(3) Vix dici potest, quanti momenti sit, hisce diebus, bonarum ephemeridum evulgatio, quibus antidotum praeparatur contra venenata impiorum scripta, quae tanquam diluvium dissipans terram conantur destruere fidem; at cauti sint catholicarum ephemeridum scriptores ne, turpis lucri gratia, fidei potius insidientur, quam eius conservationi provideant, scilicet vel lectoribus morbida pascua praebendo, vel impios scriptores inconditionate laudando aut lectoribus commendando, vel altum de rebus ad religionem spectantibus silentium indicendo, etc.; quae agendi ratio, quam quidem plures, in Italia, sic dictae catholicae ephemerides, ad multorum perniciem, sequuntur, detrimento est catholicae veritati, non adiumento.

etsi forsan addatur horum errorum confutatio: tardior est enim mens humana ad apprehendendam solutionem errorum, quam ad ipsos errores capiendos.

Denique advertemus, disputationem instituere cum haereticis adhibita sola Sacra Scriptura nihil fere prodesse, cum, ut observat Tertullianus (1), ne unus quidem haereticus unquam fuit qui Libros non citaret, cum praecise in hoc consistat ratio errorum quos propugnant, quod sensum verborum Sacrae Scripturae depravantes ad sua deliramenta detorquent. « *Ergo*, concludit ille (2), *non ad Scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen* ». Nimirum probe semel cognito Ecclesiae sensu, quid textu Scripturae significetur facile intenditur, et « *illic erit veritas Scripturarum* » (3). Quod quidem nihil aliud est, nisi quod idem Tertullianus inculcabat (4), nempe « *id esse dominicum et verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum et falsum, quod sit posterius immissum* »; quod compendiose exprimebat S. Vincentius Lirinensis (5): « *Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est enim vere proprieque Catholicum* ».

22. — **Cautela in libris legendis et in communicando cum haereticis.** — Cum fides sit radix et fundamentum iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, enixe homini adlaborandum est, ne quidquam committat, quo pretiosissimum hoc Dei donum, pro quo recuperando nullum est a Christo sacramentum institutum, amittere possit. Atqui inter ea quibus paratur periculum fidei perdendae, eminet lectio librorum seu ephemeridum ab haereticis vel a malis catholicis conscriptorum, quorum tanta est hodie copia, ut totus fere mundus hac lue iam infectus videatur. Sed et ex libris a catholicis conscriptis non desunt, in quibus mala errorum germina subobscure traduntur, qua-

(1) De Praescriptione, c. 28, ed. Paris, 1658 t. I, p. 408.
(2) Ibid., c. 19, p. 404.
(3) Ibid.
(4) Ibid., c. 30, p. 408.
(5) Commonit., c. III.

liter praestare solent modernistae, qui etiam scriptis suis gratiam conciliare nituntur, quo videlicet facilius lectores, maxime in iuniori aetate constitutos, alliciant. Ab his ergo libris legendis, etiam sub praetextu eloquentiae flores colligendi, cavere omnino illum oportet, qui pretiosum fidei donum in corde suo integre servandi sollicitus existit: cui libenter illud, quod monebat olim Virgilius, inculcamus [1]:

Qui legitis flores et humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Heu, quam multos irretiit vana quoscumque libros absque ullo delectu legendi cupiditas, qui nimirum fidei suae haud modicam iacturam saepe reportant, aliquando etiam naufragium miserabiliter faciunt! Quibus profecto iterandum est Apostoli monitum [2]: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae.*

Quae cum ita sint, haud satis admiranda est materna Ecclesiae sollicitudo, quae ad avertenda fidei pericula, instituit Sacram Congregationem Indicis librorum prohibitorum, cuius sapientissimis praescriptionibus utinam omnes homines fideliter obtemperarent! [3].

Ad idem quoque argumentum referri possunt severae leges quibus Ecclesia passim prohibuit ne fideles in locis haereticorum commorarentur, aut cum illis familiariter communicarent; esto enim illi qui in fide probe eruditi sunt et firmi possint utiliter ad partes haereticorum transire ad illos convertendos, deficiente pro illis immi-

(1) Bucol., Eclog. III, 92.

(2) I Tim., VI, 20.

(3) Notum est paucis abhinc mensibus associationem virorum in Germania formatam esse, adlaborantium pro abolitione S. Congregationis Indicis, cuius decreta omni in foro conscientiae valore destitui, et proinde ultro praetermitti posse dicebant; quorum placita ita in decreto *Lamentabili* condamnantur (Prop. 8): « *Ab omni culpa immunes existimandi sunt, qui reprobationes a Sacra Congregatione Indicis aliisve Sacris Romanis Congregationibus latas nihil pendunt* ».

nenti periculo perversionis, e contra, cum de simplicibus et infirmis in fide agitur, enixe cavendum est ne cum haereticis aut infidelibus familiariter conversentur, etiam sub spe rem domesticam promovendi: nam, sicut homini *bonum est ad vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum* (1), ita expedit ei abundantia bonorum temporalium carere, potiusquam fidei, sine qua nemo salvus esse potest, iacturam facere (2).

23. — **Conclusio.** — En quaenam sit relatio haereseon ad dogma catholicum. Nimirum, hinc quidem nihil deterius, nihil perniciosius dari potest quam haeresis, per quam fides, sine qua salus esse non potest, corrumpitur; illinc tamen, errores, temporis decursu prolati, ita sapientissima Dei providentia disponente, ad veritatem ordinantur, ut fidei deposito declarando, illustrando, vindicando, evolvendo inserviant. Quapropter videmus, omni nova insurgente haeresi, Ecclesiam occasionem arripuisse novas definitiones condendi vel declarationes faciendi, sicut nuperrime contra modernistarum errores prodierunt et decretum cui titulus *Lamentabili* (3) et Epistola encyclica

(1) Matth., XVIII, 8.

(2) Cf. S. Thom., 2 2ae, Quaest. X, art. 9. — Cf. Constitutionem Clementis VIII, *Cum sicut*, diei 26 Iulii, 1596, necnon Gregorii XV, *Romani Pontificis*, diei 27 Iulii, 1622. — Cavendum hic quoque sedulo monemus, ne quae decreta ab organis Ecclesiae pro recta fidei et morum dispensatione a Summis Pontificibus, temporis decursu, institutis prodeunt, odio aut livori utcumque adscribantur: hinc catholicas aures offendit quod nuper Tusculi protulisse fertur Ioannes Semeria, in Oratione panegyrica pro saeculari commemoratione nativitatis Card. Massaia (*Corriere d'Italia*, 27 Sett., 1909): « *D'amore, di carità noi abbiamo bisogno:... bisogno d'amore in basso, affinchè gli ingranaggi stessi delicatissimi di una società organizzata, se fosse possibile, a perfezione, non dico, funzionando, uno stridore funesto di odio* ». Quae verba, si quidem ad Ecclesiam Catholicam referantur, ut concludendum videretur ex eo quod nulla societas tam perfecte organizata est ac Ecclesia catholica, iniuria supponunt administrationem rerum ad ipsam pertinentium, odio ut plurimum deberi.

(3) 3 Iul., 1907.

Pascendi (1), quibus plura de Domini Nostri sacrosancta humanitate, de sacramentis, de Ecclesia, in nova luce ponuntur; unde concludendum est inter media ordinata ad logicum dogmatis progressum non infimum locum haeresibus dari.

Non tamen propterea credendum est Ecclesiam, si haereses abessent, nullam unquam novam definitionem edituram fore: nimirum, cum Ecclesiae magisterium per se ordinetur ad fidei aedificationem, necesse non est, absolute loquendo, ut veritas aliqua denegetur, ad hoc ut definiri possit: sed Ecclesia novas potest condere definitiones, quoties utilitas aliqua fidelibus inde provenire censenda sit: unde, verbi gratia, licet nemo nunc Deiparae in caelum assumptionem in dubium revocet, fieri tamen utique posset ut Ecclesia hoc dogmatis punctum expressius definiret, licet vix opus sit ut hoc fiat, quandoquidem veritas illa, cum universali Ecclesiae in speciali festo credenda proponatur, dici utique potest, ut iam advertimus, esse obiectum fidei (2).

Denique advertimus, longe a veritate aberrare qui putant Ecclesiam, sive in explicatione suae doctrinae, sive in suis liturgicis ritibus, quidquam ab haereticis mutuatam esse. Esto enim, Ecclesia, maxime cum pax ipsi affulsit, paganorum templa ritu catholico dedicasse perhibetur, aut nomina ad usus civiles spectantia ad res sacras designandas transtulisse, aut etiam profanas vestes ad suorum ministrorum ornamenta adhibuisse, nunquam tamen haereticorum doctrinam aut ritus usurpavit. Est quippe maxima differentia inter res superius enunciatas et doctrinas aut ritus liturgicos: nimirum, illae de se indifferentes sunt, ideoque in supernaturalem usum adhiberi et elevari possunt, sicut videmus Christum elementa mundi adhibuisse ad sacramenta conficienda; haec vero per se mala sunt, ideoque penitus abiicienda. Aliunde non indiget Ecclesia catholica, cui Spiritus Sancti pro-

(1) 8 Sept., 1907.

(2) Vide supra, p. 80.

missiones in promptu sunt, ad vana haereticorum figmenta recurrere; quin potius si quod boni apud haereticos inveniatur, sive in doctrina sive in ritibus, hoc totum ab Ecclesia, utique diminutum, sublatum furtim fuisse dicendum est (1).

(1) Hinc minime placet quod nuper scribebat Bonaiuti (*Lo Gnosticismo*, Storia di antiche lotte religiose. Roma, 1907, p. 264), nimirum, « *esser impossibile il negare che* (i riti cattolici eucaristici) *non abbiano preso qualche cosa ai riti Gnostici come per esempio venivano praticati dallo Gnostico Marco o dai Compilatori dei libri del digiuno* ».

Articulus VII.

Utrum fideles, sub instinctu Spiritus Sancti, explicitius postea crediderint et retinuerint id quod antea implicite tantum in Ecclesia tenebatur.

1. — **Fides est donum Dei.** — Acturi modo de augmento in cognitione veritatis revelatae, quale in tota Ecclesia obtinet opera et instinctu Spiritus Sancti, praemittere debemus, quod utique summi momenti est, omnem fidem, sive formatam, sive etiam quae sit informis, id est, charitate destituta, esse vere et realiter donum Dei.

Quod ita S. Thomas egregie demonstrat [1]. Ad fidem, scilicet explicitam, habendam, requiritur tum ut homini credibilia proponantur, tum ut ipse assentiatur iis quae proponuntur. Porro, quod ad primum attinet, evidens est necessarium fuisse ut illa credibilia, quae rationem humanam excedunt, homini revelarentur, sive immediate a Deo ipso, sive mediantibus Apostolis et Prophetis: et haec quidem revelatio donum quoddam est. Quoad secundum vero, cum homo assentiendo his quae sunt fidei, elevetur supra naturam suam, necesse est ut ei insit aliquod principium supernaturale, illum movens ad credendum seu ad assentiendum iis quae proponuntur: quod prin-

[1] 2 2ᵃᵉ, Quaest. VI, art. 1 et 2.

cipium oportet esse a Deo, qui est proprius auctor ordinis supernaturalis [1].

At, diximus fidem etiam informem esse donum Dei: informitas enim fidei non pertinet ad rationem ipsius, sicut tenebrositas non est de ratione ipsius diaphani, sed ei supervenit; unde dicitur fides informis propter defectum cuiusdam exterioris formae, scilicet charitatis: quapropter illud est causa fidei informis, quod est causa fidei simpliciter dictae, quod est Deus.

Quae complectens Concilium Vaticanum ait [2]: *Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus animi caecus, nemo tamen evangelicae praedicationi consentire potest, sicut oportet ad salutem consequendam, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati. Quare fides ipsa in se, etiamsi per charitatem non operetur, donum Dei est, et actus eius est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam praestat ipsi Deo obedientiam, gratiae eius, cui resistere posset, consentiendo et cooperando.*

2. — **Ratio articuli.** — Quae cum ita sint, et cum iam ex anteactis disputationibus abunde constet, dari in Ecclesia augmentum in cognitione veritatis revelatae per operam externi magisterii, ordinati tum per se tum per accidens ad uberiorem manifestationem dogmatis catholici, iam quaestio proponitur, qua ratione intelligi possit talem progressum perfici virtute Spiritus Sancti interius moventis corpus Ecclesiae, ad explicite credendum id quod implicite tantum antea tenebatur.

(1) Utique homo pertingit ad credendum tum videndo miracula tum audiendo fidei doctrinam: sed haec duo non sufficiunt: nam videntium unum idemque miraculum et audientium unam eamdemque praedicationem, unus quidem credit, alter vero non credit, ut quotidie videmus, puta apud Lourdes, ubi divinae potentiae signa mirum in modum multiplicantur. Quapropter distinguenda sedulo sunt motiva *credibilitatis*, ut miracula, prophetiae, etc., quibus homini manifestatur rationabilitas fidei, a motivo *fidei*, quod est auctoritas Dei loquentis; et illa quidem formaliter ad ordinem naturalem, hoc autem formaliter ad ordinem supernaturalem pertinent.

(2) Cap. III de Fide.

Equidem, quod talis interna motio revera detur, nemini dubium esse potest: secus enim quomodo intelligitur fides explicita totius populi christiani in plura dogmatis puncta, de quibus vix aut ne vix quidem vestigia in antiquitate deprehendere est? Et ut pauca exempla subiiciam, quomodo factum est ut in omnium animis firmiter radicata inveniretur fides, puta, in matrimonium Beatae Virginis cum S. Ioseph, in huius perpetuam virginitatem, in perfectam immutabilitatem poenarum inferni etc.; aut quomodo oriri potuit sensim sine sensu in fidelium cordibus singularis devotio in Sacratissimum Cor Iesu, in sanctum Patriarcham Ioseph, in Angelos Custodes? Sane, seposito interno Spiritus Sancti influxu, de his et similibus, quae temporum decursu in Ecclesia succrevisse videmus, ratio omnino reddi nequit.

Igitur non inopportune investigatio hic proponitur circa modum quo Spiritus Sanctus intime influit ad uberiorem revelationis manifestationem in tota Ecclesia procurandam. *In tota Ecclesia*, dicimus: nam agere de intimo Spiritus Sancti influxu in singulis fidelibus, relate ad augmentum cognitionis dogmatis catholici, alterius erit articuli (1).

3. — **Donum intellectus.** — Ad quod intelligendum, sciendum est, in anima fidelium, ex radice charitatis, aliquid ex Spiritus Sancti influxu oriri, quod est veluti complementum virtutis supernaturalis fidei, quodque principium existit illius mirabilis evolutionis in manifestatione dogmatis catholici, de qua nunc loquimur: huiusmodi autem est triplex donum Spiritus Sancti, scilicet donum intellectus, donum scientiae et donum sapientiae, de quibus nunc paucis disseruisse, S. Thomae doctrinam sequendo, haud modicum iuvabit (2).

Et ut a primo dono, quod est donum *intellectus* exordiamur, sciendum est donum huiusmodi quamdam excellentiam cognitionis nominare, penetrantis usque ad intima

(1) Sc. art. 9.

(2) 2 2^{ae}, Quaest. VIII et IX.

rei, et sic quodammodo assequentis ea quae in veritatibus fidei continentur. Revera, dum sensus occupantur exclusive circa qualitates sensibiles exteriores, intellectus, e contra, ab *intelligendo*, quasi *intus legendo*, dictus, penetrat usque ad essentiam rei: unde eius obiectum est *quod quid est*, seu quidditas rei.

Quod ut clarius fiat, comparatio inter ordinem naturalem et ordinem supernaturalem rei dilucidandae plurimum inserviet. Nimirum, in ordine naturali, multa sunt genera eorum quae interius latent, ad quae cognoscenda homo debet intimius in res penetrare: sic sub accidentibus latet natura rei substantialis; sub verbis latent significationes verborum; sub similitudinibus et figuris latet veritas figurata; res etiam intelligibiles sunt quodammodo interiores respectu rerum sensibilium quae exterius sentiuntur; pariter in causis latent effectus, et e converso: et respectu horum omnium potest dici intellectus, siquidem cognitio hominis a sensu incipit quasi ab exteriori [1].

Porro, lumen naturale intellectus nostri est finitae virtutis, unde usque ad determinatum aliquid per se pertingere potest; ultra vero non potest, nisi adiuvetur: quanto autem lumen intellectus est fortius, tanto potest magis ad intima penetrare: et sic per donum quoddam divinitus superadditum, quod est donum intellectus, homo penetrare potest ad cognoscenda quaedam, quae per lumen naturale cognoscere minime valeret.

At, dices, si fides est de non visis, quomodo potest esse ut de rebus fidei intelligentia, seu visio intellectualis praebeatur?

Respondeo, in rebus fidei, aliae sunt quae per se directe cadunt sub fide, quae naturalem rationem excedunt, ut Deum esse trinum et unum, Filium Dei esse incarnatum; aliae vero quae cadunt sub fide, quasi ad illa ordinata secundum aliquem modum, sicut omnia quae in Scriptura divina continentur. — Et quidem ea quae sunt prioris generis perfecte intelligere nequimus, quousque

[1]) 2 2ae, loco cit., art. 1.

praesens vita perdurat; attamen cognoscere possumus quod ea quae exterius apparenter opponuntur hisce veritatibus, eisdem revera non contrariantur, unde intelligere possumus nos, propter talia, recedere haudquaquam debere ab his quae sunt fidei. — Quantum vero ad ea quae sunt alterius generis, quae scilicet aliquo modo ordinantur ad ea quae per se directe sunt fidei, possumus pertingere ad perfecte intelligendam eorum essentiam secundum quod in se est, sive haec pertineant ad speculationem, sive pertineant ad praxim ([1]).

Et haec quidem duo in omnibus habentibus gratiam operatur donum intellectus sub interna motione Spiritus Sancti : scilicet habentes donum illud, non solum non patiuntur sese removeri a recta fide ob apparentes contradictiones aut ob impugnationes adversariorum, verum etiam quamdam nanciscuntur intelligentiam earum veritatum, quae cum mysteriis fidei nostrae colligantur. Et hoc est quod Dominus Noster discipulis suis contulit, quando, ut ait S. Lucas, *aperuit* (eis) *sensum ut intelligerent Scripturas* ([2]). — Quapropter per huiusmodi donum, fideles miro modo confirmantur in doctrina fidei, quam magis ac magis penetrant, illius cohaesionem apprehendentes, illiusque perfectam harmoniam cum naturalibus veritatibus suavi experientia percipientes.

Ex hoc autem quod fideles revelatam doctrinam tam intime ita penetrant et quasi quotidiana ruminatione perpendunt, sponte nascitur in eorum animis ardens desiderium cognoscendi conclusiones quae in fidei principiis continentur, et dogmata diligenti disquisitione evolvendi et penitus rimandi, ut usque ad ultimas eorum derivationes, si fieri possit, perveniant. Ex quo, ut patet, dogmatis cognitio miro modo dearticulatur: cui quidem evolutioni aliquam forsan praebent occasionem externae circumstantiae, puta necessitas refutandi haereses, aut desiderium devotionem confovendi: manet ta-

([1]) 2 2ae, loco cit., art. 2 et 3.
([2]) Luc., XXIV, 45.

men primam causam talis evolutionis esse Spiritum Sanctum, in quantum, per donum intelligentiae, mentem hominum et praemunit contra oppugnantes dogmata, et collustrat de iis quae ad dogmata ordinantur secundum quemcumque modum.

4. — **Donum scientiae et donum sapientiae.** — Praeter donum intellectus, quo homo quodammodo percipit ea quae sibi credenda proponuntur, dimanat etiam in anima iusti, ex radice gratiae, et quidem in relatione ad supernaturalem virtutem fidei, donum *scientiae*, quo rectum iudicium proferre valet de veritate, discernendo scilicet credenda a non credendis: quod quidem homo praestat non per discursum rationis demonstrativae, sed absque omni discursu, per simplicem intuitum, eo ferme modo quo Deus ipse res non discurrendo, sed intuendo cognoscit.

Distinguitur autem donum *scientiae* a dono *sapientiae*, quod etiam in anima iusti per Spiritum Sanctum infunditur, per hoc quod ad sapientiam quoque pertinet iudicium ferre de veritate, sed per altissimam causam, dum scientia iudicium fert per causas secundas: ex quo sequitur quod dum donum scientiae est solum circa res humanas vel res creatas, quia tantummodo res istae pendent a causis secundis, ad sapientiam, e contra, pertinet iudicium ferre de rebus divinis secundum seipsas, aut etiam de rebus humanis vel creatis secundum res divinas, non quidem per aliud criterium, sed per quamdam unionem hominis ad ipsas res divinas, quae unio fit secundum charitatem: unde donum sapientiae magis correspondet charitati [1].

Opportunam applicationem huiusmodi donorum videre est in iudicio quod simplices fideles, absque ullo studio, sponte ferunt de modernistarum perniciosissimis doctrinis, sive illi suas pestiferas doctrinas in libris aut opusculis venditent, sive eas in sacris concionibus aut familiaribus colloquiis buccis crepantibus disseminare conentur.

[1] 2 2. Quaest., IX, art. I, 2.

Hisce circa dona intellectus, scientiae et sapientiae praenotatis, pronum est ut ad id deveniamus quod proprie hic intenditur, nempe instinctui Spiritus Sancti, per huiusmodi dona in animabus fidelium operantis, deberi explicitiorem manifestationem dogmatis catholici.

5. — **Fideles, sub instinctu Spiritus Sancti, ducuntur ad explicitius tenendum quod antea implicite tantum credebant.** — Ad hoc intelligendum, satis erit quaesivisse, hinc quidem quo pacto fiat ut aliquid postea explicite credatur quod antea implicite tantum tenebatur, illinc vero qua ratione Spiritus Sanctus praedictis donis utatur in ordine ad uberiorem veritatis manifestationem.

Ad hoc ut quis ex quibusdam veritatibus supernaturalibus explicite cognitis deveniat ad claram cognitionem eorum quae implicite in illis veritatibus continentur, necesse imprimis est, ut has veritates ita firmiter teneat, ut non facile ab hac fide removeatur ob ingruentes adversariorum obiectiones. Praeterea oportet ut intelligentiam habeat earum naturalium veritatum, quae cum illis veritatibus supernaturalibus intime colligantur, aut quarum ope conclusiones ex illis possunt deduci. Deinde requiritur ut certum possit iudicium ferre de veritate eius quod ex fidei principiis deducitur, et sic rite discernere valeat credenda a non credendis. Denique, necesse est ut adsit aliqua extrinseca ratio cuiusdam necessitatis aut opportunitatis pro deducendis, ex fidei principiis, conclusionibus in illis principiis implicite tantum contentis: quae necessitas aut opportunitas ex circumstantiis locorum, temporum aut personarum oritur.

Quae cum ita sint, iam ultro apparet quo pacto dici possint fideles instinctu Spiritus Sancti duci, ut id postea explicitius credant et retineant quod antea implicite tantum tenebant. — Nimirum, internae operationi Spiritus Sancti debetur, mediantibus donis intellectus, scientiae et sapientiae, quod quis minime removeatur a credendis per ingruentes difficultates, et quod rectam habeat de naturalibus rebus intelligentiam in ordine ad revelationem; necnon quod perfectum iudicium ferat tum de rebus divinis,

tum de rebus humanis. — Pariter externae circumstantiae opportunitatis aut necessitatis subduntur regimini divinae Providentiae, quae cuncta suavissime regit ac gubernat in universo mundo, sed maxime in Ecclesia a Christo fundata: quod regimen, relate ad Ecclesiam, Spiritui Sancto attribui solet, cuius proinde secreto impulsui debetur, tum quod fideles interdum speciali ardore ferantur ad aliquas veritates explicitius credendas aut ad aliquas cultus formas impensius suscipiendas, tum quod pastores controversiis dirimendis aut haeresibus profligandis sedulius intenti, veritates de fide explicite credendas certis temporibus definiant, tum quod doctores dogmatibus enucleandis aliquando sollertius insistant: scilicet, *haec omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (1).

Ut autem res quam tractamus exemplo clarescat, simulque appareat qua ratione Spiritui Sancto attribuenda sit illa dogmatis evolutio de qua loquimur, proposito, verbi gratia, dubio, quomodo factum sit ut fideles, decursu temporis, explicite crediderint praesentiam Christi in Eucharistia fieri per proprie dictam *transsubstantiationem*, cum antiquior traditio factum solum praesentiae Christi in Eucharistia referat et de modo nihil explicite tradat, — respondendum erit, hanc explicitiorem huius dogmatis notionem Spiritui Sancto deberi, operanti per supradicta dona, tamquam per propria instrumenta, et sub certis temporum, locorum et personarum adiunctis a se suscitatis, ad talem cognitionem in universa Ecclesia inducendam. — Dicimus, *in universa Ecclesia*; nam utique, per supradicta dona, Spiritus Sanctus in singulis gratiam habentibus operatur, ad uberiorem in eis de di-

(1) I Cor., XII, 11. — Attendendum est, externas circumstantias, quae dogmati evolvendo, ut diximus, favent, sicut etiam dona intellectus, scientiae et sapientiae, attribui Spiritui Sancto per appropriationem, non per proprietatem, cum communia sint tribus personis opera ad extra: ea quippe quae ad hominum sanctificationem pertinent, Spiritui Sancto consueverunt attribui.

vinis cognitionem excitandam, ut infra exponetur [1]; at speciali Dei providentiae debetur quod, datis opportunis exterioribus circumstantiis, fidelium vires in unum conferantur, ad habendam huiusmodi pleniorem de dogmate manifestationem, in aedificationem totius corporis Ecclesiae catholicae.

Hoc igitur modo divinitus factum est ut veritas revelata generaliter magis magisque dilucidaretur, praesertim in Conciliis Generalibus, et signanter in Concilio Tridentino, cum dogmata fidei nostrae tam praeclare fuerunt explicata, ut minus dolere debeamus de haereticorum impugnationibus, quibus ad illa definienda Ecclesia provocata est, quam laetari de bonis fructibus quos, ad retundendos eorum errores, Spiritus Sanctus in aedificationem fidei pro universa Ecclesia liberaliter peperit.

6. — **Ex carentia donorum intellectus, scientiae et sapientiae, oriuntur in anima hebetudo sensus, caecitas mentis, ignorantia et stultitia.** — Ut autem evidentius pateat quam pretiosae res sint dona intellectus, scientiae et sapientiae, et quantum conferant, sub motione Spiritus Sancti, ad progressum in cognitione dogmatis catholici, iuvabit modo oculos mentis convertere ad miserandos illos effectus, qui ex carentia huiusmodi donorum inducuntur in anima singulorum hominum. Nimirum, ubi desunt dona intellectus, scientiae et sapientiae, ibi adesse necesse est hebetudinem sensus, caecitatem mentis, ignorantiam et stultitiam, quibus omnis progressus in cognitione dogmatum praepeditur.

Imprimis autem sciendum est, donum intellectus maxime evacuari per vitia carnalia, quae sunt luxuria et gula, sicut ex adverso oppositae virtutes, scilicet castitas et abstinentia, hominem disponunt ad perfectionem intellectualis operationis. Nimirum, ex gula oritur hebetudo sensus, quae hominem reddit debilem circa intelligibilia supernaturalia; ex luxuria vero oritur caecitas mentis,

[1] Art. 9.

quae quasi totaliter excludit cognitionem bonorum spiritualium [1], quo sensu dicebat S. Paulus [2]: *Animalis homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, et non potest intelligere* [3]

At vero non pigeat pauca hoc loci subnexuisse de utroque isto malo, scilicet de hebetudine sensus et de caecitate mentis; haec enim sunt duo illa mala quae videmus hodie fere universaliter vigere, quibus debetur illa diminutio sensus fidei, quam viri sapientes amare lugent, et cui alludebat Dominus Noster, cum dicebat [4]: *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Ad haec quoque mala respexisse videtur S. Paulus, cum de novissimis diebus, quae vocat tempora periculosa, edisserens, aiebat [5]: *Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi*, etc.

Porro, ad intelligendum quid sit hebetudo sensus spiritualis, de qua modo loquimur, oportet ad eius oppositum recurrere. Nimirum, *hebes* opponi *acuto* [6]: acutum autem dicitur aliquid ex hoc quod est penetrativum, unde hebes dicitur aliquid ex hoc quod est obtusum, penetrare non valens. Quia vero hebetudo spiritualis dicitur ad similitudinem hebetudinis sensibilis, attendendum est quo pacto quis corporaliter hebes dicatur. Nimirum, sensus corporalis, v. gr., visus, auditus, olfactus, dicitur acutus, in quantum ex aliqua distantia suum obiectum percipit, vel intima et minima rei deprehendit, quasi penetrando medium; unde dicitur aliquis esse acuti sensus, qui potest percipere sensibile aliquod ex remotis, vel videndo, vel audiendo, vel olfaciendo: e contra, di-

(1) 2 2ae, Quaest. XV, art. I, 2, 3.

(2) I Cor., II, 14.

(3) Cf. S. Augustin., Serm. LXXI de verbis Ev. Matth., t. V, p. 399, n. 3; Enarrat. in Ps. XXXVIII, t. IV, p. 310, n. 3.

(4) Luc., XVIII, 8.

(5) 2 Tim., III, 2.

(6) Initio, nomen *hebes*, sicut contrarium, *acutum*, impositum est ad significandam certam formam rei materialis, quo sensu legimus (Eccle., X, 10) « *Si retusum fuerit ferrum, et hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur* ».

citur aliquis sensu hebetari, qui non percepit nisi ex propinquo et magna sensibilia.

Iamvero, ad similitudinem sensus corporalis dicitur sensus spiritualis, cuius est percipere intelligibilia, non quidem per medium distantiae corporalis, sed per quaedam alia media, sicut cum per proprietatem percipit rei essentiam, et per effectum causam, aut viceversa. Ille igitur dicitur esse acuti sensus spiritualis, qui statim ad apprehensionem proprietatis rei vel etiam effectus, naturam rei comprehendit, et usque ad minimas rei conditiones considerandas pertingit: unde aliquis dicitur spiritualiter hebes, qui ad cognoscendam veritatem rei supernaturalis pervenire non potest, nisi per multa ei exposita, qui tamen etiam tunc pertingere nequit ad perfecte consideranda omnia quae ad rei rationem pertinent [1].

En quam exitialis res est, pro homine, hebetudo sensus spiritualis, qua mens tardior fit desesque et veluti stupida ad divina percipienda, et qua ingenii vis retrahitur, quominus usque ad occultam medullam veritatum fidei pertingat, indeque dulcedinem percipiat divinae contemplationis.

At quantumvis huiusmodi intellectualis hebetudo grave obstaculum afferat spirituali hominis profectui, adhuc tamen deterior evadit spiritualis caecitas mentis, quae importat omnimodam privationem cognitionis rerum supernaturalium. Causatur autem huiusmodi caecitas vel ab occupatione mentis circa alia quae magis diligit, et quibus mens avertitur ab inspectione principiorum fidei, vel etiam interdum ab hoc quod quis voluntatem habet spontanee se avertentem a consideratione talium principiorum [2], iuxta illud [3]: *Noluit intelligere ut bene ageret.*

[1] Advertat diligens lector quam cohaereat haec doctrina, quae est S. Thomae fere ad verbum (loco cit., art. 2), cum tritis illis dicendi modis quae passim apud vulgus circumferuntur.

[2] Ibid., art. 1.

[3] Ps. XXXV, 4.

Ex carentia autem doni scientiae provenit in anima ignorantia rerum spiritualium, quae quidem non est simplex nescientia aut scientiae negatio, sed est privatio scientiae eorum quae quis aptus natus sit scire: quilibet autem christianus stricto officio tenetur scire ea quae sunt fidei [1].

Denique sapientiae dono, tanquam contraria, opponitur stultitia, seu insipientia, quae importat hebetudinem cordis et obtusionem sensuum: dum enim sapiens habet sensum subtilem et perspicacem, stultus, e contra, illum habet hebetatum, unde caret sapore discretionis in iudicando: si autem totaliter privetur spirituali sensu, fatuus dicitur [2]. Advertendum autem est huiusmodi stultitiam et fatuitatem, non secus ac hebetudinem et caecitatem mentis, ex luxuria oriri, quae versatur circa maximas delectationes sensibiles, quibus anima hominis caeco impetu absorbetur, ad terrena deiicitur, et in immunditia foede submergitur, miserabiliter, ni sese opportune retraxerit, peritura [3].

7. — **Tristes effectus carentiae donorum intellectus, scientiae et sapientiae in mundo.** — Haec dum animo revolvimus, abstinere nequimus quin mente revertamur ad tristissimam illam conditionem, cui homines subsunt, quibus deest triplex illud donum Spiritus Sancti, nempe intellectus, scientia et sapientia: sicut enim per huiusmodi dona mentes hominum miro modo informantur, nedum ut firmiter revelationi adhaereant, verum etiam ut discernant veritatem a falsitate, et ut proprio studio expresse adinveniant quae in rebus revelatis implicite continentur, ita ii, quibus deest interna ista illuminatio, densis obvolvuntur tenebris circa veritates supernaturales, imo tam absurda proferunt iudicia, ut quaestio interdum opportuna moveatur, sintne qui talia dicunt sanae et integrae mentis compotes.

(1) 1 2ae, Quaest. LXXVI, art. 2.
(2) 2 2ae, Quaest. XLVI, art. 1.
(3) Ibid., art. 3.

Primo enim tardi nimis deprehenduntur et quasi hebetes circa veritates fidei, quas despicere se superbe profitentur; unde aut proclamant res ordinis supernaturalis fere nullius esse momenti, suaque nihil prorsus referre, aut sibi aperte vindicant ius quaecumque libuerit cogitandi. Sed et spiritualem sensum adeo obtusum et languidum habent, ut corticem rerum corporalium penetrare haudquaquam valentes, invisibilia Dei per ea quae facta sunt minime conspiciant, materiaeque usque adeo insistant, ut in ea velut immersi videantur, et sic omni veritatis supernaturalis cognitioni valedicant. Qui etiam interdum tanta animi caecitate afficiuntur, ut apertissima facta, et quae omnibus ultro patent, praefracte denegent, ne virtutem aliquam natura superiorem agnoscere cogantur: sic quippe multi sunt qui patentissima miracula, de die in diem apud Lourdes magna frequentia patrata, ipsi sensuum testimonio refragantes, impudentissime abiiciunt [1].

Hi igitur miseranda caecitate affecti, et quidem eo perniciosiori quo magis voluntaria est, amplius nesciunt discernere verum a falso, aut rectum de rebus naturae dictisve hominum iudicium proferre in ordine ad vitam aeternam: qui quidem, etsi interdum temporali prosperitate donati videantur, in spiritualibus tamen stolidi sunt et squalida velut vecordia pulsati.

Utinam vero malos istos effectus, ex carentia donorum intellectus, scientiae et sapientiae ortos, in iis quoque cernere non liceret, quos populi christiani duces Dominus constituit, quosque sal terrae esse voluit, ad condiendos in veritate fidelium animos [2]! At, malo fato, quam saepe lugeri in eis quoque debet carentia illius divini saporis, sensusve discretionis relate ad res fidei, dum scilicet errorem veritati permisceri sinunt, aut veritatem dimidiate tantum praedicantes, fidei dogmata ad

[1] Ut constat, in carentia donorum intellectus, scientiae et sapientiae, radicem habent errores eorum quos *indifferentes*, *liberos cogitatores*, *materialistas*, *agnosticos* vocitant.

[2] Matth., V, 13.

naturalis ordinis placita reduci posse contendunt. Cuius infidelitatis causa haec sane est, quia oratione neglecta, rebus mundanis plus aequo insistunt, et lectioni librorum aut ephemeridum religionis sanctitati detrahentium, utique cum magno fidelium scandalo, ultro indulgent: quo fit ut sensus fidei in eis paulatim minuatur, spiritusque demum extinguatur (1). Certe haud satis inculcari potest necessitas, pro clero, ut sedulo caveat ab illis venenatis pascuis, quae in perniciosis libris aut ephemeridibus subministrantur, quibus christianus sapor paulatim corrumpitur. *Bonum est sal: quod si sal insulsum fuerit, in quo illud condietis?* (2).

At, quod adhuc lamentabilius est, huiusmodi carentia spiritualis saporis et sensus discretionis interdum reperitur etiam in scriptis quorumdam auctorum, qui utique catholici vocantur et catholici haberi volunt, qui tamen ex dimidio desipientes, veritate velo obducta, pactum cum errore feriunt, et ob motiva prorsus indigna, falsa de dogmatibus fidei et de morali christiana proferunt, quibus propterea illud Isaiae applicari potest (3): *Vae qui dicitis malum bonum et bonum malum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce et dulce in amarum.* — Sane huiusmodi scriptores potius traditores quam defensores veritatis sunt dicendi, quibus in ultimo die strictum imminet iudicium, quod ad errorem oves pertraxerint, quas a Christo in veritatis tramite ducendas et continendas sibi concreditas acceperant (4).

En quales spirituales tenebrae, per despectum et reiectionem donorum Spiritus Sancti, inducuntur in homines, in perniciem fidei et in damnum salutis animarum.

(1) I Thess., V, 19.
(2) Marc., IX, 49.
(3) C. V, 20.
(4) Huc facit quoque grave Pii X monitum ad librarios (in Encycl. *Pascendi*): « *Vigileni episcopi ne, lucri cupiditate, malam librarii mercentur mercem: certe in aliquorum indicibus modernistarum libri abunde, nec parva cum laude, pro ponuntur* ».

Ex adverso, quam suavi et benigna luce circumfunditur, mediantibus donis intellectus, scientiae et sapientiae, anima veritatis supernaturalis pie sitibunda! Huic profecto datur iugiter in uberiorem cognitionem dogmatis catholici progredi, et sic explicitius clariusque credere et retinere, quae nonnisi suboscure et implicite antea tenebat [1].

8. — **Modernistarum error de evolutione dogmatis, opera Spiritus Sancti, in conscientia christiana elaborantis.** — Quae cum ita constiterint, pronum est ut ostendamus quam longe distet doctrina modo exposita, de ampliori manifestatione dogmatis catholici in Ecclesia, per operam Spiritus Sancti, ministerio donorum intellectus, sapientiae et scientiae, ab illo modernistarum figmento, praefatam evolutionem elaborationi christianae conscientiae, operante utique Spiritu Sancto, adscribere volentium.

Equidem, non omnes modernistae concedunt evolutionem huiusmodi Spiritui Sancto esse attribuendam, cum plures vel a nominando Spiritu Sancto abhorrere videantur, plurimi quoque eorum, quaerenti quid sit Spiritus Sanctus, respondere fors deberent illud discipulorum Ephesi [2]: *Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus.* — Hos igitur in sola et nuda evolutione conscientiae

[1] Omittere hic nequeo quin et in eos animadvertam, qui vellent aut concionatores, in sermonibus ad populum, aut scriptores librorum ascesim foventium, abstinere se omnino debere a mysteriis fidei nostrae evolvendis aut explicandis, quasi illi res tam altas capere non valeant: unde contendunt sat esse, si moralia tantum argumenta populo tradantur. Nimirum, qui ita argumentantur non considerant fideles Spiritus Sancti supra recensitis donis ita interdum instrui, ut quae rationi naturali sublimiora videantur, simplici et vivissimae eorum fidei facilia sint et quasi familiaria; unde saepe videmus vel rudes homines, etsi in rebus theologicis minus exculti inveniantur, attentam tamen aurem praebere sanioris mentis et sanctioris vitae concionatoribus, doctrinam de Sanctissima Trinitate, de Incarnatione, de mysteriis gratiae, de Beatissima Deipara eiusque castissimo Sponso, de Angelis, etc., ultro ad fidei aedificationem exponentibus, aut etiam libros sanctorum libenter perlegere de hisce rebus tractantibus: nimirum, hoc debetur influxui donorum Spiritus Sancti in eorum animis.

[2] Act., XIX, 2.

christianae progressum cognitionis dogmatis reponentes, relinquere possumus: cum eorum systema, in mera immanentia vitali fundatum, satis in Encyclica *Pascendi Dominici Gregis* refutatum habeatur, de quo systemate nos ipsi supra fusius locuti sumus (1).

Subtilior igitur et exitialior est opinio ponentium huiusmodi evolutionem deberi Spiritui Sancto, operanti non per praefata dona et modo superius exposito, sed immediate in uniuscuiusque intima conscientia.

Videtur fundamentum huius erroris repositum in doctrina americanistarum (2) qui, sententias Isaaci Thomae Hecker secuti (3), contendebant tempus advenisse pro nova, eaque longe ampliori in Ecclesia Spiritus Sancti interna actione, quatenus transactis iam temporibus, quibus magis necessaria videbatur, contra protestantes, exterioris auctoritatis assertio, haec iam locum cedere debeat interno impulsui Spiritus Sancti, unumquemque hominum ad veritatem per se immediate perducentis (4).

Igitur, primo loco supponi debet, aiunt modernistae, initium omnis progressus in dogmatis cognitione, in aliqua innata subiecti indigentia (bisogno) collocari, cui

(1) Art. 1.

(2) Americanistis praeiverat sacerdos quidam, nomine Andreas Towianski, qui fundator, nedum praecursor, dici potest recentiorum illuminatorum qui se « *Equites Spiritus Sancti* » vocitare non dubitarunt. Illius opera, in quibus peregrinae omnino doctrinae defendebantur, ab Indice damnata sunt, 21 April. 1850. — Ad hanc rem revocari potest condemnatio a S. Officio lata 20 Aug. 1894, in tres Foederatorum Americae Statuum societates, vid., *Odd Fellows, Sons of Temperance*, et *Knights of Pythia*. Acta Leonis XIII, vol. XIV, p. 292.

(3) The life of Father Hecker, by Rev. Walter Elliott, second ed. New-Jork 1894, chap. XXVII « *Father Hecker's spiritual doctrine* ».

(4) Hanc doctrinam, una cum ceteris americanismi erroribus, ita exponit S. M. Leo XIII, in Ep. ad Archiepiscopum Baltimorensem, *Testem benevolentiae*, 22 Ian., 1899 Acta t. XIX, p. 11: « *Principio enim externum magisterium omne ab iis qui christianae perfectioni adipiscendae studere velint, tanquam superfluum, imo etiam minus utile reiicitur: ampliora, aiunt, atque uberiora nunc quam elapsis temporibus, in animos fidelium Spiritus Sanctus influit charismata, eosque, medio nemine, docet arcano quodam instinctu atque agit* ».

correspondeat certus quidam sensus internus (sentimento); et proinde supposito quod fides in Deum et res divinas reponi debeat in isto sensu interno ex indigentia seu desiderio divinitatis orto, iam concludere fas est, omnem evolutionem seu progressum in cognitione dogmatis catholici esse originaliter attribuendum Spiritus Sancti operationi, hanc specialem indigentiam seu concupiscentiam et hunc internum sensum in anima immediate excitantis (1).

9. — **Consectaria ex placitis modernistarum.** — Quae autem inde logice sequuntur, et a modernistis ultro suscipiuntur, paucis accipere licet. Nimirum, imprimis, quod ad revelationem generaliter attinet, edisserunt hanc nihil aliud esse, quam acquisitam ab homine conscientiam suae relationis ad Deum (2), quatenus notio huiusmodi relationis in conscientia ex praedictis criteriis elaborata acquiratur. Deinde, dogmata quae Ecclesia proponit ceu revelata, non sunt habenda tanquam veritates e caelo delapsae aut annuntiatae; sed sunt interpretatio quaedam factorum religiosorum, quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit (3). — Quaerenti autem undenam proveniat doctrina quam de Christi divinitate tradunt Paulus, Ioannes et Concilia Nicaenum, Ephesinum et Chalcedonense, et quam fideles retinent, responsio dabitur, hanc non esse ipsam doctrinam quam Iesus docuit, sed quam de Iesu concepit conscientia christiana (4). Unde etiam facta in Evangeliis narrata, et maxime resurrectio Salvatoris, non sunt proprie facta ordinis historici, sed facta ordinis mere supernaturalis, nec demonstrata aut demonstrabilia, sed a conscientia christiana sensim derivata (5) — Denique, quod attinet generaliter tum ad notionem, tum ad realitatem dogmatum, sacramentorum et hierarchiarum, dicendum est haec non esse nisi interpretationes et evolu-

(1) Cf. Encycl. *Pascendi*, paulo post init.

(2) Decret. *Lamentabili*, prop. 20.

(3) Prop. 22.

(4) Prop. 27 et 31.

(5) Prop. 36.

tiones intelligentiae christianae, quibus exiguum germen in Evangelio latens auctum est atque perfectum ([1]).

Ut diligenter consideranti patet, huiusmodi positiones hoc unum evincunt, nempe unumquemque hominem, internae conscientiae labore, efformare seu effingere sibi, iuxta modum suum, ac sub Spiritus Sancti influxu, notionem tum revelationis in generali, tum uniuscuiusque dogmatis in speciali: ita quod nostra de dogmate cognitio dici possit partus mentis nostrae, hoc sensu ut non solum primum desiderium huius cognitionis sit in nobis a Spiritu Sancto, sed etiam conatus omnis quo ad hanc cognitionem devenimus, necnon perventio ipsa, quin opus sit mentis aciem ad extra convertere.

10. — **Refutatio systematis elaborationis conscientiae.** — At, primo loco, huic modernistico figmento aperte contradicit solemne illud S. Pauli: *Fides ex auditu, auditus auditus autem per verbum Christi* ([2]). Nimirum, ut explicat Angelicus Doctor ([3]), *ad fidem duo concurrunt: primo quidem habitus intellectus, quo disponitur ad obediendum voluntati tendenti in divinam veritatem; intellectus enim assentit veritati fidei, non quasi convinctus ratione, sed quasi imperatus a voluntate, nullus enim credit nisi volens, ut Augustinus dicit* ([4]), *et quantum ad hoc fides est a solo Deo; secundo requiritur ad fidem, quod credibilia proponantur credenti; et hoc quidem fit per hominem; secundum quod* **fides est ex auditu**...: *sed per angelos principaliter, per quos hominibus revelantur divina.*

Deinde sedulo advertendum est, Spiritum Sanctum in fidei propagatione, sicut in omnibus operibus gratiae et naturae, ita procedere, ut ordinem causarum secundarum, quantum possibile sit, servet, cum praecise effectus species suas sortiantur ex causis secundis, et nonnisi per miraculum ordo causarum secundarum unquam seponatur: fidei autem propagatio miraculum non est. Igitur,

([1]) Prop. 54.
([2]) Rom., X, 17.
([3]) 1, Quaest. CXI, art. 1, ad 1um.
([4]) Tract. 26 in Ioan., a princ.

si immediata causa cognitionis revelationis sit subiecti indigentia et sensus ille intimus, cum huiusmodi varientur in singulis individuis, impossibile erit ut habeatur unitas in revelatione et doctrina: nam unitas non sumitur a principio remoto, sed a principio proximo, sicut non sumitur unitas plantarum ex sole qui est causa remota tantum vegetationis, sed a specifica differentia seminum: et quidem praecise deest unitas specifica in plantis, quia unaquaeque planta propriam habet causam, quae est semen specifice distinctum a seminibus aliarum plantarum. Cum igitur in unoquoque homine diversa sint et indigentia et sensus seu instinctus, ideo diversa quoque esse deberet in unoquoque apprehensio revelationis et dogmatum in revelatione contentorum, si quidem initium cognitionis nostrae de veritatibus fidei esset accipiendum ex praefata indigentia sub Spiritus Sancti immediata operatione, complenda. — Sane, ex hoc errore promanasse videtur perniciosissimus ille hodierni temporis error, unamquamque religionem bonam esse et de se hominem ad felicitatem perducere dummodo quis illius dictamen fideliter sequi non detrectet [1].

At, dato quoque singulorum hominum indigentiam sensumque aequales esse, quomodo certiores fieri poterimus, conatum conscientiae ad illud obtinendum ad quod instinctus noster fertur, conformem esse nedum rationi naturali, verum etiam ordini supernaturali? Sane notum cuique esse debet, ex peccato originali relictam fuisse in inferioribus facultatibus animae acrem pugnam contra rationem, iuxta illud S. Pauli [2]: *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.* Sed, etsi esset perfecta harmonia sensuum cum ratione, profecto revelatio et quidquid ad ordinem supernaturalem pertinet adeo naturae captum superat, ut haec impar sit vel minimum desiderium in illo ordine eliciendi, iuxta illud Sancti

(1) Cf. Syllabum Pii IX, prop. 15, 16, 17, 18.
(2) Rom., VII, 23.

Pauli [1]: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quae praeparavit Deus iis qui diligunt illum.* Nimirum, impar omnino est sensus ille, cuius radix in subconscientia, iuxta modernistas, latet [2], vel minimum desiderium eliciendi de rebus ad ordinem supernaturalem spectantibus; quinimmo iste sensus, etiam quantum ad ea quae ad ordinem naturalem spectant, indiget regulari et moderari per rationem, cum de se caecus sit et ad malum propensus.

Denique advertendum est, pessumdari a modernistis conceptum conscientiae, cui ipsi attribuunt munus dogmata aut dogmatum cognitionem elaborandi: cum, iuxta sanae philosophiae principia, *conscientia,* quasi *cum alio scientia,* proprie significet applicationem scientiae practicae, quam possidemus, ad actus nostros, secundum quod conscientia in nobis, aut testificatur nos aliquid fecisse vel non fecisse, aut iudicat aliquid esse faciendum vel omittendum, aut decernit aliquid quod est factum esse recte vel non recte factum, quo sensu interdum dicitur excusare vel accusare aut remordere seu reprehendere [3]. Quia tamen actus conscientiae procedit, tanquam a principio, ab habitu naturali primorum principiorum moralium qui synderesis vocatur [4], ideo per figuram synechdochen, qua effectus nominatur nomine causae, ipsa conscientia interdum dicitur synderesis, aut naturale iudicatorium, seu lex intellectus nostri [5]. At nullimode labor mentis veritatem speculativam investigantis potest conscientiae tribui.

(1) 1 Cor., II, 9.

(2) « *Haec porro divini indigentia,* ait Pius X (encycl. *Pascendi*), *quia non nisi certis aptisque in complexibus sentitur, pertinere ad conscientiae ambitum ex se non potest; latet autem primo infra conscientiam seu, ut mutuato vocabulo a moderna philosophia loquuntur, in* SUBCONSCIENTIA, *ubi etiam illius radix occulta manet atque indeprehensa* ».

(3) 1 Quaest. LXXIX, art. 13.

(4) *Synderesi* correspondet *intellectus principiorum,* qui est habitus naturalis primorum principiorum speculativorum.

(5) Ibid., art. 12.

11. — **Fundamentum systematis elaborationis conscientiae christianae.** — Ut autem clarius appareat falsitas systematis quod impugnamus, iuxta quod *religiosus sensus, qui per vitalem immanentiam e latebris subconscientiae erumpit, germen est totius religionis, ac ratio pariter omnium quae in religione quavis fuere aut sunt futura* ([1]), iuvabit breviter repetere quaenam sint fundamenta quibus audax modernistarum molimen innititur. Nimirum haec duo sunt: scilicet evolutionismus Spencer et subiectivismus Kant; et quidem ad evolutionismum Spencerianum pertinet indigentia illa qua subiectum excitatur ad nova doctrinae capita suscipienda; ad subiectivismum vero Kantianum referri debet sensus ille religiosus, qui in conscientia manifestatus, illam excitat ad dogmata sibi elaboranda. — Fidenter dicimus, in omnibus modernistarum operibus, praesertim vero in libris Loisy, Turmel, Le Roy et Semeria, vestigia iugiter deprehendere est huius duplicis elementi, quod illi, immediate vel mediate, ex praefatis philosophis anglico et germanico, neglecta saniori philosophia scholastica, quae est Ecclesiae propria et sola vera, mutuati sunt.

Et primo quidem, quod ad Spencer attinet, notum est illum Darwinii principia ad ordines physicum, moralem, socialem applicata, ad religionem usque extendisse, ita quod sensus religiosus omnisque religionis forma, iuxta eum, ex quadam primigenia naturae indigentia evoluta dici debeant ([2]). Modum autem huius evolutionis modernistae in Kantii principiis deprehendere conati sunt: nimirum cum, iuxta hunc germanum philosophum, phaenomena in hoc a noumenis distingui debeant, quod illa subiectivam quamdam perceptionem sensilem repraesentent, tanquam elementum materiale nostrarum cognitionum, haec autem ipsam obiectivam realitatem, tanquam elementum formale menti nostrae a priori innatum, hinc

([1]) Encycl. *Pascendi.*

([2]) Quomodo recentiores evolutionistae religionum originem ex transformismi principiis repetant, exposuimus in libro, *L'opera dei sei giorni.* P. II, c. VII, p. 263. Firenze, 1904.

cognitio completur, secundum quod applicatur forma illa a priori ad elementum sensibus subministratum [1]. — Ergo habebitur quidem in Ecclesia externus processus eventuum et mutationum: at horum omnium ea dabitur interpretatio, quam unusquisque, secundum ideam sibi innatam seu notionem sibi congenitam, elaboraverit: praedicta autem duo agentia, scilicet indigentia et sensus intimus, saltem iuxta scrupulosiores modernistas, a Spiritu Sancto dicenda sunt derivata [2].

Quomodo ex erroneis hisce principiis tota scateat modernistica lues, clarius patebit, si pauca tantum ex iis quae unus inter modernismi coryphaeos in suis operibus identidem protulit, depromamus. Nimirum, quaerenti primum quid sit fides, respondet Ioannes Semeria eam aliud non esse, nisi ipsam vitam christiane traductam, quae per elaborationem intellectualem, conformem variis categoriis philosophicis diversorum temporum, originem dedit diversis et successivis formulis.

Quocirca, ait ille, christiana religio accepit, α) a stoicismo praecepta et formulas altissimae moralitatis; β) a philosophia platonica et aristotelica schema et impulsionem relate ad evolutionem dogmatis et formulas adhibendas; γ) a romano imperio elementum hierarchicum et constitutionale; δ) ab anima semitica Christi novam revelationem relationis hominis ad Deum, id est notionem paternitatis divinae [3]. — Hinc ad Ecclesiam

(1) Huc revocari debet et Rosminii idealismus, ad quem omnia philosophorum subiectivistarum systemata ultimo reduci possunt.

(2) Similia passim legere est in Ephem. *Il Rinnovamento*, fasc. 8-10 p. 405.

(3) Quod ultimum hoc punctum attinet, en quomodo ratiocinatur Ioannes Semeria (Il primo Sangue Cristiano, p. 289): « *Il cristianesimo fu sin da principio, una intuizione nuova, una rivelazione del divino. Già basterebbe a convincere l'indole della mente, dell'anima semitica, un' indole essenzialmente religiosa, talchè nulla sapeva o concepire, o sentire fuori di questa visuale ed atmosfera della divinità. Da questo ambiente religioso in cui era nato e cresciuto (parlo ora da storico) lo spirito di Gesù, anche volendo non avrebbe potuto uscire. Ma egli, non che uscirne, ha voluto immergervisi dentro, vi si è letteralmente tuffato* ».

non pertinet dogmata authentice interpretari, cum eius sit solum congruas dogmatibus praebere formulas, quas fideles suscipiunt, de illis sumendo conscientiam et sensum illis attribuendo personalem et subiectivum. Unde, quando iam formula aliqua amplius apta non est exprimendae novae emotioni seu sensui religioso alicuius determinatae epocae, transformari debet. Relate autem ad fundamentalem de Dei existentia veritatem. argumenta ex principio causalitatis deprompta nullius sunt valoris: unicum validum argumentum est argumentum morale Kantianum. Denique, ut plura omittam, apologia christianae religionis relativa est, nec obiective quidquam ei inest, cui valor absolutus, perfectus et universalis possit tribui. — Uno verbo, quaerenti qualiter progressus in fide, temporum decursu, fuerit habitus, responsio dabitur, quod *evolutio vitalis progressum dedit... non novitate formarum extrinsecum accedentium, sed ex pervasione in dies auctiore sensus religiosi in conscientiam* [1].

12. — **Quo pacto modernistae concilient elaborationem conscientiae cum exercitio auctoritatis.** — Porro, cum multiplices conatus modernismi, vitiosioris progeniei ex americanismo ortae, huc ultimo collineent, ut auctoritatis in Ecclesia divinitus constitutae vim penitus enervent, non tamen hanc statim auferendam esse conclamant novatores, sed eamdem eo usque sustinendam concedunt, usquedum Ecclesia ipsa inducta fuerit ad id sanciendum, quod christiana conscientia ab ea postulatus.

[1] Ep. Encycl. *Pascendi.* — Quae supra synthetice retulimus passim invenire est, pluribus involuta verbis, in libris Ioannis Semeria, maxime vero in op. *Dogma, Gerarchia e Culto nella Chiesa primitiva*, Roma, Federico Pustet, 1902. Cfr. pp. 14, 27, sqq., 95, 97, sqq., 252, sqq., 259, 263, 273, sqq., 354-356, 361, etc. Inter eiusdem auctoris opera confer etiam *Venticinque anni di storia del Cristianesimo nascente*, Roma, Pustet, 1900, pp. 3, 65, 78. sqq., 91, sqq., etc. — *Il primo sangue Cristiano*. Roma, Pustet, 1901, pp. 82, sqq., 270, sqq., 284, 289, 331, 342, etc. — *La Messa nella sua storia e nei suoi simboli*. ed. II, Roma, Pustet, 1907, pp. 9, 41. — *Gente che torna, Gente che si muove, Gente che s'avvia*. Genova, Tipografia della Gioventù, 1901, pp. 19-21, 23, 25-28. — *Il Cardinale Newman*, Roma, Pustet, 1902, pp. 53, sqq.

Nimirum, inter auctoritatem et conscientias privatorum, consensio quaedam hoc pacto inest, ut primo quidem conscientiae privatorum in conscientiam collectivam, uti aiunt, influant, haec vero in viros auctoritatem exercentes, quoadusque illos cogat placita sua sancire. Equidem, haud possibile est formulas, quibus dogmata hucusque sunt expressa, statim immutare: id tamen aliquando futurum esse confidunt, quando, sc. coscientia collectiva sat fuerit evoluta. Pro nunc igitur standum est formulis receptis, ita tamen ut distinguantur formulae ipsae ab eo quod formulis continetur. Nam Ecclesia a doctis viris accipit et ad tempus consecrat aliquam formulam ab ipsis selectam et elaboratam, puta vocem *transubstantiatio*, tanquam pro nunc opportuniorem; fidelium autem officium non est ut formulis adhaereant, sed ut conentur per ipsas formulas pertingere ad incognitum, quod symbolice, licet imperfectissime, in praedictis formulis repraesentatur. Igitur, dato semel formulam aliquam inadaequatam esse repraesentando conceptui divino, aut exprimendo novo sensui fidelium, iam alteri formulae locum cedere debebit (1).

Quia autem modernistae hinc quidem huiusmodi mutationem nonnisi lente peragi posse agnoscunt, illinc vero necessitatem proclamant cavendi ab inconsultis impulsionibus quibus opus transformationis pessumdari posset, ideo, aiunt, constitutae auctoritatis partes esse, praedi-

(1) En quomodo rem hanc modernistae itali verbis exprimunt: « *La Chiesa accetta dai dotti e consacra provvisoriamente come più opportuna per una data epoca la formola da loro elaborata e da essa scelta fra molte. L'obbligo del fedele è di aderire non alle formole, ma di sforzarsi per mezzo di esse di aderire all'incognita che vi è simbolicamente sebbene imperfettissimamente rappresentata. Nella formolazione del dogma, nella scelta e consacrazione e sostituzione della formola, la Chiesa non fa che ripetere ciò che le viene suggerito dal* sensus fidelium. *Chi interpreta autenticamente il dogma non è la Chiesa: essa dà la formola, il fedele la riceve, prendendone coscienza, e le dà un contenuto personale e soggettivo. Quando perciò una formola non è più adatta a inquadrare il pensiero divino, a esprimere la nuova emozione religiosa di una data epoca, deve trasformarsi o cadere* ». His similia plura habet Io. Semeria in opere « *Dogma, gerarchia e culto* » etc.

ctam elaborationem conscientiae collectivae regulare: unde ei parendum esse, exteriori, non interiori, obsequio fatentur, quatenus necesse est singulos homines intra Ecclesiae septa manere, ut collectiva conscientia possit, viribus simul adunatis, sensim immutari. At si auctoritas suum munus exequitur modernismi duces interdum carpendo, ipsi tamen conscientia recte facti eriguntur: aliunde *non ipsos latet progressiones sine certaminibus haud fieri, nec sine victimis certamina: sint ergo ipsi pro victimis, sicut prophetae et Christus* (1).

Quam abusive sacrum auctoritatis ecclesiasticae munus hic traducatur, quis non videat? Ipsi nimirum non, ut hucusque retentum est, officium competit, iuxta Christi promissionem, praeeundi, veritatis tramitem indicando et iubendo ut omnes per hunc tramitem incedant: sed, tanquam humilis pedissequa, sensus popularis presso legit vestigia gressu, ab eo edocetur, eiusque placita, quaecumque demum illa sint, sancit et consecrat. Quid autem de praelatis in auctoritate constitutis? Isti, maxime Pontifex Romanus, non sunt pastores qui oves ad sana pascua ducant, a venenatis arceant pabulis; sed ad summum tanquam canes gregem sequuntur, et circa illum cursitant latrando, ne oves erraticae foris vagentur. Num manifestior dari potet doctrinae Christi et Patrum perversio (2)?

13. — **Quantum distet praefatum systema elaborationis conscientiae christianae a doctrina S. Augustini de rationibus seminalibus.** — Quia autem nonnullis visum est, modernistico

(1) Ep. Encycl. *Pascendi.*

(2) Quia de auctoritate sermonem facimus, non possumus vehementer non insurgere contra illos ephemeridum scriptores, qui se forsan acatholicos dici nolunt, et tamen nullam mittunt occasionem de Ecclesiae praelatis detrahendi, cum gravi fidelium scandalo et auctoritatis damno quibus profecto scriptoribus potest illud Exodi applicari (c. XIX, 13, iuxta Hebr., XII, 20: « *Bestia* (quae) *tetigerit montem lapidabitur* », necnon illud quod in secundo libro Regum legitur (c. VI, 7), nempe Ozam percussum fuisse a Domino, quia tetigit arcam foederis: per montem vero et per arcam significantur legitimi Ecclesiae praelati (Cf. 2 2ae, Quaest. XXXIII, art. 4, ad 1um).

systemati, quod modo impugnavimus, de conscientia christiana suum sibi elaborante fidei symbolum, affinem esse celeberrimam Doctoris Hipponensis sententiam de rationibus seminalibus rerum, iuvabit hic comparationem instituere inter utramque doctrinam, quo magis illius modernisticae labis falsitas appareat, et ex adverso catholica veritas splendidius elucescat.

Posuit ergo Augustinus mundum ita fuisse a Deo in initio conditum, ut singulae species rerum in potentia, non in actu, existerent, quatenus in ipso mundo omnium praeextiterint semina, temporis decursu, evolvenda (¹). Huic positioni, ad cosmologiam spectanti, aliam subnexuit S. Doctor ad ideologiam pertinentem: iuxta quam insunt menti nostrae rationes et veluti semina omnium veritatum cognoscendarum. — Haec utique Augustini sententia, ex Platone, cuius doctrinis ille fuerat imbutus, mutuata, absolute loquendo, id est ut materialiter sonat, sensu modernistico posset forsan accipi: at, ut exponit S. Thomas, alio sensu, qui scilicet menti Doctoris Hipponensis conformis est, debet explicari, quatenus nempe adest in homine innata aptitudo ad prima rerum principia, tum speculativa, tum practica, rite cognoscenda. Huic autem naturali aptitudini, correspondet, in ordine supernaturali, habilitas quaedam, ex virtute fidei relicta, ad mysteria in revelatione contenta percipienda (²).

Ex donis autem intellectus, sapientiae et scientiae, ut vidimus, exsurgit in homine sensus quidam divinus et sapor rerum fidei, necnon delectatio quaedam de mysteriis revelatis, una cum desiderio ulteriora cognoscendi: unde sicut ex desiderio cognoscendi res naturales ortum habuit philosophia, ita ex desiderio cognoscendi res supernaturales ortum habuit sacra theologia, quae praecise

(¹) Hanc S. Augustini sententiam fuse exposuimus in libro, *L'opera dei sei giorni*, P. I, c. VI.

(²) De hoc argumento nuperrime disseruit Ed. Thamiry, *Les deux aspects de l'immanence et le problème religieux* (Etudes philos.). Paris, 1908. Auctor rationes seminales S. Augustini immanentiam relativam nominare non detrectat.

evolvendis seminibus fidei incumbit. Unde de sapientia legitur [1]: *Praeoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat... Initium enim illius verissima est disciplinae concupiscentia.* Hoc sensu igitur intelligendum est quod passim habet Augustinus de rationibus seminalibus ad ordinem supernaturalem applicatis.

14 — **Undenam confirmatio revelationis peti debeat.** — At etsi, theologorum studio, sub Spiritus Sancti motione, ut dictum est, expresse evolvantur ea quae implicite in seminibus articulorum fidei continentur, tamen quod ad ipsos articulos fidei pertinet, necesse fuit non solum ut eorum revelatio de foris adveniret, sed etiam ut suam haec confirmationem de foris haberet, ut etiam ex tota Hipponensis Praesulis doctrina abunde colligere est.

Haec autem confirmatio habetur potissime per prophetias et miracula, quibus tanquam sufficientibus motivis, persuasio ingeri potest de veritate revelationis. Unde, sicut ad fidem spectat dari veras prophetias et vera miracula, quibus veritas religionis revelatae plenissime demonstratur, ita ad modernisticam luem pertinet aut de prophetiis et miraculis, quae in Scriptura recensentur, dubia movisse, aut efficacissimam vim eorumdem ad effectum testificandi de revelatione utcumque infirmare [2].

(1) Sap. VI, 14, 18.

(2) Sic omnino reprehensione digna est sequens modernistica sententia Io. Semeria: « *Voi non ne troverete un solo* (miracolo) *a cui con un po' di buona volontà non si possa sfuggire* ». Venticinque anni, ecc., p. 237. Cui propositioni similis est haec altera modernistarum sententia: « *Le profezie dell'Antico testamento citate nel Nuovo sono pure applicazioni messianiche, rabbiniche, che hanno valore solo come argomento* ad hominem *contro i contemporanei di Cristo e degli Apostoli... I miracoli lasciano sempre l'adito ad una probabilità contraria, all'illusione. Gli antichi accettavano il miracolo, perchè non avevano idea delle leggi fisse ed immutabili di natura* ». — Advertatur hic obiter quam inconsulto scripserit, haud ita pridem, Adolph. Braccini (*Rivista delle Riviste per il Clero*, febb., 1906, p. 144): « *Questo o quel miracolo può essere provato falso, perchè di nessuno in particolare la Chiesa garantisce il valore storico e filosofico, se si eccettui la gloriosa Resurrezione di N. S. G. C.* ». Quo certe nil falsius potuisset proferri, cum inde deduci deberet Sacrae Scripturae, quae huiusmodi miracula narrat, et Ecclesiae, quae Sacram Scripturam nobis tradit, fal-

Hoc tamen non excludit quominus, suadentibus specialibus circumstantiis, apologeta christianus ad alia quoque probationis capita recurrat, verbi gratia, ad interna iudicia, puta sanctitatem, puritatem, sublimitatem doctrinae revelatae, aut ad effectus, vel fructus quos peperisse perhibetur in societate et in individuis [1], aut denique ad harmoniam quae est inter revelationem et cordis humani aspirationes [2]. Igitur, dummodo prophetiis et miraculis sua non denegetur probandi vis, utiliter poterit fidei defensor ad unum aut aliud demonstrationis caput pro re nata recurrere.

15. — **Revelationes privatis hominibus a Spiritu Sancto concessae non pertinent ad fidem explicitam totius Ecclesiae.** — Quia autem actio Spiritus Sancti aliquid homini revelantis non ad certa tempora, loca vel individua coarctatur, sed potest ad quascumque personas pertingere, *Spiritus* enim *ubi vult spirat* [3], ideo opportune hic quaeri potest

---

libilitas. Quocirca erronea omnino dicenda est praedicta positio; nec magis ad veritatem accedit animadversio quam contra audacem illam assertionem faciebat Can. Ioannes Sforzini (Ibid., Aprile 1906, p. 272): « *I miracoli scritturali, specialmente gli evangelici... hanno l'affermazione costante, universale, piena, ragionata, polemica di tutta la Chiesa per venti secoli. Il che se non è una definizione dogmatica, impedisce però certe negazioni fatte alla leggera* » ecc. Nimirum, ubi adest consensus totius Ecclesiae, ibi dogmatica definitio, saltem aequivalenter, agnoscenda est.

(1) Sic processit nuper Exc. D.nus Turinaz, Ep. Nanceien., in opusc. *Une démonstration claire et décisive de la dignité de la Foi*, Nancy, 1902.

(2) Quoniam hac ultima probationis via modernistae solent abuti, eam aut tanquam unicam habentes aut perperam exponentes, advertimus harmoniam inter revelationem et cordis humani adspirationes in tantum illius authenticitatem demonstrare, in quantum unus est utriusque fons, sicut etiam unus est fons scientiae et fidei; at quoniam natura humana de se capax non est ordinis supernaturalis, sed solum prouti est a Deo ad hunc ordinem elevata (Cf. quae scripsimus in tr. *de Deo Uno*, P. I, Quaest. XII, art. 1), ideo argumentum ex praedicta harmonia depromptum, si stricte loqui velimus, non tanquam positivum, sed tantummodo tanquam negativum est proponendum, quatenus scilicet nihil sit in revelatione quod cordis humani adspirationibus oppugnetur.

(3) Io., III, 8.

utrum illae revelationes quas Spiritus Sanctus alicui interdum concesserit, sic ad fidem totius Ecclesiae pertineant, ut explicitiorem fidei expositionem exhibeant ab omnibus tenendam. — *Explicitiorem fidei expositionem*, dicimus: supra enim iam exclusum est novas substantiales revelationes unquam fieri post mortem Apostolorum [1], unde praesens dubium nequit esse nisi de explicitiori expositione veritatum iam implicite revelatarum; praeterea de fide *totius Ecclesiae* hic dubitatur: quod enim spectat ad fidem ipsiusmet personae cui revelatio fit, inferius resolvetur in apposito articulo [2].

Huic autem quaesito egregie respondet S. Augustinus [3]: *Ego enim fateor charitati tuae, solis eis Scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque referre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam... Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque praepolleant, non ideo verum putem quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreant, persuadere potuerunt.* — Igitur quantacumque sit alicuius videntis, non ex canonicis scriptoribus, sanctitas et moralis auctoritas, nemo, nisi adsint specialia signa et indubia motiva [4], tenetur ad credendum fide divina illius dictis ideoque, generaliter loquendo, repetenda non est. ex hoc capite, evolutio seu progressio in dogmatis manifestatione.

Huius animadversionis gravitas illum profecto non effugiet, qui adverterit exstare scripta plurium personarum sanctitate conspicuarum, quae passim in manibus fidelium circumferuntur, in quibus tamen plura reperire est, non ad apicem catholicae theologiae exacta [5]. Qui-

(1) Art. II, n. 9.

(2) Art. IX.

(3) Ep. LXXXII, c. l. Ed. Paris., 1679, t. II, p. 190, n. 3.

(4) De hisce ex professo tractabitur art. IX, nn. 23, seqq.

(5) Etsi aliqua huiusmodi opera legi utiliter et cum aedificatione possint, tamen quae in pluribus continentur adeo nova sunt et peregrina, ut iuvet fideles ab illis perlegendis arcere, cum elementum humanum

bus libris illud applicari potest quod S. Augustinus de scriptis profanis in comparatione ad Sacram Scripturam proferebat: *Quantum minor est auri, argenti vestisque copia quam de Ægypto secum ille populus abstulit, in comparatione divitiarum quas postea Hierosolymae consecutus est, quae maxime in Salomone rege ostenduntur, tanta fit cuncta scientia, quae quidem est utilis, collecta de libris gentium, si divinarum Scripturarum scientiae comparetur. Nam quidquid homo extra didicerit, si noxium est, ibi damnatur, si utile est, ibi invenitur. Et cum ibi quisque invenerit omnia quae utiliter alibi didicit, multo abundantius ibi inveniet ea quae nusquam omnino alibi, sed in illarum tantummodo Scripturarum mirabili altitudine et mirabili humilitate discuntur* (¹). — Quae praeclara verba utinam in omnibus, maxime sacerdotibus, studium exacuant legendi et meditandi, prae omnibus libris, Sacram Scripturam!

16. — **Dolosae artes Mathildis Marchat et Mariavitarum.** — Quanti autem sit momenti animadversio quam supra fecimus, nempe fidem Ecclesiae minime obligari revelationibus privatis hominibus factis, evidentissime constat ex gravissimis malis quae ex nimia in hac re credulitate interdum provenisse novimus. Et ut de recentioribus tantum eventibus loquar, nemo est qui ignoret quot turbationes, ante quindecim circiter annos apud paroeciam Loigny (²), in dioecesi Carnutensi in Gallia, inductae fuerint, ex suppositis revelationibus cuiusdam Mathildis Marchat, quae propria somnia tanquam authenticas visiones,

---

in hisce saepe ingeratur, indigna prorsus de divinitate suggerens. Ceterum sedulo recolendum est, approbationem Ecclesiae, si quando hisce operibus concessa fuerit, negativam esse, scilicet hoc tantum evincere, in illis scriptis generaliter doctrinam revelationi contrariam haud contineri.

(¹) De Doctrina Christiana, l. III, c. XLII. ed. cit., 1729, t. III., p. I, p. 44.

(²) Hic est celeber ille pagus, in quo, bello franco-borussiano saeviente, legio voluntariorum, ex militibus pontificiis *(zouaves)* Roma in Galliam revocatis coalescens, praeeunte Sacratissimi Cordis Iesu vexillo, virtute et praeclare gestis enituit.

revelationes et prophetias venditans, eousque devenit, ut contenderit iussisse Dominam Nostram ut erigeretur, in pago illo, ordo religiosus, cui titulus foret *Ordo Sacratissimi Cordis Iesu poenitentis*.

Huiusmodi deliramentis fidem praebuere nimiam haud pauci, inter quos comes Vérité de Saint-Michel, qui illis suppostitiis revelationibus scopum politicum adnectere contendit, nempe evectionem ad Galliae solium cuiusdam, ut illum dicebat, nepotis Ludovici XVII, qui vocandus fuisset *Rex Sacri Cordis*, et temporale Summi Pontificis regnum restituere debuisset.

Cum autem hisce fraudibus plures mansissent illusi, Sacra Congregatio Sancti Officii iterum iterumque illas detegere coacta est, eorumque auctores severis poenis mulctare: qui tamen latis in se sententiis haudquaquam acquiescentes, per mendacium confinxerunt locum Summi Pontificis Leonis XIII, in Vaticanis carceribus detenti, occupasse aliquem virum calabrensem, vultu et statura Leoni similem, a quo condemnationes illas promanasse contendebant; verum autem Pontificem Leonem XIII revelationes rati habuisse. Nec satis: nam caeci Mathildis Marchat sequaces ad ceteros effrenes abusus audax addidere mendacium, nempe praedictum Pontificem ephemerides, *Les annales de Loigny*, quibus commentitiae illae revelationes continebantur, conceptam quoque societatem *Cordis Iesu poenitentis* eiusque opera probasse: quae tamen caeteraque plura id genus falsissima, ab incautis tanquam vera habita sunt: in tantum malae fidei abyssum deiici quis potest, simul ac Ecclesiae auctoritati refragetur! Quare novo decreto Sanctae Romanae et Universalis Inquisitionis diei Aprilis 1896, denuo damnati sunt pseudo-communitas de Loigny, eius fraudulenta moderatrix illiusque obstinati fautores [1].

Graviora adhuc scandala non ita pridem in Poloniae

[1] Vide *Analecta Ecclesiastica*, anno 1896, p. 145. In eisdem *Anal. Eccles.*, anni 1894, pp. 191, seqq., totum invenire est retextum negotium, ex authenticis actis Curiae Carnutensis, necnon decretis S. Officii, ab anno 1888, usque annum 1894, coalescens.

regionibus fanatismus invexit, cum opera cuiusdam mulierculae, nomine Mariae Franciscae Kozlowska, non laici tantum homines, verum etiam plures ecclesiastici viri decepti sunt, ut illius supposititiis revelationibus fidem caecam praeberent. Quae in tantum praesumptionis devenit, ut se Sanctissimae Dei Genitrici sanctitate parem faceret, tantaque apud Deum potestate donatam diceret, ut absque suo patrocinio nemo salvari posset. Quae etiam hoc sibi peregrinum revelatum fuisse contendebat, nempe edituram se fore ipsum Antichristum, et praecise ex conformitate suae voluntatis in hac re ad Dei beneplacitum, immensum gratiae cumulum accepisse. Tum falsis vera permiscens, devotionem erga Sanctissimam Eucharistiam et Beatam Virginem de perpetuo succursu, exaggerate quidem et independenter ab Episcoporum auctoritate, fovendam, commendabat.

Hanc igitur ferventem insania mulierculam plurimi secuti sunt, non solum ex fidelibus, sed etiam ex clero, qui *mariavitae* dicti sunt, quorum regimini Maria Francisca, quam sanctissimam matrem appellant, sacerdotem Ioannem Kowalski praefecit. Porro, cum multa hominum millia fanatici illi ab obedientia legitimorum pastorum in tota Polonia, et maxime Varsaviae, subduxissent, Sacra Congregatio Inquisitionis, die 5 Decembris 1906, duo capita, nempe Ioannem Kowalski et Mariam Franciscam Kozlowska nominatim ac personaliter declaravit excommunicata ([1]).

17. — **Quaestio I.** — *Utrum in iudiciis Dei quae media aetate haberi solebant, agnosci debeat influxus Spiritus Sancti, ad veritatem de alicuius innocentia aut reitate manifestandam?*

Quia alicui posset videri in iudiciis Dei, vulgo dictis *ordalibus* ([2]), quorum usus in media aetate viguisse per-

([1]) Vide *Analecta Ecclesiastica*, a. D. 1907, p. 10. — Plura de secta Mariavitarum scitu digna reperiet lector in *Civiltà Cattolica*, 6 feb., 1909, pp. 363, sqq.

([2]) *Ordalium* vox est mediae latinitatis (vide Maigne d'Arnis, Lexicon ad script. mediae et infimae latinitatis): unde derivatae sunt voces gall. *ordalie*, angl. *ordeal*, germ. *ordalien*, etc.

hibetur, ad sententiam de alicuius reitate aut innocentia tutius ferendam, ita adfuisse Spiritus Sancti influxum, ut illa iudicia haberi possint tanquam divina manifestatio de rebus occultis, ideoque tanquam novarum revelationum argumentum, — ideo non inutile hic erit pauca de hac re adiecisse, ut confirmatio habeatur de eo quod docuimus, nempe, post Apostolorum mortem, novas revelationes non esse expectandas pro tota Ecclesia. Pro quo tamen rite intelligendo, prius enumerandae erunt variae iudiciorum formae praetermissis sortibus, de quibus infra specialiter loquemur (1).

18. — **Variae formae iudiciorum Dei.** — Igitur, primo loco nominari debent *monomachia* et *duellum* aut *iudicium campi*, quae non aliud erant, nisi duorum pugilum pugna: ex quibus ille censebatur innocens, qui victor evadebat. Praeterea habebatur *iudicium ignis*, in hoc consistens, quod accusatus manus in igne teneret, aut solo indusio indutus inter duos rogos consisteret, aut ferrum candens in manibus teneret, aut super ignitos vomeres ambularet: huic probationi affine erat *iudicium aquae*, interdum ferventis aut bullientis, interdum vero frigidae: in quibus iudiciis innocentiam personae suspectae aut accusatae demonstrare debebat illius incolumitas. Pariter, haud raro locum obtinebat *iudicium feretri*, in hoc consistens, quod de homicidio suspectus aut accusatus cadaveris vulnera tangere iubebatur: quod si cadaver colore mutabatur, ille tanquam homicidii reus habebatur. Huic simile erat *iudicium offae*, in quo, accusato de aliquo crimine offa deglutienda offerebatur, quam si evomebat, reus censebatur (2).

(1) Ad iudicia Dei minime pertinent quae aliqui sancti, movente Spiritu Sancto, interdum perfecisse leguntur, cum ad medium aliquod extraordinarium recurrerint ad comprobandam veritatem catholicam: sic fertur S. Dominicus, librum in quo doctrina de Immaculata Conceptione continebatur, in flammas proiecisse, quo illaeso divinitus servato, dogma illud comprobavit. Sic olim Elias, per ignis probationem falsos esse prophetas Baal ostendit. 3 Reg., XIX.

(2) Vide de hisce variis formis, von Kober, in Wetzer und Welte's Kirchenlexicon, art. *Gottesurteile.*

Porro, de hisce iudiciorum formis sedulo advertendum est, ea ortum non habuisse in ipsamet Ecclesia, cum communiter etiam apud paganos haberentur; Ecclesiam autem ea tantummodo tolerasse, cum difficile esset illa statim auferre, et maxime cum per ea maius malum, scilicet periurium, vitaretur (1). Quinimmo, tantum abest Ecclesiam huiusmodi iudicia approbasse, ut potius ea expresse damnaverit, ut legitur in decreto Stephani Papae V (2): *Ferri candentis, vel aquae ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones: et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est praesumendum. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione, publica delicta, habito prae oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro iudicare: occulta vero et incognita illi sunt reliquenda, qui solus novit corda filiorum hominum* (3). Revera, ut caute advertit Angelicus Doctor (4), in omnibus talibus videtur esse Dei tentatio, unde sine peccato fieri non possunt. — Excludi tamen ab hac condemnatione debet *monomachia vel duellum*, pro quanto non expectatur ibi miraculosus effectus, quod est, quando pugiles sunt virtute et arte pares: quo modo pluries in historia legimus, duas nationes inimicas selectis ex utraque parte viris commisisse ut, singulari certamine commisso, causas finirent.

19. — **Iudicium Crucis et purgatio per Eucharistiam.** — Porro, quidquid de hisce iudiciorum formis, quorum originem deprehendere est extra Ecclesiam, proferatur, maior difficultas habetur circa duo iudiciorum genera, quae in-

(1) Notanda sunt verba von Kober (l. cit.): « *Die Kirche hat die Ordalien, obgleich sie dieselben nicht billigte und wohl einsah, dass sie mit dem geläuterten Gottesbegriff des Christentums unvereinbar seien, aufgenommen und beibehalten* (melius dixisset *geduldet*), *weil ihre sofortige Beseitigung als unmöglich sich erwies* ».

(2) Decreti 2ª Pars, Causa II, Quaest. V, Cap. 20, *Consuluisti*, cit. ab Alexandro III, in Ep. 19, ad fin. Concil.

(3) Cfr. Decr. Gregor., l. V, t. XXXIV, de Purgatione canonica, cap. 8, *Ex tuarum: « Quia vero peregrina iudicia sunt inhibita »*, *etc.*

(4) 3, Quaest. LXXX, art. 6, ad 3m.

tra ipsam Ecclesiam orta fuisse videtur: quae sunt iudicium Crucis et purgatio per sacram Eucharistiam.

Primum in hoc consistebat, quod ex duobus vel pluribus hominibus, brachia in formam crucis tendentibus, ille censebatur innocens, qui diutius probationem sustinere potuisset. Alterum vero iudicium in hoc versabatur, quod Corpus Christi in Eucharistia interdum dabatur suspectis de crimine, ad criminis manifestationem, quo modo narratur S. Gregorius VII Canossae se purgasse. Et quidem de huiusmodi iudicii forma sic loquuntur Decretales [1]: *Saepe contingit ut in monasteriis furta perpetrentur, et qui haec committant ignorentur. Idcirco statuimus ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debuerint, missa ab abbate celebretur, vel ab aliquo cui ipse abbas praeceperit, praesentibus fratribus; et sic expleta missa, omnes communicent in haec verba:* CORPUS DOMINI SIT MIHI AD PROBATIONEM HODIE. — Et rursus [2]: *Si episcopo aut presbytero causa criminalis, hoc est, homicidium, adulterium, furtum et maleficium imputatum fuerit, pro singulis missam celebrare debet et communicare, et de singulis sibi imputatis innocentem se ostendere,* per hoc scilicet quod morte illico non plectatur.

At, etsi huiusmodi iudicia a pluribus episcopis et conciliis provincialibus suscepta fuerint, imo interdum commendata, et quamvis etiam ritus quidam locales inveniantur instituti ad rectum eorumdem exercitium, nunquam tamen ab Ecclesia catholica, ut tali, id est, a Summo Pontifice ex cathedra loquente, aut a Generali Concilio, formaliter suscepta et approbata sunt: unde S. Thomas, fidem Ecclesiae commentans, expresse dicit nullo modo debere Corpus Christi dari alicui suspecto de crimine quasi ad examinationem, quia videtur ibi esse tentatio Dei, et quia non convenit ut in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis incurrat iudicium mortis [3].

(1) Decreti 2ª Pars, Causa II, Quaest. V, cap. 23.

(2) Inferius, cap. 26.

(3) 3, Quaest. LXXX, art. 6, ad 3m. Notatu digna sunt verba quae

Attamen negandum non est, Deum aliquando simplicium fidem praemiasse, miraculo interposito ad innocentiam vindicandam, ut ex pluribus factis in historia ecclesiastica accurate narratis potest evidenter ostendi. Nec debet inficias iri, interdum evenire potuisse, ut aliqua huiusmodi iudicia, Spiritu Sancto inspirante, locum haberent: sic forsan simili inspirationi attribui potest purgatio S. Gregorii VII, quam supra recensuimus.

20. — **Quaestio II.** — *Utrum in observatione sortium, aliqua veritatis occultae manifestatio per Spiritum Sanctum habeatur.*

Proponitur specialis haec de sortibus, quae ad iudicia Dei quodammodo pertinent, quaestio, eo quod in Scriptura tum Veteris tum Novi Testamenti plures sancti viri perhibentur usi fuisse sortibus, ad occultam veritatem cognoscendam. Sic Iosue, ex praecepto Domini, sortium iudicio punivit Achan, qui de anathemate usurpaverat (1); similiter, Saul sorte deprehendit filium suum Ionathan mel comedisse (2): pariter, David cum Philisthaeo singulare iniisse certamen legitur (3), quod profecto certamen, cum pugiles valde dispares essent virtute et arte, convenit cum sortibus; praeterea Ionas a facie Domini fugiens sorte deprehensus est, et in mare deiectus (4); Zacharias quoque sorte exiit ut incensum poneret (5); denique S. Mathias est sorte ab Apostolis ad apostolatum electus (6). — Cum autem in sortibus expectetur a

---

habet laudatus von Kober (loc. cit.): « *Die bedeutendsten Gegner aber hatten die Gottesurteile an den Päpsten, welche dieselben unbeding verwarfen und ihre Anwendung untersagten, weil sie weder im göttlichen noch im menschlichen Gesetz begründet seien, auf Aberglauben beruhten und eine leichtfertige Provocation des Wunders in sich schlössen: so Nicolaus I.... Stephan VII...., Alexander II.* », u. s. w.

(1) Ios., VII, 14.

(2) 1 Reg., XIV, 42.

(3) Ibid., XVII, 32.

(4) Ion., I, 7.

(5) Luc., I, 9.

(6) Act., I, 26.

Deo manifestatio alicuius occulti, iuxta illud [1]: *Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur*, ideo non inopportune quaeritur quousque in sortium observatione aliqua veritatis occultae manifestatio per Spiritum Sanctum habeatur.

Ad huius dubii solutionem, praemittenda est notio et divisio sortium. — Sortes proprie dicuntur, cum *aliquid fit, ut ex eius eventu considerato aliquid occultum innotescat.* Distinguuntur autem sors *divisoria*, *consultoria* et *divinatoria*, secundum quod sortium iudicio quaeritur, quid cui sit exhibendum in possessionibus, in honoribus, in dignitatibus, in poenis aut in actionibus; aut inquiritur quid agi oporteat; aut sciri vult quidnam sit futurum.

Porro nequit fingi ut occultum illud, cuius manifestatio per sortes quaeritur, pandatur, nisi ex una aliave ex hisce tribus causis: scilicet, vel ex quadam arcana vi superiori, creata quidem, at efficacissima et omnipotenti, quae regat huiusmodi eventus; vel ex fortuna; vel ex Spiritu Sancto. — Atqui primum omnino est reiiciendum, cum talis causa minime existat; unde si quis ea intentione sortibus utatur, ut a quadam arcana virtute divisionem rerum, dispositionem actuum et cognitionem futurorum accipiat, vana est, falsa et superstitiosa opinio, non carens daemonum suggestione, et proinde peccato non vacans. Secunda causa vero, quae est fortuna, locum habere potest solummodo in sorte divisoria, sicut si plures non valentes aliquid concorditer dividere, velint sortibus ad divisionem uti, quasi fortunas exponentes, quam quis partem accipiat.

Ergo non remanet, nisi ut a Spiritu Sancto expectetur manifestatio illius occulti quod per sortes quaeritur. Et quidem in triplici casu haec manifestatio potest a Spiritu Sancto legitime expectari: scilicet, aut necessitate imminente, aut in dispositione rerum temporalium, aut in divisione bonorum materialium. Sic quippe loquitur S. Augustinus [2]: *Si inter Dei ministros inde sit di-*

[1] Prov., XVI, 33.

[2] Epist. ad Honoratum, quae est 228, al. 180, n. 12, t. II, p. 834.

sceptatio, qui eorum (persecutionis tempore) *maneant, ne fugâ omnium, et qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia, (tale quippe certamen erit inter eos, ubi utrique ferveant charitate, et utrique placeant charitati), quae disceptatio si aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant et qui fugiant sorte legendi sunt.* Et rursus ([1]): *Si tibi abundaret aliquid quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret, nihil iustius faceres, quam ut sorte legeres cui dandum esset quod dari utrique non posset.* — Advertit tamen Angelicus Doctor hoc sortium experimentum, nonnisi urgente necessitate et cum Dei reverentia, id est precibus ad Deum humiliter fusis, faciendum esse ([2]).

Notandum autem est, in electionibus ecclesiasticis, non licere sortibus uti, licet recepta sit in Ecclesia specialis forma electionis, scilicet per quasi inspirationem, cum nempe electores omnes, divino quasi spiritu afflati, in eum repente feruntur, de quo antea vix cogitaverant ([3]). Hoc sensu egregie scribit Venerabilis Beda ([4]): *Mathias ante Pentecosten ordinatus sorte quaeritur, quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa: septem autem diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati.*

21. — **Conclusio.** — En quaenam decernenda veniunt relate ad evolutionem et progressum in fide catholica,

([1]) L. I de Doctr. Christ., c. 28, t. III, P. I, p. 14.

([2]) 2 2ae, Quaest. XCV, art. 8.

([3]) De hoc electionis modo, relate ad Summum Pontificem, legitur in Bulla Gregorii XV, *Aeterni Patris Filius*, XVII Kal. Dec., 1621: « *Decernimus... electionem Romani Pontificis fieri aliter non posse quam in conclavi, et eo clauso*, etc. (sequitur sermo de electione per viam scrutinii et compromissi, et additur)... *nisi communiter ab omnibus et singulis cardinalibus,... nemine pariter dissentiente, quasi per inspirationem, nullo praecedente de persona speciali tractatu* », etc. Caeremoniale continens ritus electionis Romani Pont., Gregorii XV iussu editum. Romae, 1622, p. 75.

([4]) Sup. Act. Apost., in fine Comment. c. I.

operante Spiritu Sancto in universa Ecclesia. Scilicet, clauso iam, per Apostolorum mortem, revelationis deposito, nil novi ex illius instinctu promanat, unde reiicienda prorsus sunt quae de christianae conscientiae elaboratione sub eius ductu modernistae effutiunt. At, stante perfecta identitate dogmatum per tot saeculorum successiones, quanta iam et quam suavia veritatis documenta, in ordine simul speculativo et practico, ex illius occulta et efficacissima operatione, sunt in tota Ecclesia derivata, ad fidei morumque aedificationem! Cuius rei testes sunt eloquentissimi libri doctrina et suavitate referti a sanctis Patribus et Doctoribus conscripti; conciones a viris apostolicis ad populum habitae ad renovationem vitae christianae et promotionem bonorum operum; piae hominum consociationes ubivis locorum fundatae, ad debellandas mendacii potestates; ampliata, fovente Ecclesia, cultus catholici forma; dilatata cuiusvis generis exercitia ad fidelium devotionem fovendam, et alia id genus bene multa, quibus patenter ostenditur quam late extendatur benigna et fortissima Spiritus Sancti operatio ad consummationem operis redemptivi Christi in animabus hominum ad vitam aeternam praedestinatis.

Oh! quam enixe exorandus est almus iste Spiritus, ut mentes nostras iugiter illuminet et corda nostra igne suo inflammet, quatenus Deum semper melius cognoscere et amare possimus!

Per te, sciamus, da, Patrem,
Noscamus atque Filium;
Teque utriusque Spiritum
Credamus omni tempore!

Articulus VIII.

Utrum in individuo membro Ecclesiae catholicae fides augeri possit quoad dogmata substantialiter nova accipienda.

1. — **Ratio trium ultimorum articulorum.** — Considerata hucusque, id est, inde ab articulo tertio, ratione progressus in cognitione dogmatis catholici ex parte totius Ecclesiae, sequitur ut in tribus ultimis articulis idipsum ad trutinam revocetur, per respectum ad individua membra Ecclesiae, ut sciatur utrum et quale augmentum in eisdem fingi possit, primo quidem relate ad nova substantialia dogmata accipienda (VIII), secundo vero relate ad pleniorem eorumdem dogmatum cognitionem, et quidem consideratis christifidelibus, primo absolute (IX), secundo relative (X). — In quibus evolvendis, plura occurrent scitu dignissima, quibus ulterius clarescet gravis momenti argumentum de cognitione dogmatum sanctissimae fidei catholicae.

2. — **Impossibile est eum, qui vel unum fidei articulum discredit, habere fidem informem de aliis articulis.** — Primo igitur, quod ad propositum in praesenti articulo dubium spectat, statim negative respondendum est; quia etsi possibile sit fidem catholicam habere, non expresse cognito uno vel altero articulo, ut infra ostendetur [1], impossi-

[1] Art. X. n. 2

bile tamen omnino est fidem, etiam informem, consistere, expresse negato uno articulo: unde nequit fieri ut quis in fide catholica crescat, vel relate ad unum articulum substantialiter novum.

Ad quod intelligendum, recolendum est motivum fidei, seu rationem formalem eiusdem, ex qua fides, etiam informis, suam recipit speciem, esse primam veritatem, prout manifestatur in Scripturis et formaliter continetur in doctrina Ecclesiae: ita quod quicumque non inhaeret, sicut infallibili et divinae regulae, doctrinae Ecclesiae, quae procedit ex veritate prima in Scripturis Sacris manifestata, ille non habet habitum fidei, neque formatae neque informis. Atqui si quis vel unum fidei articulum ab Ecclesia propositum ut credendum deneget, evidens est illum iam non inhaerere doctrinae Ecclesiae tanquam infallibili et divinae regulae, sed propriae voluntati, ex qua habet ut quae vult teneat, et quae non vult non teneat. Ergo discredens vel unum articulum fidei nequit habere de aliis articulis fidem sive formatam, sive informem [1].

3. — **Quomodo haereticus homo tenet articulos fidei quos admittit.** — Sequitur ergo ex dictis, haereticum hominem

[1] 2a 2ae, Quaest. V, art. 3. — Vix opus est ut advertatur distinctionem quam hic innuimus, inter fidem formatam et fidem informem, non posse a viro catholico, salva fide, reiici, utpote quae ipsi Textui sacro, maxime S. Pauli epistolis, innititur: unde valde mirandum est Ioannem Semeria scribere potuisse: « *Ai tempi di Lutero, dopo tutte le sottili elucubrazioni della scuola, la fede era divenuta una virtù intellettuale, l'adesione al Cristo dell'intelletto, della ragione. E si parlava quindi di una* fides formata *accompagnata cioè dalla carità, dallo slancio, dall'entusiasmo del cuore, e di una* fides informis, *convinzione intellettiva pura e semplice, luce senza calore; e* fides sic et simpliciter *era o si riteneva fosse la fede* informis *e questa Lutero volle, affermò bastevole a salute. Ora a questa fede considerata così. S. Paolo non aveva, possiamo dire, neanche pensato mai. Anima intiera e schietta, egli non aveva mai concepito che una sola adesione al Cristo, adesione di tutta l'anima, trasformazione, metamorfosi spirituale di tutta l'anima in Lui. Le sottili categorie e distinzioni greche non entravano nella sua psicologia semitica. Chi gli fosse venuto a parlare d'una fede* informis *lo avrebbe costretto a pensare e ripensare per capire* ». Dogma, Gerarchia e Culto nella Chiesa primitiva, lett. V, pp. 94, 95. Roma, 1902.

alio criterio, quam criterio fidei, tenere articulos quos admittit: nimirum, eo modo se habet ad fidem, sicut ille qui opinione tantum et non demonstratione se habet ad scientiam proprie dictam: scilicet regula haeretici hominis vel unum fidei articulum pertinaciter discredentis non est alia nisi propria voluntas, unde non est paratus sequi in omnibus doctrinam Ecclesiae. Quocirca, alia formaliter est fides haereticorum, alia catholicorum: haec est a Deo et adiuvatur per habitum fidei; illa vero innititur propriae voluntati et iudicio ([1]). — Notandum est nos hic loqui de haereticis formaliter dictis, id est qui pertinaciter inhaerent doctrinae ab Ecclesia repudiatae, qui videlicet aliquem articulum ab Ecclesia praedicatum reiiciunt: haeretici enim qui materialiter tantum tales sunt, potius errantes dicendi sunt, cum eorum fides conveniat formaliter cum fide catholicorum.

4. — **Confirmatur.** — Potest ista veritas confirmari hoc dicto S. Iacobi ([2]): *Qui offendit in uno, factus est omnium reus:* nimirum, cum formalis ratio peccati, in violatione mandatorum legis, desumatur ex trangressione horum mandatorum, in quantum referuntur ad primum legis motivum, quod est perfecte obedire Deo, et non ad diversa motiva proxima, ideo semel ac quis vel unum praeceptum transgreditur, nequit amplius in eo consistere obedientiae ratio. Ita igitur qui vel unum articulum discredit, formale fidei motivum evacuat, et sic nequit amplius fidem proprie dictam de aliis articulis habere ([3]). — Ulterius argui potest, quod sicut charitas non remanet in

([1]) S. Thom., loco cit., ad 1^{m}.

([2]) C. II, 10.

([3]) Ibid., ad 3^{m}. Circa hunc locum, qui etiam S. Augustino adeo difficilis visus est, ut super eius intellectu consulendum putaverit S. Hieronymum (Vide Ep. XXIX ad S. Hier.), conferri potest Estius, qui scite advertit dictionem *omnium* non posse exponi distributive, ita ut, qui in uno offendit, dicatur omnia et singula transgressus, secus sententia secum pugnaret, cum impossibile sit aliquem totam legem observare, uno excepto, et simul fieri reum trangressionis omnium et singulorum. Guilielm. Estius, in omnes S. Pauli Ep., t. VII, p. 49. Moguntiae, 1845.

homine post unum peccatum mortale, cum hoc ei contrarietur, ita nec fides in eo qui vel unum fidei articulum discredit. Ergo fides catholica nec augeri nec minui potest in homine, quoad aliquod dogma aut de novo accipiendum, aut reiiciendum.

5. — **Fides implicita et fides explicita.** — Ut autem clarius intelligatur quomodo catholica fides consistere nequit in eo qui vel minimum articulorum denegat, iuvabit hic repetere distinctionem antea positam, inter fidem implicitam et fidem explicitam; et quidem fieri utique potest ut quis, credito expresse uno articulo fidei, de aliis non cogitet, de quibus tamen rectam fidem implicitam habet, explicitam habiturus, semel ac accesserit congrua instructio. — Qua in re notanda sunt sequentia S. Thomae verba, quibus profectum discipulorum Christi in fide pulchre describit: *In discipulis Christi notatur quidam fidei profectus, ut primo eum venerarentur, quasi hominem sapientem et magistrum, et postea ei intenderent quasi Deo docenti* (1).

Forsan ex his verbis rem praecipitanter consideranti inferendum videbitur, hominem ita posse in fide proficere, ut primo unum tantum vel alterum articulum teneat, postea vero fidem suam ad novos articulos credendos extendat: sicut discipuli primo quidem aliud de Christo non crediderunt, nisi illum fuisse purum hominem, et solum postea tenuerunt illum esse verum Deum. — At facile advertitur aliud esse quod quis credat explicite unum articulum, non cogitando de aliis, aliud quod illum articulum retineat, aliis articulis reiectis. Et quidem discipuli ita in fide circa Christum profecerunt, ut primo quidem expresse crederent illum esse sapientem hominem, non cogitando de aliis, et sic eius divinitatem non reiiciendo; postea autem eamdem substantialiter fidem etiam ad divinitatem profitendam extenderunt. Quapropter fidem rectam in initio habuerunt, etsi non tam explicitam; quam non habuissent, si tenuissent, ut tenebant Iudaei Christo infensi, illum esse exclusive hominem.

(1) De Veritate, Quaest. XI de Magistro, art. 3, ad 8m.

6. — **Corollarium.** — Quocirca, alia est ratio fidei, alia ratio alicuius naturalis scientiae, puta, geometriae. Nimirum, aliquis potest habere scientiam geometriae circa quasdam geometricas conclusiones, aliis negatis, eo quod in diversis conclusionibus, quae sub illa scientia continentur, diversa sunt media per quae probantur, quorum unum potest cognosci sine alio, et ideo homo potest scire quasdam conclusiones scientiae geometricae, aliis etiam pertinaciter negatis; sed fides inhaeret omnibus articulis qui sub ipsa continentur, propter unum medium, scilicet propter veritatem primam propositam nobis in Scripturis secundum doctrinam Ecclesiae intelligentis sane: et ideo, pertinenter concludit Angelicus [1], qui ab hoc medio decidit, totaliter fide caret.

Ad rem faciunt verba Concilii Vaticani [2]: *Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit Sancta Mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum.*

7. — **Modernisticus error dicentium omnes religiones aliquando in unam convenire debere.** — Ex his sequitur, longe a vero abesse qui censent, ex diversis religionibus, inclusa religione catholica, unam aliquando esse efformandam, in quantum singula uniuscuiusque religionis membra aliquid de dogmatibus a se retentis remittant, quousque ad quamdam auream medietatem, ut aiunt, perveniatur. Esto enim tum a membris variarum sectarum protestanticarum, tum ab asseclis Corani et Vedae, tum a Iudaismi fautoribus, modificationes in respectivis symbolis expectare liceat, cum omnes istae religiones in errore, qui versipellis est et multiplex, ultimo fundentur, vane tamen speratur ut

(1) De Veritate, Quaest. XI de Magistro, art. 3, ad 2m.

(2) Constitut. de Fide cath., c. IV. *de Fide et ratione.*

vir catholicus, in sensu composito, seu qua talis acceptus, iota unum aut unum apicem in sacrosancto fidei suae symbolo immutari patiatur [1].

8. — **Qualiter catholici cum protestantibus convenire possint ad veritatis iustitiaeque iura defendenda.** — Huic rei affinis omnino est gravis aliquorum modernorum error, contendentium catholicos cum protestantibus convenire omnino posse et debere ad tuendum revelationis depositum contra rationalistarum impetus. Etsi enim talis conventio, absolute loquendo, concedi possit, ubi de rebus *mere* politicis aut oeconomicis agatur, cum tamen sermo est de religionis dogmatibus, nequit, absque praeiudicio puritatis fidei, sustineri haereticos cum catholicis convenire posse ad revelationis depositum custodiendum, cum formaliter eadem non sit fides hominis catholici quae est hominis protestantici: unde in unum motivum, quod utrique sit commune, conspirare nequeunt, ut inde argumenta, tanquam arma communia, ad fidem efficaciter defendendam valeant depromere.

Aliud forsan evinci poterit, sicubi non de revelatione defendenda, sed de aliquo determinato errore, sive morali sive dogmatico, confodiendo agatur: sic quippe protestantes catholicis manus utiliter dedisse perhibentur, puta in Anglia, contra intemperantiae vitium (Total-abstinence League), aut nuper ad iniustas leges scholas respicientes repellendas (Board-school system), necnon in Germania,

[1] Ex hoc patet, rite ab Apostolica Sede reprobatum fuisse conventum sic dictum religionum, qui in America Sept., ante paucos annos, habitus est, in quo, viris ex variis religionibus, scilicet tum qui catholici nominis censebantur, tum qui ab Ecclesia catholica dissidebant, in unum convenientibus, gravissimus hic error accessit, ut a Praelato publice recitaretur oratio dominica, quasi haec ab omnibus tanquam communis precandi formula haberi possit. Quod certe falsum est; sicut enim nomen *religio* nequit de pluribus univoce praedicari, ita nec diversarum religionum membra eodem sensu accipere possunt verba in illa oratione dominica contenta. Cf. Ep. Leonis XIII, *Coetus in foederatis*, ad Franciscum Satolli, Archiep. Naupactensem, 18 Sept., 1895. Acta Leonis, vol. XV, p. 323.

ad socialismi pericula avertenda (die Christlich-socialen), et caetera huiusmodi [1].

Quod si de rebus mere politicis aut oeconomicis agatur, diximus catholicos posse, absolute loquendo, convenire cum haereticis, ad communia iura tuenda. Equidem, si rigorose loqui velimus, vix aut melius ne vix quidem concedi posset talia dari argumenta, a quibus religio omnino exulet, cum e contra in omnes res humanas, sive directe sive indirecte, ingrediatur, quandoquidem religio finem ultimum respicit, a quo nunquam potest praescindi [2]: unde videmus Ecclesiam minime favere illis consociationibus, quae scopum oeconomicum habentes, a religione omnino praescindere nituntur, quas barbaro vocabulo *aconfessionales* appellari volunt [3]. At quidquid de huiusmodi consociationibus dicatur, nunquam certe probari poterit systema scholarum, quas sic vocant neutrales, cum in doctrina catholicis impertienda nunquam fas sit a veritate revelata abstractionem facere [4].

(1) In omnibus tamen huius generis quaestionibus praeprimis habenda est ratio auctoritatis Episcoporum, qui sunt iudices in rebus fidei, et maxime Sedis Apostolicae cui ovium et pastorum cura divinitus concredita manet.

(2) Huc facit quod a Proudhon dictum fuisse traditur: « *Egli è sorprendente, che nel fondo della nostra politica, noi troviamo sempre la teologia* ». Confess. di un lib. pens.

(3) Verum typum consociationum huiusmodi exhibent medii aevi confraternitates (anglice *guilds*, germanice *Gilden, Zünfte*) pistorum, librariorum, merciariorum, sutorum, etc.; in quibus diversarum artium opifices sub religionis praesidio sua iura tuebantur.

(4) Recolantur heic gravissimae monitiones S. M. Leonis XIII circa scholas parochiales in pagis FARIBAULT et STILLWATER, in America, quibus reprobantur scholae neutrae. Acta Leonis, t. XII, p. 137, sqq. Ad rem faciunt etiam LITTERAE S. CONGR. DE PROP. FIDE AD EPISC. CANADENSES. (Analecta eccl., ann. 1895, tom. III, p. 330): « *Falso quippe quorumdam mentibus ea opinio incessit, nihil periculi in scholis quas neutras vocant adesse, easque sine discrimine a catholicis pueris posse frequentari. Etenim, aliis omissis, eae quae neutrae scholae dicuntur, eo ipso quod ex ambitu suo exclusam, una cum aliis, veram etiam religionem faciant, gravem huic iniuriam inferunt, quum ab illo principe loco deturbatur, quem cum in omni humanae vitae consuetudine, tum maxime in inventutis educatione habere debet. Nec fas est asserere privata parentum cura huic defectui posse*

9. — **Martyrum in fidei confessione invicta constantia.** — Huius autem immobilitatis singulorum membrorum Ecclesiae catholicae in accepto semel fidei symbolo splendidissimum argumentum subministratur in candidato martyrum choro, qui videlicet pro fide tuenda suum sanguinem generose fundere non dubitaverunt. Nimirum, non ab eis petebatur ut totam fidem catholicam abiicerent; sed saepe de uno tantum alterove articulo tentabantur, ex iis forsan quos minores esse dixeris; et tamen pro defendendo illo uno articulo, non solum viri validi, sed et debiles mulieres tenellaeque puellae insigne martyrium subierunt: quod profecto argumentum subministrat palmarium pro veritate catholicae religionis, quae non solum propagata non est vi armorum, sicut omnes falsae religiones, sed etiam omnis generis persecutiones invicta semper sustinuit.

At quoniam huic considerationi de martyrum inconcussa constantia in fidei confessione, quod quidem, ut diximus, habendum est tanquam solemne argumentum in favorem fidei catholicae, ab hostibus religionis nostrae solet opponi, aliis quoque religionibus plus minusve suos martyres adfuisse, iuvabit paucis inquirere, primo quidem, utrum, revera, religiones a catholica fide alienae proprie dictos martyres habuerint; et secundo, hoc negato, quaenam sit differentia inter supposititios hos martyres et authenticos religionis catholicae testes.

10. — **Quaestio.** — *Utrum falsae religiones veros martyres habere possint?*

Ante responsionem, potest, claritatis gratia, hypothetice triplex martyrum categoria distingui. Primo quidem

---

sufficienter suppleri. Id scilicet remedium mali esse tantum ex parte poterit, sed educationis illius sine Deo in scholis traditae vitium pessimum non excusat. Cui et illud addatur, religionis dignitatem in puerorum existimatione imminui oportere, si illam veluti publico honore carentem intra domesticos parietes relegatam viderint. Quid vero si parentes desidia aut occupationibus impediti, remissius, ut fieri solet, agant, neque extra disciplinam a liberis in scholis habitam, eorum religiosam institutionem sive per se, sive per alios satis curent? »

potest fingi aliquem hominem mortem subire formaliter contra religionem catholicam, id est, contra doctrinam a catholica religione promulgatam : hoc modo videmus interdum anarchicos homines mortem sustinere pro defendendo principio abolitionis auctoritatis [1], aut socialistas pro impugnando iure proprietatis, aut atheos obstinatos, pro neganda Dei existentia, aut viros protestanticos pro adserendo regis primatu in Ecclesiam, aut unitarios pro reiicienda personarum trinitate in Deo, etc. [2]. — Secundo, potest esse quod quis occumbat morti, non quidem contra doctrinam Ecclesiae, sed praeter; quemadmodum fortes in bello milites, abstractione facta a motivo supernaturali, pro tuenda patriae libertate vitam ultro fundere non verentur. — Tertio demum, potest homo, pro doctrina formaliter ab Ecclesia catholica credita et retenta, mortem sustinere, ut saepissime factum fuisse gloriosissimis passionibus Martyrum, et generaliter fastis Martyrologii Romani aperte comprobatur.

11. — **Martyr esse nequit qui impugnat catholicam religionem aut qui pro motivo formaliter temporali vitam fundit.** — Porro, quod ad primam categoriam attinet, omnino negandum est huiusmodi homines, quantumvis tormenta et mortem ipsam patienter sustinere videantur, posse proprie vocari martyres: cum enim ad martyrium, quod formaliter est actus fortitudinis, requiratur charitas, quae hominem impellit ad mala patienter usque ad mortem toleranda, impossibile vero sit eum charitate informari, qui veritati revelatae, quam catholica religio tradit et tuetur, infensus existit, hinc absolute negandum est posse illum, nisi abusivo sensu, martyrem dici, qui pro oppugnanda fide catholica morti se exponit: talis quippe magis di

[1] Sic hisce diebus tanquam martyr ab anarchistis totius orbis, faventibus Iudaeis et liberis muratoribus, celebratur hispanus Franciscus Ferrer, qui ob turpissimae vitae activitatem contra Ecclesiae et naturae iura conversam ballistis ignivomis, iusto iudicio, confossus occubuit.

[2] Sic Michael Servetus, Genevae, Calvino denunciante, ustus est, a. D. 1553, eo quod obstinate dogma Trinitatis denegaret.

cendus est intolerabili superbia aut fanatico errore pulsatus [1].

Quantum vero ad homines secundae categoriae, qui nempe vitam profundunt formaliter pro tuenda patriae libertate aut pro salvanda vita temporali proximi in subito periculo versantis aut morbo contagioso laborantis, etsi certe concedendum sit, praeclaros esse huiusmodi actus fortitudinis, negandum tamen est illos, ut sic formaliter acceptos, id est, abstractione facta a motivo supernaturali, ad martyrii excellentiam proprie pertingere, cum martyrem faciat non mors aut quaecumque causa mortis, sed proprie tale motivum, quod sit veritas fidei christianae, seu, ut ait S. Thomas, veritas quae secundum pietatem est, quae per Christum nobis innotuit [2].

Sedulo tamen notandum est, quod etiam veritas quae per se ad pietatem non pertinet, ut est veritas geometriae, potest per accidens esse causa martyrii, sicut esset si quis, v. gr., sub mortis comminatione urgeretur ad mentiendum, at quia novit omne mendacium esse contra legem divinam, mallet mori quam mentiri: quo casu testimonium proferret veritati propter Deum, quam sic moriendo sanguine suo consignaret et martyr esset [3].

[1] Dabimus infra (n. 12) signa quibus homines fanatico errore ducti a veris martyribus distingui possint.

[2] 2 2ae, Quaest. CXXIV, art. 5. — Hinc patet quam procul a veritate sit Ioannes Semeria dum scribit: « *I martiri cristiani pertanto non facevano, a dir vero, cosa nuova nella storia della umanità — no, ripetevano quello che non so quanti milioni di uomini avevano fatto prima di loro — morivano per fare il loro dovere. Ma questa vecchia cosa facevano con spirito nuovo, e lo spirito nuovo nasceva da una nuova rivelazione. Essi intuivano con ineffabile chiarezza ciò che avevano oscuramente intuito quanti fino a quel giorno s'erano immolati al dovere; che il dovere è principio di vita — che esso e con lui chi lo serve davvero è destinato a trionfare. La nuova chiarezza veniva dal Cristo. I martiri prima di lui erano morti per un principio divino, ma troppo oscurato e rimpicciolito di umanesimo — era qualcosa di divino l'amor di patria p. e., ma non c'era in quel divino molto dell'umano?* » Il primo Sangue Cristiano, lett. VII, p. 193. Roma, 1901.

[3] Ibid., Quaest. CXXV, art. 5, ad 2m.

— Ulterius advertendum est, illum qui pro cuiuscumque virtutis officio patitur, hoc referendo in Deum, vere pati pro Christo, qui est ipsemet veritas et iustitia; unde et milites, qui pro defensione reipublicae in bello iusto occiduntur, vere possunt esse martyres, si scilicet illam defendant propter Deum, id est, motivo supernaturali, nempe amore iustitiae ac legis divinae (1), licet huiusmodi milites sic ab hostibus in bello occisos Ecclesia non soleat adscribere numero martyrum, cum inquisitio de motivo ob quod occisi sunt non tam facile fieri possit, hominibus facinorosis saepe decertantibus etiam in bellis contra infideles gestis.

12. — **Martyr proprie est qui pro doctrina quae secundum pietatem est, id est, pro doctrina fidei, vitam profundit.** — Denique quod spectat ad tertiam categoriam, primo notandum est quod *patitur propter Christum*, ut ait S. Thomas (2), *non solum qui patitur propter fidem Christi*, eam scilicet expresse profitendo, *sed etiam qui patitur pro quocumque iustitiae opere pro amore Christi*, iuxta illud (3): *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Quapropter plures Ecclesia tanquam martyres colit, qui tamen non directe propter fidem, sed aut propter assertionem alicuius virtutis, aut propter expressam reprehensionem peccati mortui sunt. Sic tanquam excellentissimus martyr in universa Ecclesia colitur S. Ioannes Baptista, quem Herodes crudeliter iussit occidi propterea quod illius adulterium reprehenderit; sic pariter Ecclesia veneratur uti martyrem sanctum Thomam Cantuariensem, pro defensione libertatis et iurisdictionis ecclesiasticae interfectum, cuius festum die 29 Decembris celebratur; similiter sancta Pelagia antiochena, quae ne dispendium

(1) Quaest. CXXV, ad 3m. Hinc est quod, suppositis debitis dispositionibus in militantibus, haberi possunt tanquam veri martyres milites qui in Cruciatis pro fide catholica occubuerunt, aut qui pro tuenda patria religione, vel pro defendendo temporali dominio Summi Pontificis occisi sunt.

(2) Lect. VII, in cap. VIII ad Rom.

(3) Matth., V, 10.

virginitatis pateretur, morti occubuit, martyr celebratur die 9 Iunii [1].

Ulterius notandum est, absolute loquendo, fieri posse ut quis extra Ecclesiam catholicam, quantum ad corpus, existens, sed secundum animam ad eamdem pertinens, qualis est haereticus materialis, pati sic possit pro aliqua veritate ab Ecclesia catholica tradita, puta, pro adserendo mysterio Trinitatis aut Incarnationis, aut pro aliqua virtute, v. gr., pro virginitate aut iustitia: quo casu, huiusmodi martyr formaliter ad Ecclesiam catholicam pertineret: etsi credibile sit Deum illi antea gratiam verae fidei concessurum, ut abiectis erroribus, ad Ecclesiam catholicam, et quoad corpus et quoad animam, prius pertineat, et deinde martyrium subeat [2].

Quae cum ita sint, patet proposito quaesito omnino negative esse respondendum, scilicet impossibile esse ut falsae religiones veros martyres habeant, cum, primo, impossibile sit Deum gratiam et charitatem, quae ad martyrium requiruntur, concedere formaliter ad sanciendam aliquam doctrinam contrariam doctrinae a se revelatae et ab Ecclesia sua traditae; secundo, si quis ob patriae defensionem, aut ob aliquam naturalem veritatem affirmandam, aut denique ob cuiuscumque virtutis officium, omnia tamen huiusmodi referendo in Deum, mortem patiatur, et similiter si quis corporaliter extra Ecclesiam catholicam constitutus, sed ad eius animam pertinens, fortiter mortem subeat pro aliqua veritate aut pro aliqua

[1] Similia exempla habentur in Martyrologio Romano, ad diem 25 Martii, in S. Dula, ancilla cuiusdam militis, quae martyrii coronam pro servanda castitate obtinuit; ad diem 1 Iulii in S. Rumoldo, Episcopo Dublinensi, et ad diem 17 septembris in S. Lamberto, episcopo Traiectensi, qui ambo ob reprehensa vitia iugulati sunt.

[2] Notandum est martyrii palmam non evacuari per hoc quod quis propriam vitam contra adversarii impetum defendit, cum ad ius naturale pertineat illud: *Vim vi repellere fas est*, etc., aliunde revera iniustus aggressor est tyrannus, qui mortem viro christiano minitatur, ni fidei catholicae abrenuntiet: unde quod quis iniusto aggressori resistat, martyrium non excludit; sed martyrium excluderetur, si potius fidei valediceret, quam mortis se periculo exponeret.

virtute ab Ecclesia catholica commendatae, revera dicendus erit ad eamdem Ecclesiam catholicam formaliter pertinere; unde impossibile omnino est, in aliqua falsa religione, qua tali, veros martyres existere.

13. — **Comparatio inter sic dictos martyres protestanticos et martyres catholicos.** — Quia vero nonnulli nobis interdum solent obiicere illorum hominum exempla qui, sive ob tuendam fidem protestanticam, sive ob aliam quamcumque causam, catholicae fidei contrariam, mortem sustinuerunt, hinc opportunum hic erit comparationem instituere inter illos supposititios martyres, et praestantissimos heroas, quos Ecclesia catholica, tanquam fidei suae testes generosos, speciali cultu gloriabunda prosequitur.

Et primo quidem ingens existit inter utrosque discrimen quantum ad *numerum:* scilicet, sic dicti martyres protestantici pauci adeo sunt, ut vix appareant ceu rari nantes in gurgite vasto. Nimirum, ad determinatum tempus determinatumque locum ita concluduntur, ut extra hoc tempus et hunc locum non sit eos invenire, sed nec habentur in omni coetu conditioneque personarum. E contra, martyres catholici, inde ab exordio Ecclesiae usque ad praesentem diem floruerunt, in omni loco, in omni conditione et aetate personarum. Inveniuntur siquidem inter divites et pauperes, nobiles et plebeos, sapientes et rudes, viros et mulieres, senes et iuvenes; pariter frequentes sunt inter reges, artifices, milites, Summos Pontifices, episcopos, sacerdotes, monachos, virgines; nec est ulla orbis plaga, in qua purpurea catholici martyrii rosa non rubuerit, suavissimos spirans odores.

Porro, si quis rem attente consideret, leviter deprehendet, summi momenti esse hoc de martyrum numero discrimen, ad dignoscendam veram Christi Ecclesiam: siquidem, cum Dominus Noster praedixerit Ecclesiam *suam* fore persecutionibus iugiter obnoxiam, ita quod veluti essentiale signum vitae illius sit bellum agere et pati, hinc mirum non est, si in Catholica Ecclesia *status* martyrii dici possit permanens et per se, dum in aliis reli-

gionibus, non invenitur nisi accidentaliter. et in statu, quasi dixerim, sporadico.

Accedit, *motivum* ob quod martyres catholici mortem oppetierunt, fuisse constanter unum et idem: scilicet, pro eadem prorsus fide generaliter, et pro eisdem omnino fidei articulis specialiter occubuerunt gloriosi martyres, tum priorum saeculorum, tum quos recentissime Ecclesia altarium honoribus cumulavit. E contra. in protestantica religione, ne duo quidem homines reperire est, qui vitae se discrimini obiecerint pro eodem prorsus fidei symbolo: imo dici debet illos, quos protestantica religio tanquam suos martyres veneratur, ne fixum quidem et determinatum fidei symbolum ob oculos habuisse, sed tantummodo generale odium Ecclesiae Romanae: unde etiam positivum eis defuit obiectum, pro quo moriendo, testimonium ferrent; quapropter potius similes quodammodo sunt impiis scelestisque nihilistis, qui pro omni dogmate delendo et pro omni auctoritate rescindenda, acti vesania, desperanter contendunt.

Denique, attendendum est ad diversitatem *modi* quo hinc quidem catholici martyres, illinc vero viri protestantici mortis tormenta sustinuerunt: ubi, cum sic dictis martyribus protestanticis coniungimus et illos anarchicos et socialistas, qui pro pessimis suis doctrinis tuendis mortis se discrimini tradiderunt. necnon impoenitentes illos haereticos, quos Ecclesia brachio saeculari, capitis damnandos, interdum tradidisse fertur [1]. Hos nimirum vide-

[1] Haec dum denuo typis mandamus, ad manus venit ephem. socialistica AVANTI (12 Oct., 1909), in qua ea quae supra (art. VI, n. 10) diximus de iure Ecclesiae in haereticos mortis poena decernendi, eo fine deturpata referuntur, ut Ecclesia tanquam societas homicidium prosequens traducatur. Addit vero scriptor, commentarii instar: « *Abbiamo ragione di domandare: se da qualsiasi altro partito, o da qualsivoglia altra associazione partissero simili affermazioni sul diritto anzi sul dovere di uccidere i dissidenti, chi negherebbe trattarsi di una associazione di delinquenza da sbandare e perseguitare col codice penale* »? — Circa quod advertimus nec nos, nec S. Thomam, ex quo expositam doctrinam hausimus, dixisse Ecclesiam *debere*, sed *posse* in haereticos per mortis poenam animadvertere. Deinde, fundamentalis error hic est, Ecclesiam haberi tanquam

mus, fanatico errore, potius quam animi persuasione motos, morti obviam ivisse, tormentaque ita saevo et effero animo tolerasse, ut evidentissime pateret eos caeca et indomita superbia odioque hominum, non sereno veritatis amore, inductos fuisse ad vitam profundendam. Martyres christiani, e contra, nil saevi, nil inhumani in suis verbis aut motibus unquam praeseferre consueverunt; sed vultu hilares, gestientes animo, ad martyrium tanquam ad nuptias properabant, laetique vitam propter Christi dogmata ultro effundebant.

Vere, etsi nullum aliud esset argumentum ad probandam veritatem Ecclesiae catholicae, ipse candidatus tot millium martyrum chorus, quo tanquam nobilissima Regina circumornatur, divinam illius originem satis superque demonstraret. Quin et gloriosae illae densaeque phalanges, fidei victoriae trophaea ferentes, splendidissimum invictumque praebent testimonium veritatis quam hic vindicamus, scilicet impossibile esse, in individuis membris Ecclesiae catholicae, dari augmentum fidei quoad dogmata substantialiter nova accipienda (1).

---

qualemcumque hominum consociationem (partito), dum tamen habenda est tanquam perfectissima societas, omni humana societate superior: et praecise ex hac ratione profluit illius potestas mortis poenam decernendi, ut sat abunde exposuimus (Ibid., n. 14). — Veniam dabit verecundus lector quod huius impii diarii, cuius blasphemias aliae plures vecordes ephemerides, laxis bacchantes habenis, caeco furore ingeminaverunt, verba recensuerimus: hoc quippe non alia de causa fecimus, nisi ut appareat quam turpiter inimici Ecclesiae simplices et incautos decipiant, et ut etiam nacta occasione, declaremus quam perniciosus sit dicendi modus, qui etiam, malo fato, apud multos catholicos invaluisse perhibetur, dum de *partito cattolico* ipsi loquuntur: ex quo motivum facile accipiunt adversarii Ecclesiae illam cuilibet hominum sectae comparandi, dum e contra sit *supra* omnes humanas societates essentialiter constituta.

(1) De hoc argumento nuperrime egit PAUL ALLARD, decem habitis in Instituto Catholico Parisiensi praelectionibus, quas sub hoc titulo evulgavit: « *Dix leçons sur le martyre, données à l'Institut Catholique de Paris* » (février-avril, 1905). Paris, 1907. In IX Lectione, « *Le témoignage des martyrs, la valeur de ce témoignage* », haec scribit (p. 311): « *Quelles*

14. — **Conclusio.** — Quae cum ita sint, patet quantas Deo gratias ex corde agere debemus, ob insigne donum fidei catholicae, quam tamen ut integram servemus, sedulo cavendum nobis est a novatorum illusionibus, addictis piis orationibus, ut et nos Deus a tentationibus servet illaesos, et ad plurimos quoque pertingat insigne hoc fidei donum, iuxta illud S. Iudae (¹): *Vos autem, carissimi, memores estote verborum quae praedicta sunt ab Apostolis Domini Nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus... Vos autem, carissimi, superaedificantes vosmetipsos sanctissimae vestrae fidei, in Spiritu Sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini Nostri Iesu Christi in vitam aeternam.*

---

que soient les confusions introduites par l'usage dans la langue courante, tout homme qui meurt pour une opinion ne peut être appelé un martyr. Selon l'étymologie du mot un martyr est un témoin. On n'est pas témoin de ses propres idées. On est témoin d'un fait. C'est dans ce sens que Jésus Christ... dit à ses disciples : Vous serez mes témoins... Les martyrs sont témoins non d'une opinion, mais d'un fait, le fait chrétien » (Cfr. ibid., p. 320). — Contra hanc positionem, obiecit Laberthonnière (*Annales de philosophie chrétienne*), immanentiae principiis cohaerenter, martyrium testificari non factum sed ideam, unde conclusit et protestantes Waldenses et Hussitas appellari potuisse martyres suae *ideae*, etsi falsitati commixtae. — Dicendum igitur, martyrium testificari posse et factum et ideam (sumpta idea pro notione alicuius rei); nam et, v. gr., B. Ioanna ab Arco vere martyr dici potest ob adsertam, usque ad finem vitae, veritatem suarum revelationum : unde martyrium testificatur ideam, non ut idea est, sed ut est expressio divinae veritatis menti authentice manifestatae, ut infra dictum est, art. IX, n. 10 et sqq. — De hac re videsis *Scuola Cattolica di Milano* (Luglio-Sett., 1907); Sac. Dott. Fel. Bertani, in *Armonie della Fede* (10-25 Genn. 1909, pp. 46 seqq.). — Notanda est conclusio Paul Allard (p. 369) : « (Les martyrs) *ont ainsi fait de leur mort le triomphe de la liberté morale, triomphe particulier du christianisme... car aucune religion, comme aucune école philosophique, en dehors de lui, n'a eu de martyrs* ».

(¹) Vers. 17, seqq.

Articulus IX.

Utrum propria exercitatione et industria, aut Spiritus Sancti instinctu, singuli fideles proficere possint in acceptorum dogmatum cognitione.

1. — **Ratio articuli.** — Cum exclusa fuerit, articulo praecedenti, possibilitas alicuius augmenti, in singulis fidelibus, quoad nova dogmata substantialiter accipienda quaerendum nunc est utrum possibile sit in eisdem augmentum quoad pleniorem cognitionem eorumdem dogmatum, ita tamen ut huiusmodi augmentum, in individuis existens, ultimo redundet in illud augmentum cognitionis eorumdem dogmatum in universa Ecclesia, de quo superius sumus locuti [1]. — Porro, cum duplex sit fons unde talis evolutio vel progressus in singulis fidelibus haberi possit, scilicet unus internus, qui est proprius labor et proprium studium, alter vero extrinsecus, qui est illuminatio vel instinctus Spiritus Sancti, hinc de duabus hisce causis singillatim agemus.

2. — **Modernisticus error dicentium haereticos praecipue suis studiis aliquid conferre fidei progressui in Ecclesia.** — Hic autem, cum mox dicturi simus singulos fideles proprio studio proficere in cognitione doctrinae revelatae, statim advertendum sedulo monemus, nos hic tantummodo agere

[1] Ab art. 4, usque ad 7m.

de *veris* Christifidelibus, qui soli sunt catholici, minime vero de haereticis: unde longe abest a proposita quaestione illa modernistarum positio, iuxta quos augmentum in cognitione dogmatis aeque haberi potest, ex hoc capite, in catholicis viris ac in protestantibus: qui etiam addunt, aequaliter universae Ecclesiae prodesse, et profectum catholicorum virorum, et profectum haereticorum, quasi minime attendendum sit ex quonam fonte profectus ille proveniat; unde, concludunt, liberum omnibus patere debere accessum elucubrationibus haereticorum virorum, in rebus ad religionem spectantibus, aeque ac in scientiarum naturalium investigationibus [1]. — Qua positione nil falsius, nil perniciosius esse potest, cum impossibile omnino sit, res fidei recte tractari ab eis qui fidei principiis destituuntur [2]. — Quapropter de solis catholicis contendimus, eos in dogmatis cognitione vere proficere, eorumque profectum in profectum universae Ecclesiae ultimo redundare.

3. — **Possunt singuli fideles, adhibito diligenti studio, in cognitione dogmatum fidei proficere.** — Porro, quod singuli fideles possint, adhibito diligenti studio, in cognitione dogmatum fidei nostrae proficere, evidenter eruitur ex hoc

[1] Huic falsissimo principio debetur quod plures hodie catholici scriptores, in suis elucubrationibus, fere unice ad protestanticos auctores confugiunt: sic miramur V. Ermoni, opusculo quod inscripsit, *L'Eucharistie dans l'Eglise primitive*, Bloud et Cie, 1905, bibliographiam praemisisse unice ex protestanticis auctoribus, uno Ioanne Semeria excepto, constantem, cuius tamen liber citatus *Dogma, Gerarchia*, etc. scatet erroribus. Sed nec in operibus tantum minoris momenti hoc hodie praestatur, verum in paranda quoque editione Patrum ad usum theologorum: quo fit ut textus patristicus notis heterodoxis saepius deturpetur.

[2] Utique fas erit catholico viro uti illis historicis documentis quae sinceris protestantium studiis fors prodiere, at solum tanquam materialibus elementis; minime vero cuique licitum est eas amplecti conclusiones quas haeretici ex suis falsis principiis haurire contendunt: cum, deficiente in eis fidei luce, sub qua documenta illa formaliter inspici debent, nequeant multi gravesque errores non irrepere. Quapropter pessime se gerunt incauti illi catholici, qui eruditione aliquorum protestantium, ut Harnack, Gore, Farrar, etc., obcaecati, falsas eorumdem deductiones ultro suscipiunt.

loco Proverbiorum (¹): *Stude sapientiae, fili mi, et laetifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem* (²); cui affine est illud S. Petri (³): *Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quae in vobis est spe.* — Scilicet, efficax dare responsum veritatem fidei contemnentibus, contra eos disputationem instituere, eorumque sophismata rationabiliter confutare, in quibus attenditur profectus in cognitione dogmatum, est fructus diligentis investigationis; unde et S. Augustinus, loquens de sacra doctrina seu de scientia theologica, ait (⁴): *Huic scientiae* (tribuitur) *illud tantummodo, quo fides saluberrima quae ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.*

Potest haec eadem veritas confici verbis quibus Deus populum suum olim hortabatur ad sua mandata sollicite servanda (⁵): *Eruntque verba haec quae ego praecipio tibi hodie in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.* — Quibus verbis, notat S. Thomas (⁶), tria assignantur circa profectum in cognitione mandatorum divinorum: *primo,* acceptio scientiae, quae fit per disciplinam et doctrinam; *secundo,* usus illius qui attenditur circa meditationem eorum quae quis scit vel intelligit; *tertio,* conservatio eiusdem, quae fit per memoriam. Idem autem dici debet de profectu in cognitione mandatorum Dei et de profectu in cognitione dogmatum fidei, cum utraque a Deo revelata fuerint. — Ille igitur noverit se in cognitione mysteriorum fidei profecturum esse, qui sacris studiis mentem impigre intenderit, iuxta ea quae sancti

(¹) C. XXVII, 11.

(²) Aliter legitur apud Septuaginta: σοφὸς γίνου υἱέ, ἵνα σου εὐφραίνεται ἡ καρδία, καὶ ἀπόστρεψον ἀπὸ σου ἐπονειδίστους λόγους, « *sapiens fias, fili, ut laetificetur cor tuum, et averte a te sermones probrosos* ».

(³) 1 Ep., III, 15.

(⁴) L. XIV de Trin., c. 1, t. VIII. p. 498.

(⁵) Deut., VI, 6, seqq.

(⁶) 2 2ae, Quaest. XV, art. 2.

Patres et Doctores scholastici tradidere (1), et ea quae didicit, animo secum saepius revolverit, aut cum aliis utiliter contulerit, opportunis inde conclusionibus pro aedificatione fidei et confutatione erroris deductis.

Haec autem pia exercitatio, etsi omnibus christifidelibus quodammodo sit commendanda, specialiter tamen sacerdotibus iniungitur, quibus munus commissum est revelatam veritatem custodiendi, propagandi et defendendi. — Qua in re notat Angelicus Doctor (2), regibus quidem specialia praecepta data fuisse de instructione in doctrina legis, non autem sacerdotibus, eo quod scientia legis est adeo adnexa officio sacerdotis, ut simul cum iniunctione officii intelligatur etiam et scientiae legis iniunctio; unde legitur (3): *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est;* et rursus (4): *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* E contra, doctrina legis Dei non adeo est adnexa regali officio, quia rex constituitur super populum in temporalibus, ideoque specialiter praecipitur ut reges instruantur de his quae pertinent ad legem Dei per sacerdotes (5): *Postquam sederit*

(1) Quod studium Doctorum scholasticorum a studio Patrum seiungi non debeat in eo qui verum profectum in fidei doctrina facere cupit resultat ex iis quae supra de Scholastica tradidimus, quam diximus idipsum persequi, scientifica et rigorosa methodo, quod Patres soluta oratione : unde non bene assignatur differentia inter Patres et scholasticos Doctores, quasi illorum scripta vita informentur, quae in horum scientificis disquisitionibus. Quocirca unde minime placet quod scribebat olim Card. Newman (Lectures on Justification, 1874, p. 31) : « *All theological definitions come short of concrete life. Science is not devotion or literature. If the Fathers are not cold, and the Schoolmen are, this is because the former write in their own persons, and the latter as logicians or disputants. St. Athanasius or St. Augustine has a life, which a system of theology has not. Yet dogmatic theology has its importance notwithstanding* ». Nimirum, negandum est suppositum, nimirum haberi posse vitalem fidei expositionem, cui scholastica doctrina veritatis elementa non suppeditaverit.

(2) Ibid., Quaest. XVI, art. 2, ad 3m.

(3) Malach., II, 7.

(4) Osee, IV, 6.

(5) Deuter., XVII, 18, 19.

(rex) *in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus leviticae tribus, et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitae suae.*

4. — **Quotupliciter incurratur vitium curiositatis circa intellectivam cognitionem.** — Ne quis autem confundat rectum et laudabile studium sacrae Doctrinae adipiscendae cum inordinato appetitu quodcumque verum cognoscendi, qui quidem appetitus pertinet ad vitium curiositatis, hinc iuvabit hoc loco inquirere in quonam huiusmodi vitium consistat, et quotupliciter incurri possit. Huic enim vitio debetur quod multi hodie, longis laborum taediis haudquidem parcentes, minimum tamen inde, huncque corruptum, fructum percipiunt: sic quippe negari non potest Loisy, Turmel, Tyrrell, ut paucos recenseam, in suis investigationibus conficiendis, haud parum insudasse; at cum eorum studia vitio curiositatis laborarent, fumum inde collegerunt.

Consistit autem curiositatis vitium in perverso appetitu veritatis cognoscendae, et inveniri potest tam circa veritatem intellectivam, quam circa veritatem sensitivam: de quibus modo singillatim disseremus [1].

Primo, quod ad veritatem intellectivam pertinet, desiderium illam cognoscendi potest habere perversitatem, *uno modo*, prout quis suo studio tendit in cognitionem veritatis, non secundum quod per se haec cognitio bona est, sed secundum quod per accidens coniungitur ei malum, sicut illi qui student scientias adipisci, ut exinde superbiendi occasionem sumant. — *Sunt*, ait S. Augustinus [2], *qui desertis virtutibus, et nescientes quid sit Deus, et quanta maiestas semper eodem modo manentis naturae, magnum aliquid se agere putant, si universam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissime intentissimeque perquirant; unde tanta etiam superbia gi-*

[1] Desumitur praesens doctrina ex S. Thoma, 2 2ae, Quaest. CLXVII, art. 1.

[2] Cf. de Morib. Eccles. C. XXI., t. I, p. 701.

gnitur, ut in ipso caelo, de quo saepe disputant, sibimet habitare videantur. Haud dissimiliter S. Hieronymus [1]: *Nonne vobis videtur in vanitate sensus et obscuritate mentis ingredi, qui diebus ac noctibus in dialectica arte torquetur, qui physicus perscrutator oculos trans caelum levat?* — Pari ratione, reprehendendi sunt, qui cupiunt scientiam adipisci, quo melius possint peccare, iuxta illud [2]: *Docuerunt linguam suam loqui mendacium: ut inique agerent, laboraverunt.* Nimirum, cognitione veritatis, quae secundum se bona est, abutuntur illi ad malum, quod pertinet ad curiositatis vitium: at ex hoc nefas esset ipsammet veritatis cognitionem, tanquam esset aliquid malum, despicere aut abiicere, cum in ea perfecte possidenda consistat ultima hominis perfectio [3].

Alio modo potest vitium curiositatis incurri circa intellectivam cognitionem, ex ipsa inordinatione appetitus et studii ad veritatem addiscendam, et hoc quidem, ex quadruplici capite. — *Primo*, in quantum per studium minus utile, quis retrahitur a studio quod ei ex necessitate incumbit; unde dicebat S. Hieronymus [4]: *Sacerdotes Dei, omissis evangeliis et prophetis, videmus comoedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba canere* [5]. Quo loci facere etiam possunt verba Ecclesiastici [6]: *Melior est homo qui minuitur sapientia, et deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Altissimi.*

Secundo, inordinatio appetitus ad discendam veritatem invenitur, in quantum quis studèt eam accipere ab eo a

(1) Super illud Ephes., IV, 17: « *Non amplius ambuletis... in vanitate* », l. III, t. VII, p. 621.

(2) Ier., IX, 5.

(3) « *Ultima hominis beatitudo*, ait Angelicus, *in altissima eius operatione consistit, quae est operatio intellectus* ». 1, Quaest. XII, art. 1.

(4) Epist. 146 ad Damas., de Filio prodigo, t. I, p. 76.

(5) Sic graviter reprehensione digni sunt illi, ex clero, sive saeculari, sive regulari, et hi quidem plurimi sunt, qui neglecto studio sacrae theologiae, litterarum studiis plus aequo indulgent: quid enim prodest styli venustas, si meris quisquiliis, nugamentis ineptiisque vestiendis inserviat?

(6) C. XIX, 21.

quo non licet, sicut patet de his qui aliqua futura a daemonibus perquirunt, quae est superstitiosa curiositas; unde S. Augustinus dicit [1]: *Nescio an philosophi impedirentur a fide vitio curiositatis in percontandis daemonibus.* Nec minus graviter ex hoc capite peccant, qui aut ipsimet atheisticas adeunt universitates, cum magno fidei periculo, aut filios instruendos tradunt magistris incredulis [2].

Tertio, potest esse vitiositas circa appetitum intellectivae cognitionis, si homo appetat cognoscere veritatem circa creaturas, non referendo ad debitum finem, scilicet, ad cognitionem Dei: unde S. Augustinus dicit quod *in consideratione creaturarum, non vana et peritura curiositas exercenda est, sed gradus ad immortalia et semper manentia faciendus* [3]. — Re quidem vera videmus quod inter scientias humanas, philosophia primatum tenet: unde dicebat S. Hieronymus [4]: *Qui de mensa regis et de vino potus eius non vult comedere ne polluatur, utique si sciret ipsam sapientiam atque doctrinam babyloniorum esse peccatum, nunquam acquiesceret dicere quod non licebat;* et S. Augustinus [5]: *Si qua forte vera et fidei nostrae accommodata dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis tanquam ab iniustis possessoribus, in usum nostrum vindicanda.* Porro, licet studium philosophiae secundum se licitum sit et laudabile propter veritatem quam philosophi perceperunt, Deo illis manifestante [6], potest tamen quis vitium curiositatis incur-

[1] L. de Vera relig., c. 4 ad sensum, t. I, p. 750.

[2] Quapropter SS.mus Dominus Noster Pius X sapientissime vetuit ne clerici universitates Status adeant, in quibus professores athei, ut plurimum, pestilentiae cathedras occupantes, puritati et sanctitati fidei christianae detrahere non desistunt. — Sic pariter Galliarum episcopi, edita nuper epistola collectiva, pessimam a Statu inductam rationem de puerorum instructione in scholis impertienda, apostolica firmitate proscripserunt.

[3] Cf. de Vera relig., c. 29, t. I, p. 776.

[4] Super Daniel., C. I, super illud: « *Proposuit autem* » etc., t. V. P. II, p. 625, et habetur cap. *Qui de mensa*, Dist. 37.

[5] L. II de Doct. Christ., c. 40, t. III, P. I, p. 42.

[6] Cf. Rom., I. 19.

rere, si scilicet abutatur doctrina ad fidei impugnationem. Hoc sensu dicit Apostolus [1]: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum;* similiter pseudo-Dionysius dicebat in epistola [2] ad Polycarpum de quibusdam philosophis, quod *divinis non sancte contra divina utuntur, per sapientiam Dei tentantes expellere divinam venerationem* [3].

Quarto, vitiositas incurritur circa appetitum cognitionis veri, in quantum quis studet ad cognoscendam veritatem supra proprii ingenii facultatem, quia per hoc homines de facili in errores labuntur; unde dicitur [4]: *Altiora te ne quaesieris, et fortiora te ne scrutatus fueris... et in pluribus operibus* (Dei) *ne fueris curiosus; non est enim tibi necessarium, ea quae abscondita sunt, videre oculis tuis... Multos quoque supplantavit suspicio illorum, et in vanitate detinuit sensus illorum.* Pariter, legimus [5]: *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria;* et iterum [6]: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

En igitur quodnam vitium primo loco sit vitandum ab eo qui in cognitione dogmatum fidei nostrae verum

(1) Colos., II, 8.

(2) Est 7ª.

(3) Huc faciunt gravissima verba quibus S. Congregatio Episcoporum et Regularium praedicatores non ita pridem admonebat ne, ad popularem auream captandam, levioris momenti argumenta, praetermissis gravioribus fidei mysteriis, e suggestu pertractarent: « *Ben si vogliono onninamente sbandire dal pulpito quelle pompose dicerie, che trattano argomenti più speculativi che pratici, più civili che religiosi, più di comparsa che di frutto, i quali perciò saranno forse adattati alla palestra giornalistica, e alle aule accademiche, ma col luogo santo certamente non si confanno* ». Instructio « *La Santità di N. S.* », die 31 Iulii, 1894 S. Consilii Episcop. et Reg. ad Italiae Episcopos et Moderatores Ordinum religiosorum, de sacra praedicatione. Vide Acta Leonis XIII. Vol. XIV, pp. 268-269.

(4) Eccli., III, 22, seqq.

(5) Prov., XXV, 27.

(6) Rom., XII, 3.

progressum facere cupit; nimirum fugienda est spiritualis illa curiositas, quae animum dissipat et in plura distrahit, hominemque impedit a serena contemplatione veritatis aeternae.

5. — **Vitium curiositatis circa cognitionem sensitivam.** — At, non solum circa intellectivam cognitionem potest esse vitium curiositatis, verum etiam circa cognitionem sensitivam, ut dictum est.

Revera, haec cognitio laudem habet. in quantum quis ei intendit ordinate propter necessitatem naturae sustentandae, aut propter studium intelligendae veritatis; sed vitiosa est, in quantum vel non ordinatur ad aliquod utile, vel viam ad aliquod noxium pandit. — Et hoc quidem fieri potest, non solum secundum sensum visus, sed etiam secundum alios sensus, in quantum quis delectari potest in cognitione obiectorum diversorum sensuum, et quidem respectu utriusque obiecti contrarii. Nam, si agatur de usu delectabilium sensibilium, puta tangibilium et gustabilium, delectatio est solum respectu unius oppositi: puta, qui delectatur in usu dulcis, non delectatur in usu amari. et qui delectatur in tactu mollis, non delectatur in tactu duri, etc. At delectatio quae causatur ex cognitione obiectorum horum sensuum, potest esse respectu utriusque contrarii: puta, quis potest delectari in cognitione cibi, an sit dulcis vel amarus, et in cognitione tangibilis, an sit durum vel molle, an sit calidum vel frigidum. Et circa hanc cognitionem sensitivam vitium curiositatis incurritur, secundum quod avertit hominem ab utili consideratione veritatis (1).

Quapropter dicebat S. Augustinus (2): *Canem currentem post leporem iam non specto, cum in circo fit: at vero in agro, si casu transeam, avertit me fortassis ab aliqua magna cogitatione, atque ad se convertit illa venatio: et*

(1) Sic ab utili sapientiae consideratione avertit hominem intensa lectio illarum ephemeridum, quae totae sunt in tricis, apinisque, quibus vulgus delectatur, minutatim narrandis.

(2) L. X Confess., c. 35, n. 57; t. I, p. 190.

nisi iam mihi demonstrata infirmitate mea cito admoneas, aut ex ipsa visione per aliquam considerationem in te assurgere, aut totum contemnere atque transire, vanus hebesco. Qui etiam superius dixerat (1): *Ex hoc evidentius discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus, quod voluptas pulchra, canora, suavia, sapida, lenia sectatur: curiositas autem etiam his contraria tentandi causa, non ad subeundam molestiam, sed experiendi, noscendique libidine.* Et iterum (2): *Et odore et sapore mire diiudicare pulmenta, et quo lacu piscis captus sit, vel quotenne vinum sit, nosse dicere, quaedam est miseranda peritia; et his artibus quum quasi crevisse anima videtur, quae neglecta mente defluxit in sensus, nihil aliud quam tumuisse vel etiam contabuisse iudicanda est.*

Igitur curiositas ponitur circa sensibilia, secundum quod delectant per hoc quod cognoscuntur; et circa omnia huiusmodi sensibilia, ut cognoscibilia sunt, attenditur concupiscentia oculorum, de qua loquitur S. Ioannes (3): dicitur autem signanter *oculorum* concupiscentia, potiusquam concupiscentia aliorum sensuum, *nam oculi sunt ad cognoscendum in sensibus principes,.... ad oculos enim proprie videre pertinet: utimur autem hoc verbo etiam in caeteris sensibus, cum eos ad cognoscendum intendimus,* ut ait S. Augustinus (4).

Similiter, apponere studium circa sensibilia in quantum sensitiva cognitio ordinatur ad aliquid noxium, pertinet ad vitium curiositatis; quo sensu peccatum est illis spectaculis interesse, per quorum inspectionem homo redditur pronus ad vitia vel lasciviae vel crudelitatis, per ea quae ibi repraesentantur; unde S. Chrysostomus ait (5), quod *adulteros et inverecundos constituunt tales inspectiones* (6).

(1) L. X Confess. c. 35, n. 55, p. 189.

(2) L. de Quantitate animae, c. 19, t. I, pag. p. 417.

(3) 1 Ep., II, 16.

(4) L. X Confess., c. 35, n. 54, t. I, p. 189. Cf. S. Thom., 2 2ae, Quaest. CLXVII, art. 2, ad 1m.

(5) Homil. VI in Matth.

(6) S. Thom., ibid., ad 2m.

Demum sensitiva cognitione abutitur qui eam malo fine prosequitur, sc. ad carpendum proximum ex curiose inspectis illius dictis vel factis. Nimirum, laudabile est aliorum facta prospicere vel inquirere bono animo, scilicet sive ad utilitatem propriam, ut homo ex bonis operibus proximi provocetur ad melius, sive etiam ad utilitatem proximi ipsius, puta, ut corrigatur, si quid ab eo videtur vitiose agi, secundum regulam charitatis et debitum officii: unde dicit S. Paulus [1]: *Consideremus invicem in provocationem charitatis et bonorum operum.* Sed quod quis intendat ad consideranda vitia proximorum ad despiciendum, vel detrahendum, vel saltem inutiliter inquietandum, vitiosum est; unde legimus [2]: *Ne insidieris, et quaeras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius* [3].

Igitur hanc quoque vitiositatem sedulo vitabit cui cordi est in cellam divinae contemplationis ingredi et vinum bibere cognitionis et amoris Dei meracissimum.

6. — **Ex nullo studio derivari potest progressus in fidei doctrina, ex parte obiecti seu dogmatis relati.** — Praeterea, sedulo hic recolendum venit quod supra docuimus, nempe illum a vero discedere, qui censeat ex diligenti studio dogmatum, derivari progressum in fide obiectiva, sive hoc asserat relate ad totam Ecclesiam, sive relate ad singula membra. Et quidem, ad modernisticum errorem pertinet, ut dicatur ecclesiasticos scriptores, inde ab Apostolorum tempore, hoc suis studiis et meditationibus comparasse, ut de Christo Domino, necnon de sacramentis ab ipso institutis, maxime de poenitentia et eucharistia, novi iique semper magis magisque evoluti conceptus efformati fuerint, tum ab individuis, tum a communitate christiana suscipiendi et assimilandi, iuxta quos conceptus esset interpretanda primigenia revelatio sive in Scriptura sive in Traditione contenta, eo fere modo quo, in arte

(1) Hebr., X, 24.
(2) Prov., XXIV, 15.
(3) S. Thomas, l. cit., ad 3m.

statuaria, materia rudis a forma actuatur, a qua accipit esse, figuram et proprietates [1].

Quod si ita esset, dici deberet criticum hominem, qui investigandis cristianae religionis originibus, iuxta documenta ab historia conservata incumbit, convenire minime posse, in agnoscendo sensu alicuius dogmatis, cum theologo, cuius munus est actualem Ecclesiae fidem circa singula dogmata exponere [2]. Scilicet *dici* (posset) *absque paradoxo, nullum Scripturae caput, a primo Genesis ad postremum Apocalypsis, continere doctrinam prorsus identicam illi quam super eadem re tradit Ecclesia, et idcirco nullum Scripturae caput habere eumdem sensum pro critico ac pro theologo* [3].

At, contra, docuimus supra, Ecclesiam non derivasse suae fidei dogmata a Patribus vel a Doctoribus, sed hos potius propriam doctrinam ab Ecclesia ipsa fuisse mutuatos; unde multo minus credendum est, ex profecu individuorum membrorum, licet utique in aedificationem aliorum membrorum redundante, ipsam Ecclesiae fidem constitui. Quapropter conflictus inter historiam et theologiam, quemadmodum inter scientiam et fidem, apparens forsan esse poterit, nunquam vero realis: quaecumque enim antilogiae inter utrumque ordinem a modernistis confinguntur, serio examine instituto, corruunt [4].

(1) Hinc falsa est ista propositio L. Duchesne (Histoire ancienne de l'Eglise, t. I. p. 73 Paris, 1906) : « *Telle est l'ἐπίγνωσις* (id est scientia perfectior) *inculquée par l'apôtre. Le progrès dans la foi objective est le progrès de la conception du Christ* ».

(2) Hinc errat V. Ermoni, cum loquens de methodo critica, iuxta quam dogmata fidei ex primaevis documentis rimari conamur, ait: « *C'est la seule méthode vraiment efficace, dans les études d'histoire des Dogmes* ». (L'Eucharistie dans l'Eglise primitive, p. 58) Profecto, quod laudabilissima haec methodus sit, nemo inficias unquam ivit: quod unica sit, falso asseritur, cum methodus ista, ut bona sit, supponere debeat traditionem consignatam in Ecclesiae definitionibus, ecc.

(3) Prop. 61 inter 65 condemnatas decreto S. Inquisitionis. « *Lamentabili sane exitu* », 3 Iulii, 1908. Eumdem sensum praeseferunt et aliae plures propositiones in eodem decreto condemnatae, scilicet, 16, 39, 40, 45.

(4) Hinc evidenti falsitate laborat ista propositio Ioannis Semeria (Dogma, Gerarchia e Culto nella Chiesa primitiva, pag. 95): « *Nessun*

7. — **Aliqua sententia probabilis non est, hoc solum quod ab aliquibus auctoribus, etsi fors magni nominis, fuerit prolata.** — Denique, cavere debet rerum divinarum sedulus inquisitor, ab illa plurium hodiernorum scriptorum methodo, qui veritatem cum opinionibus confundentes, in rerum investigatione, sive quae ad dogma, sive quae ad moralem vel ad historiam pertineat, toti sunt in aggerendis diversorum auctorum sententiis; censentes quidquid ab aliquibus auctoribus, maxime si illi sint magni nominis, fuerit prolatum, id probabile esse: quod certe falsum est. Esto enim pro eo qui rem aliquam per se ipse nequit dirimere, auctoritas cuiusdam gravis probatique auctoris possit determinatae sententiae auctoritatis robur adiicere, hoc tamen per accidens est: per se enim probabilitas alicuius sententiae ex ratione intrinseca pensitatur, cum tanti valeat aliqua opinio, quanti rationes cui innititur.

Quapropter, proposita investigatione de aliqua re theologica vel historica, sic procedendum erit, ut instituto prius diligenti discrimine inter varios auctores, dimissisque eorum testimoniis qui leviores sunt, eatenus vel graviorum auctorum sententiis pondus auctoritatis attribuatur, quatenus rationes quibus illi innituntur, probatione dignae videantur. Saepe enim fit ut ex collatis multorum variis sententiis, vel simpliciores conceptus in oblivionem adducantur; nec quidquam pondus adiicit alicui

---

pensiero umano, per divino che sia il suo contenuto, può rimanere immobile; e la stessa teologia cattolica, il ripensamento scientifico del dogma, a dispetto di quei che l'accusano di essere cosa morta e un po' anche di quelli che sembrano con l'inerzia dei loro metodi stereotipi, volerla render tale, non è al secolo XIX quale fu al secolo XVI ». Haud differenter hic auctor nuper (in Orat. pan. Card. Massaia, *Corriere d'Italia*, 27 Sept., 1909), antimodernistis alludens, de eis dicebat quod « *malamente vorrebbero modernizzare la Chiesa eterna, impoverendola in realtà de' suoi elementi più santi e vitali* ». — Perniciosior adhuc est sequens sententia G. Tyrrell (A much-abused letter, Longmans, 1906, p. 48): « *I see how the close historical study of christian origins and developments must undermine many of our most fundamental assumptions in regard to dogmas and institutions* ».

sententiae fama alicuius auctoris, si obiectiva et probativa ratione illa destituatur.

Aurea sunt, et ad rem nostram omnino accommoda sequentia S. Augustini verba [1]: *Neque enim quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum et laudatorum hominum, velut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat, salva honorificentia quae illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte invenerimus quod aliter senserint, quam veritas habet, divino adiutorio vel ab aliis intellecta vel a nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum.* Quinimmo, idem Augustinus de seipso, modestia et veritatis amore pari, dicere non dubitabat [2]: *Quae vera esse perspexeris, tene, et Ecclesiae catholicae tribue; quae falsa respue, et mihi, qui homo sum, ignosce: quae dubia, crede, donec aut respuenda esse, aut vera esse, aut semper credenda esse, vel ratio doceat, vel praecipiat auctoritas.* Quapropter non aegre tulisset magnus Augustinus, si vixisset, damnatam fuisse hanc iansenisticam propositionem [3]: *Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.* Quod autem de Pontificis bulla dicitur, dici et de evidenti ratione debet [4].

Sane, quemadmodum inde a duobus saeculis, nimium pondus adnexum est cuivis, vel maxime peregrinae, sententiae cuiuslibet auctoris, unde videmus scientiam moralem omni fere firmitate destitui, ita ultimis hisce temporibus nimia facilitate acceptum est quidquid ab auctoribus vel minoris subsellii, vel heterodoxae fidei, vel exiguae diligentiae, de historia dogmatum scriptitatum fuerit; unde factum est ut de origine dogmatum fidei nostrae plura

(1) Epist. CXLVII, ad Fortunatianum, c. IV, n. 15, t. II, p. 502.

(2) L. de vera Religione, c. X, n. 29, t. I, p. 754.

(3) Prop. 30 inter 31, ab Alexandro VIII, 24 Aug. 1690 damnatas.

(4) Cf. quae de hac re scripsimus in opusc., *De Maria nunquam satis*. Romae, 1905. Ex biblioth. romanae Ephem., ANALECTA ECCLESIASTICA.

moverentur, in animarum perniciem, dubia, quae tamen ab animo praeiudiciis non praeoccupato solvi de facili potuissent. Qua in re utilissimum est grave S. Thomae monitum ([1]): *Voluntas creata non est lux nec regula veritatis, sed participans lucem; unde communicare ea quae sunt a voluntate creata in quantum huiusmodi, non est illuminare; non enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas, cognoscere, sed solum quid rei veritas habeat* ([2]).

8. — **Qualis progressus in fidei cognitione haberi possit per instinctum Spiritus Sancti.** — Acto de progressu quem unusquisque fidelium facere potest, in cognitione dogmatum, fidei, ex propria exercitatione et studio, iam pronum est ut idem effectus consideretur, quatenus intelligendus est resultare ex interno Spiritus Sancti instinctu in anima. Duplex autem esse potest huiusmodi instinctus: unus ordinarius, alter extraordinarius; et primus quidem habetur per dona intellectus, sapientiae et scientiae, qui in omnibus cum divina gratia infunduntur; secundus vero per spiritum prophetiae, quem Deus interdum aliquibus communicat: de quibus singillatim hic breviter disseremus.

9. — **Per dona intellectus, sapientiae et scientiae singuli fideles proficere possunt in cognitione dogmatum fidei.** — Et primo quidem, quod ex insitis donis intellectus, sapientiae et scientiae, quae Spiritus Sanctus una cum gratia sanctificante largitur, fideles in uberiorem cognitionem dogmatum fidei nostrae duci possint, vix opus est ut probetur, postquam superius ostenderimus, quanta ex

([1]) I, Quaest. CVII, art. 2.

([2]) Enixim optandum est ut praesertim rei moralis tractatores, opinionum varietate relicta, res secundum propria earum principia dirimant, quo hoc tandem poterit obtineri ut, loco fluctuantium probabilium sententiarum, norma scientifice certa habeatur pro regimine animarum rite perficiendo. Hoc autem nunquam obtinebitur, nisi per reditum ad sinceram doctrinam S. Thomae, de qua etiam per respectum ad disciplinam moralem valet illud Ioannis XXII, dicentis quod in sancti Thomae « *libris plus proficit homo uno anno, quam in aliorum doctrina toto tempore vitae suae* ».

huiusmodi donis utilitas proveniat in universam Ecclesiam [1]. Nimirum, diximus, ex dono intellectus, hominem hoc accipere, ut non moveatur in fide sua ex apparentibus difficultatibus, et ut congruam intelligentiam habeat de rebus naturalibus, in quantum ordo naturalis ordini supernaturali subservit. — Similiter, per donum sapientiae, homo iudicium profert de rebus divinis et humanis per quamdam unionem ad divina. — Denique, per donum scientiae, recte iudicat de rebus humanis per causas secundas, discernendo vera a falsis, bona a malis, sinceras doctrinas a corruptis venenatisque inimicorum fidei sententiis.

Quae cum ita sint, iam patet qualem profectum in fide facere ille debeat, cui tria huiusmodi pretiosa dona Spiritus Sancti insint. Primo quidem nubem aliquantisper penetrat, qua res fidei tanquam velo obducuntur, et duriorem corticem eventuum mundanorum disrumpit, unde ordinis supernaturalis dispositionem assequitur; nec leviter movetur ab eorum suggestionibus, qui buccis crepantibus conflictum realem proclamant inter fidem et scientiam. Sed et auditis sermonibus sive de mysteriis fidei, sive etiam de rebus scientificis, spirituali veluti sapore discernit quid veritati revelatae cohaereat, quid ab ea discrepet, hocque reiecto, illi firmiter adhaeret; unde videmus fideles promptissime, facillime, et dixerim, suavi quadam necessitate suscipere definitiones Ecclesiae, imo illas quodammodo praevenire, sicut cum Ephesi episcopis congregatis in causa Nestorii, *perduravit*, ut refert S. Cyrillus Alexandrinus, *universus civitatis populus a mane usque ad vesperam, sanctae Synodi iudicium expectans: ut autem audierunt infelicem illum* (Nestorium) *esse depositum, coeperunt omnes una voce sanctam praedicare Synodum, et Deum glorificare, quod cecidisset fidei inimicus* [2].

En quales uberrimos effectus producit in singulorum fidelium animis, relate ad cognitionem dogmatum fidei, praesentia donorum intellectus, sapientiae et scientiae. E

[1] Cfr. supra, art. 7.
[2] Ep. XXXIV S. Cyrilli ad populum alex., l. IV.

contra, ubi desunt haec dona, non aliud reperies, in ordine ad vitam aeternam, nisi hebetudinem mentis, caecitatem intellectus, stultitiam et ignorantiam. O, quam miseranda est hominis conditio, cui haec pretiosissima dona defuerint! Inde fit enim ut ineptus prorsus evadat altiori profundiorique divinarum rerum cognitioni comparandae, et velut caecigenus lucem, ita ille vel clariora signa revelationem comprobantia, non valeat percepire. — Sed et quot erronea iudicia, non modo de rebus divinis et spiritualibus, verum etiam de rebus humanis profert mundi fatuus amator! Vera sapientia vacuus, Crucis stultitiam despicit, Sanctorum vitam aestimans insaniam, et finem eorum sine honore; quinimmo, quo laudabiliores sunt Servorum Dei actiones, eo contemptibiliores eidem videntur; nam *animalis homo non percipit ea quae sunt Spiritus Dei, stultitia enim est illi* (1). Et cum Ecclesiae doctrina sit ei liber obsignatus, non minus insipientem sese prodit in rebus humanis rite iudicandis, id est, in earum ad ordinem supernaturalem relatione; ideoque non videt quod *invisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur* (2). — Oh! quam enixe rogandus est Spiritus Sanctus, ut pretiosa dona sua in animas nostras infundat, infusa pervigil semper intacta conservet!

10. — **Donum prophetiae.** — Ostenso quomodo Spiritus Sanctus fidelium animos ad pleniorem veritatis revelatae cognitionem per dona intellectus, sapientiae et scientiae perducit, inquirendum nunc venit de profectu quem iidem fideles facere possunt per extraordinarium Spiritus Sancti instinctum, quod est per donum gratis datum prophetiae, quod est unum ex novem Spiritus Sancti charismatibus, de quibus ex professo loquitur S. Paulus ad Corinthios (3). — Ubi non de prophetiis authenticis, quae videlicet in libris inspiratis consignantur, agimus, sed de prophetiis

(1) 1 Cor., II, 14.
(2) Rom., 1, 20.
(3) 1 Ep., XII, 10.

quae privatis fidelibus interdum conceduntur. Unde quaestio est quousque, ex huiusmodi prophetiis, singuli fideles in pleniorem veritatis revelatae cognitionem devenire possint.

Et primo quidem opportune advertetur, prophetiae spiritum nunquam in Ecclesia defuisse: ad quod probandum, satis est percurrere Sanctorum vitas, inde a priscis saeculis usque ad praesentia tempora. At, quo melius intelligatur quid fidelibus profuerit spiritus prophetiae relate ad pleniorem dogmatis cognitionem, necesse est in antecessum ex theologiae fonte generaliter repetere in quonam consistat prophetia, et qualiter propheta a Spiritu Sancto moveatur, sive ad cognoscendum, sive ad manifestandum ea quae ipsi revelantur. — Gravis quidem quaestio, ex cuius ignorantia plurimi errores, maxime in hermeneutica biblica, provenerunt: ad quam quaestionem rite solvendam recurrere iterum debemus ad certissimam et profundissimam S. Thomae doctrinam.

11. — **In quonam consistat prophetia.** — Prophetia primo et principaliter in cognitione consistit, in quantum videlicet mens prophetae illustratur ad ea cognoscenda, quae sunt remota ab hominum cognitione; et quia, ut ait S. Paulus, *unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem* [1], ideo, secundario, prophetia consistit in locutione, prout prophetae ad aedificationem aliorum annuntiant ea quae divinitus edocti cognoscunt. At vero, quia in prophetia requiritur mentis elevatio ad percipienda divina, ideo prophetia supponit motionem seu inspirationem quamdam Spiritus Sancti, intentionem elevantis ad superna capienda: unde duo sunt quae in propheta reperiuntur: scilicet, inspiratio quaedam quantum ad mentis elevationem, et revelatio quantum ad ipsam perceptionem divinorum, per quam removetur obscuritatis et ignorantiae velamen [2]. — Obiectum autem prophetiae respicit ea omnia quae ab homine non sunt cognoscibilia nisi per

[1] 1 Cor., XII, 7.

[2] Cfr. S. Thom., 2 2ae, Quest. CLXXI, art. 1.

revelationem divinam: unde extenditur tam ad divina quam ad humana, tam ad spiritualia quam ad corporalia; scilicet comprehendit Dei excellentiam et angelicorum spirituum ministeria, occultas cordium cogitationes, abscondita naturae secreta, cognitionem eventuum loco distantium, sed maxime manifestationem futurorum contingentium, quae scilicet in se nondum habent veritatem determinatam (1).

Porro, graviter erraret qui putaret donum prophetiae esse habitum permanentem in anima: cum enim Deus, qui est principium eorum quae ad supernaturalem cognitionem pertinent, quae per prophetiam manifestantur, hominibus viatoribus manifestus non sit, sed tantum beatis in patria, hinc lumen propheticum inest animae prophetae non per modum formae permanentis, sed per modum cuiusdam passionis vel impressionis transeuntis (2); ideoque mens prophetae semper indiget nova revelatione, sicut aer semper indiget nova illuminatione, aut sicut discipulus qui nondum est adeptus principia artis, indiget ut de singulis instruatur (3). — Hoc tamen non tollit quominus, cessante actuali illustratione et deputatione divina, quaedam habilitas remaneat in intellectu prophetae, ad hoc quod facilius iterato collustretur; nam, sicut lignum semel inflammatum facilius iterum inflammatur, et sicut mens ad devotionem semel excitata facilius postmodum

(1) S. Th., art. 3. — Igitur prophetia per se non solum est de futuro, sed etiam de praesenti et de praeterito, etsi vulgus prophetae nomen non soleat alicui tribuere, nisi relate ad cognitionem futuri contingentis, eo quod futurum maxime difficile est cognitu, cum in se proprie cognoscibile non sit, quia non est actu: res autem in tantum cognoscitur, in quantum est actu.

(2) Igitur in solo Christo vitam mortalem degente, prophetia fuit habitus permanens, cum ille divinam essentiam, utpote comprehensor, permanenter viderit, qui etiam omnia prophetabilia cognovit, secus ac alii prophetae, qui ex prophetabilibus plura vel pauciora cognoscunt, secundum quod Deus eis revelaverit: unde per respectum ad eos, prophetia est sicut quoddam imperfectum in genere divinae revelationis. Ibid., art. 4.

(3) Ibid., art. 2.

ad devotionem pristinam revocatur, ita intellectus hominis semel de divinis per revelationem edoctus, quodammodo aptior redditur ad ea iterum perspicienda.

12. — **Quomodo mens prophetae a Deo illuminatur.** — Quoad modum vero quo mens prophetae a Deo illuminatur, advertendum est hoc fieri mediantibus angelis, ad quos pertinet revelationes divinas ad homines deferre [1]; et hanc quidem illuminationem angeli hominibus, interdum in vigilia communicant, interdum vero in somno et per somnia: qui modus specialiter accommodus invenitur, quia anima dormientis minus occupata est circa exteriora sensibilia, unde magis potest percipere subtiles impressiones a spiritualibus substantiis in imaginatione relictas; etsi ad perfectionem iudicii, plus vigeat ratio in vigilando quam in dormiendo [2].

Ulterius autem notandum est, ad gratiam prophetiae nihil conferre sexum, nihil studium, nihil dignitatem, nihil corporis dispositionem; potest enim Deus, simul cum effectu spirituali, inducere in homine dispositionem convenientem, qualis requiritur ad revelationem percipiendam [3]: unde mirandum non est, si inter prophetas Veteris Testamenti Deus adnumerari voluerit Amos, qui fuit pastor pecorum; similiter, recentiori tempore, spiritum prophetiae contulit humili puellae, qualis fuit B. Ioanna ab Arco ad salutem Galliae procurandam, necnon viro tardi ingenii, qualis fuit B. Ioannes Baptista Vianney, ad lucrum animarum faciendum, aut simplici virgunculae, qualis fuit Bernadette Soubirous, ad divitias misericordiae suae, per intercessionem gloriosae Virginis Deiparae, populo christiano impertiendas: *Spiritus* enim Dei *ubi vult spirat* [4].

Sed nec, absolute loquendo, ad prophetiam bonitas morum requiritur, cum prophetia possit esse sine charitate, non enim ordinatur ad hoc quod affectus ipsius pro-

[1] S. Th., Quaest. CLXXII, art. 2.

[2] Ibid., art. 1, ad 2m.

[3] Ibid., art. 3.

[4] Io., III, 8.

phetae Deo coniungatur, sed potius ad utilitatem Ecclesiae, sicut et aliae gratiae gratis datae; unde videmus et Caipham prophetasse [1], et apud Matthaeum legimus, quod his, qui ultima die dicturi sunt: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus*, Christus respondebit: *Nunquam novi vos* [2]. — Nec obiiciatur divina dona solis bonis dari debere: hoc enim verum non est, cum non semper huiusmodi dona optimis simpliciter dentur; sed Deus dona sua, et signanter donum prophetiae illis dat, quibus optimum iudicat dare. — Attamen, cum ad prophetiam requiratur maxima mentis elevatio ad spiritualium contemplationem, haec autem impediatur per vehementiam passionum et inordinatam rerum exteriorum occupationem, hinc ex hoc capite dici debet prophetiam per morum malitiam impediri: unde et de filiis prophetarum legitur [3] quod habitabant coram Elisaeo, quasi solitariam vitam ducentes, ne mundanis occupationibus a dono prophetiae impedirentur [4].

13. — **Distinctio, in revelatione prophetica, inter acceptationem seu repraesentationem rerum, et iudicium de rebus repraesentatis.** — Ostenso quid sit prophetia, quale sit eius obiectum et quisnam sit illius causa, agendum nunc est de modo quo prophetica revelatio intellectui impertitur; in quo statim distinguenda veniunt, in illuminatione prophetica, *acceptio* sive repraesentatio rerum, et *iudicium* de rebus repraesentatis, quorum duorum posterius principalius est, cum iudicium sit completivum cognitionis: et quidem, si cui fiat divinitus repraesentatio rerum, at mens eius non illuminetur ad iudicandum, talis non erit censendus propheta, sed huiusmodi manifestatio remanebit quiddam imperfectum in genere prophetiae: e contra, aliquis erit propheta etiamsi intellectus eius illuminetur solummodo ad divinitus diiudicandum ea quae vel a se vel ab aliis utcumque visa sunt. — At necesse est ut de utro-

[1] Io., XI, 51.
[2] Matth., VII, 22, 23.
[3] 4 Reg., IV, 38.
[4] S. Thomas, l. cit., art. 4.

que, scilicet de acceptione rerum et de iudicio circa res repraesentatas, rei gravitate id postulante, singillatim agatur.

Et primo quidem, quod pertinet ad acceptionem rerum, sciendum est modum, quo divinitus perficitur, quadantenus correspondere modo quo eadem ordinarie completur. Porro, quando iuxta rerum ordinem aliquae res repraesentantur menti humanae, primo oportet quod species repraesententur sensui, nihil enim est in intellectu quod non fuerit prius in sensu: secundo, debet repraesentari imaginationi; tertio, intellectui possibili, qui immutatur a speciebus phantasmatum, secundum illustrationem intellectus agentis. — Pariter, quando repraesentantur divinitus res menti prophetae, interdum quidem exterius apparent, mediante sensu, quaedam formae sensibiles, sicut quando Daniel vidit scripturam parietis [1]: interdum vero apparent res per formas imaginarias, sicut quando Ieremias vidit ollam succensam a facie Aquilonis [2]; denique, interdum res apparent per species intelligibiles impressas menti videntis, sicut patet de his qui acceperunt scientiam vel sapientiam infusam, ut Salomon et Apostoli.

Quae cum ita sint, dicendum est, non uno modo fieri propheticam revelationem, quantum ad acceptionem seu repraesentationem rerum: nimirum, aliquando prophetae divinitus subministrantur novae rerum species sensibiles, aliquando novae species imaginariae, aliquando novae species intelligibiles: aliquando vero, ut diximus, menti prophetae subministratur solum novum lumen ad iudicandum: ita tamen quod revelatio prophetica censeri debeat magis minusve perfecta, secundum quod ad altiorem ordinem specierum pertineat: at semper debebit dici imperfecta, quousque lumen propheticum usque ad diiudicandum non extendatur.

14. — **Adnotanda.** — Hic tamen duo notanda veniunt: unum circa modum quo species in imaginatione divinitus

(1) Dan., V, 25.
(2) Ier., I, 13.

imprimuntur; alterum circa munus luminis intellectualis a Deo divinitus infusi, relate ad iudicium ferendum de rebus repraesentatis.

Quoad primum, advertendum est, in prophetica revelatione, simile evenire, quantum ad receptionem et compositionem phantasmatum, ei quod iuxta cursum naturae evenit. Nimirum, de lege naturae hoc invenimus, quod non solum sunt in imaginatione formae vel species rerum sensibilium secundum quod accipiuntur a sensu, sed etiam huiusmodi species sic naturaliter acceptae multiplicem possunt subire transmutationem. Possunt enim species a sensibus acceptae diversimode componi; primo quidem, propter aliquam corporalem transmutationem, sicut accidit in dormientibus, furiosis aut febri laborantibus; secundo, ex imperio rationis, phantasmata diversimode disponi possunt in ordine ad aliquid intelligendum: nimirum, quemadmodum ex diversa ordinatione earumdem litterarum accipi possunt diversi intellectus rerum, ita secundum diversam dispositionem phantasmatum, resultant in intellectu diversae species intelligibiles. — Sic igitur, in prophetica revelatione, possunt aliqua divinitus repraesentari menti prophetae, aliquando per formas imaginarias omnino de novo divinitus impressas, non per sensum acceptas, sicut si caeco nato imprimerentur in imaginatione similitudines colorum, aliquando per formas divinitus ordinatas ex his quae a sensibus sunt acceptae: ideoque in prophetica revelatione aliquando formantur novae species imaginariae, aliquando solum ordinantur formae naturaliter acceptae, ad hoc ut repraesentent intelligibiles veritates, quae intellectum hominis excedunt.

Secundo, quod spectat ad novum lumen intelligibile, secundum quod iudicium de rebus fertur, et quod formale est in revelatione prophetica, advertendum est quod huiusmodi lumen aliquando imprimitur divinitus menti humanae ad diiudicandum ea quae ipsi prophetae manifestata sunt per species, sive sensibiles, sive imaginarias, sive intellectuales; aliquando ad diiudicandum ea quae ab aliis visa sunt, sicut quando Ioseph exposuit somnium Pha-

raonis; aliquando ad diiudicandum, secundum divinam veritatem, ea quae cursu naturali homo apprehendit; demum aliquando ad diiudicandum veraciter et efficaciter ea quae agenda sunt.

15. — **Quidnam formaliter requiratur in inspiratis hagiographis.** — Ex hac doctrina deducitur summi momenti consequentia pro rite intelligendo eo quod in hagiographis, seu in auctoribus librorum Veteris et Novi Testamenti, formaliter requiritur. Nimirum, praeter Spiritus Sancti motionem, ex qua repetendum est quod sacri scriptores sunt formaliter instrumenta, Deus autem agens principale [1], non aliud in eis requiritur, nisi lumen propheticum ad diiudicandum, secundum divinam veritatem, ea quae forsan naturali cursu cognoscere potuerint.

Equidem, debuit interdum Spiritus Sanctus novas hagiographis rerum species imprimere, sive sensibiles, sive imaginarias, sive intellectuales, quando scilicet ipsi per se veritatem assequi non poterant, eo nempe modo quo magister discipulo repraesentat aliquas res per signa

[1] Ex eo quod hagiographi Dei instrumenta sunt, sequitur totum quod scribunt esse Deo auctori tribuendum, et proinde non modo sententias, sed etiam verba, esse inspirata. — Ex quo haec doctrina, utique certissima, derelicta est, maxime ob auctoritatem Card. Newman, qui inspirationem solum sententiarum tenuit, magna in Scholis inducta est confusio, quam tamen abstulit Leo XIII, edita percelebri Encyclica *Providentissimus Deus* (18 nov., 1899), in qua ait: « *Supernaturali virtute ita eos ad scribendum* (Spiritus Sanctus) *excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia, eaque sola quae ipse iuberet, et recte mente conciperent, et fideliter conscribere vellent, et apte infallibili veritate exprimerent: secus non ipse esset auctor Sacrae Scripturae universae* ».

Fundamentum erroris celebris Cardinalis in hoc reponitur quod ille, in Libris Sanctis, distinguebat id quod est a Deo ab eo quod est ab homine, quasi non posset esse idem ab utroque, scilicet totum a Deo, ut a causa prima et principali, et totum ab homine ut a causa instrumentali: sic quippe scribebat Cardinalis: « *By reason of the difficulty of always drawing the line between what is human and what is divine*, (the Word of God) *cannot be put on the level of other books* », etc. What is of obligation for a catholic to believe concerning the inspiration of the Canonical Scriptures. Being a Postscript to an article in the February N.° of the XIXth Century Review, in answer to Professor Healy. London, Burns and Oates.

locutionum; sed hoc non semper necessarium fuit: scilicet satis interdum esse potuit, ut divinitus ordinarentur species imaginariae praeacceptae a s nsu, secundum congruentiam ad veritatem revelandam; et interdum etiam hoc ipsum necessarium non fuit, hagiographo naturaliter aut per proprium studium ultro assequente id quod scribere debebat.

Hoc sensu S. Lucas de se ipse testabatur (1): *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem quae in nobis completae sunt rerum; sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis, visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile.* Expressius adhuc auctor libri secundi Machabaeorum scribebat (2): *Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, imo vero negotium plenum vigiliarum et sudoris assumpsimus.* Pariter in libro Ecclesiastici legimus (3): *Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum, et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa quae ad finem ducunt, librum istum dare.*

At, quod omnino necessarium fuit in omni hagiographo et quod aliunde suppleri non potuit, fuit lumen intellectuale ad *iudicandum:* et quidem hoc lumen, accedente motione ad scribendum, sufficiens est ut aliquis liber dici possit inspiratus, cum fieri potuerit, et revera factum fuerit quod aliquis sacer scriptor materiam suae narrationis aliunde, quam per revelationem, cognoverit. Quapropter, inter responsa a Commissione Pontificia de Re biblica edita (4), legitur, *absque praeiudicio mosaicae authentiae Pentateuchi, concedi* (posse) *Moysen, ad suum conficiendum opus, fontes adhibuisse, scripta videlicet, documenta vel orales traditiones, ex quibus, secundum peculiarem scopum sibi propositum, ut sub divinae inspirationis*

(1) C. I, 1, seqq.
(2) C. II, 27.
(3) In Prologo.
(4) Vide *Analecta Ecclesiastica*, Iulius, 1906, p. 305.

afflatu, nonnulla hauserit eaque ad verbum vel quoad sententiam, contracta vel amplificata, ipsi operi inseruerit.

Notat autem opportune Angelicus Doctor [1], quod si lumen intellectuale alicui divinitus infundatur, non ad cognoscendum aliqua supernaturalia, sed tantummodo ad iudicandum secundum certitudinem veritatis divinae ea quae humana ratione possunt cognosci, tunc talis prophetia intellectualis est infra illam quae est cum imaginaria visione ducente in supernaturalem veritatem: huiusmodi autem prophetiam habuerunt illi ex hagiographis qui loquebantur de rebus humana ratione cognoscilibus, cum adiutorio tamen divini luminis.

Quae cum ita sint, quaerenti quaenam ad inspirationem Librorum Sacrorum formaliter requirantur, responsio dabitur cum distinctione: aut enim sacris scriptoribus res narrandae erant humano sensui perviae vel ex proprio labore cognoscibiles, et tunc sufficiebat lumen propheticum ad iudicandum vel discernendum; aut ea quae narrabant nonnisi per revelationem cognoscere poterant, et tunc praeter hoc lumen requirebatur ulterius lumen ad cognoscendum, licet etiam hagiographi, cognitiones naturales per revelationem accipere potuerint. — Quoniam vero Ecclesia docet libros canonicos Veteris et Novi Testamenti Deum habere auctorem, ulterius agnoscenda est, in conceptu inspirationis, motio Spiritus Sancti, utentis hagiographis tanquam instrumentis rationalibus et liberis, eo modo quo dicitur quod Deus movet unumquemque secundum modum suae naturae: et haec quidem requiruntur et sufficiunt ad genuinum inspirationis conceptum.

Ex his sequitur, distinctionem opportune fieri posse inter hagiographos et prophetas, hoc pacto, ut hagiographi illi sint qui, Spiritu Sancto movente et lumen infundente ad iudicandum, ea conscripserunt quae naturaliter cognoscere potuerunt, prophetae autem ii sint quibus ea quae scribebant Spiritus Sanctus revelavit: quae

(1) Loco cit., Quaest. CLXXIV, art. 2, ad 3m.

distinctio in Sacra Scriptura fundatur, ubi inducuntur prophetae loquentes ex persona Domini, cum dicerent ad populum: *Haec dicit Dominus;* hagiographi autem exhibentur potius loquentes ex persona propria ([1]).

16. — **Differentia inter inspirationem hagiographis concessam et infallibilitatem Summo Pontifici a Christo promissam.** — His positis, quaerenti modo qua ratione differat inspiratio Librorum sacrorum ab infallibilitate Summo Pontifici promissa, *responderi* poterit, ad hanc non aliud requiri, nisi lumen propheticum ad iudicandum, minime vero ad cognoscendum, cum Summus Pontifex ad fidei definitiones edendas perveniat mediante humano studio, ut dictum est; unde etiam negavimus supra, edicta pontificia quaecumque esse novas revelationes: quocirca hucusque conveniunt inter se definitiones Summorum Pontificum ex cathedra loquentium et libri canonici Veteris vel Novi Testamenti ab hagiographis, sensu explicato acceptis, conscripti.

At differentia inter praedictos libros et definitiones pontificias, est in hoc quod libri canonici conscripti sunt movente Spiritu Sancto, qui utebatur sacris scriptoribus tanquam propriis instrumentis, ideoque huiusmodi librorum conscriptio ad extraordinariam Dei providentiam pertinet; e contra, in definitionibus condendis, sufficit mera Spiritus Sancti adsistentia, iuxta verba Domini nostri: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi* ([2]); ideoque huiusmodi definitiones dicendae sunt pertinere ad ordinariam providentiam, qua Dominus noster Ecclesiam suam regit et tuetur usque

([1]) Advertendum est, claritatis gratia, nomen *hagiographus* dupliciter sumi posse: generice et specifice; et si quidem sumatur sensu generico, dici potest quod omnis propheta est hagiographus; specifice vero accepto hoc nomine, dividitur hagiographus contra prophetam, ut hic dicitur. — Ulterius notandum est, non eo sensu hic sumi nomen *hagiographus*, quo a recentioribus scriptoribus usurpatur, scilicet ad designandum scriptorem qui Sanctorum gesta narrat, qui potius *hagiologus* dicendus foret.

([2]) Matth., XXVIII, 20.

ad finem mundi, et secundum quam Summi Pontifices utique illuminantur a Deo, ut sciant quid et quando definiri debeat, licet, in definitionibus condendis, ipsimet tanquam causae principales, utique secundariae, habendi sint.

Nec ex hoc quod legitur (1): *Visum est enim Spiritui Sancto et nobis*, inferri deberet definitiones Summorum Pontificum aut Generalium Conciliorum, a Spiritu Sancto, tanquam a principali agente, compleri, et ab hominibus tantummodo tanquam instrumentis: dici enim potest sermonem ibi esse de nova revelatione, Apostolis facta et ab Apostolis promulganda, quod quidem non repugnat, cum nonnisi morte Apostolorum revelatio fuerit clausa; aut, si de nova revelatione non agatur, Apostolorum sententia, de agendis a primis christianis, ferebatur Spiritu Sancto utique prophetice eos illuminante ad iudicandum, non ad cognoscendum: in quo casu, Apostoli loquebantur tanquam principales causae, non autem tanquam instrumentaliter actu moti a Spiritu Sancto, eo scilicet modo quo dicimus Romanum Pontificem ex cathedra loqui.

17. — **Quandonam visio prophetica fiat cum abstractione a sensibus exterioribus.** — Quaerenti autem utrum visio prophetica semper fiat cum abstractione a sensibus exterioribus, cum distinctione respondet Angelicus (2): nimirum, quando aliquid repraesentatur menti prophetae per species sensibiles, evidens est quod tunc non fit abstractio a sensibus (3); et pariter necesse non est ut fiat alienatio a sensibus exterioribus, in hoc quod mens prophetae informatur intelligibilibus speciebus ad cogno-

(1) Act., XV, 28.

(2) Pro doctrina hic explicanda, cf. S. Thom., 2 2ae, Quaest. CLXXIII, art. 3.

(3) Scilicet *totalis* abstractio: sic enim fieri potest et saepe fit, ut oculus videntis in extasi ita in obiectum sibi praesentatum dirigatur et contrahatur, ut caetera non advertat, sicut Bernadette Soubirous apud Lourdes contigisse novimus, quae etiam aliquando, dum Beatam Virginem videret, flammam cerei non persensit.

scendum, aut etiam in hoc quod illustratur intelligibili lumine ad diiudicandum, maxime cum in nobis perfectum iudicium intellectus habeatur per conversionem ad sensibilia, quae sunt prima principia nostrae cognitionis.

At quando revelatio prophetica fit secundum impressionem novarum imaginum in facultate imaginativa ipsius prophetae, aut per novam ordinationem vel compositionem phantasmatum praeexistentium in eadem prophetae imaginatione, ad finem significandi rem occultam, tunc necesse est fieri abstractionem a sensibus, ne scilicet talis apparitio phantasmatum referatur ad ea quae exterius sentiuntur, et non, ut esse debet, ad rei occultae significationem. Attamen, huiusmodi abstractio a sensibus quandoque fit perfecte, cum scilicet homo nihil omnino sensibus percipit, quandoque autem imperfecte, cum aliquid percipit sensibus, sed tamen non plene discernit ea quae exterius percipit, ab his quae imaginabiliter videt.

Ut autem uno veluti conspectu ordinatim comprehendantur varii modi quibus prophetica revelatio perficitur, dicendum est quod aliquando externis hominis sensibus praesentantur novae species; aliquando sensibus externis alienatis, vel naturaliter vel supernaturaliter, praesentantur nova phantasmata, aut phantasmata iam existentia novo modo componuntur; aliquando sensibus externis integris exhibentur menti novae species intelligibiles, sive ad cognoscendum sive ad iudicandum, quas tamen species mens videntis apprehendit cum habitudine ad phantasmata. — Attamen supra istos modos est raptus, de quo infra dicemus [1], quo anima alienatur ab omni usu sensuum sive externorum, sive internorum.

Addit autem Angelicus Doctor, talem alienationem a sensibus non fieri in prophetis cum aliqua inordinatione naturae, seu mentis perturbatione, sicut accidit arreptitiis vel furiosis, sed mente sana et composita ma-

[1] N. 21.

nente, *ita ut,* addit Sylvius [1], *a sensuum dumtaxat exteriorum actuali officio tantisper avocentur prophetae:* unde compleri censenda est per aliquam causam, quae causa vel sit naturalis, scilicet, sive corporalis sicut somnium, sive spiritualis, sicut contemplationis vehementia, — vel sit supernaturalis virtute divina elevante prophetam ad tempus extra usum sensuum.

Haec doctrina, advertit idem Sylvius [2], *valde utilis est ad discernendos spiritus, num ex Deo sint, qui se hominibus venditant tamquam propheticos. Cum enim Spiritus Sanctus honestatem naturalem et bonos mores non violet, sed perficiat, alienatio a sensibus, quae a Spiritu Sancto est, fit absque inordinatione naturae, ac etiam absque deordinatione honestatis et bonorum morum. Et propterea alienatio a sensibus, cum cordis palpitatione sensibiliter vehementi, cum deordinationem naturae contineat, non est a Spiritu Sancto, ait hic Caietanus* [3]. *Et similiter, si talis alienatio fiat cum indecente corporis mutatione, iactatione, vel denudatione, sive ea indecentia sit contra bonos mores, sive contra naturam, non est prophetica, sed vel diabolica, vel ex humana aut animali passione, vel ex infirmitate.*

Ulterius notandum est, cum Caietano [4], spiritus prophetarum eis subiectos esse quoad promulgationem, iuxta illud S. Pauli [5]: *Spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt;* quod sibi vult, veros prophetas non mente turbata loqui, aut quasi actos ab alio, ut contingit in daemoniacis per quos alius, scilicet daemon, loquitur, sed ex proprio sensu, mente quieta, scientes quid lo-

(1) In h. l. S. Thomae.

(2) Ibid.

(3) Advertendum est Caietanum et Sylvium hic excludere palpitationem provenientem formaliter ex prophetica manifestatione: cum nimius aestus amoris, ex prophetia per impulsum Spiritus Sancti saepe consequens, interdum secumferat huiusmodi vehementem cordis palpitationem, sicut legimus evenisse S. Amideo de Amideis, uni ex septem Fundatoribus Ord. Serv. B. M. V., et S. Philippo Nerio Fundatori Congregat. Oratorii.

(4) In h. l. S. Thomae, not. in resp. ad 4.

(5) 1 Cor., XIV, 32.

quuntur, manifestare ea quae vident: indecens enim esset si illi quos Deus docet et illuminat ad Ecclesiae aedificationem, irrationabili motu se haberent ad propalandum divina mysteria. — Unde tam illi qui in alienatione loquuntur et postea nesciunt quid viderint aut dixerint, quam alienati propalantes, velint nolint, ea quae vident, tamquam veri prophetae non sunt habendi: pariter personae in extasi positae, loquentes in persona Christi vel alterius Sancti, quasi actae ab illo, et non ex proprio sensu pronunciantes, aut seducuntur aut seducunt. — *Et tamen,* addit Caietanus, *mundus stultus miratur, stupet, adorat huiusmodi personas, non advertentes quod spiritus prophetarum subiecti sunt eis quoad promulgationem* [1].

18. — **Comparatio inter prophetiam intellectualem et imaginariam.** — Quaerenti autem utra sit excellentior, an prophetia quae habet visionem intellectualem et imaginariam, vel prophetia quae habet visionem intellectualem tantum, cum S. Thoma respondendum est [2], digniorem esse prophetiam per quam aliqua supernaturalis veritas conspicitur secundum intellectualem visionem, hoc est, per quam veritas supernaturalis nude revelatur absque imaginaria visione de novo divinitus procurata, quam prophetia in qua veritas supernaturalis manifestatur per similitudinem rerum corporalium secundum imaginariam visionem: prior enim illa manifestatio veritatis magis appropinquat ad visionem patriae, ubi veritas conspicitur in ipsa divina Essentia et non sub similitudine rerum corporalium. — Revera, hoc etiam in doctrina humana invenimus, quod auditor ostenditur esse melioris intellectus, qui veritatem intelligibilem a magistro nude prolatam capere potest, quam ille qui indiget sensibilibus exemplis ad hoc manuduci

Advertendum tamen hic est, prophetiam pure intellectualem non propterea sic vocari, quasi excludat omne

(1) Ex his desumi potest opportunum criterium ad distinguendas veras extases ab operationibus daemoniorum.

(2) L. cit., Quaest. CLXXIV, art. 2.

subsidium imaginum a sensibus abstractarum et in vi imaginativa residentium, cum connaturale sit homini, secundum statum praesentis vitae, ut non intelligat sine phantasmate; sed dicitur pure intellectualis, quia completur sine nova illuminatione imaginaria, sufficientibus phantasmatibus communi modo antea abstractis [1].

19. — **Discrimen inter donum prophetiae et gratiam sermonis.** — Denique, non incongrue assignabitur discrimen inter donum prophetiae et gratiam sermonis sapientiae et scientiae: nimirum usus sermonis sapientiae et scientiae solis quidem viris invenitur concessus, saltem quoad publicam instructionem; prophetiae autem usus etiam mulieribus legitur interdum fuisse communicatus. Sic, verbi gratia, Debora [2], Holda uxor Sellum [3], Anna [4] et quatuor virgines filiae Philippi evangelistae [5] prophetides fuerunt, et maxime Virgo Deipara, cum splendidum canticum *Magnificat* ediderit [6]; quinimmo S. Paulus expresse dicit [7]: *Omnis mulier orans aut prophetans*, etc.; at de usu sermonis sapientiae et scientiae mulieribus concesso silet omnino Scriptura.

Huius differentiae ratio est, quia gratia prophetiae attenditur secundum mentem illuminatam a Deo, ex qua parte non est sexuum differentia; gratia autem sermonis pertinet ad instructionem hominum, inter quos differentia sexuum hoc pacto invenitur, ut solis viris inveniatur concessum munus fideles publice instruendi, exclusis mulieribus, tum ob conditionem feminei sexus, qui debet esse subditus sexui virili et qui capax non est tam profundae speculationis, tum etiam ob periculum honestatis: unde si cui mulieri gratia sapientiae et scientiae concessa est, hoc fuit ad privatam instructionem tantum, non autem ad

(1) 2 2ae, Quest. CLXXIV, a. 2, ad 4m.
(2) Iudic., IV, 4.
(3) 4 Reg., XXII, 14.
(4) Luc., II, 36.
(5) Act., XXI, 9.
(6) Luc. I, 46.
(7) 1 Cor., XI, 5.

publicam fidem Ecclesiae adstruendam: et hoc quidem pacto hanc gratiam Beatissimae Virgini Mariae concessam fuisse retinemus [1].

20. — **Diversi gradus prophetiae.** — Acto de prophetia et de modo quo completur, opportunum nunc erit diversitatem graduum prophetiae assignare; pro quo faciendo animadvertendum est, ad prophetiam proprie dictam duo pertinere; scilicet, manifestationem veritatis super naturalis, et usum imaginariae visionis. Atqui triplex potest dari casus: *primo*, potest quidem esse usus imaginariae visionis, sed circa veritatem naturalem; *secundo*, potest esse illuminatio circa veritatem supernaturalem, sed sine visione imaginaria, *tertio*, potest esse utrumque.

Igitur infimus prophetiae gradus assignari potest, cum quis, ex interiori instinctu ad aliquid exterius faciendum movetur, sicut quando Samson, actus Spiritu Domini, vincula quibus ligatus erat disrupit, et accipiens mandibulam asini, interfecit in ea mille viros, columnasque domus concussit [2]. Ad hunc gradum proxime accedit casus quo quis interiori ac supernaturali lumine illustratur ad cognoscendum ea quae aliunde naturaliter cognoscere posset, quae scilicet non excedunt limites cognitionis naturalis, quem gradum habuit Adam, cum Deus adduxit ad eum animantia terrae et volatilia coeli, et eis ille nomen imposuit [3], aut Salomon, cum locutus est tria millia parabolas, et *disputavit super lignis.... et disseruit de iumentis et volucribus et reptilibus et pi-*

[1] 2 2ae, Quaest. CLXXVII, art. 2. — Cfr. quae scripsimus in opus. *L'immaculée Mère de Dieu Corédemptrice du genre humain*, c XVIII. Turnhout. 1906. Ex hoc deduci potest eos a vero aberrare qui contendunt mulieribus eadem iura, vel quoad publica officia, vindicanda esse, quae viris competunt: quae quidem theoria, hodie sub nomine feminismi, designata, pugnat contra ius tum naturale, tum ecclesiasticum. Cf. etiam Tractatum nostrum *de prima Hominis formatione*, Quaest. XCII, art. 3.

[2] Iudic., XV, XVI.

[3] Gen., II, 19.

scibus (¹). Porro hic gradus ponitur altior priori, quia prophetae magis proprium est cognoscere et cognita annuntiare, quam aliqua exteriora operari: attamen ambo isti gradus sunt infra prophetiam proprie dictam, quia non habent pro obiecto veritatem supernaturalem; prophetia enim proprie dicta est, ut diximus, in qua manifestatur supernaturalis veritas per imaginariam visionem.

Super istos gradus, sed tamen infra prophetiam proprie dictam, poni potest illa veritatum supernaturalium cognitio, quae quidem humana exercitatione, per traditionem doctrinae a magistro ad discipulum, acquiri potest, ad quam tamen discernendam et iudicandam secundum certitudinem divinae veritatis, lumen intellectuale divinitus infunditur, quemadmodum supra diximus de scriptis hagiographorum et evangelistarum, quae ad prophetiam proprie dictam non pertinent (²).

Prophetia ergo proprie dicta diversificatur *primo*, secundum differentiam somnii et visionis, id est, secundum quod revelatio fit dormienti aut vigilanti: quorum graduum posterior excellentior est, quia maior vis prophetici luminis esse videtur, quando homo vigilans, ideoque circa sensibilia occupatus, abstrahitur ad cognitionem supernaturalem, quam quando anima hominis abstrahitur a sensibus dum est somno immersa.

Secundo, huiusmodi gradus prophetiae diversificantur quantum ad expressionem signorum imaginabilium, quibus veritas intelligibilis manifestatur; unde ea altior est, quae fit per signa magis expressa. Cum autem verba sint signa magis expressa, nam inter homines obtinuerunt principatum significandi, ut S. Augustinus dicit (³), ideo altior prophetiae gradus habetur quando propheta, sive vigilans sive dormiens, aliqua verba audit, intelligibilem veritatem significantia, quam si solum videat res sensibiles istius veritatis significativas. Quapropter altior

(¹) 3 Reg., IV, 32, 33.
(²) Cf. 2 2ae, Quaest. CLXXIV, art. 2, ad 3um.
(³) L. II de Doct. Christ., c. 3, t. III. P. I, p. 20.

ponitur prophetia Samuelis, cui per expressa verba revelata est futura ruina domus Heli (1), quam prophetia Ieremiae cui, sub similitudine ollae succensae, praenuntiatum est incendium Hierusalem (2). Viceversa, altior fuit ista Ieremiae prophetia, quam prophetia Ioseph, cui per similitudinem spicarum et boum significati sunt septem anni ubertatis, et postea septem anni sterilitatis (3): signum enim Ieremiae ostensum expressius significabat incendium urbis, quam spicae vel boves annos ubertatis et sterilitatis.

Tertio, gradus prophetiae diversificantur ex hoc quod propheta non solum videt signa verborum aut factorum, neque tantum audit verba ad se facta: sed, sive in vigilia, sive in somno, videt quempiam sibi loquentem, aut aliquid sibi demonstrantem. Hoc modo prophetia qua Isaias vidit Dominum sedentem super solium excelsum (4), altior fuit prophetia qua Ieremias audivit vocem Domini dicentis: *Quid tu vides Ieremia?* (5) Huius autem ratio est quia ex hoc quod aliquis apparet loquens prophetae, ostenditur quod mens eius magis appropinquat ad causam revelantem.

Quarto, diversificantur prophetiae gradus secundum conditionem eius qui videtur: scilicet, tanto excellentior erit gradus propheticus, quanto dignior fuerit is qui apparet: unde altissima, ex hoc capite, erit prophetia, si is qui videtur appareat in specie Dei, ut habetur in allato Isaiae loco.

Notandum autem hic est, non esse inconveniens, quod uni eidemque prophetae diversis temporibus, cognitio prophetica detur, nunc inferioris, nunc altioris gradus: cum prophetia non sit donum habituale, sed actuale, quod se habet per modum passionis transeuntis.

Vix dici potest quanti momenti sit praesens doctrina,

(1) 1 Reg. III.
(2) Ier., I, 13.
(3) Gen., XLI.
(4) Is., VI, 1.
(5) Ier., I, 11.

quae est S. Thomae, ad rite intelligendos libros propheticos tum Veteris, tum Novi Testamenti: ideoque illam Sacrae Scripturae studiosis quam enixe commendamus.

21. — **Differentia raptus a prophetia proprie dicta.** — Porro, supra recensitos gradus prophetiae, poni debet specialis gradus, scilicet quo supernaturalis veritas manifestatur sine ulla imaginaria visione: quod tamen rationem prophetiae proprie dictae excedit, quae absque subsidio imaginum in vi imaginativa, iuxta exigentiam humanae conditionis, minime perficitur.

Et quidem huiusmodi cognitio divinorum proprie pertinet ad raptum, secundum quem aliquis spiritu divino elevatur ad aliqua supernaturalia cognoscenda cum abstractione ab omnibus sensibus, sive exterioribus, sive interioribus, iuxta illud (1): *Elevavit me spiritus inter terram et caelum et adduxit me in Hierusalem in visione Dei.* — Huiusmodi autem elevatio, etsi *contra* naturam hominis non sit, cum ex hoc ipso quod homo ad imaginem Dei factus est, dignus sit qui ad divina elevetur, est tamen *supra* eius naturam, cum homini naturale sit ut in divina tendat per apprehensionem rerum sensibilium (2): prophetia vero proprie dicta, quae scilicet per imaginariam visionem completur. potius quam *supra* naturam, dicenda est *praeter* naturam.

Igitur, per raptum, anima a praeoccupatione sensuum tum externorum tum internorum liberata, a Deo singulariter elevatur ad divina capessenda, quandoque quidem per species pure intelligibiles, quemadmodum angeli, quandoque etiam sine huiusmodi speciebus, sicut beati videntes Deum facie ad faciem. Hoc secundo modo, idest sine specie ulla, anima S. Pauli in raptu vidit divinam essentiam facie ad faciem, quod et de Moyse et de Beatissima Virgine Deipara teneri potest: per species autem pure intelligibiles animae aliquorum Sanctorum, quos Deus benedictus altissimae contempla-

(1) Ezech., VIII, 3.

(2) 2 2ae, Quaest. CLXXV, art. 1.

tionis munere condecoravit, introductae sunt ad secreta Dei contemplanda, eo modo quo angeli intelligibilem veritatem pure et nude conspiciunt, qualiter inter ceteros Dei servos, sanctae Theresiae a Iesu, sancto Petro de Alcantara, sancto Ioanni a Cruce sanctae Mariae Magdalenae de Pazzis, ut recentiores tantum nominemus, divinitus concessum legimus [1].

Advertendum autem est, raptum aliquando vocari extasim, licet revera aliquid supra extasim addat: extasis enim importat simpliciter excessum a seipso, secundum quem scilicet aliquis extra suam ordinationem ponitur; raptus autem super hoc addit violentiam quamdam, in quantum necesse est quod ad ea, quae excedunt facultatem liberi arbitri, homo fortiori operatione elevetur [2]: licet haec duo coniungi soleant, ut dicantur sancti *in extasim rapi*, quibus verbis intelligitur eos extra suam ordinationem poni, et a Deo fortiter, etsi suavissime, elevari ad res spirituales contemplandas.

22. — **Ordo prophetiae ad caetera dona quibus Deus cognitionem veritatis supernaturalis interdum impertit.** — Hic quoque opportune adnotabitur, in prophetia quodammodo comprehendi omnia illa dona quibus ad cognitionem supernaturalium obtinendam Deus aliquos interdum condecorat, de quibus S. Paulus verba facit dum scribit ad Corinthios [3]: *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae,... alteri fides,... alii prophetia, alii discretio spirituum,... alii interpretatio sermonum.*

[1] Ad raptum igitur reducendum foret audax molimen Aligherii, dum in tertia parte sui operis, fingit se usque ad visionem divinae essentiae elevatum.

> « *Nel ciel che più della sua luce prende*
> *Fu' io, e vidi cose che ridire*
> *Nè sa nè può qual di lassù discende* ».
>
> Parad., I, 4, seqq.

[2] 2 2ae. Quaest. CLXXV, art. 2, ad 1m.

[3] 1 Ep., XII, 8, seqq.

Nimirum, ut advertit Angelicus [1], prophetica revelatio se extendit non solum ad futuros hominum eventus, sed etiam ad res divinas, et quantum ad ea quae proponuntur omnibus credenda, quae pertinent ad fidem, et quantum ad altiora mysteria quae sunt perfectorum, quae pertinent ad sapientiam. — Est etiam prophetica revelatio de his quae pertinent ad spirituales substantias, a quibus vel ad bonum vel ad malum inducimur, quod pertinet ad discretionem spirituum; extendit etiam se ad discretionem humanorum actuum, quod pertinet ad scientiam. — Pariter, interpretatio sermonum potest reduci ad donum prophetiae, inquantum mens illuminatur ad intelligendum et exponendum quaecumque sunt in sermonibus obscura, sive propter difficultatem rerum significatarum, sive propter ipsas voces ignotas quae proferuntur, sive propter similitudines rerum adhibitas [2], secundum illud [3]: *Audivi de te quod possis obscura interpretari et ligata dissolvere.*

En igitur, quam liberaliter Deus omnipotens, qui est scientiarum Dominus, mentes suorum Servorum multiplici interdum illustratione perfundit, secreta Cordis sui eis manifestando, ad confusionem superborum sapientum huius mundi, qui fide abiecta, ne minima quidem de altissimis veritatibus ordinis supernaturalis, vel diligentissimo studio adhibito, possunt attingere; quas tamen veritates a magistro totius veritatis, Christo Domino, simplices animae christianae facillime addiscunt, ad sui aedificationem et consolationem: et quidem in hac spirituali instructione, quam Spiritus Sanctus complet in aliquibus selectis fidelibus, consistit splendidissimus ille dogmatis progressus, quem Dominus Noster significavit, cum dixit [4]: *Cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.*

23. — **Quaestio.** — Hic autem exurgit quaestio, pro re nostra maximi momenti, scilicet: utrum et quo pacto

(1) 2 2ae, in Prooem. ad Quaest. CLXXI.
(2) S. Thom., Quaest. CLXXVI. art. 2, ad 4m.
(3) Dan., V, 16.
(4) Io., VIII, 32

credenda ea sint quae prophetis videnda obiiciuntur; in quo duae, ut patet, quaestiones clauduntur: una scilicet relate ad fidem. ab ipsomet propheta revelationibus sibi factis praestandam, altera relate ad fidem quam ceteri homines huiusmodi revelationibus praestare debent: quae duo nunc ordinatim exponentur.

24. — **Duplex modus quo mens prophetae a Deo instrui potest.** — Ut autem haec quaestio rite solvatur, praemonere debemus, duce S. Thoma (1), dupliciter posse mentem prophetae a Deo instrui: *uno modo*, per expressam revelationem, *alio modo*, per quemdam occultissimum instinctum. qui non est formalis revelatio, sed quiddam imperfectum in genere prophetiae. quem nescientes humanae mentes patiuntur, ut S. Augustinus dicit (2).

Ad huius rei intelligentiam, sciendum est quod mens prophetae movetur non solum ad aliquid apprehendendum, sed etiam ad aliquid loquendum vel ad aliquid faciendum: quia autem in revelatione prophetica mens prophetae movetur a Spiritu-Sancto tanquam instrumentum deficiens per respectum ad agens principale. ideo moveri potest sive ad apprehendendum, sive ad loquendum, sive ad agendum, cum aliquo cognitionis defectu: et quidem, cum quis cognoscit se moveri a Spiritu Sancto ad aliquid aestimandum, vel significandum verbo vel facto. hoc proprie ad prophetiam pertinet; cum autem movetur sed non cognoscit, tunc non est perfecta prophetia, sed tantummodo instinctus propheticus.

Iamvero, quandoque mens alicuius prophetae movetur ad aliquid aestimandum vel apprehendendum, quin cognoscat hoc sibi esse divinitus revelatum, quandoque vero hoc expresse cognoscit. Similiter interdum mens prophetae movetur ad aliquid loquendum, ita quod intelligat id quod per haec verba Spiritus Sanctus intendit, sicut cum David dicebat (3): *Spiritus Domini locutus est*

(1) 2 2^{ae}; Quaest. CLXXI, art. 5.
(2) L. II sup. Gen. ad Litt., c. 17, t. III, P. I, p. 145.
(3) 2 Reg., XXIII, 2.

per me; quandoque autem ille, cuius mens movetur ad aliqua verba proferenda, non intelligit quid Spiritus Sanctus per haec verba intendat: sicut patet de Caipha, qui *cum esset Pontifex anni illius, prophetavit quod Iesus moriturus erat pro gente* (1), quin tamen altissimum sensum verborum suorum perciperet. Denique, cum Spiritus Sanctus mentem alicuius movet ad aliquid faciendum, quandoque quidem hic intelligit quid hoc significet, sicut patet de Ieremia, qui abscondit lumbare in Euphrate (2), quandoque vero non intelligit, sicut milites dividentes vestimenta Christi non intellexerunt quid hoc significaret (3). — Igitur, secundum quod quis cognoscit aut non cognoscit formalem significationem eius quod prophetice apprehendit, aut loquitur, aut facit, attenditur differentia perfectae prophetiae a mero instinctu prophetico.

25. — **Quo pacto prophetis ea tenenda sint quae sibi revelantur.** — Hac igitur distinctione praemissa, facilis est responsio ad dubium quo quaerebatur quo pacto propheta ea tenere debeat quae sibi a Deo prophetice revelata sunt. Nimirum, cum propheta maximam habeat certitudinem de his quae per spiritum perfectae prophetiae expresse cognoscit, hinc pro certo tenere debet quod haec sunt sibi divinitus revelata; unde dicitur (4): *In veritate misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba haec.*

Sed quantum ad ea quae propheta cognoscit per merum instinctum propheticum, aliquando sic se habet, ut non bene discernere possit utrum haec cogitaverit aliquo divino instinctu, vel per spiritum proprium: non omnia autem quae quis cognoscit divino instinctu, sub certitudine prophetica ei manifestantur. Unde S. Gregorius Magnus ait (5): *Sciendum est quod aliquando prophetae sancti, dum consuluntur, ex magno usu prophetandi quae-*

(1) Io., XI, 51.
(2) Ier., XIII, 5.
(3) Matth., XXVII, 35. Cf. 2 2ae, Quaest. CLXXIII, art. 4.
(4) Ierem., XXVI, 15.
(5) Hom. I sup. Ezech., post med., t. II, p. 49, Ven. 1571.

dam ex suo spiritu proferunt, et se haec ex prophetiae spiritu dicere suspicantur. Ne tamen error ex hoc possit accidere, *per Sanctum Spiritum*, addit ille, *citius correcti, ab eo quae vera sunt, audiunt; et semetipsos, quia falsa dixerint, reprehendunt* (1).

Igitur si veritas menti prophetae revelata fuerit tantummodo per instinctum divinum, propheta ipse non tenetur ea credere fide divina, cum id quod putat esse divinum instinctum possit esse mera cordis suggestio: quinimmo prudentia suadet ut quis diligenti discretione utatur, ne tanquam divinam veritatem teneat id quod forsan nihil aliud est, nisi proprii ingenii partus (2).

At si quis notitiam veritatis acceperit per expressam revelationem, integrum ei non erit huic manifestationi assensum praebere, necne: si enim ille qui per lumen rationis scientiam acquirit, pro certo scit eam se habere, unde obiectum huius scientiae naturali ratione tenere debet, nec liber est ab eo discedendi, multo magis qui aliquid cognoscit per lumen propheticum, certus esse debet de obiecto revelationis sibi factae, nec potest illi contradicere: maior enim est certitudo quae est per lumen divinum, quam quae est per lumen rationis naturalis (3).

At quanam fide debet propheta haec tenere? Profecto fide divina, sicut videmus quod Abraham, admonitus in prophetica visione, se praeparavit ad filium immolandum, quod nullatenus fecisset, nisi de divina revelatione certissimus fuisset, eamque fide divina credidisset. Sic quoque S. Augustini devotissima mater dicebat discernere se, nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter Deum revelantem et animam suam somniantem (4).

Notandum autem est, id quod hic dicimus, nempe

(1) S. Greg. Magn., Hom. I sup. Ezech., loc. cit. De modo discernendi somnia a Deo mandata, agit hic S. Doctor, l. IV. Dialog., 48, 49.

(2) Exinde monebat S. Paulus (1 Thess., V, 20, 21): « *Prophetias nolite spernere: omnia autem probate, quod bonum est tenete* ».

(3) 2 2ae, Quaest. CLXXI, art. 5, ad 3m.

(4) L. VI Confess., c. 13, n. 23, t. I, p. 130.

prophetam expressam revelationem habentem, semper scire id quod dicit per spiritum propheticum, valere tum pro prophetis quorum scripta in suo canone Ecclesia retinet, quos authenticos et publicos vocare possumus, tum pro prophetis de quorum prophetiis Ecclesia nullum tulerit iudicium. Nimirum, tenendum est prophetas scripturisticos, ut Isaiam, Ieremiam, etc., discrevisse inter id quod ex spiritu prophetico dicebant, et id quod ex spiritu proprio proferebant, et illud quidem, tanquam certissimum, fide divina tenuisse: revera, si ipsi prophetae, de iis quae sibi revelabantur, certitudinem non habuissent, fides quae eorum dictis innitebatur, certa non fuisset [1].

Idipsum dicatur de authenticis hagiographis, verbi gratia, de Moyse, de Luca, etc.; nisi quod, cum ea quae narrabant, humana ratione cognoscere potuerint, dicendum est eos ita certe discrevisse inter vera et falsa, ut his reiectis, illa tantum admiserint. E contra, si considerentur apocryphi auctores, ut sunt auctor tertii et quarti libri Esdrae, auctor evangelii infantiae Christi, et similes, etsi admitti possit eos per quemdam instinctum propheticum plura cognovisse et dixisse, eorum tamen scripta non sunt habenda tanquam expresse revelata, deficiente in scriptoribus huiusmodi iudicio discretivo inter ea quae

[1] Quapropter propheta Ionas, verbi gratia, tenebatur credere revelationi sibi factae de destruenda Ninive: ideoque graviter peccavit mandatum Dei sibi in revelatione manifestatum transgrediendo, ut ex poena ipsi inflicta evidenter ostenditur. — Obiicienti id non evenisse quod propheta praedixerat, cum Ninive Deus postea pepercerit, responderi debet, prophetiam aliam esse *praedestinationis*, aliam *praescientiae*, et aliam *comminationis*, secundum quod vel annuntiatur aliquid faciendum a Deo, vel praedicitur aliquid complendum ab homine, vel aliquid manifestatur prout est in sua causa: et prima quidem et secunda semper adimplentur, non autem tertia, qualis praecise fuit prophetia Ionae, quae adimpleta non fuit, quia per eam praenuntiabatur ordo causae ad effectum, scilicet ordo peccatorum Ninivitarum ad destructionem civitatis, quae tamen destructio impedita fuit, causa destructionis cessante et aliis causis supervenientibus, scilicet praedicatione Ionae et poenitentia ipsorum Ninivitarum, ex quibus, iuxta Dei ordinationem, sequi debebat salus civitatis. Cf. 2 2^{ae}, Quaest. CLXXIV, art. 1.

per spiritum prophetiae et ea quae per spiritum proprium proferebant.

Similiter de privatis prophetis dicendum est quod si Deus eis aliquid expressa revelatione manifestaverit, probe discernere norunt id quod ex spiritu prophetiae venit, ab eo quod ex spiritu proprio derivatur; quod praestare nequeunt ii qui tantummodo cuiusdam instinctus prophetici participes fiunt. Et quidem priores fide divina tenere debent id quod sibi manifestatur, non autem secundi; ideoque videmus aliquos Sanctos, habitis prophetiis ita inhaesisse, ut de eis ne minimum quidem dubium habuerint, ita quod sese etiam pro obiecto suarum revelationum adserendo, paratos exhibuerint mortem ultro suscipere ([1]).

26. — **Qua ratione suscipere debeamus revelationes prophetarum.** — Ut autem alteri quaesito solvendo mentem applicemus, quo quaerebatur quanam ratione credere nos oporteat revelationibus Sanctorum, dicendum est nos non teneri ad credendum fide divina revelationibus huiusmodi, nisi illarum authenticitas sufficienti confirmatione communiatur. Quae confirmatio dupliciter haberi potest: scilicet, primo, per auctoritatem Ecclesiae, quemadmodum factum est relate ad canonem librorum Veteris et Novi Testamenti, quo casu revelationes ibi contentae tenendae sunt fide divino-catholica; secundo, per signa revelationem confirmantia, quemadmodum Ninivitae credere debuerunt prophetiae Ionae, quem scire potuerunt e ventre piscis miraculose vivum eductum: peccaret ergo contra fidem

([1]) Sic de S. Ignatio Ecclesia hoc eulogium recitat (Brev. Rom., 31 Iul., IV lect. ad Mat.): « *Claris adeo illustrationibus a Deo recreatus* (fuit), *ut postea dicere solitus sit: Si sacrae Litterae non extarent, se tamen pro fide mori paratum ex iis solum, quae sibi Manresae patefecerat Dominus* ». Pariter notum est beatam Ioannam ab Arco mortem subiisse pro tuenda veritate suarum revelationum: unde et martyr proprio sensu potest appellari. Nec verum est id quod ab iniquis eius iudicibus, ad illam infamandam, divulgatum est, scilicet eam morti iam proximam, habitis revelationibus fidem retraxisse, ut ex invictis testimoniis nuper ostendit Ph. H. Dunand, « *Jeanne d'Arc a-t-elle abjuré au Cimetière de Saint-Ouen?* » La vérité sur le drame du 24 mai, 1431. Paris, 1903.

qui prophetias hoc modo miraculis confirmatas fide divina tenere renueret (1).

At vero, deficientibus utcumque, sive Ecclesiae auctoritate, sive signis congruentibus, revelationes Sanctorum credere non tenemur, licet nec eas a priori reiicere praecipitanter debeamus, iuxta sapientissimum monitum quod ex S. Augustino superius retulimus (2); quo etiam afferri potest illud Ecclesiastici (3): *Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur: nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum:* nimirum, media via incedendum est inter praefatam denegationem et anilem credulitatem, et prudenter expectandum usquedum res evadat manifesta, vel Ecclesiae iudicio, vel signis inconcussis: quod generaliter dicendum est de mirabilibus eventibus interdum occurrentibus (4).

Et haec quidem animadversio valet non solum relate ad illos auctores qui in Sanctorum catalogo non recensentur, aut de quorum operibus nullum Ecclesia iudicium protulit, sed etiam relate ad illos quorum scripta forsitan agnita fuerunt, ut sunt revelationes S. Birgittae, de qua in Breviario romano legitur (5): *Cui deinde arcana multa fuerunt divinitus revelata.* Nimirum, huiusmodi iudicium nimis generale est, quam ut ad singula huius Sanctae

(1) Notandum est, id quod refert S. Petrus, homines ad Noe praedicationem incredulos permansisse, proptereaque in carcere detrusos fuisse (1 Ep., III, 19, 20), referri posse ad tacitam illius patriarchae praedicationem: nam et arcae fabricatio praedicatio erat, cui praedicationi attendere illi debuissent, remordente eos conscientia sua; licet praedicationem de futuro universali diluvio Noe firmare potuerit miraculis, de quibus tamen Scriptura silet, quo casu, hominum incredulitas foret dicenda inexcusabilis, non solum relate ad praedicationem Noe, sed etiam relate ad praedictionem de futuro universali diluvio.

(2) Pp. 252, 253.

(3) C. XXXIV, 6.

(4) Sic, dum ultro suscipi debent, ob Ecclesiae iudicium, apparitiones et declarationes B. M. V. apud Lourdes, prudentia tamen suadet ut de quibusdam aliis suppositis manifestationibus eiusdem B. M. V., v. gr. apud Tilly, in Gallia, pro quibus videlicet Ecclesiae iudicium desideratur, anceps haereat animus.

(5) In festo, 8 Oct., Lect. VI.

scripta possit extendi; quinimmo, dicendum est approbationem, si quam de alicuius Sancti revelationibus Ecclesia ediderit, potius esse negativam quam positivam, ideoque hoc sensu accipiendam, quod Ecclesia solummodo declarare intendat in illis scriptis nil contra fidem bonosque mores contineri, eaque posse utiliter legi ad pietatem fovendam, quodcumque tandem iudicium de talium revelationum origine ferri debeat, iuxta sanioris criticae leges; maxime cum, ut diximus, humanum elementum in huiusmodi visionibus permisceri queat, quin videns ipse hoc discernere possit [1].

Quod si hoc dicitur de revelationibus illorum, quorum scripta Ecclesia aliquo modo approbasse perhibetur, multo magis dicendum erit de illorum scriptis, de quibus nullum prorsus tale iudicium latum invenitur. Tales quippe sunt, verbi gratia, revelationes Mariae ab Agreda [2], Beatae Martinengo [3], Catharinae Emmerich [4], aliorumque bene multorum. Nimirum, quae in huiusmodi scriptis inveniuntur sanae theologiae et scriptis Patrum cohaerentia, utiliter legi poterunt ad fidem pietatemque confovendam; at si quae sint receptae doctrinae contraria, ea prorsus abiici debebunt; quae autem praeter Sa-

(1) Hac de causa, vetuit Urbanus VIII (Decret. S. Officii, *SS.mus Dñus Noster*, 13 Mart., 1631) ne libri continentes revelationes hominum cum sanctitatis fama defunctorum, absque Ordinarii approbatione imprimerentur.

(2) Vixit ab anno 1602 ad annum 1665, et scripsit Opus: *La Mistica città di Dio.*

(3) Vide P. Benedetto da Alatri, Ord. Cap., in Op. *L'Eucaristia e la Vergine* (Romae, 1902), ubi revelationes B. Magdalenae Martinengo commentatur. Sane hic plura sunt reprehensione digna: verbi gratia, quod dicatur corpus B. Virginis assumptum fuisse in caelum virtute Eucharistiae, et quod asseratur sacras species in pectore Beatissimae Virginis in caelis conservari, ab Angelis et Sanctis, quasi in tabernaculo, adorandae in aeternum.

(4) Egregie P. I. B. Terrien, S. I., de revelationibus Catharinae Emmerich haec habet: « *Au reste, s'il faut dire toute ma pensée, je n'accorderais, pour ne rien dire de plus, qu'une assez p tite confiance à ces visions trop vantées de la religieuse Augustine du couvent d'Agnetenberg* ». La Mère de Dieu et la Mère des hommes, I. P., T. II, p. 359, in not.

crae Scripturae aut traditionis testimonia de Christo aut de Beatissima Virgine in huiusmodi libris passim traduntur, cum magna cautela erunt admittenda, maxime si magis curiosa sint quam seria et solida. Praecipue autem tanquam commentitiae abiiciendae erunt eae prophetiae, quibus finis mundi velit certo tempore determinari, cum Christus expresse dixerit (1): *De die autem illa et hora, nemo scit, neque Angeli caelorum, nisi solus Pater* (2).

27. — **Permanentia spiritus prophetiae in Ecclesia.** — Ultimo loco, utiliter moneri potest, gratiam prophetiae, sicut nunquam defuit, ita nunquam defuturam esse in Ecclesia, in quantum hoc necesse sit pro aedificatione fidelium: sicut enim natura non deficit in necessariis, ita pariter licet expectare a gratia quidquid requiritur pro populi gubernatione, et maxime pro cultu divino disponendo; unde legimus (3): *Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus* (4).

Re quidem vera videmus, inde ab exordio Ecclesiae, fideles, cum ad orationem convenirent, frequenter variis donis instructos fuisse, quae ad eorum mutuam aedificationem Spiritus Sanctus eis abunde conferebat, inter quae eminebant donum linguarum et prophetiae; ex quibus

(1) Matth., XXIV, 36.

(2) Quocirca reiicienda est tanquam spuria prophetia sancto Malachiae, episcopo Connerthensi in Hibernia, attributa, seriem Romanorum Pontificum exhibens, inde a Caelestino II (1143) usque ad ultimum Papam, de quo legitur: « *In persecutione extrema Sanctae Romanae Ecclesiae, sedebit Petrus Romanus, qui pascet oves in multis tribulationibus, quibus transactis, civitas septicollis diruetur et iudex tremendus iudicabit populum suum* ». — Videri de hac celeberrima pseudo-prophetia possunt: « *Historia chronologica Romanorum Pontificum cum praesignatione futurorum ex sancto Malachia* », Lugduni, 1602; P. Ménestrier: « *Réfutation des Prophéties faussement attribuées à saint Malachie sur les élections des Papes* », Paris, 1689; M. F. Cucherat, chanoine honoraire d'Autun: « *La prophétie de la succession des Papes depuis le XIIe siècle jusqu'à la fin du monde* », Grenoble, 1873; Joseph Maitre: « *La prophétie des Papes attribuée à saint Malachie. Etude critique*, Beaune, 1901. Legi quoque utiliter potest Albert Battandier, *Annuaire Pontifical catholique* ». 1899, p. 45; 1902 p. 137.

(3) Prov., XXIX, 18.

(4) 2 2ae, Quaest. CLXXII, art. 1, ad 4m.

tamen donis S. Paulus aperte testabatur se posterius praeferre, utpote ad fidelium aedificationem magis conferens ([1]). — Quod autem saeculorum decursu indesinenter viguerit in Ecclesia istud charisma, ex iis quae legimus in vitis sanctorum luculenter resultat; nec est qui ignoret nostris hisce temporibus haud defuisse huius doni aperta vestigia in pluribus Servis Dei, ut evidenter constat ex vita Beati Vianney ([2]), cui Deus spiritum discretionis cordium, ad multorum conversionem, misericorditer largitus est. — Praecipue vero spiritualibus necessitatibus Ecclesiae suae Deus providet per auctoritatem Summi Pontificis, cui, ut diximus, in exercitio supremi magisterii, spiritus prophetiae quodammodo affulget, in conservationem fidei, in aedificationem ordinis moralitatis, in directionem actuum humanorum et in salutem fidelium: quod quidem beneficium usque ad consummationem saeculorum perduraturum est.

28. — **Conclusio.** — En igitur qualem progressum in cognitione fidei singuli fideles facere possunt: scilicet, diligenti studio et impigro labore, ex inspirato Textu, ratio sanae philosophiae principiis exculta in ampliorem cognitionem dogmatum penetrare valet; praeterea, ii quibus Spiritus Sanctus propheticum lumen indiderit, possunt etiam progressus in fidei doctrina facere, dummodo memores existant verborum S. Pauli ([3]): *Sed licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.*

([1]) 1 Cor., XIV, 5.

([2]) Pariter, legimus in vita Ven. Annae Mariae Taigi, illi per quadraginta annos solem splendidum menti affulsisse, in quo futuros et absconditos eventus legere poterat. Vita scritta dal P. Callisto della Provvidenza, L. III, c. IV, p. 139. Roma, 1873.

([3]) Gal., I, 8.

Articulus X.

Utrum cognitio dogmatum fidei nostrae possit esse maior in uno homine quam in alio.

1. — **Obiectum materiale et obiectum formale in fide.** — Acturi nunc de comparatione inter diversos christifideles relate ad maiorem vel minorem cognitionem dogmatum fidei nostrae, praemittendum censemus, in fide, sicut in quolibet cognoscitivo habitu, duo obiecta distingui debere: scilicet, obiectum materiale et obiectum formale. Obiectum materiale est id quod materialiter cognoscitur, sicut in scientia geometrica, materialiter scita sunt diversae conclusiones, seu diversa theoremata, puta quae in libris Euclidis continentur; obiectum formale autem est id per quod cognitio perficitur, seu est formalis ratio obiecti, sicut in geometria, formalem rationem sciendi praebent media demonstrationis, per quae singulae conclusiones cognoscuntur.

Sic igitur obiectum formale in fide, seu formalis ratio credendi veritates fidei, aliud non est nisi veritas prima: formalis enim ratio cur alicui mysterio assentimur, est quia a Deo revelatum est; unde fides innititur ipsi divinae veritati tanquam medio. Quapropter Dominus Noster de se dicebat [1]: *Ad hoc veni in mundum, ut testimonium*

[1] Io., XVIII, 37.

perhibeam veritati; et S. Paulus [1]: *Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere, verbum Dei*; rursusque [2]: *Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici; sed per revelationem Iesu Christi*: pariter S. Ioannes [3]: *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est.*

Materiale autem obiectum, in fide, est id omne cui nos ex fide assentimus; unde non solum est ipse Deus, sed sunt etiam multa alia, verbi gratia, ea quae pertinent ad humanitatem Christi, ad Ecclesiae sacramenta, vel ad quascumque creaturas. Haec tamen omnia sub assensu fidei non cadunt, nisi secundum quod habent aliquem ordinem ad Deum, videlicet, quia aut Dei sunt, aut a Deo, aut ad Deum, prout nempe homo adiuvatur ad tendendum in divinam fruitionem, quae est obiectum principale fidei et spei, per aliquos divinitatis effectus, qui sunt obiecta secundaria: eo modo quo obiectum medicinae est sanitas, quia medicina nihil considerat, nisi in ordine ad sanitatem. Sic pariter obiectum potentiae visivae est omne ens visibile, quia omnia quae ad visum referuntur, licet in se diversa sint, ut homo et lapis, referuntur tamen ad visum sub ratione coloris, seu in quantum sunt colorata; similiter ens mobile est proprium subiectum scientiae physicae, cum haec scientia tractet de omnibus corporibus naturalibus, in quantum entia mobilia sunt [4].

(1) I Thess., II, 13.
(2) Gal., I, 12.
(3) I Io., V, 9.
(4) Notabitur hic opportune, non eadem omnino ratione Deum et res alias a Deo referri ad fidem, quo obiecta visibilia referuntur ad visum, aut corpora naturalia referuntur ad physicam: siquidem, Deus nequit praedicari in recto de rebus aliis a se; e contra, omnia visibilia sunt colorata, et omnia corpora naturalia sunt ens mobile: scilicet, ens non dicitur univoce de Deo et de rebus aliis a Deo, sicut etiam sanum non dicitur univoce de animali, de medicina et de cibo; e contra, coloratum praedicatur univoce de omnibus visibilibus, et ens mobile de omnibus corporibus naturalibus. Cf. quae scripsimus in tr. de DEO UNO, p. 78.

Igitur, si velimus ad certa capita reducere diversa obiecta fidei, dicemus: obiectum *materiale* est ipse Deus, quia nihil proponitur nobis ad credendum, nisi secundum quod ad Deum pertinet, et sic dicimur credere *Deum* (1); obiectum *formale*, seu ratio formalis aut medium propter quod revelatis a Deo assentimur, est veritas prima, et sic dicimur credere *Deo;* denique obiectum *finale* motus fidei est Deus in quem tendimus, et sic dicimur credere *in Deum* (2).

Porro id quod dicimus de fide, proportionaliter dici debet de scientia theologica, cuius obiectum, tum formale, tum materiale, idem est ac obiectum formale et materiale fidei, cum hac unica differentia, quod obiectum formale *quo* fidei est veritas prima *non visa*, obiectum autem formale *quo* scientiae theologicae abstrahit ab hoc quod veritas prima sit *visa* vel *non visa* (3).

Sciendum est autem in uno eodemque homine, in praesenti vita, esse posse simul fidem et sacram theologiam, cum isti duo habitus non se excludant: theologia enim principia sua mutuatur a revelatione circa quam est fides: etsi impossibile sit simul esse, in eodem subiecto, de eodem obiecto et secundum idem, fidem et scientiam naturalem, quia scitum est visum, et creditum est non visum. — Et hoc quidem potest illustrari exemplo scientiae et opinionis: nimirum, ab uno et eodem homine haberi potest scientia et opinio de eodem obiecto, non tamen secundum idem: potest enim esse quod de una et eadem re aliquis aliquid sciat et aliquid aliud

(1) Cf. 2 2ae, Quaest. I, art. 1. Advertendum tamen hic est, aequivocationis praecavendae gratia, id quod hic S. Thomas vocat obiectum materiale, interdum a philosophis vocari obiectum *formale quod*, cum id quod Angelicus appellat obiectum formale, illi dicant obiectum *formale quo* aut *sub quo*.

(2) Cf. S. Thomas, 2 2ae, Quaest. II, art. 2, ubi commentatur hanc distinctionem, scilicet *credere Deum*, *credere Deo* et *credere in Deum*, iamdudum a S. Augustino positam in libro de Verbis Evang. Io. Serm. CXLIV, t. V, p. 693, n. 2; et Sup. Ioan., tr. 29, t. II, p. II, p. 515, n. 6.

(3) Cf. praedictum tr. de DEO UNO, p. 53.

opinetur; sed de eodem secundum idem nequit esse simul scientia cum opinione, quia de ratione scientiae est quod id quod scitur existimetur esse impossibile aliter se habere, de ratione autem opinionis est, quod id quod est opinatum existimetur possibile aliter se habere (1): et similiter potest esse quod de una et eadem re aliquis aliquid sciat, et aliquid aliud credat, sicut possumus demonstrative scire quod Deus sit unus, et credere quod sit trinus; sed alterutrum nequimus simul scire et credere (2).

2. — **Inspecto obiecto formali, fides non diversificatur in credentibus, sed est una specie in omnibus** (3). — Cum igitur dictum sit obiectum formale fidei esse veritatem primam, cui inhaerendo credimus quaecumque sub fide continentur, evidenter resultat, fidem minime diversificari in credentibus, sed unam esse specie in omnibus: unam, inquam, specie, non numero, quia cum omnis habitus, ex formali ratione obiecti desumat speciem, ex subiecto autem individuetur, hinc fides sumpta pro habitu quo credimus,

(1) Ex hoc deduci debet, perperam a pluribus rei moralis tractatoribus doceri, posse nos sequi in praxi opinionem probabilem, licet certiores simus hanc esse falsam: hoc ipso enim quod de re aliqua scientiam habemus, impossibile est nos de eadem habere opinionem. Nec minus erronee contendunt multi, confessarium sequi debere, in praxi, poenitentis probabilem opinionem, etsi hanc forsan falsam esse ipse sciverit: sic quippe contra conscientiam ageret confessarius. — Nec obstat quod dicunt, confessarium non esse iudicem opinionum: negatur enim suppositum, cum in casu, sententia quam confessarius tenet, pro ipso opinio non sit.

(2) 2 2ae, Quaest. I, art. 5, ad 4m. Hinc a vero longe aberrant auctores illi, nec pauci sunt, qui docent posse haberi, de eadem re et sub eodem respectu, scientiam et fidem. Sic, v. gr., P. H. Hurter, S. I. Theol. Dogmat. Compendium, t. I. n. 460, ubi statuit scholion: « *De eodem obiecto fides et scientia haberi potest* ». Similia habet P. Mannens, Theol. Dogm. Instit., t. I, n. 746. — At esto aliqua veritas, puta Dei existentia, possit, per accidens, in eo scilicet qui demonstrationem non capit, esse obiectum fidei, per se tamen hoc repugnat, in eo nempe qui demonstrative scit Deum esse, cum impossibile sit idem simul esse non visum, quod est obiectum fidei, et visum, quod est obiectum scientiae.

(3) 2 2ae, Quaest. V, art. 4.

est una specie, et differens numero in diversis [1]. Hinc S. Paulus ait [2]: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Dominus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis.*

Pulchre S. Tomas ex hoc loco unitatem Ecclesiae deducit. *Sciendum est*, ait [3], *quod cum Ecclesia Dei sit sicut civitas, est aliquod unum et distinctum, cum non sit unum sicut simplex, sed sicut compositum ex diversis partibus... In qualibet autem civitate, ad hoc ut sit una, quatuor debent esse communia: scilicet, unus gubernator, una lex, eadem insignia et idem finis. Haec autem quatuor dicit Apostolus esse in Ecclesia... Primo, quia habet ducem unum, scilicet Christum;... secundo, quia lex eius est una: lex enim Ecclesiae est lex fidei;... tertio, eadem sunt insignia Ecclesiae, scilicet sacramenta Christi, inter quae primum est baptisma, quod est ianua omnium aliorum;..... quarto, in Ecclesia est idem finis, qui est Deus: Filius enim ducit nos ad Patrem.*

Est igitur una omnium electorum fides, quae ne latum quidem unguem differt in parvulo et in viro, in docto et in indocto, in divite et in paupere, in angelis viatoribus et in hominibus mortalibus, in gloriosa Deipara ante eius beatissimum transitum, et in ultimo inter filios Ecclesiae militantis. — O quam pulchra et pretiosa res est fides, qua veluti tessera, omnes filii Dei aequaliter signantur! Vere, *haec est victoria quae vincit mundum, fides nostra* [4]! Ex adverso, quam turpis est modernismus, dum nobis exhibet iuges fluctuationes in fide, quasi idem, nec semper, nec ab omnibus retentum fuerit!

3. — **Eadem fuit fides Patrum Veteris Testamenti, quae est filiorum Ecclesiae catholicae.** — At non solum adest, in singulis membris Ecclesiae catholicae, perfecta similitudo in fide quam profitentur, sed etiam fidenter adserendum est, eamdem quoque specifice fuisse fidem in Patribus

(1) 2 2ae, Quaest. IV, art. 6.
(2) Eph., IV, 5, 6.
(3) Comment. in Ep. S. Pauli ad Ephes., C. IV, lect. II.
(4) 1 Io., V, 4.

Veteris Testamenti, cum hac sola differentia quod, quia illi praecesserunt Christum, nos autem sequimur, hinc eadem fides diversis verbis significatur a nobis et ab eis. Nimirum, ab antiquis Patribus dicebatur, verbi gratia: *Ecce Virgo concipiet et pariet filium*, quae sunt verba futuri temporis: nos autem idem repraesentamus per verba praeteriti temporis, dicentes quod *concepit et peperit;* et similiter caeremoniae Veteris Legis significabant Christum ut nasciturum et passurum; nostra autem sacramenta significant ipsum ut natum et passum (1).

Quae cum ita sint, errant quammaxime qui Synagogam ab Ecclesia Christi specifice distinctam fuisse affirmant: cum enim finis sit qui dat formam, idem autem fuerit finis Synagogae qui est Ecclesiae Christi, scilicet homines subdere Deo per actus virtutum, hinc Synagoga dicenda est eadem specifice societas ac Christi Ecclesia, cum hoc discrimine, quod illa imperfectior, haec autem, utpote propinquior termino, perfectior est: omnes quippe differentiae quae assignantur inter Novam legem et Veterem accipiuntur secundum perfectum et imperfectum.

Quapropter, ut notat Angelicus (2), illi qui in Veteri Testamento Deo fuerunt accepti per fidem, secundum hoc ad Novum Testamentum pertinebant, cum non iustificarentur, nisi per fidem Christi qui est auctor Novi Testamenti; unde et de Moyse dicit Apostolus (3): *Maiores divitias aestimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi* (4). Haud igitur diversa erat fides inclyti ducis Hebraeorum a fide Sanctorum Novi Testamenti, qui paratos sese exhibuerunt ad tormenta omnia, ipsamque mortem pro Christi nomine sustinenda.

E contra, impossibile esset, iuxta Modernistarum pla-

(1) 1 2ae, Quaest., CIII, art. 4.

(2) Loco cit., Quaest. CVII, art. 1, ad 3m.

(3) Hebr., XI, 26.

(4) Quomodo Lex nova Legem veterem impleat, in qua iam implicite et in virtute continebatur, quemadmodum arbor in semine, effectus in causa et completum in incompleto, accuratissime exponit Angelicus Doctor, loco cit., art. 2, et 3.

cita, fidem eamdem specifice esse ac fidem praeteritorum Ecclesiae filiorum, cum, iuxta ipsos, Ecclesia catholica sibi assimilare debeat quodcumque optimum est in propensionibus scientificis et democraticis cuiuscumque aetatis ([1]).

4. — **Quotuplici modo fides possit esse maior in uno quam in altero.** — Exclusa possibilitate cuiuscumque profectus in cognitione dogmatum fidei nostrae ex parte obiecti formalis eorumdem, quod est ipsa veritas Dei cui revelatio innititur, videndum nunc est utrum sit assignare aliquod caput, ex quo praedictus profectus dari possit.

Et quidem dari potest, primo, ex parte obiecti materialis; cum enim ea quae materialiter credenda proponuntur sint plura, et possint accipi magis minusve explicite, hinc potest fides, et consequenter dogmatum cognitio, in uno homine esse maior quam in alio, secundum quod unus plura explicite credit quam alius, seu secundum maiorem fidei explicationem ([2]). Quapropter, idem non est, discredere aliquid eorum quae sunt fidei, et non habere fidem explicitam de omnibus: in primo casu, ille qui pertinaciter discredit aliquid eorum quae sub fide continentur, non habet habitum fidei; at ille qui non explicite credit omnia, sed paratus est omnia credere, habitum fidei revera habet: et secundum hoc, ex parte obiecti materialis, potest unus habere maiorem fidem quam alius, in quantum plura explicite credit ([3]). Sic,

([1]) Sic quippe scribebat non ita pridem G. Tyrrell : « *I need not say that I am a Modernist—that is, that I believe that Catholicism both can and must assimilate all that is best in the scientific and democratic tendencies of the age* ». Epistola ad Episc. Herzog, veterum catholicorum ducem, quam ex ephem. « *The Guardian* », nuper typis mandavit « *The Tablet* » (Oct. 30, 1909, p. 690). Quam autem esset iustificata poena excommunicationis in eumdem G. Tyrrell ab ecclesiastica auctoritate lata, apparet ex sequentibus eiusdem epistolae verbis, quibus ille profitetur se auctoritatem Conciliorum Tridentini et Vaticani reiicere : « *Needless to say that I entirely deny the Œcumenical authority of the exclusively Western Councils of Trent and the Vatican, and the whole mediaeval development of the Papacy so far as claiming more than a primacy of honour for the Bishop of Rome* ».

([2]) 2 2ae, Quaest. V, art. 4.

([3]) Ibid., ad 1m.

verbi gratia, explicitior est fides theologi, qui plura enucleate et articulate assequitur, quam fides hominis rudis qui vix fidei symbolum expresse cognoscit.

At augmentum in habitu fidei, sicut in omni alio habitu, potest etiam attendi secundum participationem subiecti, quatenus nempe subiectum magis minusve reducitur in actum secundum habitum illum, eo modo quo intensitas caloris attenditur secundum quod corpus calidum, sive sit solidum, sive sit liquidum, sive sit aëriforme, magis participat de calore. Sic igitur, quia actus fidei procedit ex intellectu et voluntate, potest fides, et consequenter cognitio dogmatis, dici maior in aliquo, uno modo, ex parte intellectus, propter maiorem certitudinem et firmitatem, alio modo, ex parte voluntatis, propter maiorem promptitudinem seu devotionem vel confidentiam ([1]): scilicet cognitio rerum fidei, ex hoc capite, maior erit in uno quam alio, secundum quod quis certius et devotius se ei subiecerit quam alius.

Quocirca, legimus Dominum Nostrum dixisse discipulis suis in mari Galilaeae periclitantibus ([2]): *Quid timidi estis, modicae fidei;* et similiter Petrum in eodem mari incipientem mergi idem Christus obiurgavit, dicens ([3]): *Modicae fidei, quare dubitasti?* E contra, mulieri Chananaeae, filiae curationem perseveranti fide et supplicatione impetranti, Iesus dixit ([4]): *O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis.*

5. — **Conditiones requisitae ut quis veros progressus facere possit in cognitione dogmatum fidei nostrae.** — Cum igitur fides, et consequenter theologica cognitio depositi revelationis, in individuis membris Ecclesiae catholicae possit esse maior, secundum quod quis explicitius dogmata cognoscit, aut eisdem adhaeret maiori firmitate, certitudine ac promptitudine, pronum est ut inquiramus quonam medio de lege Dei ordinaria, iste progressus

([1]) S. Thom., l. cit., corp. art.
([2]) Matth., VIII, 26.
([3]) Ibid., XIV, 31.
([4]) Ibid., XV, 28.

fieri possit, unde etiam distinctio inter diversa membra Ecclesiae, ex hoc capite, dèsumitur.

Hoc medium aliud non est, nisi diligens exercitatio, ut iam innuimus, diuturnumque de sacra Doctrina studium, quali incumbuere quotquot novimus in hac supernaturalium rerum cognitione excelluisse. — *Diligens*, dicimus, *diuturnumque* studium: siquidem levitati et praecipitationi debetur superficialis illa dogmatum nostrorum tractatio, ex qua modernismi lues totum mundum iam pene infecisse cernimus ([1]). Sed nec aliunde, nisi in authenticis fontibus, quales ex Scholastica scaturiunt, debet sedulus rerum divinarum inquisitor sua haurire principia.

Qua in re accurate notanda sunt nuperrima verba Pii X, qui cum de sancto Anselmo, doctore Augustano, cuius in honorem, expleto ab eius exitu octavo saeculo, hoc anno (1909) apparata sunt saecularia solemnia, laudativam orationem habuisset, haec mox subiungit ([2]): *Haec autem de Anselmo commemorasse placuit, Venerabiles Fratres, quod optatam Nobis occasionem attulerunt vos iterum cohortandi ut saluberrimos christianae sapientiae fontes, ab*

([1]) Exemplo sit singularis levitatis et oscitantiae in studiis sacris, id quod non ita pridem legebamus in Eph. *Rivista delle Riviste per il Clero* (Febbr. 1906, p. 132): « *Che per mezzo degli Apostoli che l'hanno istituita, questa gerarchia rimonti alle origini stesse della Chiesa e derivi i suoi poteri da coloro cui Gesù Cristo affidò l'opera sua, è cosa non chiara. Ma si può anche mostrare che, se l'episcopato unitario rappresenta in certo cotal modo, uno stadio posteriore della gerarchia, non è tanto, come sembra, straniero alle istituzioni primitive* ». Haec verba a praedicta ephemeride dicuntur extracta ex opere L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Eglise.* At explorantibus nobis praedictum opus, en quae stupentibus oculis occurrunt (p. 90): « *Que par les apôtres qui l'avaient instituée, cette hiérarchie remontât aux origines même de l'Eglise et tirât ses pouvoirs de ceux à qui Jésus-Christ avait confié son œuvre, c'est ce qui n'est pas moins clair. Mais on peut aller plus loin et montrer que si l'épiscopat unitaire représente, à certains égards, un stade postérieur de la hiérarchie, il n'est pas, autant qu'il paraît, étranger aux institutions primitives* ». Mirabitur sane Ill.mus Duchesne singularem, ut mitius dicam, oscitantiam scriptoris praedictae ephem. *La rivista*, etc., qui sensum eius verborum tam turpiter transferendo corrumpit!

([2]) Litt. Encycl. *Communium rerum*, 21 Apr., 1909.

Augustano doctore primum reclusos, ab Aquinate locupletatos uberrime, sacrae iuventuti pervios esse curetis. Qua in re memoria ne excidant quae Decessor Noster fel. rec. Leo XIII (1), *Nosque ipsi documenta dedimus, quum saepe alias, tum etiam Encyclicis Litteris die* VIII, *mensis Septembris anno* MDCCCCVII, *queis initium*, PASCENDI DOMINICI GREGIS. *Patent heu nimium ruinae, quae, neglectis hisce studiis aut nec certa nec tuta via susceptis, effossae sunt, quum non pauci, etiam e clero, nec idonei nec parati, minime dubitarint* PRAESUMENDO IN ALTISSIMAS DE FIDE QUAESTIONES ASSURGERE (2). *Quae una cum Anselmo lugentes, eius verba usurpamus, ita graviter monentis*: NEMO ERGO SE TEMERE IMMERGAT IN CONDENSA DIVINARUM QUAESTIONUM, NISI PRIUS FIRMUS SIT IN SOLIDIDATE FIDEI, CONQUISITA MORUM ET SAPIENTIAE GRAVITATE, NE PER MULTIPLICIA SOPHISMATUM DIVERTICULA INCAUTA LEVITATE DISCURRENS, ALIQUA TENACI ILLAQUEETUR FALSITATE (3).

Re quidem vera, non omnes videmus parem suo labori reportasse mercedem, multique sunt quibus applicari illud Aggaei potest (4): *Seminastis multum, et intulistis parum.* — Igitur, ne saluberrimum sacrae Doctrinae studium optatis frustretur fructibus, attendendum est ad conditiones necessario supponendas, quae sunt: *primo*, recta intentio; *secundo*, sensus fidei catholicae; *tertio*, fidelis adhaesio textui Sacrae Scripturae; *quarto*, magna existimatio erga Sanctissimam personam Domini Nostri Iesu Christi; *quinto*, observatio traditionis Ecclesiae: de quibus nunc singillatim agemus.

6. — **Recta intentio, fundamentalis conditio ut quis ad rectam de dogmatibus cognitionem pervenire possit.** — Dicimus primam conditionem, ut quis verum in sacra Doctrina profectum faciat, esse rectam animi intentionem: nimirum, hac praetermissa, quicumque labor, quodcumque studium irritum cassumque evadat necesse est.

(1) Encycl. *Aeterni Patris*, 4 Augusti, 1879.
(2) De fide Trinitatis, cap. 2.
(3) Ibid.
(4) C. I, 6.

Re quidem vera, quam exitialis sit, pro cognitione veritatis adipiscendae, mala fides et animi duplicitas, expresse tradit Sacer Textus, quo graviter monemur [1]: *In simplicitate cordis quaerite* (Dominum), *quoniam invenitur ab his qui non tentant illum:... perversae enim cogitationes separant a Deo; probata autem virtus corripit insipientes; quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim Sanctus disciplinae effugiet fictum.* Quibus verbis cohaeret et haec alia severissima comminatio [2]: *Vae duplici corde et labiis scelestis, et manibus malefacientibus, et peccatori terram ingredienti duabus viis:* et iterum [3]: *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* Et revera, sicut videmus eos, quos sincerus tenet veritatis amor, recta via ad veritatis cognitionem, benignissima Dei manu, sicut olim centurionem Cornelium [4], perduci, ita qui fraudolenter in suis investigationibus procedunt, partem non habent, sicut Simon Magus, neque sortem in sermone divino: *cor enim* (eorum) *non est rectum coram Deo* [5].

Heu, quam triste exhibent spectaculum modernistae, quos utique videmus, paucis exceptis, non veritatis adinveniendae gratia, sed ad suas praeconceptas notiones divulgandas, de Ecclesiae dogmatibus et disciplina reformanda, studia multa et operam indefessam, utique meliori sorte dignam, conferre. Qui ut ad perversos effectus quos moliuntur, fines perveniant, duplici medio, deceptoribus proprio, utuntur: nempe falsum suggerunt, verum autem aut reticent aut omnino supprimunt.

Nimirum isti veritatis osores, arte maligna, facta saepe deturpant, dicta et scripta catholicorum auctorum ab eorum nativis circumstantiis vel a contextu, quocum unum quid constituunt, violenter separant, disparata simul compo-

(1) Sap. I, 1, seqq.
(2) Eccli., II, 14.
(3) Iac., I, 8.
(4) Act., X
(5) Ibid., VIII, 21.

nunt, dolosasque insinuationes turmatim aggerunt: unde fit ut incauti facile irretiantur, ad suarum animarum perniciem. Heu! quam grave malum inferunt gregi Christi Sanguine redempto isti mendaces subdolique homines, fallendi studio, quam discendi arte peritiores ([1])!

7. — **Sentire cum Ecclesia, secunda conditio ad progressum faciendum in dogmatis cognitione.** — Porro, cum progressus in cognitione dogmatis catholici attendatur secundum quod quis ex fidei principiis plura et explicitiora deducit, cum autem, ut diximus, plena veritatis revelatae cognitio in Ecclesia inde ab initio habita fuerit, sequitur illum, qui verum in cognitione dogmatum fidei nostrae progressum facere cupit, ad generalem Ecclesiae sensum sedulius attendere debere, eumque presso vestigio sequi: nec enim aliter videmus illos viros initio processisse, quos maiores in hac re progressus fecisse novimus. Unde id cavere debet sedulior scientiae sacrae disquisitor, ne quid temerario ausu proferat, quod aures fidelium offendat, aut utcumque contrarietur fidei in Ecclesia constanter receptae, vel communi fidelium sensui ([2]).

([1]) Quam hic describimus fallacem modernistarum artem deprehendere adamussim est in articulo nuper edito in eph. *The Contemporary Review*, (Vol. XCVI p. 279-280), cuius titulus est *Roman Imperialism*, cuius quidem auctor palam sese manifestare timens, et sese sub pseudonymo *Granvelle* ignobiliter abscondens, mavult *loqui in angulis*, ut ait Angelicus (Opusc. De Unit. intell.); quam ut suas assertiones in meridianam lucem proferat. Nimirum deturpat ex proposito facta quae ad Curiam Romanam pertinent, ut inde facilem arripiat occasionem eidem calumniandi: ubi etiam quae in hoc nostro opere de potestate coercitiva Ecclesiae docuimus, ad eumdem scopum contorta adulterat. — Ceterum hic omittere nequimus, quin singularem huius articuli affinitatem, cum similibus articulis de eadem re gallice et italice nuper evulgatis, notemus, et, quod attinet ad calumnias quibus Romana Curia impetitur, horum omnium articulorum analogiam cum libello « *Les Modernistes* », a Paulo Sabatier, viro protestantico, nuper edito, qui, ut omnes norunt, modernistarum caput sese haberi volens, sanctissimae fidei catholicae non cessat insidias moliri, multis nitens Ecclesiam viduare ministris, et quidem ex utroque clero, regulari scilicet et saeculari.

([2]) Sic dolendum est plures hodie scriptores, etiam ex iis qui catholici censentur, impetu facto, non sine magno fidelium scandalo, praecipites ruere in venerandas traditiones, quas ex levibus tantum indiciis,

Oritur autem sensus iste ecclesiasticus saporque spiritualis, in primis, ex vivacitate fidei, secundum quod quis, verbo Dei firmiter inhaerens, mentis aciem alacriter applicat enucleandis principiis revelatis, iuxta illud: *Credo ut intelligam.* Sic, verbi gratia, qui mysterium sanctissimae Trinitatis firmiter retinet, quot inde pulcherrimas deductiones, vel pro vita christiano more traducenda, haurire potest! Fidem autem quis habere nequit, nisi promptus sit assentiri Deo revelanti, id est res obscuras proponenti: quod supponit animum promptum ad obediendum et humilitatis sequacem: unde una ex potissimis conditionibus requisitis ut quis sentiat cum Ecclesia, et sic ut progressum in fide faciat, est humilitas, secundum illud (1): *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Illi, e contra, quibus deest vera humilitas et promptitudo obedientiae, facile praetermittunt, imo contemptui habent Ecclesiae sensum, quem dicunt ex ignorantia processisse: unde in pomposo nomine *illuminatorum* gloriantes, nova et peregrina buccis crepantibus facile proferunt, nullum habentes respectum sive ad Ecclesiae sensum sive ad venerandam multorum saeculorum traditionem, quam nihil aliud esse conclamant, quam aniles fabellas aut somnia scholasticorum. — Sane, qui ad Ecclesiae sensum minime attendit, nequit in multos errores temerario impetu non offendere, cum magno detrimento salutis aeternae, necnon plurimo fidelium rite sententium scandalo (2).

---

quasi spurias abiici volunt. Nimirum, etsi laudabile sit errores, ubi certa prostant argumenta, detegere et profligare, signum est animi haud recte sentientis, cum quis absque certis rationibus, communiter vigentes apud fideles sententias aut devotionis formas praecipitanter destruere nititur.

(1) Iac., IV, 6.

(2) Sic contra Ecclesiae sensum offendunt ista verba Ioannis Semeria: « *Lo sport potrebbe essere così un succedaneo normale, logico, anzi un continuatore legittimo del digiuno, e la igiene potrebbe essere una forma nuova della vecchia penitenza. Ed allora il prete, il frate, potrebbe rimanere nelle sue tipiche, classiche, ideali funzioni di prete, di frate, anche parlando dell'Alpinismo* ». Idealità buone, conferenza, *Per i monti*. Roma, Pu-

8. — **Firma adhaesio textui litterali Sacrae Scripturae, tertia conditio progressus in cognitione revelationis.** — Praeterea, si quis verum profectum facere cupiat in cognitione dogmatum fidei nostrae, necesse est ut veritati divinarum Scripturarum firmissime inhaereat. Revera, omne quod ad depositum revelationis pertinet, in Sacra Scriptura, sicut in ditissimo thesauro, vel formaliter et explicite, vel virtualiter et implicite continetur; ex alia autem parte, Sacra Scriptura est principaliter opus Dei, instrumentaliter autem opus hominis: unde tam impossibile est Textui Sacro subesse falsum, quam impossibile est Deum, qui est essentialis veritas, utcumque mentiri. Quapropter solemnis conditio progressus in fide est, ut omne id quod in Sacra Scriptura continetur, indubia fide accipiatur, et quidem in sensu litterali, seu historico, strictissime et secundum totam vim et extensionem verborum accepto [1], nisi inde aliqua repugnantia oriatur, sive intrinsece, sive relate ad alia aperta loca Scripturarum, sive attentis comprobatis naturae legibus.

Et quidem huic firmae adhaesioni textui biblico, debetur, tamquam principalissimae causae, insignis ille pro-

---

stet, 1904, p. 218. — Quae similiter sensui catholico detrahentia hic auctor profert contra doctrinam scholasticam, scite exponuntur et egregie refutantur in Eph. *Le Armonie della Fede*, Siena, 25 Febr.; 10 Mart., 1909. — At prolixior res foret, omnes notare propositiones in huius auctoris operibus quae, si revera falsae non sunt, contra sensum tamen catholicum plurimum offendunt: quocirca vehementer monemus quotquot nostris interfuerunt aut unquam intererunt lectionibus, opera illa inoffenso pede decurri haudquaquam posse.

[1] Huc referri potest illud S. Matthaei (V, 18): « *Iota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant* »; quem in locum haec egregie habet Dionysius Cartusianus (Opp. t. XI, pp. 61-62. Monstrol., 1900): « *Per hoc autem quod dicit*, DONEC TRANSEAT CAELUM ET TERRA, IOTA UNUM, *etc., non datur intelligi, quod postmodum iota praetereat; sed per hoc quod ait, interim non praeterire iota unum, insinuat quod nunquam aliquid ibit incassum, nec erit mendosum, quod continetur in lege. Nam et figurae atque ministeria legis ac prophetarum in Evangelio adimplentur. Iota proprie est minima littera hebraica; apex vero iam sumitur pro particula litterae in summitate litterae posita ad discernendum* ».

fectus Doctorum scholasticorum, et maxime Angelici Doctoris, cuius innumeris quaestionibus, quales in Summa Theologica tractantur, originem, ut plurimum, dedisse perhibetur unus vel alter Sacrae Scripturae locus: ita quod, magistrale hoc opus diligenter perscrutanti evidentissime patere debeat, nullam Angelicum instituisse quaestionem, nisi alicuius textus scripturistici explicandi aut necessitate coactum aut utilitate inductum (1). Cum autem integram Sacram Scripturam memoriter ille cognosceret, ideo dici potest Summam theologicam ab eo confectam, esse etiam Summam revelationis christianae.

Ex adverso, ratio potissima cur hodierni rerum sacrarum studiosi, etsi plurimum forsan impendant studium, parvum tamen aut fere nullum profectum faciunt in fide, est quia Sacram Scripturam aut totaliter negligunt, aut eam agnoscunt tanquam opus principaliter humanum, secundario tantum divinum; aut denique quia eam non eo sensu historico et litterali accipiunt, qui omnem errorem aut ambiguitatem excludat: unde, deficiente vivifico germine, eorum labores sterilitate notantur, eorumque fructus illis pomis similes sunt, quae, ut memorat S. Augustinus (2), forinsecus quidem pulcherrima sunt, intus vero inani pulvisculo constant (3).

(1) Sic, ut unum exemplum promiscue sumamus, ideo dici potest S. Thomas tres distinctas scientias, beatam scilicet, inditam et acquisitam, in anima Christi Domini, tribus distinctis quaestionibus institutis (3. Quaest. X, XI, XII), agnovisse, quia deprehenderat tria distincta loca in Scriptura de hac re haberi, videlicet, pro scientia beata: « *Scio eum et sermonem eius servo* » (Io., VIII, 55); pro scientia indita: « *In Christo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi* » (Coloss., II, 3); pro scientia acquisita: « *Cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quae passus est, obedientiam* » (Hebr., V, 8).

(2) « *Poma* (Terrae Sodomorum), ait ille, *interiorem favillam mendaci superficie maturitatis includunt* ». L. XXI de Civ. Dei, c. V, n. 4, t. VII, p. 623.

(3) Lugendum sane exemplum nullius aut valde exigui profectus in fidei doctrina, etsi studium ingens impendatur, suppeditat illorum hodiernorum exegetarum agendi ratio qui, distinctione facta inter historiam obiectivam et interpretationem historiae, contendunt pluribus locis Sacrae Scripturae, verbi gratia, tribus prioribus capitibus Geneseos, non

Igitur una ex principalibus conditionibus profectus in fidei doctrina est firma adhaesio textui Sacrae Scripturae, ad litteram, tanquam ipsomet Dei verbo, ita accipiendo, ut omne id dici debeat a Spiritu Sancto intentum, quod genuino sensu alicuius propositionis aut verbi contineatur, aut quod inde logico processu deduci possit, cui proinde rite intelligendo christiana mens, solerta adhibita diligentia, cum fructu vacabit.

9. — **Magna existimatio erga Sanctissimam Humanitatem Domini Nostri Iesu Christi, quarta conditio requisita in eo qui progressum in fidei doctrina facere cupit.** — Praeter sensum fidei catholicae et magnam reverentiam erga textum inspiratum, quarta conditio necessaria ad hoc ut quis vere proficere queat in cognitione dogmatum fidei nostrae, est ut singularem foveat existimationem, coniunctam cum intenso amore, erga amabilissimam, sanctissimam et adorabilem Humanitatem Domini Nostri Iesu Christi. — Revera Christus Dominus est ratio finalis omnium creaturarum, rex hominum et Angelorum, Filius Dei, in quo Pater sibi bene complacuit [1], sub cuius pedibus omnia sunt subiecta [2]: quapropter anima eius donata est infinito thesauro gratiarum, scientiae et potentiae, cuius quidem thesauri divitias nec lingua hominum enarrare, nec mens valet cogitare, iuxta illud: *Quantum potes, tantum aude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis.* Sane, tam nobilis et sublimis res est sacrosancta Humanitas Domini

---

obiectivam historiam, sed popularem tantum interpretationem historiae contineri, eo fere modo quo epos a poeta confictum, puta ab Homero aut Virgilio, vel simplicia poëmata, ab illis auctoribus, quos *Trouvères* vocant, concinnata, commentitias, ut plurimum, narrationes exhibent. — Tale historiae genus R. P. Lagrange, O. P., verbis utique paulo subobscurioribus, narrationi genesiacae attribuit, in opere *La Méthode historique;* cui simile quid habetur in *Catholic University Bulletin*, April, 1906, pp. 201-218. His scilicet auctoribus illud applicari potest S. Augustini: « *Bene currunt, sed in via non currunt* ». Serm. CXLI sup. Evang. Io. 14, « *Ego sum via, veritas et vita* », c. IV, t. V, p. 684.

(1) Matth., III, 17.

(2) Ps. VIII, 8.

Nostri, ut in eius contemplatione ineffabiles delicias Beati iugiter percipiant, nec ab eius laude unquam cessare valeant.

Porro, cum hinc quidem paene immensa sit perfectio Christi, illinc vero omnia, quae in ordine spirituali eveniunt, relationem habeant ad Christum, in quantum et ab eo quodammodo procedunt, et ad eum ordinantur, iam planum est, non debere ea quae docet sacra theologia, de eodem Christo, de beatissima eius Matre Maria, de sancto Ioseph eius putativo Patre, de Apostolis necnon de Sanctis qui ab illius Humanitate abundantissimam sanctificationis gratiam derivaverunt, videri exaggerata; pariter, oculo fide illustrato frequentes illae narrationes de operationibus miraculosis, quales sive in canonica historia, sive in authenticis annalibus continentur, impossibiles haudquaquam reputabuntur. Quin potius adeo parvum nobis videbitur quidquid de Christo eiusque operationibus deducere potuerimus, imo tanquam nihili pensitandum, ut alte menti persuasum manere debeat, semper nos posse in ista cognitione ulterius, lucerna fidei praeeunte, progredi.

Et hoc quidem maxime compertum habuit Angelicus Doctor, qui etsi tam praeclare scripsisset de dogmatibus fidei, et maxime de sanctissima Humanitate Domini Nostri, tamen sub fine vitae, magna cum humilitate asseveranter dicebat (1), talia sibi fuisse revelata, quod ea quae scripserat et docuerat, modica sibi viderentur. Sane videtur singularis ista existimatio de superexcellenti humanitate Domini Nostri Iesu Christi fuisse propria ratio illius singularis profectus, quem in cognitione dogmatum fidei fecisse perhibetur S. Thomas, qui, si unquam in aliquo errasse deprehenditur, hoc fuit, pene dixerim, ob illum altissimum sensum, quem de Christi sanctissima Humanitate in corde impressum habebat. Sic, verbi gratia, si Immaculatam Conceptionem Beatissimae Virginis Mariae aliquando negavit, hoc fuit quia pertimescebat

(1) Bolland., t. VI, 7 Mart., p. 674, n. 48.

quominus aliquid detraheret universalitati operis redemptivi Christi Domini; pariter, si quando censuit Christo defuisse scientiam acquisitam, hoc fuit ob assertam in eo plenitudinem scientiae beatae et inditae [1]: nimirum, tanti Christum Dominum faciebat Aquinas, tantopere illum diligebat, ut pertimesceret vel tenuissimam umbram imperfectionis in ipso ponere. Pariter, cum anima Christi fuerit instrumentum divinitatis, et ut talis, potestatem habuerit ad omnes immutationes miraculosas faciendas ordinabiles in finem Incarnationis, hinc nulla difficultate accepit Angelicus Doctor omnes narrationes de mirabilibus operibus contentas in Scriptura Novi Testamenti, necnon in authentica historia consignatas, probe noscens quod *non* (est) *impossibile apud Deum omne verbum* [2].

E contra, quibus deest altissimus iste sensus de perfectionibus Domini Nostri et excellentia operis eius redemptivi, quam incerti sunt et titubantes in suis investigationibus! Vix gradum protinus faciunt, iam illos pedem timide retrahere perspexeris: semper nutant, semper ancipites haerent. Timent videlicet ne Christum, ut aiunt, plus aequo extollant: unde viam oppositam viae quam S. Thomas secutus est, ineuntes, scientias beatam et inditam, quae quidem summam perfectionem innuunt, a Christo ablegant, ultro condentes imperfectionem scientiae acquisitae et quidem non per inventionem, quod nimiam perfectionem argueret, sed sicut in nobis est, per disciplinam a magistro in scholis acceptam [3]: adeo exi-

(1) S. Thomas, in Commentario in tertium Sententiarum librum (Dist. XIV, Quaest. I, art. 3, sol. V), negaverat in Christo fuisse vere scientiam acquisitam, admittens in eo usum phantasmatum tantummodo quoad applicationem scientiae infusae: at in Summa theologica, quae, ut notum est, est posterius eius opus, hanc scientiam admittit quoad inventionem, etsi non quoad disciplinam. 3, Quaest. IX, art. 4.

(2) Luc., I, 37.

(3) Certe valde lugendum est plurimos ex iis qui, recentiori tempore, Christi vitam conscripserunt, fabellis apocryphis indulsisse, quibus, contra expressum Scripturae textum (Io., VII, 15), exhibetur Dominus Noster scholas suae civitatis, sicut ceteros pueros, frequentans: a qua labe et hodierni plures pictores, quibus diminutus fidei sensus inest,

gua inest eis existimatio de perfectionibus Verbi Incarnati!

Mirum autem non est si ii quibus parva menti inest de Domino Nostro existimatio, Sanctos quoque facile parvi pendunt; unde extra iustae critices cancellos exeuntes, proclives sunt ad omnia vel pleraque facta mirabilia, quibus Servorum Dei vita abundant, tanquam supposititia, reiicienda, quasi ea quae de uno sancto, bona fide a rudibus semel scripta fuerint, haec eadem aut his similia subsequentes scriptores suis heroibus sine discrimine attribuerint: unde fit ut nil certi remaneat eorum quae in vitis Sanctorum narrantur ([1]).

Porro quod diximus de alta existimatione erga sanctissimam humanitatem Domini Nostri, tanquam conditione ut verum quis profectum in fide faciat, a fortiori dici debet de Deo ipso, divinisque attributis, quae omnem mentis humanae captum longe superant: nimirum, qui de Dei attributis recte sentit, haud difficulter ea omnia accipiet, etsi forsan valde mirabilia sint, quae in libris Veteris Testamenti referuntur, maxime relate ad mundi distinctionem et ad hominis formationem, tentationem atque deiectionem: e contra carentiae rectae fidei in Dei omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, debetur damnabilis et intolerabilis illa recentiorum quorumdam exegetarum audacia, qui etsi catholici vocari cupiunt, mirabiles tamen narrationes, quae in Genesi continentur, inani ludibrio habent, et libenter ad mythorum rationem deprimunt ([2]).

---

immunes non sunt. Hinc probandum non est illud P. Didon: « Jesus *voulut recevoir d'un père et d'une mère terrestres les ordres, les enseignements de Dieu, et être initié, comme tous les enfants, à la vie et à la connaissance humaine* ». Jésus Christ, t. I, pag. 82, Paris, 1891.

([1]) Sic ab aliqua temeritatis nota vix excusari possunt, ex hoc capite plures hodierni hagiologi qui, divinas operationes suo ingeniolo metientes, nimis pronos se exhibent ad excludendum e vitis Sanctorum, omne supernaturale elementum.

([2]) Sane mirandum non est si illi, qui de Deo rebusque divinis humilem tantum existimationem habent, narrationes biblicas tanquam

10. — **Diligens observatio traditionis Ecclesiae, quinta conditio ut quis profectum faciat in doctrina fidei.** — Denique cui cordi est verum in fidei doctrina profectum facere, oportet ut Ecclesiae traditioni firmiter inhaereat, eique investigandae totus incumbat. — Ubi per Ecclesiae traditionem, non intelligimus definitiones Conciliorum generalium aut Summorum Pontificum, de quibus citra haeresim dubitari non potest, sed intelligimus doctrinam sanctorum Patrum necnon Doctorum scholasticorum, et maxime Angelici Doctoris, qui est Ecclesiae proprius theologus. Hi enim non solum insigni vitae sanctitate floruerunt, sed etiam sedulam navaverunt operam, laboribus vigiliisque haudquaquam parcentes, ut ad medullam usque dogmatum fidei nostrae pervenirent. Qui proinde tam illustria monumenta suae scientiae reliquerunt, ut dici debeant divi-

---

inania nugamenta gerrasque repraesentant. Cuius moris exemplum praebetur in sequenti loco Bonaccorsi, ubi hic auctor, in opere *Questioni Bibliche* (1904), Geneseos tria priora capita ita recitat, ut ad ridiculum fere argumentum mosaica narratio facile possit detorqueri: « *Così per esempio, il mondo creato in* sei giorni: *Iahve che impasta del fango per* formarne *il primo uomo; l'orto piantato dallo stesso Iahve ad Oriente (la cui descrizione geografica presenta difficoltà insolute e insolubili); l' albero della scienza del bene e del male e l'albero della vita, posti in mezzo al paradiso terrestre; la processione degli animali che Iahve lascia sfilare alla presenza di Adamo, per veder come mai questi li chiamerà, e se ci troverà un compagno simile a lui; Eva* fabbricata *da una costa che fu tolta ad Adamo, mentre dormiva, — ove lo scrittore non manca di notare, che al posto della costa Iahve sostituì subito della carne per otturare il vuoto; — il serpente che s' intrattiene in animata conversazione con Eva; Iahve che sul pomeriggio scende nell'orto a far la sua passeggiata al fresco, nè disdegna di cucire egli stesso due tuniche di pelle per i nostri progenitori e metterle loro indosso; il cherubino con la spada fiammeggiante, posto di guardia dinnanzi al paradiso terrestre, per impedirne l'ingresso ad ognuno* », ecc. (p. 79-80). — Haud dissimilia nuper proferebat Salvator Minocchi, in oratione quam, Florentiae, de primi hominis in paradiso conditione, habuit. Similia etiam inveniuntur penes J. Labourt, in nuperrimo pernicioso opere « *Cours supérieur d'Instruction religieuse* ». Israel, Jésus-Christ, l'Eglise Catholique (Paris, Gabalda, 1909), in quo Veteris et Novi Testamenti miracula aut reticentur aut deformata saepe praesentantur.

nitus suscitati ad veritatem revelatam illustrandam, vindicandam, posterisque sartam tectamque transmittendam.

Quapropter, qui in interpretanda Scriptura aut enucleandis dogmatibus, omittit recurrere ad istos uberes lucidosque fontes, non solum valido se adiutorio privat, sed etiam plurimo errandi periculo semet exponit. Nimirum, qui in theologicis aut scripturisticis investigationibus, a sententia sacrorum Doctorum facile discedit, et solum a proprio ingenio pendere praesumit, necesse est ut novas peregrinasque opinationes sequatur, audaces temerariasque sententias teneat, periculosis novitatibus praebeat auditum, salvificam sacramentorum virtutem diminuat et unitatem depositi sacri pessumdet [1]. — Sane valde lugendum est, plures hodie viros catholicos, eosque insignes, sacris fovendis studiis deditos, catholicorum auctorum sapientia superbe despecta, ad venenatos fontes, e protestantibus auctoribus scaturientes, turmatim confluere, qui etsi interdum de Sacris Libris aut patristicis operibus *materialiter* edendis bene forsan sint meriti, sanae tamen theologicae scientiae principiis, ut plurimum carent, et in dogmatum interpretatione miserabiliter saepius falluntur.

[1] Hisce auctoribus, nimis, heu! hodie numerosis, applicari potest severa censura quam de celebri novatore sui temporis, Richardo Simon, ferebat Bossuet: « *Il me suffit d'avoir démontré que l'auteur fait ce qui lui plaît du texte de l'Evangile, sans autorité et sans règle; qu'il n'a aucun égard à la Tradition et qu'il méprise partout la loi du Concile de Trente, qui nous oblige à la suivre dans l'interprétation des Ecritures: qu'il ne se montre savant qu'en affectant de perpétuelles et dangereuses singularités, et qu'il ne cesse de substituer ses propres pensées à celles du Saint-Esprit; que sa critique est pleine de minuties, et d'ailleurs hardie, téméraire, licencieuse, ignorante, sans théologie, ennemie des principes de cette science; et qu'au lieu de concilier les saints Docteurs et d'établir l'uniformité de la doctrine chrétienne par toute la terre, . . . elle tend partout à affaiblir la doctrine et les sacrements de l'Eglise, en diminue et obscurcit les preuves contre les hérétiques et en particulier contre les Sociniens; leur fournit des solutions, leur met en main des défenses pour éluder ce qu'il a dit lui-même contre les erreurs, et ouvre une large porte à toute sorte de nouveautés* ». Le Nouveau Testament de R. Simon. Passages particuliers, Conclusion (Œuvres. Liège, 1852, p. 657).

Sed nec propius ad verum accedunt qui pro sacris studiis persequendis, veteribus Doctoribus penitus neglectis, ad recentiores tantum, utique catholicos scriptores, caeco impetu confugiunt, quatenus ultimas, uti aiunt, cogitationis humanae adinventiones assequi velint. — Sane, esto in chimicis, mechanicis, necnon physicis disciplinis, utique praeferendi, ut plurimum, sint auctores recentiores, ex quorum studiis expectare licet novas scientiarum applicationes, e contra, cum agitur de scientia theologica, generaliter loquendo, pluris sunt faciendi auctores antiquiores, qui diuturniori, profundiori, diligentiorique studio res sacras investigaverunt. Recolendum enim est, in media aetate, longe magis viguisse in Universitatibus studium rerum sacrarum, quam praesenti tempore, cum unaquaeque Universitas olim nobili aemulatione contenderet, quae aliam superaret in studiorum sacrorum profectu. At hodie fere ubique aut sacra Doctrina despectui habetur aut nonnisi compendioso tractatu, vel in celebrioribus facultatibus, absolvitur: quo fit ut profundissima illa doctrina a magistris aeque ac a discipulis summis vix labiis attingatur.

Quapropter non abs re scribebat haud ita pridem sanctae mem. Leo XIII (1): *Adnitentibus novatoribus saeculi XVI, placuit philosophari citra quempiam ad fidem respectum, petita dataque vicissim potestate quaelibet pro lubitu ingenioque excogitandi. Qua ex re pronum fuit genera philosophiae plus aequo multiplicari, sententiasque diversas atque inter se pugnantes oriri, etiam de iis rebus, quae sunt in humanis cognitionibus praecipuae. A multitudine sententiarum ad haesitationes dubitationesque* (2) *persaepe ventum est: a dubitationibus vero in errorem quam facile*

(1) Ep. Encycl. *Aeterni Patris*, 4 Aug., 1879.

(2) Haesitationes istae dubitationesque maxime in disciplina morali persensae sunt; ex quo enim quaestionum solutio non, ut par erat, ex intrinseca rerum ratione, sed potius ex variis auctorum placitis petita est, inducta est magna sententiarum fluctuatio, in damnum unitatis disciplinae christianae, et in perniciem animarum: quae confusio nonnisi ex reditu ad doctrinam moralem Aquinatis auferri potest.

mentes hominum delabantur, nemo est qui non videat. Hoc autem novitatis studium, cum homines imitatione trahantur, catholicorum quoque philosophorum animos visum est alicubi pervasisse; qui patrimonio antiquae sapientiae posthabito, nova moliri, quam vetera novis augere et perficere maluerunt, certe minus sapienti consilio, et non sine scientiarum detrimento.

Unde qui verum in hac re progressum facere cupit, antiquos adeat magistros, et maxime Angelicum Doctorem, qui diuturno studio, adiuvante gratia Spiritus Sancti, hoc assecutus est. ut in mirabilem synthesim totum scibile divinum et humanum coadunaret. Attamen, haud parcat labori, sed difficultates perseveranti diligentia vincat, spe erectus, aliquando se dulcissimum fructum ex suis studiis collecturum ([1]).

II — **Excellentia exercitationis animi ad uberiorem de fidei veritatibus cognitionem comparandam.** — Suppositis igitur quinque hisce conditionibus, nempe recta intentione, sensu fidei catholicae, fideli adhaesione litterae Textus inspirati, profunda reverentia erga sanctissimam Christi personam, necnon diligenti observatione traditionis Ecclesiae, haud satis laudari possunt qui mente sagaci scientiam Sanctorum, quae est sacra Doctrina, nituntur assequi, maxime si, quantum possunt, ad alios quoque doctrinam suam in eorum aedificationem, verbo, scripto aut saltem exemplo, derivari fecerint, quibus profecto

([1]) Praecipua causa ob quam clerici, emenso theologico curriculo, parvum aut nullum profectum in cognitione dogmatum fidei nostrae colligunt, est quia intra brevissimum triennii aut ad summum quadriennii spatium, coguntur fauces omnibus theologicis tractatibus implere capaces, totamque doctrinam, a quaestione *an Deus sit*, usque ad quaestiones de *novissimis*, incoctam et sale carentem, praecipiti haustu deglutire: quo fit ut ingens illa materia in eorum mentibus maneat indigesta moles, nec quidquam, nisi pondus iners. Quam consultius iuvenibus, si quidem triennii aut quadriennii angustia premi debeant, loco totius seriei tractatuum theologicorum, tres tantum vel quatuor ex potioribus tractatibus, ea claritate et amplitudine explicarentur, sine qua impossibile est verum in cognitione fidei dogmatum progressum fieri!

convenit illud ([1]): *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.*

Huius autem studii fructus est in singulis membris Ecclesiae, plenior cognitio dogmatum fidei nostrae, promptitudo in eludendis adversariorum difficultatibus, necnon intensior dilectio religionis catholicae; nam quo magis bonum cognoscitur, eo magis amatur, et certe Ecclesiae catholicae hostes eam non tanto odio prosequerentur, si eius dogmata melius cognoscerent ([2]). — Quod autem spectat ad universam Ecclesiam, dicendum est assiduam cleri exercitationem in investigatione veritatis revelatae, ultimo cedere in aedificationem fidei catholicae in toto mundo: nequit enim bonum singulorum membrorum in bonum totius corporis non redundare, unde etiam videmus fidem vel tunc magis floruisse in populis, quando Sacrorum ministri huic studio impensius incubuerint.

12. — **A falsa philosophia sedulo cavendum.** — Ne quis autem putet omnem exercitationem, etiam quae falsae philosophiae innititur, iuvare augendae cognitioni dogmatum fidei, sedulo hic monemus, ex sola exercitatione, quae ex principiis verae et germanae philosophiae eruitur, verum comparari posse in sacrae Doctrinae cognitione profectum. Cum enim non duplex, sed unus sit fons veritatis naturalis et veritatis supernaturalis, sicut impossibile est adesse contradictionem inter scientiam et fidem, ita necesse est ut per errores circa veritates naturales homo praepediatur a pleniori cognitione veritatum fidei catholicae ([3]); at quia scholastica philosophia, quae est

([1]) Dan., XII, 3.

([2]) Hac quoque de causa, cum de vindicanda contra protestantes doctrina catholica agitur, praeferenda nobis videtur, utpote uberiorum fructuum feracior, methodus expositiva prae disputativa, cum doctrina catholica suam in se iustificationem portet et rite declarata et ostensa nequeat non amari.

([3]) Hinc minime probanda sunt sequentia verba Card. Newman (*An Essay on the Development*, etc., pp. 174, 175): « *The same man may run through various philosophies or beliefs, which are in themselves irre-*

Stagiritae, est sola vera, ideo nullum systema philosophicum sacrae Theologiae efficaciter ancillatur, nisi quod scholastica doctrina informatur.

Quapropter Ecclesiae semper cordi fuit ut iuvenes in spem suscipiendorum ordinum vocatos, in scholastica philosophia apprime instrui curaret, quae est patens ad sacram Theologiam ostium; et nuperrime Summus Pontifex Pius X scribebat [1]: *Ad studia quod attinet, volumus probeque mandamus, ut philosophia scholastica studiorum sacrorum fundamentum ponatur... Philosophiam scholasticam quam sequendam praescribimus, eam praecipue intelligimus, quae a S. Thoma Aquinate est tradita... Magistros autem monemus, ut rite hoc teneant, Aquinatem deserere, praesertim in re metaphysica, non sine magno detrimento esse.*

Habent hic igitur discipuli, habent et magistri, a supremo Ecclesiae Doctore, qui est Christi Vicarius, ad quem depositi fidei custodiendi cura pertinet, clarissime indicatum ducem, quem in studio rerum sacrarum sequi debeant: quae quidem solemnis monitio toties a Romanis Pontificibus data est, quoties de hac re sermonem illi fecisse deprehenduntur; quapropter eum censemus a vero haudquaquam discedere, qui rem hanc esse obiectum fidei ecclesiasticae dixerit; unde nec intelligere possumus quomodo nonnulli, hanc monitionem despicientes aut negligentes, catholicos se vocitare audeant.

At satis non est S. Thomae studio utcumque insistere, ad verum in fidei cognitione profectum faciendum. Cum enim doctrina catholica, instar inconsutilis Christi vestis, desuper sit contexta per totum [2], hinc non ex uno alterove loco S. Thomae singillatim accepto resultat, sed ex toto contextu omnium tractatuum quibus theolo-

---

concilable, without inconsistency, since in him they may be nothing more than accidental instruments or expressions of what he is inwardly from first to last ».

[1] Ep. Encycl. *Pascendi*, 8 Sept., 1907.

[2] Io., XIX, 23.

gica eius Summa constat: ideoque planum est eum debere ad ipsum Aquinatis textum, et quidem eo ordine et ea methodo quibus explicatur, recurrere, qui arcana Scholasticae cognoscere voluerit: unde et solemniter monebat Leo XIII: *Providete ut sapientia Thomae ex ipsis eius fontibus hauriatur* [1], quod sibi vult, debere philosophicas et theologicas disciplinas ex ipso S. Thomae textu hauriri, observatis ordine et methodo quibus ille utitur. Et utinam hanc omnes methodum, hunc ordinem in variis theologicis tractatibus expendendis sequerentur: sic quippe minor fluctuatio haberetur, et securior difficilibus quaesitis solutio daretur, quae utique dirimi haud possunt, nisi habita prae oculis doctrina S. Thomae, qualis resultat ex tota serie theologicorum tractatuum, ex comparatis ad invicem omnibus illius operibus.

13. — **Bonorum librorum lectioni sedulo insistendum.** — Porro, cum universum scibile, quale ex revelatione potest deduci, in sancti Thomae theologica Summa, quasi in compendioso tractatu, contineatur, multi tamen prostant libri, a piis doctisque auctoribus conscripti, in quibus uberiori tractatione evoluta reperire est quod sive ad Sacram Scripturam, sive ad dogmaticam, moralem aut asceticam theologiam, sive ad canonicam disciplinam, aliaque id genus pertinet: quos libros sedula versare manu debet quisquis constantem in cognitione dogmatum fidei progressum facere cupit. Qui si bene quidem in sancti Thomae doctrina eruditus fuerit, haud difficulter ea capiet quae bona in his libris continentur: facile quoque iudicium proferet de iis quae forsan minus recte dicta ab illorum auctoribus prolata sunt. Sacra enim doctrina thomistica est tum clavis ad difficilia sacrorum scriptorum loca rite interpretanda, tum tutissimum criterium aut norma qua rectum de aliis scriptis iudicium feratur.

At non promiscue legendi sunt omnes qui ad manus veniunt huiusmodi libri, cum hodie praesertim raro iam

[1] Ep. Encycl. *Aeterni Patris*, 4 Aug., 1879.

invenire sit libros qui modernistica labe non sint infecti, aut quos debita maturitas pepererit.

Maxime vero monendi sunt iuniores ne recensionibus, quales in ephemeridibus aut librariorum catalogis, magno saepe apparatu, evulgatae prostant, fidem praestent nimiam: est quippe res omnino comperta, raro, imo rarissime, huiusmodi recensiones veritati respondere. Saepe enim ab ipsis librariis, imo ab ipsismet auctoribus conficiuntur, ad finem lucri percipiendi ex celeriori librorum venditione; saepius quoque inveniuntur exaratae a scriptoribus qui, libro vix aut ne vix quidem per summa indicis capita inspecto, ex hoc occasionem nanciscuntur suas proprias opiniones evulgandi ac tuendi, vel amicis placendi, inimicis displicendi; saepissime a viris inidoneis promuntur qui videlicet argumentum de quo agitur aut ignorant aut summis vix labiis praelibaverint: cum e contra iudicium ferre de aliquo libro, ad solum sapientiorem pertinere deberet, id est ad virum qui in tali materia egregie sit eruditus per profundum et diuturnum studium.

Sane haec praesenti tempore omnibus concessa licentia librorum recensiones conficiendi et evulgandi, maxime quod ad theologiam attinet, ingens constituit damnum rectae dogmatum evolutioni, aut ampliori cognitioni eorumdem, quatenus saepe sic videmus quorumdam libros laudari ab amicis vel interesse habentibus, qui tamen revera perniciosi sunt; alios vicissim vituperari, qui tamen suam exhibentes doctrinam, plurimam possent utilitatem veritatis cognitioni adferre. Nimirum, in recensionibus quae passim prodeunt, videndum est a quibus, ob quam causam, confecta sint; et generaliter diffidendum ab iis quas exaggeratis videmus farcitas laudibus.

14. — **A consortio virorum dubiae fidei sedulo abstinendum.** — At parum esset rectam accepisse in philosophia et theologia institutionem: nisi enim quis a consortio virorum dubiae fidei sedulo abstineat, paulatim in errores, vel gravissimos, incidet et forsan fidem ipsam amittet, ut pluribus recenti tempore contigisse novimus. Notum est enim ad eorum similitudinem, cum quibus commercium quoti-

dianum habemus, mores animosque nostros, ut plurimum, confingi: nec enim minus mentis dispositiones modificat quorumdam hominum familiaritas, quam plantarum animantiumque corporali formae temperandae specialis caeli plaga conferat.

Atqui multi sunt hodie, non ex laicis tantum, sed etiam ex clero, tum saeculari tum regulari, qui, diminuto fidei sensu, falsis modernismi doctrinis, inscii forsan, imbuuntur; plures qui iam abiecta Ecclesiae doctrina, reprobatas sententias palam profitentes, stricto foedere ad invicem coniunguntur, etsi ad dissitas pertineant regiones. Quibus id unum cordi est, discipulos post se pertrahere, quos vicissim mittunt ad placita sua longe lateque disseminanda. Quos unusquisque sedulo devitare debet, ne se paulatim erroris vitio coinquinari sinat. Saepe enim contingit ut illi falsis vera permisceant, quo facilius incautos decipiant humanam quoque fragilitatem eorum qui fidei defendendae insistunt notabiliter exaggerant, ut ab eorum doctrina quam illi cum vitiis hominum vel veris vel suppositis astute et ex industria identificant, animos simplicium avertant. Igitur si quis sese in fide incontaminatum servare velit, ab horum se societate alienum servet, nec ad eorum scripta, nisi caute omnino et impellente necessitate, accedat, quum multi falsorum amicorum opera fidem amiserint, qui e contra stabiles permansissent, si tantum illorum contubernia vitassent [1].

15. — **Quanti faciendum sit diligens studium sacrae Doctrinae.** — Ut autem rite intelligatur, quanti, pro pleniori dogmatum cognitione comparanda, faciendum sit diligens studium sacrae Doctrinae, satis est ut quis vel parumper attendat ad explicita documenta, sive in Sacra Scriptura, sive in Ecclesiae traditione contenta.

Et quidem, quod ad primum attinet, vix reperire est in Sacris Libris paginam, in qua hoc studium non com-

[1] Haec animadversio maxime valet pro exitialibus libris infelicissimi viri Alberti Houtin, qui, nullo habito ad veritatem respectu, totus est in diffamanda Ecclesia catholica.

mendetur, ita quod difficilis res sit unum vel alium ex pene innumeris locis ad hoc pertinentibus seligere; nam omnes fere textus, in quibus sermo est de sapientia, etsi in primario sensu intelligi debeant de sapientia increata, quae est Verbum Dei, aut de dono sapientiae, quod est unum ex septem donis Spiritus Sancti, in sensu tamen secundario, utique litterali, de studio sacrae Doctrinae, quae proprie sapientia est (1), possunt accipi, cum Patres et Doctores Ecclesiae eosdem textus ita sint constanter interpretati (2).

Ut tamen lectoris memoriae succurramus, sequentia loca recoluisse haud pigebit. — *Veritatem meditabitur guttur meum, et labia mea detestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid, neque perversum; recti sunt intelligentibus, et aequi invenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, et non pecuniam, doctrinam magis quam aurum eligite; melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis, et omne desiderabile ei non potest comparari* (3). — *Infinitus thesaurus est* (sapientia) *hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei... Neminem enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim haec speciosior sole, et super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior: illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia* (4).

Hisce cohaerenter, sanctum solemneque quovis tempore in Ecclesia fuit, ut illi specialibus existimationis et honoris significationibus donarentur, qui excolendae sacrae Doctrinae sedulam navassent operam. Hos nimirum non solum Doctorum titulo et insignibus vult esse condecoratos, sed etiam specialibus praerogativis eos cumulat, sive relate ad quaedam beneficia obtinenda, sive relate ad peculiaria munera obeunda, iuxta illud S. Pauli (5):

(1) 1, Quaest. I, art. 6.

(2) Quod sit agnoscendus multiplex sensus litteralis in Sacra Scriptura, docuimus in tr. de Deo Uno, Quaest. I, art. 10.

(3) Prov., VII, 7, seqq.

(4) Sap., VII, 14, seqq.

(5) 1 Tim., V, 17, 18.

Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina: dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti; et: Dignus est operarius mercede sua. Aliunde, ad legis sanctionem pertinet non solum transgressoribus poenas, sed etiam bene operantibus congrua praemia statuere.

Sane, haud ita recte a quibusdam hodie contenditur, haudquaquam debere tales honoris titulos in Ecclesia adesse, aut, quod forsan peius est, si dentur, nullum deberi emolumentum possessoribus eorumdem: cui profecto affinis est illa quorumdam vesana positio, debere omnes homines esse gradu, censu, opibus, officio pares. — Nec magis sapienter argumentantur qui hac de causa studio sacrae Doctrinae detrahunt quod, aiunt, hominem ineptum reddit vitae negotiis convenienter adimplendis: siquidem quis unquam sanae mentis dixerit doctos viros, si forsan ad res gerendas inepti inveniantur, hoc debere scientiae quam habent? Nonne potius ineptiores adhuc forent, si nulla essent scientia praediti, cum stet noti axiomatis veritas: *Intellectus speculativus extensione fit practicus?* Aliunde, nonne summos Ecclesiae pastores, summos pariter theologos fuisse compertum est?

Sed nec audiendi sunt qui hoc saluberrimum studium ideo ablegandum esse volunt, quod, ut censent, hominem in superbiam adducit; nam, ut supra ex S. Thoma advertimus (1), quod quis de cognitione veritatis superbiat, per accidens est; aliunde verba S. Pauli (2): *Scientia inflat*, non aliud significant, nisi quod homo interdum abutitur cognitione veritatis ad peccandum. At, quis non videat quam commentitia sit illius argumentandi ratio, qui ob possibiles abusus circa rem aliquam usum huius rei praefracte condemnat?

Verum hoc quoque sedulo notetur, non in solis doctis viris superbiam irrepere, sed etiam in indoctis persaepe nidulum facere, ex quibus eo difficilius excutitur,

(1) P. 283.
(2) 1 Cor., VIII, 1

quo magis sua illi ignorantia praepediuntur, ne propriam deficientiam agnoscant, cum compertum sit magna scientia humilitatem potius suaderi quam superbiam, parva autem scientia praesumptionem gigni et arrogantiam: unde si odibilis est vir doctus de sua scientia tumescens, abominabile certe monstrum est vir ignarus in superbiam erectus.

16. — **Quot bona studium sacrae Doctrinae afferat fidei aedificationi.** — At vero, non inanis instrumenti instar uberior cognitio dogmatum fidei nostrae hominem perficit; sed eidem dulcia pacis otia confert, simulque industriae operationis adiumenta subministrat.

Et quidem ad vos praesertim sermonem meum converti cupio, adolescentes, qui meis attenti lectionibus interestis, germen pium, examen novellum, qui mox electae vineae praeficiendi estis, quique mensae Domini dapes electo gregi dispensaturi estis. Et vos dico studium dogmatum fidei nostrae, non modo exornare et perficere debere, verum etiam indesinenter comitari, ne vobis Paulina redargutio contingat: *Hic iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur* [1].

Sane quatuor sunt, quae in pastorali munere, quo mox functuri estis, clauduntur. Primo quidem debet sacerdos fidelibus mysteria explicare, necnon adversariorum fidei insectationibus respondere, infirmorumque in fide dubia solvere. Praeterea, omnibus debet praecepta recte vivendi tradere, scilicet regulas morum quibus intra aequitatis iura et legis continentiam serventur, ne divina et humana mandata transgredientes, praevaricationis suae poenas in aeternum sumant. Ulterius debet Dei minister curare ut fideles, saluberrimo peccati odio correpti, in virtutis asceterio et bonorum habituum palestra sese exerceant, ut rectae rationis medium tenentes, ad extrema vitiorum non deflectant. Demum nonnullas puriores sanctioresque animas, virtutum exercitio iam assuetas, a Deo autem ad altiorem sanctitatem peramanter invitatas

(1) I Cor., IV, 2.

ut *ascensiones in corde suo disponant* [1], debet sacerdos specialiter dirigere, quatenus per mysticam contemplationis scalam gradientes, alis perfectioris sanctitatis sublevatae, in ipsum possint amoris divini sanctuarium introduci. — Et haec quidem quatuor sacer Dei minister nequaquam praestare potest, nisi apprime calleat scientiam theologicam, et quidem secundum quatuor illius facies, videlicet, dogmaticam, moralem, asceticam et mysticam, quae sunt veluti quatuor flumina, ex paradiso sacrae Doctrinae dimanantia, irrigantia totam Christi Ecclesiam, floribus nunquam carentem, nec suavi varioque pomo.

Iamvero, absque diligenti diuturnoque studio sacrae Doctrinae, quatuor illae disciplinae cognosci, uti decet, a sacris ministris haudquaquam possunt. Nam quomodo potest de catholicae fidei mysteriis recta notio haberi, nisi praemissa de eisdem seria investigatione? Pariter moralis scientia, nisi fundamento theologiae scholasticae innitatur, firmitate caret, omniaque incerta, nutantia omnia accipit. Quae enim ipsi soliditas, quae consistentia, quae essendi ratio esse potest, nisi suppositis theologicis notionibus de actibus humanis, de lege, de conscientia, de peccato, de sacramentis? Similiter, qui virtutis gymnasium ingrediuntur, nisi recte de dogmate catholico senserint, in turpissimos quosque errores, fanatismo ducti, facile labuntur. Quis non audivit luctuosa Flagellantium, Fraticellorum, Valdensium deliramenta, cum huius scientia serena luce seposita, vesano in seipsos corriperentur zelo? Denique mystica, nisi sacrae Doctrinae praesidio muniatur, e sua nobilissima sede decidit et ineptissimum mysticismum parit. Exemplo sunt Audiani saeculo quarto; Graeci Palamitae, Beguardi et Beguinae, necnon Ioachimitae in media aetate: recentiori tempore Quietistae; nostris hisce diebus Americanistae et Modernistae; et utinam huius modi infecta progenies, quoties interempta, toties rediviva, ipsosmet Ecclesiae nautas, quos vigiles esse oporteret, de lenifico cantu aliquando non sopirent, sopitos

[1]) Ps. LXXXIII, 6.

non demergerent, demersos non devorarent! O si theologica Doctrina sacros Ecclesiae ministros totos, uti decet, occuparet, haud dubium quin se adeo infeliciter decipi non paterentur; imo potius hoc spirituali gladio nefanda modernismi capita facile abscinderent! [1]

Sed non modo saluberrimum hoc studium sacris ministris praesidio est ut creditum sibi populum in via salutis dirigant et custodiant, verum potentissimum quoque medium existit crescendi in vero amore erga Dominum Nostrum Iesum Christum. Sane, donum illud altissimae contemplationis et puri amoris, quo Deus interdum servos suos et ancillas ornare dignatur, a profundissima huius scientiae cognitione, sive studio acquisita, sive divinitus infusa, tanquam a proprio fonte, novimus profluxisse. Quod egregie testatur recens quidam auctor, olim e protestantium castris ad Ecclesiae catholicae gremium, mirante mundo, gestiente Roma, reversus, qui Angliam non modo, sed pene universum orbem, libris editis pietatem redolentibus, ad maiorem Dei amorem incitavit. Qui cum plures vitae annos in animarum lucro, sibi haud parcens, consumpsisset, asserere non dubitabat, amorem erga Dominum Nostrum Iesum Christum in fideli populo augendum magnopere fore, si sacrae huius scientiae dogmata in meditationibus magis evolverentur, ac in concionibus palam exponerentur. Haec ille usu edoctus, experta loquebatur, qui, tali adiumento fretus, uno anno

[1] Quod recentibus quoque temporibus non desint falsi mysticismi sequaces, argumento est casus cuiusdam David, cognomento sancti, qui circa annum 1870, in regione dicta Montagnata, in Tuscia, ex blasphematore ad vitam eremiticam conversus, primum poenitentiam publicam instauratam voluit; tum, electis duodecim sociis, quos apostolos nominare ausus fuerat, socialismi doctrinas disseminare coepit; denique a duobus sacerdotibus auctoritati ecclesiasticae rebellibus coadiuvatus, prophetias edere praesumpsit, formam prophetiae Ezechielis procaciter imitatus, quas S. Iudicis Congregatio, die 31 Iulii 1878, condemnavit. Qui tandem cum processionem contra fas indixisset, ad quam frequens populus convenerat, ipsemet glande plumbeo in fronte, in eo praecise loco ubi signum Crucis sacrilege gestabat, confossus interiit, die 18 Augusti, 1878.

plus quam bis centum haereticos ad Ecclesiae catholicae gremium reduxisse fertur [1].

17. — **Utilitas studii sacrae Doctrinae pro confovenda vitae sanctitate.** — Nec praetereundum est, saluberrimum hoc studium passiones moderari, eas ad medium rationis quadantenus reducendo. Quis ignoret motibus illis voluntatem praeoccupari, atque praepediri, ne illud amplectatur bonum quod recta ostendit ratio, lex praecipit? Exinde fit ut homo, iuvenilibus praesertim annis, a recti iustique tramite deflectat, pravorumque desideriorum sitim ad infectos latices explere studeat. Hinc in sociali vita dissidia, contentiones, pugnae; hinc inter ipsosmet cives murmurationes, simultates, rixae, quibus et mutua conversatio taedio afficitur, singulorumque, ne in unum conspirent, vires distrahuntur.

[1] Hic est P. Guglielmus Faber, olim Londinensis Oratorii praeses, qui in opere, cui titulus *All for Iesus* (C. XII. Sect. 5), haec scribit: « *Let us only preach and teach the Divinity of Jesus, no matter how uninviting may be the notion of theological sermons, and we shall soon see how hearts will melt without eloquence of ours, and how Bethlehem and Calvary will give out their rich depths of tenderness to the poorest and the simplest of Christ's humble poor. To how many has meditation become a different thing, when they carried to the Crib or the Cross the light of Our dear Lord's Divinity along with them! Though they were ordinarily in no high state of prayer, nor in the practice of self-crucifying austerities, their prayer, through the refulgence of this one doctrine, has often ended, as if they were very contemplatives in the bosom of the Most Holy Trinity. Many have there been who could not put into words what happened to them; but to whose state of mind, for a little while at least, Dante's words would not have been unsuitable:*

Al Padre, al Figlio e allo Spirito Santo
  Cominciò gloria tutto il Paradiso,
  Sì che m'inebriava il dolce canto.
Ciò ch'io vedeva mi sembrava un riso
  Dell'universo; perchè mia ebbrezza
  Entrava per l'udire e per lo viso.
O gioia! o ineffabile allegrezza!
  O vita intera d'amore e di pace!
  O sanza brama sicura ricchezza »!

Par., c. XXVII, vers. 1, seqq.

Sed vide ex hac parte utilitatem studii dogmatum fidei catholicae. Ipsum videlicet voluntatem suavissima, etsi potentissima vi pertrahit ad motus pravos, quantum fieri possit, compescendos, quod quidem praestat ipsa sui difficultate et profunditate. Non enim tale est huiusmodi studium, cui perturbatus animus et in plura distractus naviter incumbere possit; seriam exigit mentis applicationem, omniumque virium in unum conspirationem. Atque ita consequitur ut motus inferioris appetitus coerceantur et ut appetitus ipse impediatur quominus voluntatem ad illicita pertrahat, aut rationis iudicium praevertat. Unde longe sit oportet ab eis, qui huic studio operam navare cupiunt, quidquid passionibus favet: animi petulantia, ardor vindictae, irae odiive motus; nisi enim omnia quieta, pacata, composita fuerint, placidissimae contemplationi mens refragatur: *In malevolam animam non introibit sapientia* (1).

Igitur, e duobus unum accidat necesse est: ut vel sacrae huius Doctrinae studium animum passionibus superiorem inveniat, vel reddat. Primum quidem eorum est, qui *sortiti animam bonam* (2), gratiâ praeveniente, nullis fere passionibus perturbantur: quod exempli ad instar in ipsomet S. Thoma evenisse historia testatur, quem proinde ad hoc speciale munus divina Providentia destinarat, ut videlicet huius sacrae scientiae fundamenta nova methodo solidissime collocaret. Alterum eorum est quibus, cum diu adlaborandum sit, ut passiones reprimant, eradicent, huic rei feliciter exequendae validissimum subsidium in sacrae Doctrinae studio suppeditatur, quippe quod natura sua id exigit, ut voluntas in bono proposito firmior reddatur, et motibus appetitus sensitivi minime perturbetur.

18. — **Quas animo consolationes adferat studium Sacrae Doctrinae.** — Denique, hoc homini confert diligens diuturnum studium dogmatum fidei nostrae, ut expleat, quantum heic fieri possit, innatum in eo felicitatis desiderium. Re

(1) Sap., I, 4.
(2) Ibid., VIII, 19.

quidem vera, sua et ipsi patria pulsi, in exilio tabescentes, gaudia exquirunt; unde mirum non est si homo, e beatitudinis sede semel deiectus, primaevae tamen conditionis non penitus oblitus, gaudia quaedam, vel in hoc exilii loco, sitibundus anhelet.

Sunt qui in turpium lenociniis voluptatum, aut in honorum divitiarumve cumulo felicitatem se inventuros esse confidunt: at finita sunt ista bona, felicitatis vero desiderium infinitum. Porro, infinita sitis ad fontem indeficientem petit restingui. Fons autem indeficiens in homine non est, nisi qui ab intellectus operatione, qui solus capax est infiniti, promanat; unde nec ipsa amoris iucunditas sitim hanc explere potest, nisi intellectui innotescat. Intellectus vero perfectissima operatio non est, nisi visio divinae Essentiae facialis, qua beati *inebriabuntur ab ubertate domus Dei* (1). Ergo et in terra, quanto intellectus operatio propius ad hanc visionem accesserit, tanto perfectioris beatitudinis fons existere potest. Et quae altior operatio est intellectus in hac vita, quam ipsa contemplatio incommutabilis veritatis, charitate quidem non seiuncta, qualis habetur in diligenti diuturnoque studio dogmatum fidei nostrae?

O magnum bonum studii dogmatum fidei catholicae! Hoc inchoat in via quod perficietur in patria; hoc puri gaudii calicem intellectui praegustandum porrigit, quem longo haustu in patria bibiturus est; hoc, tanquam lucidus radius e divina mente procedens, hominem lumine perfundit, ei iam intuendum offerens, licet adhuc subobscure, quod in aperta faciei visione pia mens contemplaturam se aliquando sperat. Oh, quantum vilescunt ista terrena animo sacrae Doctrinae amore capto! Hoc sane ille praegustaverat, qui, in exuberantis animi sensu exclamabat: *Optavi, et datus est mihi sensus, et invocavi, et venit in me spiritus sapientiae, et praeposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse duxi in comparatione illius* (2)!

(1) Ps. XXXV, 8.

(2) Sap., VII, 11, 7, 8. — Omittere non possum quin praeclara verba hic referam quibus R. P. A. Lhoumeau, Soc. Mariae praeses

19. — **Conclusio.** — Ut brevi compendio haec omnia concludamus, dicimus studium sacrae Doctrinae plurimorum bonorum parentem fecundum existere; siquidem, intellectum hominis mirum in modum perficit, affectum inflammat, adiumenta subministrat sacerdoti pro sacro ministerio rite explendo, demum ei praegustandum offert, in hac vita, sitim pellens poculum ex illo purissimae voluptatis fonte, quo in aeternum inebriandus est: unde vere dicere potest qui huius studii amore possidetur [1]: *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius, et laetatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, et ignorabam quoniam horum omnium mater est.* In quo quidem ultima ratio consistit perfecti progressus in cognitione dogmatum fidei nostrae.

---

generalis, argumentum hoc nuperrime prosequebatur: « *Nous le redisons après le P. Faber.... après tant d'autres auteurs, l'idée que nous avons de Dieu influe sur toute notre religion. Est-ce que le déisme ou le panthéisme, est-ce que l'erreur libérale ou moderniste, est-ce que les autres erreurs ne s'évanouiraient pas dans un esprit devant la lumineuse splendeur des perfections divines? Mais venons aux âmes désireuses de progresser dans la piété, aux âmes sacerdotales ou religieuses qui tendent à la perfection. Comment asseoir leur humilité, sinon sur cette connaissance de leur condition de créatures et de créatures pécheresses, vis-à-vis de Dieu créateur de sa sainteté, de sa justice, de son amour? Combien plus ardemment une âme convaincue des droits de Dieu, instruite de ce qu'est sa volonté sainte, se conformera-t-elle à ces vouloirs divins et se détachera-t-elle de sa volonté propre? L'obéissance, la fidélité à la règle sont choses où l'on s'échappe souvent. Le ferait-on si facilement nonobstant tant de recommandations et d'instructions, si l'on avait de Dieu et de sa volonté d'autres idées qu'une vague connaissance? Le sentiment de nos obligations envers Lui ne serait-il pas plus vif? La crainte, cette sainte et désirable crainte de Dieu retiendrait les âmes dans le sérieux de leurs engagements; et l'Eglise n'aurait pas à déplorer aujourd'hui l'inconcevable facilité avec laquelle on rompt avec eux, même avec dispense, sans égard pour la majesté de Dieu, pour son plan éternel sur nous, pour sa volonté souveraine, pour son amour frusté* ». Le traité « *de Deo* » à la base de la spiritualité, Revue des Prêtres de Marie, 15 Nov., 1909, pp. 66, 67.

[1] Sap., VII, 7, 8.

EPILOGUS

Desinam, verba referens quibus olim S. Thomas egregiam elucubrationem claudebat, qua adversus vesana Averroistarum opinamenta, distinctionem intellectuum secundum distinctionem individuorum vindicare contendebat: in quo utique servari volo paene infinitam distantiam quae tenuitatem meam a divino Angelici Doctoris ingenio separat.

Si quis autem gloriabundus de falsi nominis scientia, velit contra haec quae scripsimus aliquid dicere, non loquatur in angulis, nec coram pueris qui nesciunt de causis arduis iudicare; sed contra hoc scriptum scribat, si audet; et inveniet non solum me, qui aliorum sum minimus, sed multos alios, qui veritatis sunt cultores, per quos eius errori resistetur, vel ignorantiae consuletur [1].

[1] *De unitate intellectus contra Averroistas.* Opusc. XV. Ed. Parmae, 1865.

LAUS DEO ET DEIPARAE.

BIBLIOGRAPHIA

Ex quo novorum dogmatum amatores, quos modernistas appellant, erroneas suas doctrinas palam evulgare oeperunt, haud defuerunt qui ab huiusmodi periculosis aut falsis novitatibus abhorrentes, calamum acuerunt pro vindicanda antiquae fidei sanctitate. Quapropter opportunum nobis visum est horum scriptorum aliqualem catalogum hic subnectere, ut appareat quanta sit multorum scriptorum, contra temerarios novatores, pro tuenda avita fide, sancta sollicitudo, et ut simul impigro lectori, plura de hoc argumento assequi volenti, suppetias feramus.

In quo tamen texendo catalogo, consulto abstinuimus ab illis brevissimis opusculis recensendis, quae pro re nata passim evulgata videmus, quae quidem omnia enumerasse longius foret: cuiusmodi sunt pastorales Episcoporum litterae, quorum plurimi modernismi luci detegendae et profligandae operam, sive singulariter, sive collectim, egregie dederunt: quae quidem res lucidissimo argumento est mirae consensionis in rebus fidei inter ordinarios Praesules et ipsummet Ecclesiae caput, a quo solemnissima prodiere documenta ad novam haeresim profligandam. Cum vero opera, de quibus inferius mentio fiet, a simplicibus sacerdotibus aut etiam a viris laicis pro-

dierint, concludere datur, plene omnino in hac re fideles cum pastoribus cohaerere.

Porro, cum auctores inferius recensendi in hoc conveniant ut modernismum, tanquam fidei deposito contrarium, respuendum unanimiter decernant, non tamen hoc omnes eodem criterio conficiunt: imo nonnulli forsan non eis utuntur argumentis, aut saltem non ea methodo, quibus oportet et decet.

Quod quidem ideo praenotandum censemus, ne videamur omnia quae in citatis operibus continentur ultro approbare velle: nimirum, sanctum nobis semper esse debet, quod aliunde ex unanimi praescripto Summorum Pontificum discimus, non alia via posse aut debere defendi sacrum veritatis revelatae depositum, nisi quae in scholastica sancti Thomae Aquinatis doctrina panditur, quae, ut ait Sixtus V [1], est semperque manebit *invictum fidei propugnaculum.*

[1] Bulla *Triumphantis*, an. Dom., 1588.

Allo, E. B., O. P., *Foi et systèmes*, in-12, Paris, Bloud, 1908, pp. 304. — Opportune excludit auctor illorum de fide expositionem, quibus videtur dari in ea minimum quid ab omnibus tenendum, caeterum autem habendum esse tanquam esotericam doctrinam.

Ambrosini, P. **Gioach.**, S. I., *Occultismo e Modernismo*. Lettere familiari ad un amico, in-8, pp. XXIV-368. — Relationem modernismi ad doctrinas theosophicae sectae, allatis factis ad rem comprobandam, auctor expendit.

Apeddu, Can. **A.**, *Le dispute d'oggi*. Apologetica e polemica (*Bibl. del Clero*, vol. LIV). Siena, 1906, in-8, pp. X-238.

Attraverso *agli scritti del P. Giovanni Semeria*. Osservazioni di un uomo semplice. Modena, 1906, in 16, pp. 266.

Atzberger, Dr. **L.**, Universitätsprofessor, München. *Was ist der Modernismus?* Eine hochactuelle Frage auf Grund der Enzyklika Pascendi beantwortet. Separatabdruck aus der Apologetischen Rundschau, in-8, Einsiedeln, 1908, pp. 40.

Bainvel, J. V., S. I., *La Foi et l'acte de foi*, 2e édition, in-12. Paris, Lethielleux, 1908, pp. 238.

Ballerini, prof. **Giuseppe**, *Il principio di causalità e l'esistenza di Dio di fronte alla scienza moderna*. Firenze in-12, pp. XII-330. — Accedit in 2a editione examen de pragmatismo et immanentia.

— *Il concepimento verginale di Gesù e la critica moderna*. pp. 24, Monza, 1906.

— *La questione biblica escatologica e la critica moderna*. Pavia, 1908, in-16, pp. 64.

— *Breve apologia pei giovani studenti contro gli increduli dei nostri giorni* 4a ed. Firenze, 1908, in-16, XII-580. — Accedit in hac editione modernistarum refutatio.

Barbier, **Paul**, *La guerre aux Dogmes et à la morale catholique*, in-16, pp. 125. Paris, Lethielleux, 1906.

— *Les démocrates chrétiens et le modernisme*. Paris, 1908.

Bernardi, Sac. Dott. **Valentino**, *Esame de' fondamenti del modernismo*, Treviso, 1909, pp. 224. — Discussis modernismi fundamentis, scilicet agnosticismo et immanentia, auctor ostendit eius oppositionem ad catholicam doctrinam.

Billot, **Ludovicus**, S. I., *De immutabilitate traditionis*. Ed. 2ª, Romae, 1907, in-8, pp. 169. — Exhibito catholico traditionis conceptu, necnon causa apparentium oppositionum in testimoniis traditionis, auctor vitium methodi historicae in crisi monumentorum, necnon systematum veritatis relativae et dogmatismi moralis pandit et confutat.

Boltri, prof. D. **Camillo**, *Il neocriticismo di fronte ai cinque argomenti coi quali S. Tommaso prova l' esistenza di Dio*, in 8, pp. 85. Casale Monferrato, 1907.

Bongiorni, Sac. **Emilio**, *La dottrina cristiana e le dottrine del Santo di A. Fogazzaro*. Perchè all' Indice? in-12, pag. 140.

Bouvier, *L' esegesi del signor Loisy*. Le dottrine, i metodi, in-16.

Busnelli, **G**, S. I., *Manuale di Teosofia*, P. I, 2ª ed. Romae, 1909, in-16, pp. VIII 208. — In hoc volumine auctor discutit principia generalia theosophicae societatis, quam exhibet affinem antiquo gnosticismo et recentiori evolutionismo ac modernismo; illius quoque principia fundamentalia, quae sunt unitas omnium religionum, esoterismus et mysticismus, accurate exponit.

C. G. B., *Modernism, what it is and why it was condemned*. Sands and C.° Edinburg, 1908, pp. 96.

Cappellazzi, Sac. **A.**, *Il Sillabo di Pio X e le contradizioni della pretesa alta critica*, in-16, pp. 168, Crema, 1907.

Carbone, Mons. **Cesare**, Vic. Gen. S. Agath. Got., *De Modernistarum Doctrinis*, Tractatus philosophico-theologicus. Romae, 1909, in-8, pp. XXIX-500. — Praemissa disquisitione de modernistarum principiis, de mediis quibus illi theoriam suam conficiunt, de fine ad quem tendunt, necnon de iis quae ex eorum doctrinis consequuntur, pontificia de hac re documenta auctor commentatur.

Castro, de, **Alonso**, **D. Manuel**, *Análisis y refutación del modernismo ó breve commentario á la Enciclica* « Pascendi » *y al Decreto* « Lamentabili ». Valladolid, 1908, in-8, pp. IV-408.

Cerasoli, **P. A.**, S. I., *Il Santo che non è Santo. Fogazzaro, Harnack, Loisy, Tolstoi, Sabatier, e C.* Appunti storico-critici sul programma della nuova riforma. Torino, Marietti, 1906.

— *Intorno al Mistero Eucaristico - Idee nuove*. Montefalco, 1906. — Agit

auctor de opere quodam, ut aiunt, devotionis, modernismum sapiente, cui titulus *Adveniat regnum tuum*, vol. I.

Chollet, Abbé **J. A.**, *Les idées religieuses de M. Brunetière*, in-12, pp. 128.

— *Le modernisme dans la religion*, Étude sur le Roman « Il Santo » di Fogazzaro, in-12, pp. 112.

Colletti, Prof. **Arturo**, D. O., *Studi critici sul modernismo*. Torino, 1908, in-12, pp. VIII-456. — De modernismi radicibus surculisque examen auctor instituit.

Commer, Dr. **Ernst**, o. ö. Prof. an d. k. k. Univ. in Wien, *Herman Schell und der fortschrittliche Katholizismus*. Ein Wort zur Orientierung für gläubige Katholiken. Wien, 1908 in-8, pp. LXXIV-460.

— *Die jüngste Phase des Schellstreites* Eine Antwort auf die Verteidigung Schells durch Herrn Prof. Dr. Kiefl und Herrn Dr. Kennemann. Wien, 1909. in-8, pp. VIII-414.

Cravenna, **Brigola Maddalena**, *Il modernismo smascherato nelle sue origini e nei suoi intenti*. Milano.

D'Alfonso, **N. R.**, *Il cattolicismo e la filosofia*, a proposito dell' Enciclica di Pio X (Pascendi), in-4, pp. 83. Roma — Auctor, etsi ecclesiasticis disciplinis minime addictus, de re tamen ad religionem spectante pertinenter tractat, modernistarum systema tanquam fidei infensum ultro traducens.

De Gentili, Sac. Dott. **Guido**, *La lotta intorno alla verità della Sacra Scrittura negli ultimi 25 anni*, in-12, pag. 38.

— *« Il Santo » di A. Fogazzaro*, estratto dalla « Voce Cattolica » di Trento, in-12, pp. 84.

Delattre, **A. I.**, S. I., *Autour de la Question Biblique*. Une nouvelle école d' exégèse et les autorités qu' elle invoque, in-12, pag. 380.

— *Le critérium à l'usage de la nouvelle exégèse biblique*. Réponse au R. P. M. J. Lagrange, in-12, pp. 88. Liège, 1907.

Désers, **Léon**, *La crise religieuse au point de vue intellectuel*, Paris, in-18. pp. 96.

Donadoni, Dott. **Leone**, *A proposito di modernismo e questioni connesse*, in-8, pp. 126. Milano, 1908.

Ensayo *de Comentario al Decreto* « LAMENTABILI » por los alumnos de teologia y derecho canónico (Curso 1906-1907) del Pontificio Colegio español de S. José de Roma. Roma, 1908, 2 vol. in-8, pp. 168. 718.

Ferrari, **D. Angelo**, *Rassegna del modernismo dinanzi al Decreto* LAMENTABILI *del Santo Padre Pio X*, in-8, pp. 496. Roma, Desclée, 1908. — Tractat auctor de modernismi obiecto, historia et variis manifestationibus.

Ferrer, *De moderno Ecclesiae schismate tractatus*, in-8, pp. 272.

Fontaine, Jean, S. I., *La théologie du Nouveau Testament et l'Evolution des Dogmes*, in-12, pp. XXXII-580.

— *La teologia*, ecc, tradotta in italiano sulla quarta ed. franc. arricchita di note, dal P. **Enrico Radaeli**, S. I., Roma, Pustet, 1908, in-8, pp. XLIV-552.

— *Les infiltrations kantiennes et protestantes et le Clergé français*, 3ª ed., in-12.

— *Le modernisme sociologique.* — Nefasta modernismi conamina in societatem, cuius ruinam ultimo molitur, simulque remedia ex doctrina Ecclesiae et Summorum Pontificum petita, quibus efficaciter eidem resisti potest, auctor egregie exponit.

Frémont, Ab. **G.**, *Lettere all' ab. Loisy sopra alcuni punti della Sacra Scrittura.* Trad. dal francese di Mons. Barbetti, in-8.

Gardeil, P. **A.**, O. P., *La crédibilité et l'Apologétique* (Bibl. theol.), Paris, 1908, in-16, pp. VIII-300. — Declaratis notione et motivis credibilitatis, auctor in prima parte fallaciam methodi immanentiae propalat: in secunda vero agit de obiecto proprio apologeticae, detectis vitiatis eiusdem formis, quales sunt subiectiva, pragmatistica, moralis et fideistica.

Godrycz, S., D. D., etc., *The doctrine of modernism and its refutation.* Philadelphia, 1908, in-16, pp. 132.

Hakluyt Hegerton, *Father Tyrrell's Modernism:* an expository criticism of « through Scylla and Charybdis », in an open letter to Mr. Athelstan Riley. London, Kegan Paul.

Halleux, Jean, *La Philosophie condamnée.* Paris, 1908, in-12, — Falsas theorias Kant et Spencer hic auctor prae caeteris discutit.

Heiner, Dr. **Franz**, Univ. Prof., *Der neue Syllabus Pius X. oder Decret des heiligen Offiziums* « Lamentabili », vom 3. Juli 1907, in-8, pp. VI-300, 1907.

— *Il Decreto* « Lamentabili sane exitu » *della S. Congreg. del S. Ufficio*, esposto e commentato da Mons. Francesco Heiner, versione italiana di Mons. **G. Straniero**. Roma, 1908, in-8, pp. LVI-376. — Errores in singulis propositionibus praefati decreti contentos auctor diligenter exponit et confutat.

Hugueney, Et., O. P., *Critique et Catholique.* I. — *Apogétique.* Paris, 1910, in-12 pp. XIV-395, — In hac prima parte sui operis, cuius scopus est ostendere compossibilitatem critices rigorose scientificae cum assensu fidei, exponit auctor motiva credibilitatis eiusdem fidei catholicae.

Hugon, Ed., O. P., *Réponses théologiques àque lques questions d'actualité*,

Paris, 1908, in-16 pp. VI-288. — De hierarchia ecclesiastica, de actu fidei et revelatione, de conceptibus dogmaticis, necnon de statu animae separatae auctor egregie disputat.

Janssens, D. **Lorenzo**, O. S. B., *Il Santo di Antonio Fogazzaro*. Conferenza, in-8, pp. 44.

Jones, Norbert, C. R. L., *Old truths, not modernist errors*. New-York, 1908, pp. 54.

Jubaru, Florian, S. I., *M. Loisy et la critique des Évangiles*. Paris, Lethielleux, 1908, in-11, pp. 100. — Ostendit auctor quam arbitraria methodo procedat Loisy dum criticum agit, qui etiam theorias veterum rationalistarum, iamdudum ab ipsismet earum auctoribus derelictas, quales sunt theoriae Ad. Jülicher, *Gleichnisreden Jesu*, ab ipso Harnack reiectae, novo apparatu ornatas ad vitam revocat.

— *Le* « Magnificat » *expression réelle de l' Ame de Marie*. Revendication critique contre M. Loisy et autres, pp. 120. Rome, 1905.

Judge, Thomas, *The Encyclical of Pius X on the doctrines of the modernists*. Latin text and english version with annotations.

Kneib, Dr. **Philipp**, *Wesen und Bedeutung der Enzyklika gegen den Modernismus*. Mainz, 1908, pp. 80. — Est vindicatio Encyclicae *Pascendi*. quam tamen auctor falso negat dici posse documentum ex cathedra,

Kneller, S. I., *Il cristianesimo e i naturalisti moderni*, in-16.

Lebreton, Iulius, S. I., *L'Encyclique et la Théologie moderniste* (Bibl. apolog.), Paris, 1908, in-16, pp. 80. — Modernismi fundamentale principium de conscientiae autonomia auctor confutat.

— *L'Enciclica e la Teologia modernista*, versione con introduzione e riassunto dell'Enciclica *Pascendi*, del Sac. Dott. Zarantonello, in-8. Vicenza, 1908.

Lepin, M., Christologie. *Commentaire des propositions XXVII-XXXVIII du décret du Saint-Office*. Paris, in-16. — Reiicit auctor distinctionem a Loisy invectam inter Christum historicum et Christum quem fides exhibet.

— *Les théories de M. Loisy*, Exposé et critique. Paris, 1908, in-16. pp. IV-380. — Scripta in quibus apostata Loisy perniciosissimas suas doctrinas evolvit, auctor ad examen revocat, respectu habito ad praecipuos articulos fidei. Scripta illa sunt *l'Evangile et l'Eglise* (1902); *Autour d'un petit livre* (1903); plures articuli ephemeridum ab anno 1903 ad ann. 1907; *Les Evangiles Synoptiques* (1907); *Simples réflexions sur le décret « Lamentabili »* (1908). In speciali autem capite auctor perpendit systema Loisy relate ad plura puncta fidei ab eodem impugnata, qualia sunt miracula Christi, eius conceptio virginalis, resurrectio, etc.

Ligeard, H., *La Théologie scolastique et la Transcendance du surnaturel*, in-12, pp. VIII-138. Paris, 1908. — Systemate modernistico de absoluta immanentia discusso, explicat auctor quomodo sustineri possit immanentia quaedam relativa, relate scilicet ad Dei appetitionem, supposita Dei gratia hominem elevante ad ordinem supernaturalem.

Macinai, Ludovicus, S. I., *Tra i misteri. La ragione e i misteri*, in-12, pp, 69, Romae, 1909. — Modernistarum placita, maxime Le Roy, relate ad cognitionem mysteriorum auctor perpendit et confutat.

Magnier, M. le Chanoine, ancien Professeur d'Ecriture Sainte au Grand Séminaire de Soissons. *Dissertations et discussions exégétiques*, in-8. Paris 1904, t. I, pp. XXIX-336, t. II, pp. 439.

Masi, Sac. **C.**, *De virtute fidei cum prolegomeno de virtutibus in genere et appendice de obedientia Ecclesiae debita*. Taurini, 1909, in-8, pp. 260.

Mattiussi, P. **Guido,** S. I., *Il veleno kantiano. - Nuova e antica critica della ragione. - Immanenza - Filosofia dell' azione*. Milano, in-8, pp. 279. — Demonstrat auctor a Kantii systemate derivari hodiernos in philosophia et theologia errores.

— *Naturalismo e Soggettivismo*. osservazioni critiche al II e III fascicolo del « Rinnovamento » di Milano in-8, pp. 23. Montefalco 1907.

— *Alcuni sofismi del modernismo*, in-4. pp. 41. Siena, 1908.

Maumus, P. **Vincent,** O. P., *Les Modernistes*, in-16, pp. XIV-271. Paris, 1909. — Modernistarum doctrinam, quae subtilioribus formulis vestita multis impervia manet, auctor apertiori methodo exponit et refutat.

Mercier, Card., **D. I.**, *Le Modernisme. Sa position vis-à-vis de la science; sa condamnation*. Paris, in-12. — Hic fasciculus duo complectitur documenta: allocutionem ab E.mo Praesule habitam coram collegio academico et alumnis universitatis Lovaniensis, et epistolam pastoralem, in quibus de modernismi affinitate ad kantianismum et agnosticismum disserit.

Meschler, Maurizio, S. I., *Le Regole del Cattolicismo schietto e l' Obbedienza al Papa e alla Chiesa*. pp. 52. Roma, 1906.

M. (Michelet) M., professeur à l' Institut. Cath. de Toulouse, *Dieu et l'Agnosticisme contemporain*. in-12. Paris, pp. 416. — Ventilat auctor theorias tum scholae sociologicae M. Durkheim, tum scholae pragmatisticae W. James.

Michelitsch, Dr. **Anton,** *Der biblisch-dogmatische* « Syllabus » *Pius X.*, samt der Enzyklika gegen den Modernismus, des *Motu-Proprio* von 18. November 1907, Graz., 1908, in-8.

— *Der neue Syllabus samt andern Dokumenten gegen den Modernismus*, Graz., 1908, in-8, pp. 112.

Müller, S. I., *Die Enzyklika Pius X. gegen den Modernismus und Ehrhard's Kritik derselben*, Innsbruck, Rauch, 1908, in-8, pp. 48.

Nogara, *I criteri storici dei modernisti nel fatto della risurrezione di Gesù Cristo*. Milano, 1908.

Olalla, D. **Sabino**, Benedictino de s. Domingo de Silos. *El Modernismo sin mascara.* Sus doctrinas, causas y remedios, in-4, pp. 170. Barcellona 1908.

O' Dwyer, Ed. Thomas, Bishop of Limerick, *Cardinal Newman and the Encyclical* PASCENDI. London, 1908. in-8, pp. XI-44. — Memoriam celebris Cardinalis ab erroribus modernismi vindicat auctor.

Palmieri, Dom., S. I., *Se e come i Sinottici ci dànno Gesù Cristo per Dio*, Lettere ad Alfredo Bruno, premessa la lettera che ha dato a questa occasione, in-8, pp. 856.

Pesch, Christian, S. I., *Glaube, Dogmen und geschichtliche Tatsachen*, Freiburg, Herder, 1908, pp. VI-242.

— *Fede, dogmi e fatti storici*, Studio sulla dottrina modernista, Versione del tedesco con note e aggiunte del Sac. **Ubaldo Mannucci**, prof. di teol. patristica. Roma, 1909, in-8, pp. IV-248. — Praemissa doctrina de actu fidei, auctor expendit habitudinem fidei ad historiam, falsitatem ostendens opinionum Loisy, Ward, Tyrrell, Labertonnière, Blondel, Le Roy.

Petazzi, P. **Giuseppe M.**, S. I., *Credibilità e Fede*, Monza, 1909. Estratto dal period. La Scuola Cattolica di Milano, pp. 35.

Polidori, P. **Eugenio**, S. I., *L'autore del quarto Evangelo rivendicato*, 3ª ed., in-8, pp. 76. Roma, 1906.

— *La nuova apologia del Cristianesimo contro gli ultimi avversarii Loisy, Harnack, Tolstoi ed altri*, 2ª ed., in-16, pp. 380. Roma.

Portalié, **Eugène**, S. I, *La critique de M. Turmel et la « question Herzog-Dupin »*. Questions de théologie historique. Extrait des Études. Paris, 1908. — Ad trutinam auctor revocat doctrinam Turmel, et praesertim recens illius opus, *Histoire du Dogme de la Papauté*. Paris, 1908.

Ramon, Ruiz Amado, S. I., *El Modernismo religioso*, Segunda serie de conferencias sobre los peligros de la fe. Madrid, 1908, in-16, pp. 302.

Rinieri P. **Ilario**, S. I., *La Enciclica* Pascendi Dominici Gregis, *e la evoluzione del dogma e della Chiesa*, 3ª ed., in-8, pp. VIII-122.

Rosa, Enrico, S. I., *L'Enciclica* PASCENDI *e il Modernismo*. Studii e commenti. Roma, 1909, in-8, pp. VIII-472. — In hoc opere, quod primum per distinctos articulos divisum in Ephemeride romana *La civiltà cattolica* prodiit, continetur egregia commentatio de en-

cycl. *Pascendi*, et de eius opportunitate, adductis citationibus ex auctoribus modernistis, gallis, italis et anglis, ex quibus clare resultat pontificium documentum reales, non imaginarias personas, ut quidam contendebant, respexisse.

Rosa, E., S. I., *Domma e Critica di Edoardo Le Roy*, in-8, pp. 24. Roma, 1907.

Roure, L., *En face du fait religieux*, Paris. — Doctrinas Gulielmi James de religioso sensu sub adspectu experimentali ad examen auctor revocat.

S. (Sérol), M., D. en Phil. Secr. Gén. de la Revue de Phil. *Le besoin et le devoir religieux*, in-12. Paris, 1908, pp. 216. — Subtilius longe quam verius, demonstrat auctor, inclinationes hominis, quatenus indicant ordinem finalitatis a natura intentum, ad religionem supernaturalem necessario ducere et in ea quiescere.

Sala, Ambrogio. Parroco di Vignate in Lombardia. *L'Enciclica* « Pascendi » *e i suoi insegnamenti*, in-16, pp. 264. Milano, 1909. — Modernismi radices, nempe Kantii subiectivismum et vitalem immanentiam, auctor nervose refutat.

Saltet, Louis, *La Question Herzog-Dupin*. Contribution à l'histoire de la Théologie française pendant ces dernières années, Paris, 1908, pp. XVI-286. — In hoc opere auctor, in Tolosano catholico Instituto Professor, ostendit auctores qui, in pluribus ephemeridibus, sub respectivis nominibus Herzog, Dupin, Turmel, de variis historicis quaestionibus sensu modernistico conscripserant, unum revera esse ipsum Turmel, qui sic pluribus se nominibus designabat, ad suas fraudulentas merces latius venditandas, et cui proinde illud applicari potest Encyclic. *Pascendi* : « *Unus aliquando idemque scriptor multiplici nomine utitur, ut simulata auctorum multitudine incauti decipiantur* ».

Sangiorgi, Can. **Edoardo**, *Il Modernismo smascherato*, in-8, pp. 70. Genova, 1908.

Santalucia Claverol, D. **Romualdo**, Pbre, D. en letras, filos. y theol. *Qué es el Modernismo?* Apuntes sobre la extensión histórico-doctrinal de este error. Barcellona, Louis Gili, 1908, pp. 354. — Modernismi ad americanismum habitudinem auctor considerat.

Scerbo, F., *Alcune considerazioni sul modernismo religioso*. Prato, 1908.

Schiffini, Sanct., S. I., *Divinitas Scripturarum adversus hodiernas novitates asserta et vindicata*, in-8, pp. 338. Torino, 1906.

Scotton, Mons. **Andrea**, Illustrazioni popolari antimoderniste. — N. 1. *Che cosa è il Modernismo?*, in-8, pp. 20. Breganze, 1907. — N. 2. *Il Modernismo in veste da Camera*, in-8, pp. 40. — N. 3. *Modernismo e Murrismo; Murrismo e Modernismo*, in-8, pp. 27. — N. 4. *Il Modernismo e l'opera dei sei giorni* in-8, pp. 32. Breganze, 1907, 1908.

Serre, Joseph, *M. Loisy et la clé de sa méthode*. Vitte, pp. 46. — Ostendit

auctor quam falso exordiatur Loisy, dum ab historiae dominio excludit omne id quod ordinem supernaturalem sapit.

Sichirollo, Mons., **Giac.**, *Lettere critiche al Prof. Italo Rosa, sul libro* « Scienza e fede » *del P. Giovanni Semeria.* Treviso, Buffetti, 1904, pp. 250.

Sinibaldi, Mons., **Giac.**, *Il Dogma della divinità di N. S. G. C. e la moderna esegesi biblica*, in-8. Roma 1907. — Confutat auctor incredulos aetatis nostrae qui, apostatam Ernest Renan secuti, humanas Christi praerogativas exaltant, quo facilius divinitatis coronam ab eo auferant.

Szabò P. Sadoc., O. P., S. Theol. Magister, *Albert Ehrhards Schrift*: « Katholisches Christentum und moderne Kultur ». Graz. 1909, in-16, pp. VI-208. — Falsissimas Ehrhard positiones de catholica religione, cuius dogmata ad quemdam subiectivismum reducit, relata ad civilem societatem, auctor expendit et refutat.

Teodosio da S. Detole, *La modernità e i giovani*, Rocca S. Casciano, 1908.

Thamiry Ed., Professeur à la faculté de Théologie de Lille, *Les deux aspects de l' immanence et le problème religieux* (Etudes philos.). 2me ed. Paris, 1908, in-12, pp. XXXVIII-338. — Exponit auctor atque illustrat discrimen inter immanentiam absolutam, cui modernismus innititur, et immanentiam relativam, quam dicit respondere rationibus seminalibus Scholae.

Tonquédec, **J.**, *La notion de vérité dans la Philosophie nouvelle*, in-16, pp. 152. Paris, 1908.

Turinaz, Mons., Evêque de Nancy, *Une démonstration claire et décisive de la divinité de la Foi*, in-12. Nancy, 1902. — In hoc opere, quod ante modernismi condemnationem prodiit, auctor, discussis diversis methodis apologeticae traditionalis, methodum illam, quae in consideratione naturae et effectuum christianae religionis fundatur, tamquam nostris temporibus accommodatiorem, exponit et vindicat.

— *La Foi catholique*, in-12. Nancy, 1905.

Vermeersch, Arturus, S. I., *De Modernismo acta S. Sedis*, a 17 apr. 1907, ad 16 nov. 1907, cum notis canonicis. Brugis in-8, pp. 68. — In hoc opere collecta inveniuntur documenta S. Sedis de modernismo, cum notis vim documentorum et poenarum illustrantibus.

Weiss, P. **Alberto M.**, O. P., *Riforme della religione e religioni riformiste dell' epoca contemporanea.* Trad. di Gino Tamburini, con Prefazione e Appendice del Can. Dott. Giovanni Rampa (Problemi di cultura contemporanea). Firenze, 1905, in-16, pp. VIII-248.

Wilmann, Dr. **Otto**, Hofrat, Universitätsprof., *Geschichte des Idealismus.* Zweite Aufl. Braunschweig, 1907, in 3 Bänden pp. XII-702; VI-656; VI-1037. — Scientificum valorem systematis kantiani auctor accurate discutit.

INDEX ANALYTICUS

ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS

*

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

Z

INDEX CAPITUM ET ARTICULORUM

L'opera dei sei giorni secondo la tradizione e la scienza. 2 grossi vol., Roma, 1904 . . . . L. 7,50

De Stabilitate et progressu dogmatis, editio altera ampliata. Romae, Desclée etc. 1910 . . . . 5,—

Del Miracolo, sua natura, sue leggi, sue relazioni con l'ordine soprannaturale. II. edizione riveduta ed ampliata. Roma, 1901 . . . . 3.—

Dell'anima umana separata dal corpo, suo stato, sua operazione. II. edizione, Roma, 1901 . . . . 3.—

Il più bel fiore del Paradiso. Considerazioni popolari sopra le litanie mariane. Opera utilissima ai Sacri Oratori. Roma, Tip. Vaticana, 1904 2,50

Idem opus, lingua gallica, Romae, 1906 . . . . . . 2,—

Idem opus, lingua germanica, Innsbruck, 1906 . . . . 3.—

Idem opus, lingua anglica. Sub praelo:

L'Immaculée Mère de Dieu Corédemptrice du genre humain. Turnhout, 1906 . . . . 2.—

Idem opus, lingua germanica. Sub praelo.

Idem opus, lingua italica. Sub praelo.

Institutionum Logicalium, auctore Fr. Mag. GHERARDO BALDI, O. S. M., edidit P. Mag. Alexius M. Lépicier. Romae, Typis Vatic., 1907 4,50

De Spiritus Sancti a Filio processione. Historica disquisitio. Bibl. Anal. Eccl. N. VII, Romae, 1898 . . 1.—

De Indulgentiarum valore. Disquisitio theologica. Bibl. Anal. Eccl. N. VIII, Romae, 1900 . . . . 1.—

De aeternitate mundi. Diatriba. Bibl. Anal. Eccl. N. XII. Romae, 1901 . . . . 1.—

De Maria nunquam satis. De quantitate gratiae Beatae Mariae Virg., theologica disquisitio. Bibl. Anal. Eccl. N. XXIII, Romae, 1905 . . . . 1.—

100

Fr. Alexius
M. Lépicier. O. S. M.

DE
STABILITATE
ET
PROGRESSU
DOGMATIS

EDITIO ALTERA
AMPLIATA

ROMAE
Desclée et Socii
EDITORES
S. Sedis Apostolicae
et
S. Rituum Congregationis
Typographi.
(Piazza Grazioli)
(Palazzo Doria)

1910